

อนุสรณ์คุณแม่ช่อเซ็ง แซ่ซ้อ
๒๔๖๐-๒๕๔๐

มหาสติปัญญาฐานสุด
และการแสดงธรรม โดย
ท่านอาจารย์ ทวี พลชุมไม้

คุณแม่ชื่อเซ็ง แซ่ชื่อ

เกิด : วันอาทิตย์ที่ 23 กรกฎาคม 2460

ถึงแก่กรรม : วันพฤหัสบดีที่ 23 มกราคม 2540

คุณแม่ชื่อเซ็ง แซ่ชื่อ

เกิด : วันอาทิตย์ที่ 23 กรกฎาคม 2460

ถึงแก่กรรม : วันพฤหัสบดีที่ 23 มกราคม 2540

สิริรวมอายุ : 80 ปี

สัตว์โลกเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในห้วงวัฏสงสาร เหมือนชีวิตคนที่
ลอยล่องอยู่ ท่ามกลางห้วงมหาสมุทรอันไพศาลกว้างใหญ่

การเกิดมาเป็นคนนี้แสนยาก แต่เมื่อเกิดมาแล้ว จึงเหมือนกับได้
ผูกขึ้นมาตรงใจกลางห้วงน้ำมหาสมุทร ต้องการไขว่คว้าหาหุ่นที่จะเกาะ
ยึดเหนี่ยวให้มีชีวิตรอดอยู่ต่อไปได้

เราทั้งหลายที่ได้เกิดมาเป็นคนจึงนับว่าโชคดี ยิ่งได้เกิดมามีชีวิต
อยู่ภายใต้พระบวรพุทธศาสนา มีที่พึ่งทางใจได้บูชายึดเหนี่ยว ได้มี
โอกาสอ่านพระพุทธานิเทศเพื่อความบริสุทธิ์ ที่จะช่วยให้ก้าวล่วงพ้นความ
โศก เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โศกทั้งปวง เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง
และเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง จึงมีโชคดีทวีคูณยิ่งๆ ขึ้นไปอีก

พระพุทธานิเทศดังกล่าวนี้คือ สติปัฏฐานสูตร ที่ลูกๆ ได้เลือกมา
พิมพ์เป็นธรรมทานควบคู่กับการแสดงธรรมครั้งสุดท้ายของท่านอาจารย์วี
พลธัมโม พระผู้เป็นที่เคารพและบูชาตลอดกาล เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วน
กุศลให้แก่คุณแม่

ลูกๆ ทุกคนโชคดี และมีความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นลูกของ
คุณแม่ ได้รับการอบรมสั่งสอน ได้รับการทะนุถนอมกลม่อมเกลี้ยง
เลี้ยงดูตั้งแต่เล็กแต่น้อยจนเติบโตใหญ่ ได้รับการศึกษาพาชีวิตรอด ได้
พากเพียรเรียนรู้ธรรมะเพราะคุณแม่ช่วยชี้แนะแนวทาง

ลูก ๆ จึงมีครอบครัวเป็นหลักเป็นฐานกันทุกคน

ยามที่คุณแม่ยังมีกำลังวังชาแข็งแรง ได้ดูแลครอบครัว เป็นแม่บ้านและเลี้ยงดูลูก ๆ ด้วยตนเอง จนกระทั่งเมื่อเข้าสู่วัยชราจึงได้มีโอกาสพักผ่อน แต่ถึงกระนั้น ก็ยังเป็นแรงใจอยู่เบื้องหลังเพื่อลูก จวบจนวาระสุดท้ายของชีวิต

คุณแม่เกิดมาได้ทำประโยชน์แก่ครอบครัว ทำประโยชน์ให้แก่สังคม และดำเนินชีวิตยึดมั่นพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะ ชี้ทางให้ลูกดำรงตนเป็นคนดี และแล้ววันหนึ่ง คุณแม่ก็จากไปเหลือไว้แต่ความรักและความอาลัยอยู่ในหัวใจของลูก และหลาน ๆ

เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกพระคุณของคุณแม่ ลูก ๆ จึงได้พร้อมใจกันจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเผยแพร่ธรรมะและอุทิศกุศลผลบุญทั้งปวงให้คุณแม่

ขออาณิสสแห่งบุญกุศลที่คุณแม่ได้เพียรบำเพ็ญมาเมื่อครั้งคุณแม่ยังมีชีวิตอยู่ และความดีทั้งหลายที่คุณแม่ได้ประกอบมาชั่วชีวิต จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณบริสุทธิ์ของคุณแม่จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกชาติเป็นนิรันดร์

ลูกหลานของคุณแม่

บุตร - บุตรี - เขย - สะใภ้

คุณพงษ์ - คุณอุษา - คุณธานีรัตน์ สิริพิพัฒน์

คุณภัทรา - คุณโยธิน เจริญศุภนิมิตร์

คุณฉวี - คุณสุจิตต์ ส่งพิริยะกิจ

คุณบัญชาชวกร สหสสะรังษี

คุณมาลีวัลย์ - คุณพรชัย บุญยพันธุ์วรรณะ

คุณสุธีร์ - คุณ SAIKAI JUNKO สหสสะรังษี

คุณเกษม - คุณสกวรัตน์ สหสสะรังษี

คุณทรงศักดิ์ - คุณศันสนีย์ สหสสะรังษี

คุณธวัช - คุณสมจิตต์ สหสสะรังษี

สติปัฏฐานสูตร

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้:-

[๑๓๒] พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสพระพุทธานุญาตนี้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อก้าวล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง ทางนี้คือสติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไหน ?

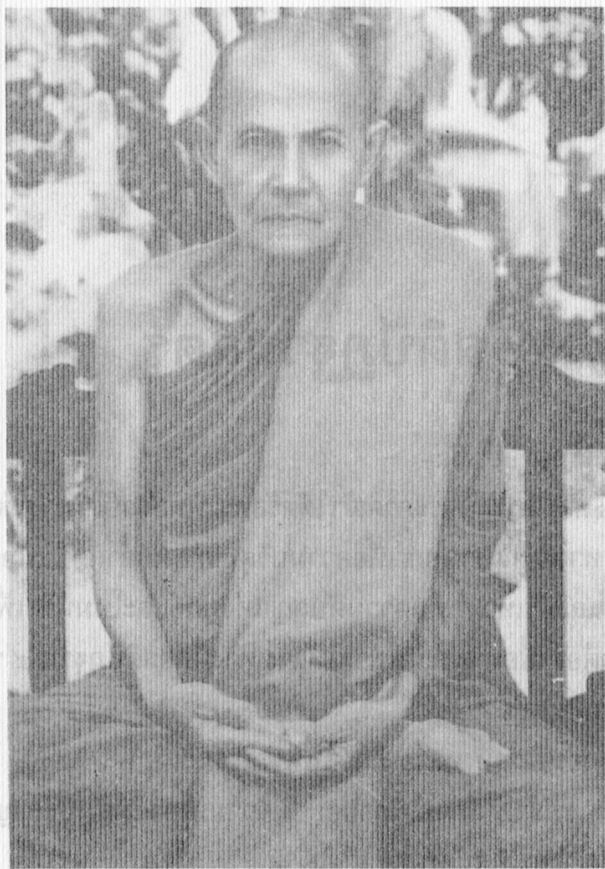
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑.

อานาปานบรรพ

[๑๓๓] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่
อย่างไรเล่า ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่ควงไม้ก็ดี ไปสู่เรือนร้างก็ดี
นั่งขัดสมาธิตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เธอมีสติหายใจออก มีสติ
หายใจเข้า เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว เมื่อหายใจเข้า

ยาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว. เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกสั้น. เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้าสั้น. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมทั้งปวง หายใจออก. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมทั้งปวง หายใจเข้า. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขาร หายใจออก. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขาร (ลมหายใจ) ลมหายใจเข้า.

นายช่างกลึง หรือลูกมือของนายช่างกลึงผู้ฉลาด เมื่อชักเชือกกลึงยาว ก็รู้ชัดว่า เราชักยาว. เมื่อชักเชือกกลึงสั้น ก็รู้ชัดว่า เราชักสั้น แม้ฉันท. ภิกษุก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกยาว. เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้ายาว. เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจออกสั้น. เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่า เราหายใจเข้าสั้น. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมทั้งปวง หายใจออก. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักเป็นผู้กำหนดรู้กองลมทั้งปวง หายใจเข้า. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขาร หายใจออก. ย่อมสำเหนียกว่า เราจักระงับกายสังขาร หายใจเข้า ดังพรรณนามาฉะนี้.

ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ ความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้างอยู่. อนึ่ง สติของเธอที่ตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงเพื่อความรู้อย่างเดียวเพื่ออาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้นับตณหาและทวิจฺฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

อิริยาปถบรรพ

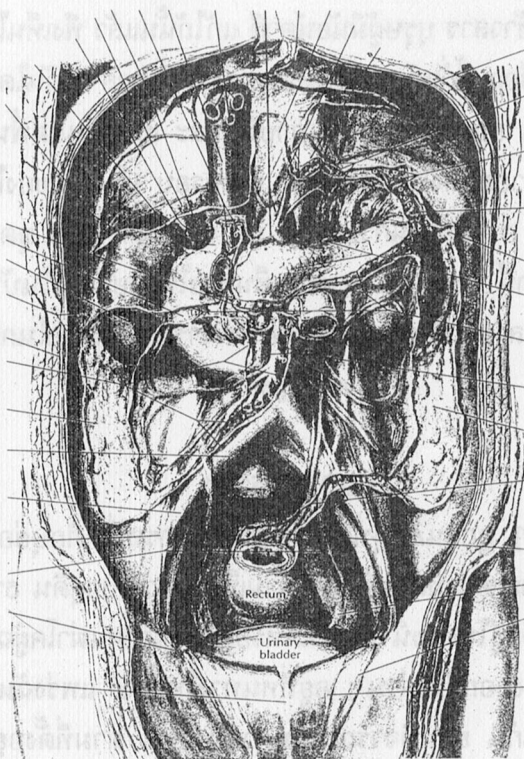
[๑๓๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อเดินก็รู้ชัดว่า เราเดิน เมื่อยืน ก็รู้ชัดว่า เรายืน เมื่อนั่ง ก็รู้ชัดว่า เรานั่ง เมื่อนอน ก็รู้ชัดว่า เรานอน หรือเธอตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใด ๆ ก็รู้ชัดอาการอย่างนั้น ๆ ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ภายในบ้าง ฯลฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

จบ อิริยาปถบรรพ

สัมปชัญญะบรรพ

[๑๓๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้กระทำสัมปชัญญะ ในการก้าวไปและถอยกลับ, ในการมอง และการเหลียว, ในการคู้เข้าและเหยียดออก, ในการทรงผ้าสังฆาฏิ, บาตร และจีวร, ในการกิน ดื่ม เคี้ยว ลิ้ม ในการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ ในเวลาเดิน ยืน นั่ง หลับ ตื่น พุด นิ่ง ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ภายในบ้าง ฯลฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

จบ สัมปชัญญะบรรพ

ปฏิกูลบรรพ

[๑๓๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายนี้แหละ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงไปมีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ ว่า มีอยู่ในกายนี้ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร ไถ่มีปาก สองข้าง เต็มด้วยธัญชาตินานาชาติ คือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ถั่วเขียว

ตัวเหลือง งา ขาวสาร บุรุษผู้มีนัยน์ตาดี แก่ไฉนนั้นแล้ว พึงเห็นได้ว่า นี่ข้าว
สาลี นี่ข้าวเปลือก นี่ถั่วเขียว นี่ถั่วเหลือง นี่งา นี่ข้าวสาร ฉันทใด ภิกษุก็ฉันท
นั้นเหมือนกัน ย่อมพิจารณาเห็นกายนี้แหละ เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา
เบื้องต่ำแต่ปลายผมลงไป มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เต็มด้วยของไม่สะอาดมี
ประการต่างๆ ว่า มีอยู่ในกายนี้ คือ ผม ขน ฯลฯ ไขข้อ มูตร ด้วยเหตุ
ดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ภายในบ้าง ฯลฯ ดู
ก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

จบ ปฏิกุสบรรพ

ธาตุบรรพ

[๑๓๗] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุย่อมพิจารณา
เห็นกายนี้แหละ ตามที่ตั้งอยู่ โดยความเป็นธาตุว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุ
ไฟ ธาตุลม มีอยู่ในกายนี้ คนฆ่าโคหรือลูกมือของคนฆ่าโคผู้ฉลาดฆ่าแม่
โคแล้ว หั่นแบ่งออกเป็นส่วนๆ อยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่งฉันทใด ภิกษุก็
ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมพิจารณาเห็นกายนี้แหละ ตามที่ตั้งอยู่โดยความ
เป็นธาตุว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม มีอยู่ในกายนี้ ด้วยเหตุดัง
พรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย ภายในบ้าง ฯลฯ ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

จบ ธาตุบรรพ

นวสีวิธีกาบรรพ

[๑๓๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนภิกษุ
พึงเห็นสรีระที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ตายแล้ววันหนึ่งบ้าง สองวันบ้างสามวันบ้าง
ที่ขึ้นพองมีสีเขียว น้ำเหลืองไหล เธอย่อมน้อมเข้าสู่กายนี้แหละว่า ถึง

ร่างกายอันนี้เล่า ก็มิอย่างนี้เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ไม่ล่วงความเป็น
อย่างนี้ไปได้ ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย
ภายในบ้าง ฯลฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น
กายในกาย อยู่

อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนภิกษุพึงเห็นสรีระที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า
อันฝูงกาจิกกินอยู่บ้าง ฝูงแร้งจิกกินอยู่บ้าง ฝูงพญาแร้งจิกกินอยู่บ้าง หมู
สุนัขบ้านกัดกินอยู่บ้าง หมูสุนัขจิ้งจอกกัดกินอยู่บ้าง หมูสัตว์ต่างๆ กัดกิน
อยู่บ้าง เธอย่อมโน้มเข้ามาสู่กายนี้แหละว่า ถึงร่างกายนี้เล่า ก็มิอย่างนี้
เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้ ด้วยเหตุดัง
พรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายบ้าง ฯลฯ ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่

อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนภิกษุพึงเห็นสรีระที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า
เป็นร่างกระดูก ยังมีเนื้อและเลือด ยังมีเอ็นผูกมัดอยู่ ฯลฯ เป็นร่างกระดูก
ยังเปื้อนเลือด แต่ปราศจากเนื้อ ยังมีเอ็นผูกมัดอยู่ ฯลฯ เป็นร่างกระดูก
ปราศจากเนื้อและเลือดแล้ว ยังมีเอ็นผูกมัดอยู่ ฯลฯ เป็นร่างกระดูก
ปราศจากเอ็นผูกมัดแล้ว เรี่ยราดไปในทิศน้อยทิศใหญ่ คือกระดูกมือไป
ทางหนึ่ง กระดูกเท้าไปทางหนึ่ง กระดูกแข้งไปทางหนึ่ง กระดูกขาไปทางหนึ่ง
กระดูกสะเอวไปทางหนึ่ง กระดูกข้อสันหลังไปทางหนึ่ง กระดูกซี่โครงไป
ทางหนึ่ง กระดูกหน้าอกไปทางหนึ่ง กระดูกแขนไปทางหนึ่ง กระดูกไหล่
ไปทางหนึ่ง กระดูกคอไปทางหนึ่ง กระดูกคางไปทางหนึ่ง กระดูกฟันไป
ทางหนึ่ง กระโหลกศีรษะไปทางหนึ่ง เธอย่อมโน้มเข้ามาสู่กายนี้แหละว่า
ถึงร่างกายนี้เล่าก็มิอย่างนี้เป็นธรรมดา คงเป็นอย่างนี้ไม่ล่วงความเป็นอย่าง
นี้ไปได้ ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกาย
ภายในบ้าง ฯลฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุชื่อว่า

พิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนภิกษุพึงเห็นสรีระที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า เป็นกระดูก มีสีขาวย เปรียบด้วยสีสังข์... เป็นกระดูก เป็นกองเรี่ยราดแล้ว เก่าเกินปีหนึ่งไปแล้ว... เป็นกระดูกผุละเอียด เรื่อยอ่อนนุ่มเข้ามาสู่กายนี้แหละว่า ถึงร่างกายนี้เล่า ก็มิอย่างนี้เป็นธรรมดาคงเป็นอย่างนี้ ไม่ล่วงความเป็นอย่างนี้ไปได้ ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นกายในกายภายในบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในกายบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในกายบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า กายมีอยู่ ก็เพียงเพื่อความรู้เพียงเพื่ออาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทักขิโณอาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกาย อยู่.

จบ นวสีวิทิกถาบรรพ

จบ กายานุปัสสนาสติปิฎกาน

เวทนานุปัสสนาสติปิฎกาน

[๑๓๙] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นเวทนาอยู่อย่างไรเล่า ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เสวยสุขเวทนาอยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนา เสวยทุกขเวทนาอยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยทุกขเวทนา เสวยอทุกขมสุขเวทนาอยู่ ก็รู้ชัดว่า เราเสวยอทุกขมสุขเวทนา. หรือเสวยสุขเวทนามีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนามีอามิส หรือเสวยสุขเวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เราเสวยสุขเวทนาไม่มีอามิส. หรือเสวยทุกขเวทนามีอามิสก็รู้ชัดว่า เราเสวย

ทุกขเวทนามีอามิส. หรือเสวยทุกขเวทนาไม่มีอามิสก็รู้ชัดว่า เราเสวย
ทุกขเวทนาไม่มีอามิส. หรือเสวยอทุกขมเวทนามีอามิสก็รู้ชัดว่าเราเสวย
อทุกขมเวทนามีอามิส หรือเสวยอทุกขมเวทนาไม่มีอามิส ก็รู้ชัดว่า เรา
เสวยอทุกขมเวทนาไม่มีอามิส. ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อม
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในบ้างพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา
ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง
พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในเวทนาบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือ
ความเสื่อมในเวทนาบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความ
เสื่อมในเวทนาบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า เวทนามีอยู่ ก็เพียง
เพื่อความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตนหาและทักขิณไม่
อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล
ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา อยู่.

จบ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

[๑๔๐] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่อย่างไร
เล่า?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ จิตมีราคะ ก็รู้ชัดว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศ
จากราคะ ก็รู้ชัดว่า จิตปราศจากราคะ. จิตมีโทสะ ก็รู้ชัดว่า จิตมีโทสะ
หรือจิตปราศจากโทสะ ก็รู้ชัดว่า จิตปราศจากโทสะ. หรือจิตมีโมหะ ก็รู้ชัดว่า
จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะ ก็รู้ชัดว่า จิตปราศจากโมหะ. จิตหดหู่
ก็รู้ชัดว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ชัดว่า จิตฟุ้งซ่าน. จิตเป็นมหัคคตะ ก็
รู้ชัดว่า จิตเป็นมหัคคตะ จิตไม่เป็นมหัคคตะ ก็รู้ชัดว่า จิตไม่เป็นมหัคคตะ.
จิตมีธรรมอื่นยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่า จิตมีธรรมอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีธรรมอื่น

ยิ่งกว่า ก็รู้ชัดว่า จิตไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า. จิตตั้งมั่น ก็รู้ชัดว่า จิตตั้งมั่น หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ชัดว่า จิตไม่ตั้งมั่น. จิตหลุดพ้น ก็รู้ชัดว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตยังไม่หลุดพ้น ก็รู้ชัดว่า จิตยังไม่หลุดพ้น. ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในบ้าง พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในจิตบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในจิตบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในจิตบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า มีจิตอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อนัตถตาและทิฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลายอย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นจิตในจิต อยู่.

จบ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน นิรณบรรพ

[๑๔๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่
อย่างไรเล่า?

ภิกษุในธรรมวินัย พิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ นิรณ ๕

ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ นิรณ ๕ อย่างไรเล่า?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อกามฉันทะมีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า กามฉันทะมีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อกามฉันทะไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า กามฉันทะไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา. อนึ่งกามฉันทะที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วยกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย

กามฉันทะที่ละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อพยาบาทมีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า พยาบาทมีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อพยาบาทไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า พยาบาทไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา. อนึ่ง พยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย พยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย พยาบาทที่ละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อถีนมิตะมีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า ถีนมิตะมีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อถีนมิตะไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า ถีนมิตะไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา. อนึ่ง ถีนมิตะที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ถีนมิตะที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย ถีนมิตะที่ละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออุทธัจจกุกกุจจะ มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุทธัจจกุกกุจจะ มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่ออุทธัจจกุกกุจจะ ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุทธัจจกุกกุจจะ ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา. อนึ่ง อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย อุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อวิจิกิจฉามีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า วิจิกิจฉา ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อวิจิกิจฉาไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า วิจิกิจฉาไม่มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา. อนึ่ง วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย วิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย วิจิกิจฉาที่ละได้แล้ว

จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิฏฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือนิรณ ๕ อยู่.

จบ นิรณบรรพ

ชั้นธบรรพ

[๑๔๒] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ อุปาทานชั้นธ ๕.

ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือ อุปาทานชั้นธ ๕ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นดังนี้ว่า อย่างนี้รูป อย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูป อย่างนี้ความดับแห่งรูป อย่างนี้เวทนา อย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา อย่างนี้ความดับแห่งเวทนา อย่างนี้สัญญา อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งสัญญา อย่างนี้ความดับแห่งสัญญา อย่างนี้สังขาร อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร อย่างนี้วิญญาณ อย่างนี้ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ อย่างนี้ความดับแห่งวิญญาณ ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรม

ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตันทาและทักขิณไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้แล ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ อุปาทานชั้นที่ ๕ อยู่.

จบ ชั้นธรรพ

อายตนบรรพ

[๑๔๓] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือ อายตนะภายในและภายนอก ๖.

ภิกษุพิจารณาเห็นธรรม คือ อายตนะภายในและภายนอก ๖ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักตา รู้จักรูป และรู้จักสังโยชนที่อาศัยตาและรูปทั้งสองนั้นเกิดขึ้น. อนึ่ง สังโยชนที่ยังไม่เกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชนที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย สังโยชนที่ละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย.

ภิกษุย่อมรู้จักหู รู้จักเสียง...

ภิกษุย่อมรู้จักจมูก รู้จักกลิ่น...

ภิกษุย่อมรู้จักลิ้น รู้จักรส...

ภิกษุย่อมรู้จักกาย รู้จักโผฏฐัพพะ...

ภิกษุย่อมรู้จักใจ รู้จักธรรมารมณ และรู้จักสังโยชนที่อาศัยใจ

และธรรมารมณทั้ง ๒ นั้นเกิดขึ้น.

อนึ่ง สังโยชน์ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อมรู้ชัด ประการนั้นด้วย สังโยชน์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะละเสียได้ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัด ประการนั้นด้วย สังโยชน์ที่ละได้แล้ว จะไม่เกิดขึ้นต่อไปด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. ด้วยเหตุดังพรรณนามาจะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณา เห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรม คือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัย ระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิฏฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่น อะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็น ธรรมคืออายตนะภายในและอายตนะภายนอก ๖ อยู่.

จบ อายตนบรรพ

โพชฌงคบรรพ

[๑๔๔] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรม ในธรรม คือ โพชฌงค์บรรพ ๗.

ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คือโพชฌงค์ ๗ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อสติสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อม รู้ชัดว่า สติสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่อสติสัมโพชฌงค์ ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า สติสัมโพชฌงค์ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ของเรา. อนึ่ง สติสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้นด้วยประการใด ย่อม รู้ชัดประการนั้นด้วย สติสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว จะเจริญบริบูรณ์ด้วย

ประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออัมมวิจยสัม-
โพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต...

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อวิริยสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต...

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อปิติสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต...

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อปัสสัทธิสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต...

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมาธิสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต...

อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัด
ว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์มีอยู่ ณ ภายในจิตของเรา หรือเมื่ออุเบกขาสัม-
โพชฌงค์ไม่มีอยู่ ณ ภายในจิต ย่อมรู้ชัดว่า อุเบกขาสัมโพชฌงค์ไม่มีอยู่
ณ ภายในจิตของเรา. อนึ่ง อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด จะเกิดขึ้น
ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย อุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่เกิดขึ้น
แล้ว จะเจริญบริบูรณ์ด้วยประการใด ย่อมรู้ชัดประการนั้นด้วย. ด้วยเหตุ
พรรณนามานี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณา
เห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้ง
ภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณา
เห็นธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิด
ขึ้นความเสื่อมในธรรมบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็
เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและ
ทกฺขิณไม่อาศัยอยู่แล้ว และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคือโพชฌงค์ ๗.

จบ โพชฌงค์บรรพ

สังจบบรรพ

[๑๔๕] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุพิจารณาเห็นธรรม

ในธรรม คือ อริยสัจ ๔.

ภิกษุพิจารณาเห็นธรรมในธรรม คืออริยสัจ ๔ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา. ด้วยเหตุดังพรรณนามานี้ ภิกษุ ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง อยู่. อนึ่ง สติของเธอตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่า ความรู้เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิฏฐิไม่อาศัยอยู่แล้วและไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่าพิจารณาเห็นธรรมในธรรมคืออริยสัจ ๔ อยู่.

[๑๔๖] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์อริยสัจเป็นไฉน ?

แม้ชาติก็เป็นทุกข์ แม้ชราก็เป็นทุกข์ แม้มรณะก็เป็นทุกข์ แม้โสกะปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็เป็นทุกข์ ความประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ก็เป็นทุกข์ ปรรตนา สิ่งใดไม่ได้ แม้อันนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธทั้ง ๕ เป็นทุกข์.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ชาติเป็นไฉน ?

ความเกิด ความบังเกิด ความหยั่งลงเกิด เกิดจำเพาะ ความปรากฏแห่งขันธ ความได้อายตนะครบในหมู่สัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่าชาติ.

ก็ชราเป็นไฉน ?

ความแก่ ภาวะของความแก่ พันหลุด ผมหงอก หนัวย่น ความเสื่อมแห่งอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่าชรา.

ก็มีรณะเป็นไฉน ?

ความเคลื่อน ภาวะของความเคลื่อน ความแตกทำลาย ความหายไป มฤตยูความตาย การทำกาละ ความทำลายแห่งขันธ ความทอดทิ้งซากศพไว้ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันนี้เรียกว่ารณะ.

ก็โสกะเป็นไฉน ?

ความแห่งใจ กิริยาที่แห่งใจ ภาวะของบุคคลผู้แห่งใจ ความผาก ณ ภายใน ความแห่งผาก ณ ภายในของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูกธรรมคือทุกขอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าโสกะ.

ก็ปริเทวะเป็นไฉน ?

ความคร่ำครวญ ความร่ำไรร่ำพัน กิริยาที่คร่ำครวญ กิริยาที่ร่ำไรร่ำพัน ภาวะของบุคคลผู้คร่ำครวญ ภาวะของบุคคลผู้ร่ำไรร่ำพันของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูกธรรมคือทุกขอย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าปริเทวะ.

ก็ทุกขเป็นไฉน ?

ความลำบากทางกาย ความไม่สำราญทางกาย ความเสวยอารมณ์อันเป็นทุกขไม่สำราญ เกิดแต่กายสัมผัส อันนี้เรียกว่าทุกข.

ก็โทมนัสเป็นไฉน ?

ความทุกข์ทางจิต ความไม่สำราญทางจิต ความเสวยอารมณ์ อันเป็นทุกขไม่สำราญ เกิดแต่มนโสมผัสส์ อันนี้เรียกว่าโทมนัส.

ก็อุปายาสเป็นไฉน ?

ความแค้น ความคับแค้น ภาวะของบุคคลผู้แค้น ภาวะของบุคคลผู้คับแค้นของบุคคลผู้ประกอบด้วยความพิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ถูก

ธรรมคือทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งกระทบแล้ว อันนี้เรียกว่าอุปายาส.

ก็ความประจวบกับสัตว์และสังขารไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ เป็นไฉน ?

ความประสบความพรั่งพร้อม ความร่วม ความระคนด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ หรือด้วยบุคคลผู้ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ปรารถนาความไม่ผาสุก ปรารถนาความไม่เกษมจากโยคะ ซึ่งมีแก่ผู้นั้น อันนี้เรียกว่าความประจวบกับสัตว์และสังขารไม่เป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์.

ก็ความพลัดพรากจากสัตว์และสังขารเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ เป็นไฉน ?

ความไม่ประสบ ความไม่พรั่งพร้อม ความไม่ร่วม ความไม่ระคนด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หรือด้วยบุคคลผู้ปรารถนาประโยชน์ ปรารถนาสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ปรารถนาความผาสุก ปรารถนาความเกษมจากโยคะ ซึ่งมีแก่ผู้นั้น คือ มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง มิตร อำมาตย์ หรือญาติสาโลหิต อันนี้เรียกว่าความพลัดพรากจากสัตว์และสังขารเป็นที่รักก็เป็นทุกข์.

ก็ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้แม้ผู้นั้นก็เป็นทุกข์ เป็นไฉน ?

ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความเกิดเป็นธรรมดา อย่างนี้ว่า โอหนอ ขอเราไม่พึงมีความเกิดเป็นธรรมดา ขอความเกิดอย่ามีมาถึงเราเลย

ข้อนั้นสัตว์ไม่พึงได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่า ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้ผู้นั้นก็เป็นทุกข์.

ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดา...

ความปรารถนาย่อมบังเกิดแก่สัตว์ผู้มีโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นธรรมดา อย่างนี้ว่า โอหนอ ขอเราไม่พึงมีโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสเป็นธรรมดา ขอโสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสอย่ามีมาถึงเราเลย ข้อนั้น สัตว์ไม่พึงได้สมความปรารถนา แม้ข้อนี้ก็ชื่อว่าปรารถนาสิ่งใดไม่ได้ แม้นั้นก็เป็นทุกข์.

ก็โดยย่อ อุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นทุกข์เป็นไฉน ?

อุปาทานชั้นทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยย่อ เหล่านี้เรียกว่า อุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นทุกข์ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่าทุกขอริยสัจ.

[๑๔๗] ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขสมุทัยอริยสัจเป็นไฉน ?

ตัณหาหนี่ไฉ อันมีความเกิดอีก ประกอบด้วยนันทิราคะ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา.

ก็ตัณหาหนี่นั้น เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดในที่ไหน ? เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่ไหน ? ที่ใดเป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาหนี่นั้น เมื่อจะเกิดย่อมเกิดในที่นั้น เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นั่น อะไรเป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นั่น เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นั่น. รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นั่น เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นั่น. จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นั่น เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นั่น. จักขุสัมผัส โสตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นั่น เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นั่น จักขุสัมผัสสา โสตสัมผัสสา ฆานสัมผัสสา เวทนา ฆานสัมผัสสา เวทนา ชิวหาสัมผัส-

ชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นี่ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นี่ รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา อัมมสัญญา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นี่ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นี่ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา โผฏฐัพพสัญญาเจตนา อัมมสัญญาเจตนา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นี่ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นี่ รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา อัมมตัณหา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นี่ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นี่ รูปวิตก สัททวิตก คันธวิตก รสวิตก โผฏฐัพพวิตก อัมมวิตก เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นี่ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นี่ รูปวิจารณ์ สัททวิจารณ์ คันธวิจารณ์ รสวิจารณ์ โผฏฐัพพวิจารณ์ อัมมวิจารณ์ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อจะเกิด ย่อมเกิดที่นี่ เมื่อจะตั้งอยู่ ย่อมตั้งอยู่ที่นี่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขสมุทัยอริยสัจ.

[๑๔๘] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน ?

ความดับด้วยสามารถความสำรอกโดยไม่เหลือ ความสละ ความสละคืน ความปล่อยวาง ความไม่มีอาลัยในตัณหานั้น ก็ตัณหานั้น เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่ไหน ? เมื่อจะดับ ย่อมดับในที่ไหน ที่ใด เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหานั้น เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ในที่นั้น เมื่อจะดับ ย่อมดับได้ที่นั้น ก็อะไรเป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหาเมื่อบุคคลจะละย่อมละเสียได้ที่นั้น เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่. รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นั้น เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่. จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ หานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ

กายวิญญาน มโนวิญญาน เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ จักขุสัมผัส ส्रोตสัมผัส ฆานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ จักขุสัมผัสสชาเวทนา ส्रोตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ รูปสัญญา สัททสัญญา คันธสัญญา รสสัญญา โผฏฐัพพสัญญา อัมมสัญญา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ รูปสัญญาเจตนา สัททสัญญาเจตนา คันธสัญญาเจตนา รสสัญญาเจตนา โผฏฐัพพสัญญาเจตนา อัมมสัญญาเจตนา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ รูปตัณหา สัททตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โผฏฐัพพตัณหา อัมมตัณหา เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ รูปวิตก สัททวิตก คันธวิตก รสวิตก โผฏฐัพพวิตก อัมมวิตก เป็นที่รักที่เจริญใจในใจตัณหาเมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ รูปวิจารณ์ สัททวิจารณ์ คันธวิจารณ์ รสวิจารณ์ โผฏฐัพพวิจารณ์ อัมมวิจารณ์ เป็นที่รักที่เจริญใจในโลก ตัณหา เมื่อบุคคลจะละ ย่อมละเสียได้ที่นี่ เมื่อจะดับ ย่อมดับที่นี่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัง.

[๑๔๙] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัง เป็นไฉน?

อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปเป สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ

สัมมาสมาธิ.

ก็สัมมาทิฏฐิเป็นไหน ?

ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุให้ทุกข์เกิด ความรู้ในความดับทุกข์ ความรู้ในข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อันนี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ.

สัมมาสังกัปปะเป็นไหน?

ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในความไม่พยายาบท ความดำริในอันไม่เบียดเบียน อันนี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ.

สัมมาวาจาเป็นไหน?

การงดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ อันนี้เรียกว่า สัมมาวาจา.

สัมมากัมมันตะเป็นไหน?

การงดเว้นจากล้างผลาญชีวิต งดเว้นจากถือเอาสิ่งของที่เขามาได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติดมในกาม อันนี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ.

สัมมาอาชีวะเป็นไหน?

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละการเลี้ยงชีพที่ผิด สำเร็จการเลี้ยงชีพ ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ อันนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ.

สัมมาวายะเป็นไหน?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดฉันทะพยายาม พยายามความเพียรประคอง จิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น เพื่อความตั้งอยู่ไม่เลือนหาย เจริญยิ่ง ไพบูลย์มีขึ้น เต็มเปี่ยม แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว อันนี้เรียกว่า สัมมาวายามะ.

สัมมาสติเป็นไหน?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มี

สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอกิขณาและโทมนัสในโลกเสียได้ พิจารณาเห็น
เวทนาในเวทนาอยู่... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่... พิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อกิขณาและโทมนัสใน
โลกเสียได้ อันนี้เรียกว่า สัมมาสติ.

สัมมาสมาธิเป็นไฉน?

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัตว์จากกาม สัตว์จากอกุศลธรรม เข้าถึง
ปฐมฌาน มีวิตก วิचार มีปิติและสุขเกิดแต่เวกอยู่ เธอเข้าถึงทุติยฌาน มี
ความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น เพราะวิตกวิचारสงบไป
ไม่มีวิचार มีปิติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่ เธอมีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ
สวาสสุขด้วยนามกาย เพราะปิตินั้นไป เข้าถึงตติยฌาน ที่พระอรหังทั้ง
หลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข เธอเข้าถึง
จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขและทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัส
ก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ อันนี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันนี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอรหัตต.

[๑๕๐] ดังพรรณนามาฉะนี้ ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมใน
ธรรมภายในบ้าง พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกบ้าง พิจารณาเห็น
ธรรมคือความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือความเสื่อมใน
ธรรมบ้าง พิจารณาเห็นธรรมคือทั้งความเกิดขึ้นทั้งความเสื่อมในธรรมบ้าง
อยู่. อนึ่ง สติของเธอ ตั้งมั่นอยู่ว่า ธรรมมีอยู่ ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียง
สักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น เธอเป็นผู้อันตณหาและทิฏฐิไม่อาศัยอยู่แล้ว
และไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ ภิกษุชื่อว่า
พิจารณาเห็นธรรมอยู่.

จบ อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

[๑๕๑] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๗ ปี เขาพึงหวังผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตตผลในปัจจุบันหรือเมื่อยังมีขันธปัญจกเหลืออยู่เป็นพระอนาคามี ๗ ปี ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๖ ปี ๕ ปี ๔ ปี ๓ ปี ๒ ปี ๑ ปี ... ๑ ปี ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ อย่างนี้ตลอด ๗ เดือน เขาพึงหวังผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่ออุปาทิ (สังโยชน์) มีเหลืออยู่เป็นพระอนาคามี ๗ เดือน ยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๖ เดือน ๕ เดือน ๔ เดือน ๓ เดือน ๒ เดือน ๑ เดือน ถึงเดือน... ถึงเดือนยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ อย่างนี้ตลอด ๗ วัน เขาพึงหวังผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่ออุปาทิ (คือสังโยชน์) ยังเหลืออยู่เป็นพระอนาคามี

จบ สัจจบรรพ

จบ ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

นิคมวจนะ

[๑๕๒] ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำพระนิพพานให้แจ้ง หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ ฉะนี้แล คำที่เรากล่าวดังพรรณนามาฉะนี้ เราอาศัยเอากายนมรรคกล่าวแล้ว.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพระพุทฺธพจน์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นยินดี ชื่นชมภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วแล.

จบ สติปัฏฐานสูตรที่ ๑๐

การแสดงธรรมเทศนา

ครั้งสุดท้ายของ

ท่านอาจารย์ ทวี พลธมฺโม

ธรรมะปฏิบัติ

แนวโพธิปักขิยธรรมและญาณ ๑๖

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมพุทฺธสฺส

จตุตตาริ อริยสจฺจานิ อตฺถงฺกิกมคฺคานํ จตุตตาริ สติปฏี
ฐานานิ สตฺตตีสโพรปฺกขิยานํ อภิญฺญาเทสิตฺถมฺมา นามาตฺติ

วันนี้เป็นวันพระ เป็นวัน**ธัมมัสสวนะ** จะได้แสดงธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมะของพระองค์นั้นเป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง เป็นสิ่งที่น่าศึกษา น่านำมาปฏิบัติ วันนี้จะได้กล่าวท้าวความไปถึงตอนที่พระองค์ใกล้จะปรินิพพาน คือตอนหลังที่พระองค์ได้ปลงอายุสังขารแล้วว่าอีก ๓ เดือนเราจะปรินิพพาน ตอนนั้นพระองค์ประทับ ณ เมือง**ไพศาลี** ที่**ป่ามหาวัน** เมื่อพระองค์ได้ทรงประทับอยู่ที่ป่ามหาวัน พระองค์ก็เสด็จพุทธดำเนินไปประทับนั่ง ณ พุทธอาสน์ ประทานโอวาทสอนพระภิกษุด้วย**อภิญญาเทสิตธรรม** ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เหตุใดท่านทั้งหลายจึงมีความปรารถนานักจะให้เราตั้งอยู่นาน เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เหตุนั้นธรรมทั้งหลายเหล่านี้ เราได้เทศนาแสดงไว้ด้วยปัญญอันยิ่ง แสดงไว้เพื่อจะตรัสรู้เฉพาะหน้า ล่วงโลกียญาณ บรรลุโลกุตตรธรรม ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ท่านทั้งหลายพึงเรียนให้ดี ให้สำเร็จประโยชน์ โดยเอื้อเพื่อ เคารพตามจริงและพึงสรวงเสพ เจริญ ทำให้มากในสันดาน อันนั้นก็พึงให้พรหมจรรย์ตั้งอยู่ได้นานไม่เสื่อมสูญ อันนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อจะอนุเคราะห์ซึ่งสัตว์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรมทั้งหลายที่เราแสดงด้วยปัญญอันยิ่ง นั้นเหล่านี้เหล่านี้ คือสติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ ประการเหล่านี้ชื่อว่าอภิญญาเทสิตธรรม ท่านทั้งหลายพึงเรียนให้ดี แล้วต้องสรวงเสพเจริญปฏิบัติธรรมให้มากในสันดานเกิด พระตถาคตเจ้าจะพึงทรงอยู่เพื่อประโยชน์ใดประโยชน์นั้นสำเร็จ ให้แก่ประชุมชนเป็นอันมาก” ข้อความเหล่านี้ พระองค์ได้ตรัสตอนที่ใกล้ปรินิพพาน ทรงประทานโอวาทให้แก่พระภิกษุสงฆ์ว่า ธรรมที่พระองค์

ได้ตรัสรู้นั้นมี อริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ และโพธิปักขิย-
 ธรรม ๓๗ ประการนี้ เป็นธรรมะที่พระองค์ได้ทรงสั่งสอนเป็นอัน
 มาก สำหรับโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้น พระองค์เรียกว่า
 อภิญญาเทสิตธรรม คำว่า อภิญญาเทสิตธรรม หมายความว่า เป็น
 ธรรมที่มีความยอดเยี่ยม เป็นธรรมะที่สูงที่สุด ข้าพเจ้าตั้งแต่บวชเรียนมา
 ไม่มีใครสอนเรื่อง โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการเลย เพียงแต่กล่าว
 ชื่อในนวโกวาท ที่ไหนก็ตามเพียงกล่าวแต่ชื่อเท่านั้นเอง ไม่มีความ
 หมายถึงจะมีความลึกซึ้งอย่างที่พระองค์ได้กล่าวว่า เป็นธรรมะที่มีความ
 ลึกซึ้งอย่างยิ่งวด ท่านต้องพึงทำ พึงเสพ และนำมาใช้ประโยชน์ให้มาก
 ที่สุด แต่ปรากฏว่าไม่มีใครเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์เลย โพธิปักขิยธรรม
 ๓๗ ประการนั้น ถ้าจะจัดให้เข้ากับหลักสติปัฏฐาน ในวิปัสสนากรรม-
 ฐาน ให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ ว่า โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนี้
 เป็นเครื่องที่เป็นแนวทางที่จะให้ท่านปฏิบัติ เป็นเครื่องวัดแนวทางใน
 การปฏิบัติ ในการที่จะบรรลุธรรมขั้นสูงสุดคือ มรรค ผล นิพพาน
 โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนี้ มีความสำคัญที่สุด แต่ว่าพุทธศาสนา
 นี้ ไม่เคยเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์เลย วันนี้อาตมาจะได้พูดสำหรับ
 เราเริ่มต้นในการปฏิบัติธรรมนี้ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน กำหนดตาม
 แนวสติปัฏฐาน ๔ คือ เจริญกายานุปัสสนา พิจารณาภายในกาย การ
 เจริญเวทนานุปัสสนา พิจารณาเวทนาในเวทนา การพิจารณาจิตในจิต
 เรียกว่า จิตตานุปัสสนา การที่เราได้เจริญธัมมานุปัสสนา หมายความว่า
 พิจารณาธรรมในธรรม ที่จริง ๔ ประการนี้เป็นการเริ่มต้นของโพธิปักขิย-
 ธรรม ในโพธิปักขิยธรรมกล่าวว่าในสติปัฏฐาน ๔ การเจริญวิปัสสนา
 กรรมฐานเราต้องเริ่มต้นที่กายานุปัสสนา คือพิจารณาภายในกาย
 เพราะว่า การเจริญที่เข้าไปพิจารณารูป หรือกายของเรานี้ ทำได้

ง่าย ภายนั้นเป็นอารมณ์ที่หายาบ เพราะฉะนั้นการเจริญที่จะให้มีสติ ครั้งแรกนี้ เราก็จริณูที่กาย เพราะง่ายแก่การปฏิบัติ แต่ว่าการเจริญที่กายนั้น มันไม่เฉพาะที่กายเท่านั้น มันก็มีอารมณ์ของสติปัฏฐาน ทั้ง ๔ นี้เกิดขึ้นด้วย แต่อารมณ์ที่เด่นชัด คือตัวจิต จิตตานุปัสสนา นี้ หมายความว่าเมื่อเรากำหนด พองหนอ ยุบหนอ เป็นอารมณ์ ปัจจุบันอยู่ เรียกว่า เราก็จริณูสตีกำหนดพิจารณาภายในกาย พอง เกิดขึ้นมาเรากำหนดว่า พองหนอ ยุบเกิดขึ้นมาเรากำหนดว่า ยุบหนอ เราก็กำหนดปัจจุบันให้ติดต่อเรื่อยไป หลักสำหรับผู้ปฏิบัติใหม่ๆ แต่ละคน ก็ยังมีฝ่ายนิรวัน หรือกิเลส เช่น ฝ่ายกามฉันทะ อารมณ์ที่รักใคร่ก็ดี อารมณ์ที่เรียกว่าพยาบาท คือความไม่พอใจ หรือตัว ถีนมิทธะ อารมณ์ที่ง่วงเหงาหาวนอน หรืออุทธัจจกุกกุกจะความนึกคิด ฟุ้งซ่าน รำคาญใจ หรือวิจิกิจฉา ความสงสัย ย่อมมีอยู่ที่ใจทุกคน แต่มันอยู่ที่จิต เมื่ออยู่ที่จิตแล้วก็จะเกิดขึ้นในตอนปฏิบัติ ขณะที่เรากำหนดอารมณ์ พองหนอ ยุบหนออยู่นี้ คนมีความสามารถดี มีการสั่งสมในอดีต มีสมาธิดี ก็สามารถที่จะกำหนดนั่งอยู่ได้นาน บางคนที่ไม่มีการสั่งสมในอดีต เพิ่งมาปฏิบัติในปัจจุบันนี้ อารมณ์ของนิรวันจะมีความรุนแรง เข้ามารบกวนในการปฏิบัติ ตัวแรก คือความคิด เพราะว่าคนเราโดยธรรมชาติ มีนิสัยชอบคิดถึงอดีตบ้าง อนาคตบ้าง คิดอยู่เรื่อย เมื่อความคิดเข้ามาทำให้สติที่เราเจริญสติปัฏฐาน ๔ ไม่ทำงานเสียแล้ว ไปนั่งคิดอยู่นี้แหละ จึงต้องเอาสัมมัปทาน ๔ นี้เป็นที่ ๒ ของโพธิปักขิยธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง แล้วสัมมัปทาน ๔ นี้หน้าที่เป็นอย่างไร สัมมัปทาน ๔ นี้ท่านบอกว่า

๑. สังวรปธาน คือระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ระวังบาปไม่

ให้เกิดขึ้น ระวางนิรณมิให้เกิดขึ้น ระวางกิเลสไม่ให้เกิดขึ้นที่องค์ปัจจุบัน สังวรปธาน เปรียบเหมือนนายทวารประตู หรือทหารที่รักษาการณ์อยู่ที่หน้าประตู ต้องถือปืนระวางมิให้คนร้ายหรือศัตรูไม่ให้แปลกปลอมเข้าไปในกองทัพได้ ระวางอย่างดีเยี่ยมทีเดียว เหมือนเราคิดเจริญสติอยู่ที่จิตของเราทุกขณะ เราระวังไว้ แต่เมื่อเราเผลอ เผลอเพราะความคิดนั่นเอง พอความคิดเข้ามา จิตก็คิด พอคิดสังวรปธานก็หายไป ที่นี้ก็มาถึงหน้าที่**ปหานปธาน** เมื่อความคิดเข้ามาก็ต้องละทันที **ปหานปธาน**มีหน้าที่ว่าเข้ามาแล้วต้องรีบละทันที เพื่อไม่ให้ตั้งอยู่ เพราะว่าสิ่งใดที่เป็นอกุศล แล้วก็มาทำลายกุศลให้ตั้งอยู่ไม่ได้ ขณะเดียวกันให้ตั้งอยู่ไม่ได้

๒. **ปหานปธาน** จะทำงานทันทีเลย ละในปัจจุบันนี้ที่เรียกว่า คำสอนที่แท้จริงของเรา ก็ไปขัดกับคำสอนของบางอาจารย์ ที่สอนว่าปล่อยให้มันคิดเรื่อยไปจนจบ อันนี้มันไม่ถูกต้อง เพราะว่าเราระวังเป็นปัจจุบันอยู่แล้ว เมื่อปัจจุบันสูญไป เข้ามาแล้วก็ต้องมีปหานปธานละทันที ละแปลว่ามา เราตัดทันที ถ้าเป็นทหารก็ยิง เข้ามาก็ยิงทันทีเลย เข้ามาแล้วก็ยิง ต้องตัดถึงปัจจุบันนี้

๓. **ภาวนาปธาน** หมายความว่า ต้องเจริญสติให้มันคงในปัจจุบัน
๔. **อนุรักษปธาน** หมายความว่า ต้องรักษาสตินี้ให้ตั้งมั่นอยู่เรื่อยไป

ปธานนี้คือ ความเพียร เรียกว่าเป็นวิริยะ หรือ**สัมมาวายามะ** ตัวความเพียรที่เรียกว่าถูกต้องนี้หมายความว่า เพียรช่วยสติให้ตั้งมั่นอยู่ ที่ปัจจุบัน เพียรด้วยสติที่จะละนิรณธรรมที่เกิดขึ้นให้ออกไป เพียรหมั่นเจริญกุศลธรรมให้เกิดขึ้นให้มากขึ้น เพียรรักษากุศลธรรมให้ตั้งอยู่

ได้นาน นี่เราจะเห็นว่า**สัมมปธาน**นี้จะเข้ามาเกี่ยวข้องแล้วจิตใจของเรา
เปลี่ยนแปลงเป็น อนิจจัง อยู่เรื่อย คนปฏิบัติใหม่ๆ เดี่ยวก็กำหนด
พองหนอ ยุบหนอ เดี่ยวคิดไปแล้ว เมื่อคิดไปแล้วก็ต้องกำหนดทันที
ถ้ายังกำหนดช้าอยู่ ก็ไม่เป็นไร ให้เรารู้ว่า สติของเรายังอ่อนอยู่
และนิวรณ์มีกำลังแรงนี้ เรารู้ว่าไม่เป็นไร ต้องมีความเพียร มีความ
อดทนไว้ ตอนหลังเกิดขึ้นมาใหม่แล้วก็หมั่นกำหนดอยู่นั้นแหละ การ
กำหนดอย่างนี้เรียกว่า เป็นภาวนาปธาน คือ หมั่นกำหนดไป เขา
เข้ามาก็มา เราก็จะวังอย่างเต็มที่ในปัจจุบันนี้แล้วก็หมั่นละ ฉะนั้นเรื่องนี้
ผู้ปฏิบัติธรรมก็อาจจะท้อแท้เก่ง เพราะความคิด เมื่อเข้ามา นอกจาก
จะฟุ้งซ่านคิดนึกแล้วยังเกิดรำคาญใจ ความรำคาญใจนี้ติดไปทางโทสจริต
โทสจะเกิดขึ้นคือความไม่พอใจ คือว่าไม่ตั้งใจจะคิดแต่มันก็จะคิดของมัน
ธรรมชาติแต่ก่อนนี้เราไม่เคยได้ควบคุมความคิด คิดอะไรก็ปล่อยฟุ้ง
ไป สร้างวิมาน สร้างอะไรเข้า ปล่อยมันเรื่อยเปื่อยไปเลย ไม่เคยที่ว่า
จะควบคุมความคิดเลย ฉะนั้นจึงเป็นนิสัยของจิต สันดานของจิตที่ชอบคิด
ดังนั้นผู้มาปฏิบัติใหม่ๆ จะต้องคิดอยู่เรื่อย ผู้ที่เป็นอาจารย์สอนจะต้อง
คอยปลอบใจ ปลอบใจลูกศิษย์ของตัวเองว่า ไม่เป็นไร เราสติยังอ่อน
อยู่ ต้องตั้งใจ ตั้งใจใหม่ มีความเพียร ความอดทน ครั้งแรกเราจะ
ต้องต่อสู้กับนิวรณ์ได้ ผู้เป็นอาจารย์ที่สอนนี้จะต้องคอยปลอบ ปลอบ
ลูกศิษย์ ปลอบใจให้เกิดความกล้าหาญ ความเพียรในการที่จะต่อสู้กับ
กิเลสนิวรณ์นี้ นี่เป็นหลักสำคัญในการสอน ผู้ปฏิบัติต้องมีความเข้าใจ
ด้วยว่า ที่ตัวเองได้ปฏิบัติมานี้ หลักธรรมะมีเครื่องวัดอย่างนี้ พอ
สัมมปธาน ๔ เข้ามาวัดนั้นะ เราต้องพยายามเจริญสติ อย่างเข้มแข็ง
เลย รู้แล้วว่า นิวรณ์จะต้องเข้ามารบกวนแน่ เราก็หมั่นระวังองค์
ปัจจุบัน ไม่ให้ความคิดเข้ามา เข้ามาเป็นละหันธ์ ถ้าผู้ปฏิบัติเข้าใจธรรม

ด้วยความศรัทธา ความเพียรนี้จะเกิดขึ้นทีเดียว เกิดขึ้นอาจารย์ผู้สอน ต้องคอยปลอบให้ดี สู้ไปพอสงบแล้ว เราก็จะเกิดธรรมะขึ้น เราจะเห็นว่าพอหลักปฏิบัติธรรม就会有หลักธรรมเข้ามาวัด โพธิปักขิยธรรม ที่นี้เมื่อปฏิบัติไป ก็ยังสู้ไม่ค่อยได้ สู้เหล่านิเวรนี้ไม่ได้ หมายความว่าใช้ปธาน ๔ แล้วก็ยังสู้นิเวรนี้ไม่ได้ ยังมีความท้อถอย จะไม่สู้เอา ถ้ามีหลักอิทธิบาท ๔ ขั้นที่ ๓

อิทธิบาท ๔ มีกำลังมาก จะเข้ามาปกครอง อิทธิบาท ๔ มีกำลังมาก อิทธิ หมายถึงความสำเร็จ คือว่า ถ้าใช้อิทธิบาท ๔ แล้ว ไม่ว่าจะทำอะไรสำเร็จ เพราะว่า บางทีคนเรานั้นะ ใครๆ ก็ว่าเมื่อเจริญวิปัสสนา บางทีเห็นความยากลำบากของวิปัสสนาแล้วว่า แหมต้องต่อสู้กันซี้ๆ หน่า เมื่อศัตรูเกิดขึ้นมาแล้วต้องต่อสู้กันซี้ๆ หน่า มันลำบาก ไม่เหมือนกับสมณะ สมณะนั้นเรียกว่า คือ หลบกิเลส ไม่ต่อสู้กับกิเลส แต่วิปัสสนาต้องต่อสู้กับกิเลส ต้องตัดกิเลสให้ได้ นี่เรียกว่าต่างกัน เพราะฉะนั้นวิปัสสนาในขั้นต้นนี้ จิตของผู้ปฏิบัติมักจะท้อถอย คนไหนที่กิเลสแรงแล้วก็บอกว่าไม่มีปัญญาบารมี หรือกิเลสมากก็กลับไป ถ้ามีตัวอิทธิบาท ๔ เข้ามาช่วย อิทธิบาท ๔ แล้วก็มีธรรม ๔ ตัว ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ๔ ตัวนี้ เรียกตามภาษาบาลีว่า ฉันทอิทธิบาท วิริยอิทธิบาท จิตติอิทธิบาท วิมัง สิทธิบาท ฉันทะ คือความพอใจ คนเราไม่ว่าจะทำอะไร ไม่ว่าจะทำทางโลก หรือทางธรรมก็ตาม เราจะต้องเกิดมีความพอใจในการกระทำสิ่งนั้นเสียก่อน ถ้าลองไม่พอใจ อย่างลูกจะเรียนดนตรี พ่อ แม่จะให้เรียนแพทยอย่างนี้ ไม่ชอบแพทย จะเรียนดนตรี เมื่อไปเรียนแพทยก็เรียนไม่ค่อยสำเร็จ เพราะว่า ไม่ชอบใจในสิ่งนั้น แต่พอใจที่จะเรียนดนตรี หรือ เรียน

ทางบริหารธุรกิจอะไรก็ตาม ความพอใจนี่เป็นหลักสำคัญที่สุด ฉะนั้นคนที่พอใจจะทำในสิ่งนั้น ก็จะไปเร็ว บางคนเรียนแพทย์มา แต่ว่ามีอาชีพชอบค้าขาย ก็ไปพอใจในการค้าขาย ก็ไปเจริญในทางการค้าขาย ถ้าทำอาชีพแพทย์อยู่ ก็รู้สึกไม่ค่อยจะพอใจ ความพอใจ ฉันทะนี่เป็นหลักสำคัญ ผู้เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนานี้ จะต้องพอใจในหลักการของวิปัสสนา ในหลักการปฏิบัติ คือ จะต้องมีปัญหา รู้ว่าเมื่อเราปฏิบัติแนวนั้นแล้วว่า ตามหลักของมรรค มืองค์ ๘ ซึ่งเป็นทางสายกลาง เมื่อเราปฏิบัติไปแล้ว จะเข้าถึงความดับทุกข์ได้ บรรลุนิพพาน หรือ บรรลุเป็นพระอรหันต์บุคคลทั้ง ๔ เรียกว่า เมื่อเดินตามแนวทางนี้แล้วก็จะหลุดพ้นจากกองทุกข์ได้ เมื่อผู้นั้นได้เข้าใจในหลักของการปฏิบัติแล้วรู้ว่า พระพุทธเจ้านี้พระองค์ได้ทรงทำเป็นตัวอย่างมาแล้ว และนำธรรมะเหล่านี้มาสั่งสอนให้แก่เรา ให้เกิดฉันทะ ความพอใจ อยากจะปฏิบัติ อย่างนี้ตลอดไปจนเราเมื่อมีฉันทะพอใจแล้ว จะต้องทำวิปัสสนาให้ได้ ตั้งเป้าหมายว่า จะต้องทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานให้ได้ ก็ยิ่งดีใหญ่ ตั้งเป้าหมายไว้เลย เมื่อมีฉันทะดังนี้แล้ว วิริยะก็จะแรงขึ้น

วิริยะ คือความเพียรในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานจะมีกำลังแรงมากทีเดียว ทั้งนั่งอะไรต่างๆ นี้อู้ได้ เรียกว่า วันหนึ่งนั่งตั้ง ๑๒ ชั่วโมง ๑๓-๑๔-๑๕-๑๖ ชั่วโมง ก็สามารถทำได้ เพราะมีความเพียรมาก มีกำลังมาก เมื่อมีความเพียรมาก ตัวจิตก็ฝึกใฝ่อยู่ คือ หมายความว่า เมื่อมาทำเจริญวิปัสสนาแล้ว เรื่องอื่นไม่เอาหมด ฝึกใฝ่อยู่ในการที่จะปฏิบัติธรรมเท่านั้น จิตไม่ไปคิดถึง หมายความว่า บางคนที่มาจากทางบ้านยังเป็นพรവാสาอยู่ มีธุรกิจการงานต่างๆ มากมาย ทางบ้านก็ปล่อยวางทั้งหมด ไม่เอาแล้ว พอมาเข้าวิปัสสนาแล้ว มุ่งเอา

วิปัสสนาอย่างเดียว อย่างอื่นไม่เอาทั้งหมด ปล่อยตัวอยู่ในการปฏิบัติเท่านั้น นี่เรียกว่าเป็น “จิตตะ” คนเราทำอะไรที่ฝึกฝอยู่ในอันเดียว การปฏิบัติก็ยังมีกำลังมากขึ้น

วิมังสา เป็นตัวปัญญา คือ พิจารณาการปฏิบัติของตนเองอยู่ตลอดเวลาว่า เราปฏิบัติไปนี้มีอะไรเกิดขึ้นในการปฏิบัติบ้าง กิเลส นิวรณ์ตัวไหนที่มารบกวนบ่อยๆ เราจะต้องตัดออกไปให้ได้ แล้วก็ธรรมที่เราเจริญขึ้น สติที่ดี ตั้งอยู่ในปัจจุบันนานขึ้น สมาธิก็รู้สึกมั่นคง ไม่ค่อยสั่นคลอกคลอนอะไรต่างๆ นี่ วิมังสา พิจารณาเหตุผล ประเมินผลในการปฏิบัติว่า เราดีขึ้น หรือว่าเลวลง หรือขึ้นๆ ลงๆ หรือตอนนี้กำลังดีขึ้นไป พิจารณาหลักการปฏิบัติของตนเองบ่งบอกผล ถ้ามีอิทธิบาท ๔ เข้ามาช่วย การเจริญสติปัฏฐาน ๔ มีสัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ เข้ามาช่วย จะทำให้การปฏิบัติวิปัสสนานี้เรียกว่า มีสภาวะธรรมเกิดขึ้นมากทีเดียว เพราะว่าสมาธิก็จะมีกำลังแรง เมื่อสมาธิมีกำลังแรง แล้วที่นี้อารมณ์ฝ่ายสมาธิ หรือ ธรรมะฝ่ายสมาธิ ก็จะเข้ามา ที่เข้ามาตั้งแต่แรกก็คือ ปิติ เป็นการแสดงสภาวะของปิติ แล้วแต่ว่าบางคนจะเกิดปิตีอันไหนมาก อันไหนน้อยแรง **ขุททกปาติ ขณิกาปิติ อุพเพกคาปิติ โอกกันติกาปิติ และ ฌรณปาติ**

ปิติทั้ง ๕ ตัวนี้ จะแสดงออก ปิตีนี้เป็นอารมณ์ ที่เรียกว่า พอสมาธิเกิดติดต่อดีขึ้น ก็เกิดความอึดใจ ที่ใจก่อน สำหรับความอึดใจนี้ สภาวะบางอย่างของปิติ บางอย่างก็แสดงโลดโผน ปิตีนี้บางอย่างก็แสดงประหลาดๆ มีเป็นภาพประหลาด ที่เราไม่เคยพบเคยเห็นเกิดขึ้น บางสิ่งบางอย่างก็แสดงว่า แหม! เราเป็นผู้วิเศษ สภาวะปิตีมีมากทีเดียว

ตั้ง ๕ อย่าง แล้วยังมีการผสมกันอีก ผสมกันทำให้เกิดมากมาย โดยเฉพาะ ปิติ โดยมากคนที่ศีรัทธามาก ปัญญาน้อย จะยิ่งเกิดแรงเกิดแรงมากทีเดียว ถ้าคนมีปัญหามาก ศรัทธาน้อย จะเกิดน้อย แต่คนที่มีความเชื่อ อะไรก็ศักดิ์สิทธิ์ ชอบติดนิมิตอะไรต่างๆ ไปหลงในสิ่งที่มองไม่เห็น แต่เกิดขึ้นมาถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บางทีก็ไปว่าตนเป็นผู้พิเศษ เรียกว่าปิติ เป็นตัวแรกที่ทำให้หลง การหลงที่เกิดขึ้นรุนแรงก็จะออกมาทางกาย เพราะว่า สภาวะธรรมต่างๆ เกิดขึ้นทางใจ พอดี ๆ ก็จะมีที่ใจ ถ้ามีรุนแรงก็จะมีสภาพทางกายเกิดขึ้น แต่ปิตินี้ เป็นชนิดเดียวกับความโกรธ คือ ความโกรธเกิดเร็วมาก ปุ๊บเกิดขึ้นทันที เกิดเร็ว แสดงลักษณะทางกายวูบเดียว ปิตินี้ก็มีลักษณะวูบเหมือนกัน พอวูบก็มีลักษณะอะไรต่างๆ เช่นมือกระตุก หรือ ผงะไปข้างหลัง ชัดสายไปอย่างรวดเร็ว คอแทบหัก เกิดเร็วมาก ปิตินี้ บางขณะถ้าไม่ทันระวังก็หงายหลังได้ นี่เป็นลักษณะอย่างนั้น ตอนนี้อย่าจะต้องทำงานอย่างหนัก สติที่กำหนดกายานุปัสสนา เพราะพวกนี้เกิดที่กาย ต้องกำหนดที่กาย เมื่อเกิดการกระตุก ก็กำหนดกระตุกหนอ สะบัดก็สะบัดหนอ เอนก็เอนหนอ คั่นก็คั่นหนอ น้ำตาไหลก็น้ำตาไหลหนอ มีอาการรุนแรงมาก

หลักของธรรมะนี้ พุทธตามจริงธรรมะนี้อยู่ที่ใจ ตามหลักของความจริงแล้วต้องอยู่ที่ใจ ถ้าออกไปที่กายเมื่อไหร่ก็แปลว่ามีกำลังแรง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายดี และฝ่ายชั่วเหมือนกันหมด ฝ่ายชั่วมันเหมือนกัน ความโกรธเกิดขึ้นในใจ เราคุมไม่อยู่ก็ไปทางกาย วาจาก็แสดงออกอย่างรวดเร็วที่เดียวมีการทำร้ายเบียดเบียนกัน ลักษณะเป็นอย่างนั้น ปิตินี้ก็เช่นเดียวกัน เมื่อแสดงออกมาแล้วก็รวดเร็ว บางอย่างก็ทำความ

ประหลาดขึ้นมาเช่นตัวเบาลอยขึ้นไปในอากาศ เห็นแสงสว่างจ้าขึ้นมา
จ้าขึ้นมาเต็มที่ เห็นแสงเห็นสี สิ่งเหล่านี้จะทำให้ตัวเราหลงไป ถ้าเรา
สำคัญผิดว่าเอ๊ย เราได้บรรลุมรรคผลแล้ว หรือเป็นผู้วิเศษแล้ว จะทำ
อันตรายแก่ตัวเองอย่างมากทีเดียว

ฉะนั้นอาจารย์จะต้องระวังอย่างมากที่สุด เวลาที่ปิติเกิดขึ้นมา
เวลาที่สมาธิแรงนี้ อาจารย์ต้องคอยควบคุมให้ดี พยายามให้อาสติ
กำหนดปัจจุบันให้ได้ อารมณ์ทั้งหลายนี้เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ว่าเมื่อ
ปล่อยไป ควบคุมไม่อยู่จะมีความแรงเกิดขึ้นเป็นอุปาทาน ก็กำหนดไม่
ค่อยหาย ไม่หาย การปฏิบัติเหมือนใช้สัมมปปธาน ๔ เช่นเดียวกับ
พวกฝ่ายกิเลสทั้งหลายเหมือนกัน คือระวัง ความดีก็ต้องระวัง หลัก
ของความดี เมื่อความดีเข้ามาไม่ต้องระวังก็ได้ แต่ว่าความดีก็ต้อง
ระวัง เพราะว่าหลักของการจะเดินทางสายกลางก็ดี หลักที่เราจะขึ้น
มรรค ผล นิพพานนี้ มันต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย แต่งตัวจากปุถุชน
ให้เป็นอริยบุคคลต้องแต่งตัวจากปุถุชนให้เป็นอริยบุคคลนี้เป็นหลักสำคัญ
แม้ว่าแต่ก่อนนี้จิตเดินทางสาย ทุกข์ สมุทัยเมื่อเป็นปุถุชน ที่นี้จะมา
เดินทางสายอริยมรรคแล้วนี้ หมายความว่า เปลี่ยนจากปุถุชนให้เป็น
อริยบุคคล ฝ่ายอริยบุคคลนี้จะบรรลุได้ธรรมะที่ถูกต้อง ถ้าไปออกทาง
กาย ทางวาจาไม่ได้เด็ดขาด ลักษณะเหมือนปุถุชน ลักษณะของ
ความดีก็เหมือนกัน แต่เป็นไปทางปุถุชน ไปออกทางกาย วาจาไม่ได้
ต้องอยู่ที่ใจ ต้องคุมให้อยู่ตรงนี้ถึงได้เรียกว่า กิเลสของวิปัสสนา เรา
กำลังเจริญวิปัสสนา ถ้าไม่บอกว่าเป็นกิเลสวิปัสสนา เป็นหลักสำคัญ
ที่สุดที่เราไม่ค่อยจะรู้จัก ความชั่วนั้นเรารู้กันแล้ว โสภ โกรธ หลง นี่
เป็นความชั่ว แต่วิปัสสนาที่เราทำไม่ถูกต้อง ก็เป็นกิเลสของวิปัสสนา

คือปล่อยให้มันออกไปทางกาย วาจา นั่นเอง ไม่คุมให้อยู่ที่ใจนั้นแหละ เรื่องการที่จะแต่งตัวจากปุถุชนให้เป็นอริยบุคคล ต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย ให้เป็นระเบียบ

เราจะกล่าวถึงหลักธรรมเบื้องต้นของ**โพธิปักขิยธรรม**ว่า มันเป็นเรื่องระเบียบเรียบร้อยอย่างไร มันสวยงามอย่างไรที่จะแต่งตัวเข้าเป็นอริยบุคคล จะเข้าทางของพระนิพพานต้องแต่งตัวอย่างไร ให้ถูกต้อง แต่งที่จิตไม่ใช่แต่งที่อื่น ไม่ให้แต่งที่กาย ให้กายนี้เรียกว่า เรามองเห็นภายนอก แต่ว่าหลักของการปฏิบัตินี้ วันนี้เรามาแต่งที่จิต จาก**ปุถุชนจิต**นี้ให้เป็น**อริยจิต** เรียกว่า ขึ้นต้นก็เป็น**โสดาปัตติมารคจิต** ต้องเรียกว่า เป็นเรื่องของจิต แต่งเรื่องจิต คือจิตยังแสดงอยู่ให้คุมไว้อยู่ที่ใจ ปล่อยให้ออกมาทางกาย ทางวาจา จะปล่อยให้มือกระตุก หรือหิ้วเอนไปมาไม่ได้ ก่อนให้ออกมาทางกายต้องคุมให้เป็นปกติ นิ่งก็ต้องนิ่งตรงๆ ไม่หิ้วเอนไปมาถือว่าผิดปกติ การปฏิบัตินี้ต้องนิ่งปกติ แน่วแน่ มันคง นี่เป็นหลักสำคัญ เป็นข้อวัตร ทั้งหมดที่ว่า เราแต่งตัวนี้พร้อมหรือยัง การปฏิบัติต้องใช้**สัมมัปปธาน ๔** เข้ามาแต่งที่จิตว่า เมื่อเกิดขึ้นสติก็ต้องกำหนด เช่นว่า ผงะ ก็ว่าผงะหนอ กระตุกก็กระตุกหนอ เอนก็เอนหนอ ก้มก็ก้มหนอ เงยก็เงยหนอ พวกนี้คือกายที่จะไปอย่างไร สติต้องกำหนดเพื่อที่จะคุมกายให้ตรงไว้ ถ้ากายไม่ตรงก็ยิ่งคุมจิตไม่อยู่นั้นแหละเพราะจิต เป็นผู้สั่งให้กายเอนไปอย่างนั้น ไปอย่างนี้ นี่เป็นหลักสำคัญที่สุดของหลักวิปัสสนาว่าต้องคุมให้อยู่ที่จิตให้ได้ **สัมมัปปธาน ๔** เข้ามาว่า ต้องระวังองค์ปัจจุบันพอเกิดขึ้นปัจจุบันก็กำหนดทันที

อารมณ์ของ**วิปัสสนูปกิเลส** มันเป็นอารมณ์ที่ประหลาด อารมณ์ที่

สวยงาม อารมณ์ที่วิเศษ อารมณ์ที่มีหัตถ์จรรยเหมือนแสงสว่างจ้า
 แหม! ไม่นั่ง ไม่กำหนดเสียแล้ว เห็นภาพอะไรแปลกๆ หวังวิมานอะไร
 ต่างๆ ว่า ภาพที่สวยงามก็ไปนั่งดูเสียแล้ว จิตเพลิดเพลินต่ออารมณ์
 เหล่านั้น เพราะว่าจิตนี้ชอบของใหม่ ของใหม่เกิดขึ้นก็ไปยึด ความ
 ยอยากมีอยู่แล้ว ไปติดก็เป็นอุปาทานแล้วครั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ เป็นอุปาทาน
 ๓-๔-๕ นี่ก็มากขึ้น จึงต้องกำหนดเป็นปัจจุบันให้กำหนดปัจจุบันเสมอ
 ว่า อะไรเกิดขึ้นมานั้นมันเป็นไปตามสภาวะธรรม ไปตามลักษณะของธรรม
 คือเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วดับไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ของรูปนาม
 ชันธ์ ๕ ดีหรือไม่ดี เป็นภาพที่ประหลาด หรืออะไรก็ตามเกิดขึ้นแล้วดับ
 ไปทุกอย่าง ถ้าคุณปัจจุบัน รู้ปัจจุบันไปทุกขณะแต่พอเราไปยึดติดนี้ ไม่
 เห็นความเกิดดับ เห็นว่าวิเศษและว่าตัวตนก็เกิดขึ้นมีขึ้น ตัวสัักกาย
 ทิฏฐิก็เข้ามา เอ๊ะตัวชัักวิเศษขึ้นมาแล้ว วิเศษอะไรไปแล้ว แสงสว่าง
 เกิดเต็มไปหมด ชัักจะมีรัศมีออกด้วย นี่กว่าเป็นผู้วิเศษ อย่างนั้นมันไม่ดี
 มันจะบ้าเอาเรียกว่าจะเพี้ยน จะทำให้จิตใจของเราเพี้ยนสติต้องคุม
 กำหนดทุกขณะเลย ปล่อยไม่ได้ ตอนนั้นสัมมปปธาน ๔ ก็ต้องมาระวัง
 องค์ปัจจุบัน ถ้าเกิดขึ้นแล้วต้องละไป ปธานปธาน สัมมปปธาน ๔
 ละเหมือนกัน เพราะเป็นกิเลสเหมือนกัน ฝ่ายชั่วเหมือนกัน ระวังไม่ให้
 เกิดขึ้น แต่ว่าฝ่ายความดีเกิดขึ้นแน่ อย่างไรก็ตามก็ต้องเกิดขึ้นเพราะว่าเป็น
 ไปตามหลักสภาวะธรรม

เมื่อสมาธิเกิดขึ้นแล้วก็ต้องมีปิตเกิดขึ้น ปิตีแสดงหน้าที่หรือ
 สภาวะของเขากออกมาว่าเป็นอย่างนี้ ขุททกปิติก็แสดงอย่างนี้ออกมา
 ขณิกปิติก็แสดงอย่างนี้ออกมา โอกกันติกปิติก็แสดงอย่างนี้ออกมา
 อุพเพงคปิติก็แสดงอย่างนี้ออกมา หรือว่าปิตีก็แสดงอย่างนี้ การ

แสดงออกมาของสภาวะธรรมทั้งหลายเมื่อเราได้เห็นธรรมนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมย่อมเห็นธรรม หมายความว่า การปฏิบัติธรรมที่ออกมาเป็นของดี แต่ว่าเราไม่ได้ปฏิบัติ จึงมีสภาวะธรรม และธรรมเกิดมาให้เห็น เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว เราจะไปยึดไปติดไม่ได้ สิ่งนี้เป็นสิ่งเบื้องต้นเท่านั้นเอง ที่เราจะต้องผ่านไป ไม่ใช่เรามาถึงแค่นี้ก็บรรลุมันก็หยุดได้ สิ่งนี้เราเรียกว่าเป็นทางที่เราจะต้องผ่านไป ที่จะไปสู่ความสูงสุด เป็นเบื้องต้นเท่านั้นเอง แค่เบื้องต้นเท่านั้นเอง เบื้องต้นแสดงอะไรต่ออะไรต่างๆ ออกมามากขึ้นนี้เรียกว่าเป็นความผิด

ฉะนั้นอาจารย์จะต้องคอยระวังที่สุดในระยะที่เป็นวิปัสสนูปกิเลสนี้ อาจารย์ต้องคอยดูแล ตอนหลังกำหนดก็น้อยลง ตอนหลังก็เห็นความเกิดดับของอารมณ์นั้นหายไป ไม่เกิดอีกต่อไป อย่าไปยุยงส่งเสริมว่าดีขึ้นๆ นี่ก็เห็นบ้างจนมาหลายคนแล้วที่อาจารย์สอนกันมาผิดๆ มีอาจารย์หลายคน เพี้ยนไปบ้างไป เพราะไปส่งเสริมว่าดีนี้ๆ ดีมาก ฉะนั้นพวกวิปัสสนูปกิเลสนี้ ก็จัดตั้งมาว่า โอภาสอยู่เบื้องต้น โอภาสคือแสงสว่าง ตัวนี้สำคัญมาก ทำให้บ้าเกิด เพราะโอภาสนี้ บางคนเกิดขึ้นมาเต็มห้องเลย แสงสว่างขึ้นมาเรียกว่ามองประหลาดน่าประหลาด บางคนก็หลงตัวว่าเป็นผู้วิเศษไปเลย ตัวนี้ที่สำคัญที่สุด ทำให้คนเพี้ยนไปเยอะ เพราะว่าอาจารย์ไม่ค่อยระวัง ไม่ค่อยสอน บอกว่าเกิดมาให้กำหนดว่าเห็นหนอๆ ตอนหลังแสงสว่างพวกนี้ก็จะคลายไป ตอนหลังก็จะเห็นการเกิดดับ เมื่อกำหนดไปแล้วก็ดับไป อันนี้ ตัวนี้เรียกว่าหมดแล้ว ทำถูกแล้ว ปิฎยอยู่ที่จิตจริง แต่แสดงสภาวะมา เราก็เห็นความจริงว่าเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ไม่ติดอีกแล้ว อันนี้เป็นหลักสำคัญ

ตัวที่สอง คือญาณ ญาณนี้ตัวร้ายมาก อาตมาเห็นคนบ้ามาเยอะ เพราะตัวญาณญาณหมายถึงตัวความรู้ ที่ผุดขึ้นมาในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่ พอปฏิบัติถึงขั้นนี้แล้ว คนที่ไม่ได้เรียนธรรม ไม่รู้เรื่อง รูปนาม ชันธ์ ๕ พวกนี้ผุดขึ้นมาพ้อออกจากการศึกษาปฏิบัติมาพูดจ้อเลย ชันธ์ ๕ เป็นอย่างนี้ นับว่าตัวญาณปัญญา ความรอบรู้ที่ทุกคนก็มีอยู่แล้ว มีแล้วทุกคน แม้ว่าอดีตจะเคยเรียนมา มันก็อยู่ในใจอยู่แล้ว เกิดญาณขึ้นมาในขณะที่ปฏิบัติ นี้ ก็เกิดความเข้าใจผิด หลงว่าคนอื่นจะรู้สู้เราไม่ได้ แม้อาจารย์ก็สู้เราไม่ได้ ญาณผุดขึ้นมา แหม เรารู้ทุกอย่าง อาจารย์ก็สู้เราไม่ได้ เกิดทิฏฐิมาจะขึ้นมาแล้ว ไม่ค่อยจะเชื่ออาจารย์เสียแล้ว ตรงนี้สำคัญตัวญาณนี้ คือตัวโอภาสและญาณ ๒ ตัวนี้ชอบทำให้บ้าเก่ง

ตอนนั้นอยู่ที่วัดเวกอาศรมเห็นนิสิตอยู่คนหนึ่ง ญาณเกิดขึ้น แต่ว่าไม่ได้สอกับอาตมา พูดจ้อเลย บางทีพูดทั้งคืน พูดแล้วก็นอนไม่หลับ เพราะว่าคนเราพอมันพูดแล้วก็อยากจะพูดเรื่อย เจอใครก็อยากจะพูด แสดงของเขานั่นเลยหลงว่าวิเศษไป แต่ตอนหลังเกิดนอนไม่หลับ ความเครียดต่างๆ เกิดขึ้น ตอนหลังชักเพ้อๆ พูดอะไร บางทีไม่ถึงเวลาจะพูด ก็พูด ยุ่งไปหมด บางคนที่ว่า คนบ้าพูดเรื่อยไป ที่ไหนๆ ก็พูด คือพิมพ์ไปทั่ว ความบ้าก็เกิดขึ้น ฉะนั้นแม้แต่ญาณของดีที่สุด ใครๆ ก็อยากให้ญาณเกิดขึ้น ญาณนี้ เป็นตัวที่ญาณนี้เราต้องดู พระพุทธเจ้า บอกให้ล่วงโลกียญาณ ต้องล่วงโลกียญาณ ญาณซึ่งเป็นโลกียะนี้ต้องผ่านไปให้ได้เป็นโลกียะอยู่ที่นี่ เรามุ่งเข้าสู่โลกุตตรญาณไม่ใช่จุดหมาย มุ่งเข้าสู่โลกุตตรญาณ บางอย่างเบื้องต้นนี้เป็นโลกียญาณเท่านั้นเอง หมายความว่าอารมณ์ใดที่เกิดขึ้นจากรูปนาม ชันธ์ ๕ รูปนามชันธ์ ๕ นี้เป็นโลกียะ ญาณที่เกิดจากรูปนาม ชันธ์ ๕ ก็เป็นโลกียญาณ ต้อง

เข้าใจให้ถูกต้อง เพราะว่า**โลกุตตรญาณ**นี้มีมรรคผลเท่านั้นเอง นอกนั้นเป็น**โลกียญาณ**ทั้งนั้น และเกิดจากรูปนามชั้น ๕ ขณะที่เราเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ ก็มีรูปนามชั้น ๕ เป็นอารมณ์ ไม่รูปก็นาม ก็เป็นโลกียญาณ ซึ่งเราจะต้องล่องไปให้ได้ คือ ผ่านไปให้ได้ ถ้าลองติด**โลกียญาณ** เหมือนอย่างว่าโอภาสเกิดขึ้น แสงสว่างเกิดขึ้น ไม่ว่าอะไรก็ผุดขึ้นมา เมื่อมันเป็น**โลกียญาณ**จึงต้องกำหนดให้หมดไป เพื่อที่จะแต่งตัวให้ตัวเรียบร้อยเพื่อเข้ากับ**โลกุตตรญาณ** มันเริ่มแต่งตัวตั้งแต่เบื้องต้นแล้ว ไม่ใช่มาแต่งตัวกันทีหลัง ไปแต่งตัวอะไรกันที่สังขาร-**เปกขาญาณ**ที่พูดกันนั้นผิด มันแต่งตัวตั้งแต่ญาณที่หนึ่งแล้ว

ญาณมี ๑๖ ญาณนี้ต้องแต่งตัวเรื่อยไปตั้งแต่ญาณที่หนึ่งไปแล้ว ถ้าญาณที่หนึ่งสกปรกแต่งตัวไม่เสร็จ ยังไปไม่ได้หรอก มันต้องเริ่มความสะอาดของญาณนั้นอย่างถูกต้อง ญาณที่สองก็ต้องบริสุทธิ์ คือแต่งตัวให้บริสุทธิ์ **ศีลต้องบริสุทธิ์ จิตก็ต้องบริสุทธิ์ ทิฏฐิก็ต้องบริสุทธิ์ ทิฏฐิ**นี้ญาณที่หนึ่ง ตัวทิฏฐินี้แค่ญาณที่หนึ่งเท่านั้นเอง ต้องบริสุทธิ์ทุกอย่าง ไม่ใช่ว่ากำลังสกปรกจะไปไม่ได้ มันมีเครื่องวัดทุกอย่าง เรื่องญาณ ๑๖ ทิฏฐิความเห็นนี้กับวิสุทธิ ๗ นี้ต้องไปด้วยกัน วิสุทธิ ๗ นี้ต้องคอยระวังญาณให้ถูกต้องเสมอ ไม่บริสุทธิ์ยังไม่ได้เลย ความสงสัยบริสุทธิ์หรือยัง หรือว่าการเห็นปัจจัยอะไรต่างๆ นี้ เห็นเรียกว่าจนหมดความสงสัยในรูปตัวชีวิตอย่างแท้จริงอย่างบริสุทธิ์แล้ว จึงจะผ่านพ้นไปได้ การที่เข้าทางสายกลางนี้ ทางของมรรค ทางอื่นยังอยู่ทางสมณะอยู่เลย ทางของกิเลส จะบอกเข้าทางสายกลางไม่ได้หรอก ไม่ได้พวกนี้มันวัดไว้หมดว่าเราเลือกทางที่บริสุทธิ์แล้วหรือยัง เรียกว่าเริ่มต้นนี้วัดกันไปทุกอย่าง เพราะฉะนั้นหลักของการวัดธรรมะ**โพธิปักขิยธรรม**นี้เป็นการวัด

ธรรมะอย่างดีที่สุด แล้วก็วิสุทธิ ๗ กำกับวัดญาณ ๑๖ ก็เป็นการวัดฝ่ายมรรคมีองค์ ๘ โพชฌงค์ ๗ ก็เอามาวัด วัดได้ทุกอย่าง ระเบียบของธรรม เราจะแต่งตัวสวยตามระเบียบขององค์ธรรม มันต้องแต่งให้ถูกต้องของมัน วัดไว้หมด พระพุทธเจ้านี้วัดไว้ทุกอย่าง ถ้าเราไม่วัดเราก็เข้าทั้งที่สกปรกนี้มันเข้าไม่ได้หรอก บอกว่าไม่ได้ มันต้องมีพวกนี้เป็นเครื่องวัดทุกอย่างอย่างถูกต้อง

ฉะนั้นการเข้าถึงมรรคผลเป็น**ปัจจัยตั้ง** ตัวเองต้องรู้ว่าตัวเองยังสกปรก บริสุทธินี้จะต้องรู้ด้วยตนเอง ความเป็นรู้มาถูกต้องตามลำดับขั้นใหม่ อย่างนี้จะต้องเป็นอย่างถูกต้อง ยิ่งเรารู้เครื่องวัดได้ ก็ยิ่งสมบูรณ์ที่สุดว่าแน่นอน ถ้าเราเข้าใจจริง ๆ แล้ว ใครบอกไม่ให้ไม่ได้ แต่ว่าเราทำไปถูกต้องตาม แนวคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจริง ๆ พระองค์แสดงว่าเราต้องเสพให้มาก ๆ แล้วเรามีการเปรียบเทียบวัดอะไรต่าง ๆ พระองค์แสดงใน**มหาปเทส ๔ มหาปเทส ๔** นี้ เอามาเป็นเครื่องวัดทีเดียว เครื่องวัดว่าอย่างภิกษุผู้นี้พูดถึงธรรมะอย่างนี้ พูดอย่างนั้น พูดอย่างนี้ **ความมหาปเทส ๔** มาวัดดูม เอ๊ะ พูดเข้ากับวินัย หรือพระสูตร หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือเปล่า หรือพูดเข้ากับการปฏิบัติที่ถูกต้องจริง ๆ หรือเปล่า ถ้าไม่ถูกต้องเลย นี่มันอย่างหนึ่ง มีเครื่องวัดทุกอย่าง พระพุทธเจ้านี้ หลักวินัยที่เถียงกันอยู่นี้ ทั้งที่ผิดก็บอกว่าถูกนี้สองเอา **มหาปเทส ๔** มาตัดสิน ก็หมดเรื่อง แต่ไม่เอามาวัด วัดกันด้วยอารมณ์บ้าง วัดกันด้วยพวกพ้องของตน วัดกันด้วยเส้นสาย วัดกันด้วยอะไรนี้ มันไม่ยุติธรรม ถ้าเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาวัดกันจริง ๆ แล้ว มันจะแน่นอนที่สุด แน่แน่นอนที่ว่าผิดเป็นผิด ถูกเป็นถูก อย่างนี้ แต่ว่าไม่มีใครกล้าเอาไปวัดอย่างนี้

ฉะนั้นอาตมาได้แสดงอะไรต่างๆ ญาติโยมก็อย่าเพิ่งเชื่อนะ แสดงธรรมนี้หลักกาลามสูตรไม่เชื่อว่าผู้นี้เป็นผู้รู้ ผู้นี้เป็นอาจารย์ของเรา อย่าเพิ่งเชื่อ อย่างนี้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ เป็นตถาคตโพธิสัทธา หมายความว่า ถึงมีความเชื่อมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แน่نون พิสฺจนมาแล้วถึงได้เชื่อเป็นอย่างนั้น หลักการปฏิบัติ ที่เราปฏิบัติมา ปฏิบัติแล้วก็ดี หรือกำลังปฏิบัติก็ดี ถ้าเราได้อาศัยเครื่องวัดนี้จะเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องที่สุด แน่نون ที่สุดมรรคผลอะไรจะเกิด รับรองว่าเป็นไปตามคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้านี้ก็ถูกต้องที่สุด ไม่มีของเก้ของปลอมของเทียมอันนี้ หลักการปฏิบัติคือเราอย่าใจร้อน อย่าหวังผลมากเกินไป ค่อยๆ ทำไป แต่ว่าทำไปตามแนวของสติปัฏฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ ต้องใช้อย่างนี้ ทำไปเถอะ ทำให้ถูกต้อง

ที่พูดมาแล้วแค่ ๓ ต่อไปจะพูดต่อไป เอาหลักธรรมะมาวัด ขึ้นต่อไปอินทรีย์ อินทรีย์ต้องพูดกันมากหน่อยว่าเป็นอินทรีย์อยู่ญาณ ไหน ไม่เป็นอินทรีย์อยู่ญาณไหน เป็นอินทรีย์อยู่ในวิสุทธิไหน ไม่เป็นอินทรีย์อยู่ในวิสุทธิไหน จะมีการวัดให้อย่างแน่นอน บริบูรณ์ตามธรรมะของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น ที่บอกว่าภิกขุญาณเสลิตธรรมเป็นธรรมยิ่งยวดอันนี้เป็นหลักธรรมะที่สูง แต่จะมาอธิบายให้เข้าใจอย่างชัดเจน ถ้าสงสัยอะไรก็ถามได้ทันที

ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้

เอวก็มีด้วยประการฉะนี้

วิสุทธิ ๗ (ศีล จิต ทิฏฐิ)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ปฺญฺณจปรํ ภิกฺขเว ภิกฺข กาเย กายานุปสฺสี หรติ อา
ตปฺปี สัมปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺชาโทมนสฺสนตฺติฯ

วันนี้เป็นวันพระวันอัมมัสสวนะ จะได้รับฟังคำสั่งสอนของพระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้าตามกาลอันสมควร จะได้รับฟังธรรมในชอกายานุปัสสนา
แต่จะแสดงในลักษณะที่ไปมีเครื่องวัดอีก คราวก่อนเอาโพธิปักขิยธรรม
มาวัด คราวนี้จะวัดด้วยวิสุทธิ ๗ วันนี้พูดถึงเรื่องสีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ
ทิฏฐิวิสุทธิที่จะมาเข้ากับญาณที่ ๑ ท่านทั้งหลายได้ฟังจงพยายาม
พิจารณาไตรตรองให้ถูกต้องว่า เรื่องศีลนี้ต้องแบ่งกันไปว่า ศีลของ
ปุถุชนก็ดี หรือว่าศีลของสงฆ์โดยสมมติ ศีลที่มาทางอริยบุคคลก็ต่างกัน
แม้พระจะเทศน์ในมรรคมองค์ ๘ ก็จะมีเทศน์ไปทางโลกียะ ซึ่งไม่ถูกต้อง
คือธรรมนี้หมายความว่า โลเกียะต้องเป็นโลกียะ เมื่อมาทางอริยะ ก็ต้อง
อริยะ จะมารวมกันไม่ได้ ถ้ารวมกันก็ไปนิพพานไม่ได้ โลเกียะนี้
หมายความว่าถึงสายทุกข์ สมุทัย พุตปนเปกกับอริยมรรค อริยมรรคนี้ก็
เอาไปพุตปนเปกกับโลกียะ อย่างนี้ก็พุตกันไม่ถูกต้อง เพราะว่าหลักการ
ก็แตกต่างกันตามธรรมดา ทางโลกียะ หมายถึง ความปรกิตทางกาย
วาจา คือหมายความว่ารักษากาย วาจา ของตนให้ปรกิต เรียกร้อย
ชั้นต้นก็รักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ และศีล ๒๒๗ เรียกว่าเรถือศีลกัน
เราพุตกันเรื่อย ๆ ว่า รับศีลแล้วก็ถือศีล การถือศีลนี้ก็รู้ อยู่แล้วว่า
การถือนี้ถ้าเผลอเมื่อไรก็ตกลงมา ศีลก็ตกลงมา เพราะว่า คนที่ถือศีลก็
ไม่มีสติสัมปชัญญะที่จะควบคุม โดยถือตามๆ กันไป แล้วต้องรับศีล
กันบ่อยๆ ที่สุด ต่างกับศีลของพระอริยะ พุตตามจริงแล้วไม่จำเป็น
ต้องรับอยู่เรื่อย เพราะอันนี้ ก็แตกต่างกันไป ศีลในพระภิกษุ
สงฆ์ ๒๒๗ กิติ ก็ยังเป็นศีลที่อยู่ในขั้นสมมติสงฆ์อยู่ ถ้าผู้ใดไม่ได้
ปฏิบัติ ทั้ง ๒๒๗ ข้อนี้ก็ตามถือว่ายังอยู่ในศีลทางฝ่ายสมมติสงฆ์ ไม่ใช่
ของพระอริยสงฆ์ ซึ่งเป็นอีกอย่างหนึ่ง ศีลในทางอริยะเกี่ยวกับการ
ปฏิบัติ หลักในมรรคมองค์ ๘ นี้ พระพุทธเจ้าตรัสแล้วว่า เป็นข้อ

ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความดับทุกข์ เป็นข้อปฏิบัติทั้งนั้น แม้แต่ศีลนี้ก็ต้องการปฏิบัติ ซึ่งแตกต่างจากศีลของโลกียศีล ถือแล้วจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็แล้วแต่ไม่ว่ากัน ศีลจึงขาดตกบกพร่องและต่างพร้อยได้ง่าย แต่ศีลในอริยมรรคนี้มันบังคับเลย ต้องปฏิบัติจึงจะทำให้ศีลของตนนั้นบริสุทธิ์ขึ้น เช่นสัมมาวาจาที่เราเจริญวิปัสสนากรรมฐานนี้ สัมมาวาจาเป็นตัวกำหนด พองหนอ ยุบหนอ ถูกหนอ ชัดหนอ พวกนี้ ตัวนี้ สัมมาวาจาทำงานอยู่ พร้อมกับสติ ความเพียร และ สัมปชัญญะ ต้องทำงานอยู่ทุกขณะ ถ้าสัมมาวาจาขาดขณะใด ราคะ โทสะ โมหะ ก็จะเข้ามาทันที เห็นไหมว่าไม่ใช่ รับศีลมานั่งเฉยๆ ศีลในอริยมรรคนี้ต้องปฏิบัติถึงจะบริสุทธิ์ได้ ถึงจะฟอกตัวเองให้เป็นสัณนิวิสุทธิได้

สัมมากัมมันตะก็เหมือนกัน คือการงานชอบ กรรมฐานหมายความว่า การงาน หรือการปฏิบัติ พอเต็มวิปัสสนาเข้าไปข้างหน้าก็เป็นการปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งเห็นจริง วิปัสสนากรรมฐาน การปฏิบัติเพื่อเข้าสู่ทางสายกลาง ว่าเพื่อจะเกิดรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สัมมากัมมันตะก็ทำงานเป็น ศีล

สัมมาอาชีวะก็เลี้ยงชีพชอบ ทางใจก็เลี้ยงชีพชอบ ก็มีหน้าที่เก็บอริยทรัพย์ทุกขณะๆ คือเก็บให้มากขึ้นๆ เรียกว่าสมบุรณ์ อริยทรัพย์ก็เป็นทรัพย์ของอริยมรรค อริยะเป็นฝ่ายอริยบุคคล แตกต่างกันว่าเราถือศีลนั้นเราไม่ได้ปฏิบัติอะไรกันเลย ไม่ได้ทำอะไรเลย ก็ถือกันไป พอถึงวันพระก็รับกันเรื่อย ไม่รู้ว่าตัวขาดศีล ผิดศีล แต่ว่าศีลในอริยมรรคนี้ต้องปฏิบัติ

สัมมาวาจานี้ต้องกำหนดพร้อมกับสติ เป็นตัวควบคุมสติสัมปชัญญะ

และความเพียรเป็นตัวควบคุมสัมมาวาจาให้ทำงาน

มรรคมีองค์ ๘ ทั้ง ๘ ตัวนี้ทำงานกันทุกตัว ไม่ใช่ว่า ๘ ตัวอยู่เฉยๆ ความเพียรก็ต้องประกอบให้สัมมาวาจาทำงาน สติกำหนดไปที่ปัจจุบัน สมาธิก็เป็นขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ ก็ทำงานพร้อมกันไป ปัญญาที่สัมปชัญญะนั่นเองที่ทำงานรับรู้ว่าจะอะไรกำลังจะเกิดขึ้น นี่จะเห็นว่ามีศีลใน อริยมรรคนี้ไม่ใช่อยู่เฉยๆ ต้องปฏิบัติเพื่อที่จะพอกจิตใจตนให้สะอาด

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกล่าวในเวลาที่พระภิกษุจะไปปฏิบัติธรรมว่า “เธอทั้งหลายจงประพฤติพรหมจรรย์เถิด” คำว่าพรหมจรรย์นี้หมายถึง ความบริสุทธิ์ ขั้นแรกต้องทำศีลให้บริสุทธิ์ก่อน ความบริสุทธิ์นี้หมายถึงความบริสุทธิ์ทางใจ ถ้าใจบริสุทธิ์แล้วกาย วาจา ก็บริสุทธิ์ตาม ถ้าใจไม่ปฏิบัติ ไม่พอกตนเอง เหมือนกับว่าผ้ามันสกปรกเลอะสีดำนี่ ถ้าไม่เอาผ้านั้นมาซักพอก ซั้ย สีดำจะออกได้อย่างไร นี่ต้องมาทำงาน ไม่ใช่ว่าอยู่เฉยๆ บางคนบอกว่า อยู่เฉยๆ ก็มีศีลครบอย่างนั้นไม่ใช่ ศีลในอริยมรรคนี้ต้องทำงานกันทั้งหมด จะเห็นว่าพอเรากำหนด พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอไป พอขาดการกำหนดปั๊บ เผลอแล้วจิตไปคิดแล้ว พอไปคิดปั๊บนี้ศีลก็ไม่บริสุทธิ์แล้ว เพราะ ว่าขาดการกำหนด ขาดการป้องกันตนเอง ก็ไม่บริสุทธิ์ เพราะว่าเกิดความอยากขึ้นในทางราคะกาม ถ้าศีลไม่กำหนด นี่อาจจะทำให้จิตของตนมีราคะความอยากไปทำ เมื่อรุนแรง ขึ้นก็จะออกมาทางกายวาจาได้ หรือมีความโกรธเกิดขึ้น

สัมมาวาจาทำงานอยู่ตลอดเวลาทุกขณะ เราปฏิบัติ ๑๒ ชั่วโมง

สัมมาวาจาก็ต้อง ๑๒ ชั่วโมง แต่ว่า ใจกำหนดนี้ไม่มีเสียงอะไร ใจเป็นตัวกำหนด หมายความว่าวาจาเรียกว่า จิตตชรูป รูปที่ออกจากใจ ที่ออกจากใจมีหลายอย่าง ออกทางวาจาก็ได้ แต่ไม่มีเสียง เพราะใจไม่มีตัวตน มีความรู้ออกมาด้วยความรู้ถูกต้อง เราจะเห็นว่ามรรคมงคล ๘ นี้ปฏิบัติทั้งนั้นเลย ที่จะทำให้เกิดความบริสุทธิ์ขึ้น

สัมมากัมมันตะ การงานกรรมฐานนี้ต้องอย่างต่อเนื่องติดต่อกันไป เพราะว่ามันบังคับด้วยว่าต้องพยายามรักษาตัวเองให้บริสุทธิ์ อันนี้เป็นหลักสำคัญ ถ้าเราปล่อยสติไป ทิ้งไป ความบริสุทธิ์จะไม่เกิดขึ้น จะเห็นว่าหลักที่ปฏิบัติบังคับว่า ต้องทำจิตของเราให้บริสุทธิ์สำคัญ ต้องมีความเพียรทำติดต่อกันไป จิตของเราที่เกิดดับรวดเร็วมาก เป็นจิตที่ผันแปรหรือแกว่งไกวไป ซบอบอย่างนั้นอย่างนี้ความคิดนี้เป็นตัวสำคัญ เกิดขึ้นมากก็ต้องกำหนด จะเห็นว่าสัมมาวาจาที่สำคัญ ขณะที่กำหนด กำหนดไปนี่ก็เป็นการงานที่ชอบ เป็นวิปัสสนากรรมฐาน คือ การปฏิบัติ เจริญเพื่อจะรู้แจ้งเห็นจริงในปัจจุบันว่าสภาวะธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็จะรู้แจ้ง เห็นจริง ในขณะที่กำหนดที่อารมณ์ปัจจุบันนั้น

สัมมาอาชีวะ มีหน้าที่เก็บอริยทรัพย์ เป็นตัวธรรมเพื่อจะทำให้จิตใจของตนเองสูงขึ้นเรื่อยๆ สูงขึ้น สลวิสุทธิ จะเป็นสลวิสุทธิได้ ก็ต่อเมื่ออารมณ์ของนิรณเภาบางลงไป เรากำหนดไปๆ แล้วก็รู้สึกว่าการนิรณเภาไม่คอยรบกวน ความคิดก็ไม่คอยรบกวน สมาธิก็เริ่มจะดีขึ้น ตอนนั้นเราจะรู้สึกว่าจิตใจของเราเริ่มบริสุทธิ์ขึ้น ท่านวัดว่าถึงสลวิสุทธิ แต่บางครั้งปล่อยไป ก็เป็นบ้าง เป็นบางขณะ เมื่อเรากำหนดรู้ได้ก็แปลว่า ยังรักษาความบริสุทธิ์เอาไว้ ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นสลวิสุทธิเกิดจากการปฏิบัติ

จริง ๆ จึงจะเรียกว่าเป็นสัลลวิสุทธิได้ ไม่ใช่เข้ามาถือศีล รับศีล อันนี้ไม่ใช่ ศีลในมรรคมงคล ๘ ที่ถือกันแล้วรับว่า ในวัตรข้อที่ ๘ อย่างที่ให้ไปเมื่อคืนนี้ ก็รับไป แต่ที่จิตใจไม่ได้ทำงานอะไรเลย เรียกว่า ไม่ใช่เป็นข้อสัลลวิสุทธิในองค์มรรค สัลลวิสุทธิ ในองค์มรรคนี้ต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติ คือปฏิบัติตัวเอง ฟอกตัวเองให้บริสุทธิ์ เมื่อเริ่มศีลบริสุทธิ์แล้วก็จะเรียกว่าอบรมอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อสัลลวิสุทธิแล้วก็จะอบรมสมาธิ ศีลจะอบรมสมาธิ เมื่อสมาธิมีกำลังมากพอแล้วอบรมปัญญา เมื่อปัญญามีกำลังมากก็จะอบรมจิตให้เข้าถึงวิมุตติ

นี่เรียกว่าหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่าอริยธรรม ก็คือ ศีล ปัญญา วิมุตติ หรือ กล่าวถึงศีลเราบริสุทธิ์แล้ว จิตนี้บริสุทธิ์อย่างไรธรรมดาธรรมชาติจิตของเราที่ ไม่บริสุทธิ์เพราะว่าถูกกิเลสนิวรณ์รบกวนอยู่ แล้วจิตก็ไม่ค่อยบริสุทธิ์นัก ถูกความโลภ โกรธ หลง ความคิด ความวุ่นเหว้า หาวนอน ความสงสัยต่างๆ รบกวนอยู่ตลอดเวลา จะอาศัยที่ตัวศีลทำงานนี้ ศีลที่อบรมสมาธินี้คือศีลทำงานก่อน พอสัมมาวาจาที่ร่วมด้วยสติ วิริยะ หรือสัมปชัญญะทำงานขึ้นสมาธิก็จะเกิดขึ้นตาม

สมาธิในวิปัสสนากรรมฐานเป็นขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะๆ ที่เราได้ปฏิบัติไปนี้ ที่จริงจิตนี้เมื่อกำหนดอยู่บ่อยๆ สมาธิก็จะมีความเข้มข้นสมาธิมีกำลังมากขึ้น จิตก็เริ่มแจ่มใส เริ่มใส เราจะเห็นว่าจิตของเราตอนแรกกำหนดอารมณ์อะไรไม่ค่อยชัดเจน เมื่อกำหนดไปแล้วอารมณ์ก็ชัดเจนขึ้น ที่ชัดเจนก็เพราะว่า จิตของเราเริ่มบริสุทธิ์ สิ่งใดที่คร่ำหมองเหมือนกระจกที่ยังมีฝุ่นมาติด ไม่สามารถจะมองเห็นภาพ

ตามความเป็นจริงได้ เมื่อเราได้กำหนดหรือได้ขีดเรื่อยๆ ความใสของ
กระจกก็เกิดขึ้น เมื่อความใสของกระจกเกิดขึ้นคือความบริสุทธิ์นั่นเอง
พระพุทธเจ้าตรัสว่าเมื่อจิตเป็นปัสสฺส จิตที่ บริสุทธิ์ย่อมมีปัสสฺส คือ
ว่าคล้ายๆ ว่าจิตจะเริ่มให้เห็นว่าใส มีลักษณะเป็นประกาย ผู้ปฏิบัติ
เราจะเห็นได้ชัดเจนว่า ตอนบางครั้งที่กำหนด พองหนอ ยุบหนอ เรา
จะรู้สึกว่ามีสีปรากฏขึ้น บางคนก็แตกต่างกันไป แต่ละคนไม่เหมือนกัน
แล้วแต่ว่าจิตใจจะแสดงออกกัน บางทีก็สว่างบ้าง เช่นจะเห็น สว่างไป
หมด มีสีด้วยมีทั้งแสงสี ตอนนั้นจิตจะเริ่มบริสุทธิ์จิตนี้ตามธรรมดาส
แสดงลักษณะของตัวเองออกมาเหมือนกันว่า พองความบริสุทธิ์เกิดขึ้น
แล้ว เราจะแสดงลักษณะของเขา เช่นความสว่างก็ดี หรือความสว่าง
มีสีบ้าง นี่เป็นลักษณะของจิตที่แสดงออกมา ที่จิตแสดงออกมาก็เพราะ
ว่าสมาธิเราเริ่มดีขึ้น สมาธินี้เป็นตัวทำให้จิตใจผ่องใสขึ้น

ศีลเมื่ออบรมสมาธิแล้ว สมาธิเริ่มตั้งมั่นแล้ว จิตเริ่มบริสุทธิ์ขึ้น
ตามลักษณะของเขา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่า ศีลอบรม
สมาธิ สมาธิอบรมปัญญา ตอนที่จิตเริ่มผ่องใสขึ้น มีความบริสุทธิ์
ขึ้น เรียกว่าจิตวิสุทธิ คือเป็นความบริสุทธิ์ของจิต หมายความว่าอยู่
ในขั้นต้นที่เรียกว่า บริสุทธิ คือระดับหนึ่ง ในการปฏิบัติในขั้นต้นเรา
เรียกว่า ปฏิภาณมรรค มรรคเบื้องต้น แสดงว่าที่เราเริ่มปฏิบัติ มุ่งเข้า
กระแสของมรรคมืองค์ ๘ ทางสายกลาง กระแสมรรคเบื้องต้นแค่โส
ดบันเท่านั้นเอง การที่จะบรรลุโสดาบัน ความบริสุทธิ์ของจิตก็ย่อมแตก
ต่างกัน ในขั้นต้นนี้ความบริสุทธิ์ของจิตเรียกว่าพอสสมควร ที่เรียกว่า
พองจะเข้ากระแสของทางของอริยมรรค เรียกว่าจิตบริสุทธิ์ พองจิต
บริสุทธิ์ การกำหนดของเราเริ่มชัดเจนขึ้น รูปนามที่เกิดขึ้นในองค์

ปัจจุบัน เช่นเรากำหนด พองหนอ ยุบหนอ พองก็จะชัดเจนมาก ยุบก็จะชัดเจนมาก อารมณ์ที่ปรากฏเข้ามาในปัจจุบันจะชัดเจนทุกอย่าง การชัดเจนทำให้ตัวปัญญาเกิดขึ้น ปัญญานี้จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะ ว่าการชัดเจนของอารมณ์ อารมณ์ที่เข้ามาชัดเจนมาก และแสดงลักษณะของตนเองชัดเจนขึ้น ปัญญา ก็จะเข้าไปรู้ความจริง ตามธรรมดาปัญญา นี้ ถ้าอารมณ์ไม่ชัดเจนจะไม่เกิดขึ้น ปัญญาตัวนี้เรียกว่าญาณ เมื่อจิตได้บริสุทธิ์แล้ว การกำหนดก็มีอารมณ์เป็นปัจจุบันอยู่ทุกขณะๆ ฝ่ายนิรวณก็เบาบางลงไป ไม่ค่อยรบกวน เปรียบเหมือนเราจะเอาข้าวสาร มาบริโภค อย่างสมัยก่อนเรียกว่า เอามาผัด ร้อน กระจายจนฝุ่นต่างๆ ออกหมดเหลือแต่ข้าวสารบริสุทธิ์ ฉะนั้นก็เหมือนกัน พอการปฏิบัติเริ่มผ่องใสขึ้น ทุกอย่างชัดเจนมากขึ้นความเห็นที่ถูกต้อง คือปัญญานี้จะเห็นความจริง เห็นความจริงของปัจจุบัน แล้วการเห็นของปัจจุบันนี้สามารถที่จะรู้ถึงอดีต อนาคตด้วย อันนี้สำคัญมาก

เราจะเห็นว่าพระพุทธเจ้าตอนที่พระองค์ก่อนที่จะตรัสรู้ พระองค์ได้วิชชา หรือญาณ ๓ ญาณที่ ๑ ก็คือปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือญาณที่ระลึกได้ในชาติก่อน หมายความว่าชาติก่อนนี้ที่ระลึกได้ แต่การระลึกของพระองค์ไม่ใช่ระลึกในบัญญัติ แต่ระลึกในทางปรมัตถ์ว่า ก่อนนี้เรากี่มีขันธ์ มีธาตุ มีอายตนะ คือมีขันธ์ ๕ ธาตุ ๔ อายตนะ ๖ มีแล้ว ที่มีแล้วเพราะว่า เรามารู้องค์ปัจจุบันนั่นเอง เพราะว่าปัจจุบันนี้กำหนดก็มีขันธ์ ๕ ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน เราก็กำหนดรู้ขันธ์ ๕ ตามความเป็นจริง รูปก็เป็นเพียงธาตุ ๔ อายตนะก็กำหนดทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือรู้ว่าชีวิตตัวจริงคือตัวนี้ ที่เรียกว่าคนเรานี่ ก่อนที่จะรู้อะไร ๆ ต้อง รู้ชีวิตตัวเองก่อนว่า ชีวิตตัวจริงของเราคืออะไร

ความจริงของชีวิตคืออะไร ถ้าไม่รู้ว่าความจริงว่าชีวิตคืออะไรแล้วเราจะไปรู้ว่าชีวิตนี้จะแสดงอย่างไรหรือเป็นอย่างไร เราจะควบคุมชีวิตของเราอย่างไร นี่มันทำไม่ได้ เพราะไม่รู้ชีวิตจริง ตอนนี้พระองค์ก็เกิดญาณขึ้น ตัวชีวิตจริง ๆ นั่นคือชั้น ๕ นั่นเอง เพราะพระองค์รู้ได้ตรงตามที่พระองค์กำหนดในปัจจุบันนี้เองเห็นความเกิดขึ้น ดับไป ของรูปนาม มีแค่นี้เอง รูปนาม นี่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ดับไปก็เป็นอดีตเรื่อยไป ไม่มีการสิ้นสุดสาวไปถึงอดีตก็เจอรูปนาม ชั้น ๕ เพราะฉะนั้นปัจจุบันนี้แสดงรูปนาม ชั้น ๕ อยู่แล้ว อนาคตที่จะมารู้ก็รู้รูปนามชั้น ๕ รู้ปัจจุบันได้ ก็รู้อดีตได้ รู้อนาคตได้

การระลึกชาติได้ คือ ระลึกรู้จักชีวิตตามความเป็นจริง ไม่ใช่ว่าระลึกชาติโน้น ชาตินี้ แล้วก็เอามาพิสูจน์ไม่ได้ ชื่อนั้น ชื่อนี้ ก็พิสูจน์ไม่ได้ แต่ว่าพออาศัยระลึกชาติในทางปรมาตม์ว่าอ้อ ชีวิตจริง นี่คืออะไร รู้ชีวิตจริงก่อน พอรู้ความจริงถูกต้องแล้ว ว่ามีแค่นี้เอง ชั้น ๕ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เป็นลักษณะธรรมชาติของชั้น ๕ อย่างนี้ตัวนี้ทำให้ เกิดสัมมาทิฐิขึ้นในครั้งแรก หมายความว่า แต่ก่อนนี้เป็นมิจฉาทิฐิ เห็นว่า เป็นเรื่องตัวตน บุคคล เรา เขาเป็นสัตว์เป็นมนุษย์ มีบัญญัติเข้ามา ตอนนี้เห็นตัวปรมาตม์จริงๆ เห็นความจริง ขณะที่กำหนดไป เกิดความรู้ขึ้นมาว่าที่จริงแม้แต่ในตัวรูปนามเอง มันก็แยกกัน ตัวรูปเป็นอารมณ์ แต่เป็นธรรมชาติที่ไม่รู้ ตัวนามมีหน้าที่รู้ มีหน้าที่เจริญสติ พร้อมปัจจุบัน ก็กำหนดรู้รูปนามก็เกิดขึ้นอยู่เรื่อย เช่นกำหนดเสียง เสียงนี้ถ้าพูดถึงว่าเกิดขึ้นก็เพราะว่ามีอารมณ์เสียงเข้ามากกระทบประสาทรูปทางหู เมื่อกระทบโสทวิญญานก็ขึ้นมารับ หมายความว่า มีอายตนะภายนอก อายตนะภายในรับกัน ญาณที่

เรียกว่าความรู้ทางเหตุเกิดขึ้นมารับเสียงเราเรียกผัสสะ เสียง กับตัวรู้ที่มันคนละอย่าง เสียงเป็นรูป ตัวรู้เป็นนาม ตาเห็น รูปก็เหมือนกัน เห็นสี ก็กำหนดว่าเห็นหนอ สีเป็นรูป ตัว กำหนด ตัว รู้ก็เป็นนาม ความจริงมันแยกกัน แต่ว่าตอนก่อนนี้เราเห็นเป็นขณะเป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นตัวเป็นตนไป เพราะไม่ได้เข้าใจถึงชีวิตจริง ชีวิตปรมาต্ম เรามองดูแต่ภายนอกก็เห็นว่าเป็นมนุษย์ คน สัตว์ อัดตาก็เกิดขึ้นแรง คือความเห็นผิดว่ามีตัวตนก็เกิดขึ้น ยึดมันกันมานานว่ามีตัวตน

การยึดมั่นว่ามีตัวตนเป็นมัจฉาทิฏฐิ เห็นผิด เป็น เหตุ ให้กิเลสทั้งหลายเข้ามาทำงานที่ใจเรา พอเห็นผิดแล้ว กิเลสก็ชอบ กิเลสจะขึ้นมาทำงาน เพื่อให้ได้อะไรต่ออะไร มองดูบุคคลภายนอกเวลานี้ยึดตัวตน อยากได้วัตถุก็แย่งกัน ที่ดินนี้เป็นของกลางๆ เป็นของโลก แต่แย่งกัน ตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ จะเห็นว่าตอนที่มัจฉาทิฏฐิยึดในเรื่องตัวตน กิเลสแรงมากทีเดียว พอเกิดสัมมาทิฏฐิเป็นญาณที่ถูกต้องในขั้นแรก ที่จริงรูปนามนี้แยกกัน ความจริงเป็นอนัตตา เพราะว่ามันแยกกันได้ ไม่ใช่ตัวตนแน่ ตัวนี้เป็นตัวแรกที่จะให้เกิดญาณด้วย เช่น ญาณ ๑๖ นามรูปปริจเจทญาณ นี่ทิวฏฐิวิสุทธิก็เหมือนกัน เกิดความเห็นที่ถูกต้องอย่างนี้ก็เรียกว่า ญาณจะเข้ามากำหนดรูปร่างอย่างนี้ นามอย่างนี้ สามารถแยกรูปแยกนามได้ ญาณที่ ๑ ก็เกิดขึ้น

การเกิดขึ้น นี่ไม่ใช่เกิดขึ้นโดยปริยัติ ศึกษาเล่าเรียน การศึกษาเล่าเรียน มันรู้รูปนาม ญาณที่มีความรู้ตัวตนสามารถแยกได้ รูปอย่างหนึ่ง นามอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่ทิวฏฐิวิสุทธิ เพราะว่ามันเห็นโดยปริยัติ

การเจริญวิปัสสนา นี้ไม่ว่าจะเป็นวิสุทธิ ๗ ต้องเห็นด้วยการปฏิบัติเท่านั้น ต้องปฏิบัติจนปัญญาคือญาณเกิดขึ้น ไม่ใช่ปัญญาทางโลกียะ หรือสุตมยปัญญา หรือจินตามยปัญญา ต้องเป็นภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยตรง ต้องปฏิบัติจนศีลบริสุทธิ ปฏิบัติจนจิตบริสุทธิ ตัวทวิภูตนี้เป็นตัวปัญญา คือเมื่อเราได้อบรมดีแล้ว ก็จะมีผลมากก็จะอบรมสมาธิ สมาธิเมื่อได้อบรมตัวเองแล้วมีกำลังมาก ก็จะมาอบรมปัญญา มันต่อเนื่องกัน ศีลเป็นศีลวิสุทธิจิตตวิสุทธิ นี่เป็นสมาธิ ทวิภูตวิสุทธินี้เป็นตัวปัญญา ๓ ตัวนี้ ศีล สมาธิ ปัญญาเห็นชัดเจนเลย ว่าต้องปฏิบัติเท่านั้นถึงจะเกิด วิสุทธิขึ้นได้ อย่างมานั่งถือศีลเฉยๆ ก็ถือกันไปอย่างนั้น แต่ว่าจิตใจไม่ได้บริสุทธิ เพราะว่า การปฏิบัติทุกอย่างมุ่งมาทำจิตให้บริสุทธิ ฉะนั้นการฟอกครั้งแรก ก็ฟอกด้วยศีล เป็นลักษณะของการประพาสพรหมจรรย์ ทำให้เนื้อตัวสะอาด ตัวของจิตสะอาดขึ้น มีความสะอาด มีความผ่องใส สมาธิก็ฟอกจิตของตัว ให้มีความสงบความตั้งมั่น สมาธิเมื่อตั้งมั่นแล้วปัญญาก็เกิดขึ้น เราจะเห็นว่าเขาปฏิบัติมาตลอดเลย ที่เราเจริญวิปัสสนานี้หมายถึงว่าเราเจริญทั้งองค์ ๓ เลย ไม่ใช่ว่าเราปฏิบัติแต่ศีล แต่สมาธิ แต่ปัญญา ที่จริงแล้วมีการปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา พร้อมกัน

หลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นเอกายนมรรค คือรวมมรรคให้เป็นหนึ่งมาทำงานพร้อมกัน หมายความว่าเมื่อสติทำงานแล้วทุกอย่างต้องทำงานหมดสัมมาวาจาที่อยู่เฉยไม่ได้ก็ต้องกำหนดอารมณ์ปัจจุบัน สัมมา-กัมมันตะ ก็คือตัววิปัสสนากรรมฐานอยู่แล้ว สัมมาอาชีวะก็รักษาริษยทรัพย์ให้มั่นคงไว้ ไม่ปล่อย ให้ไหลไป รั่วไหลไป อริยทรัพย์ก็เพิ่มพูนมากขึ้น ตัวนี้เป็นตัวที่เรียกว่า รักษาทุกอย่างให้มีความมั่นคง

ตัวความเพียร ก็ทำงานอยู่ สัมมาวายามะ คือ เพียรอยู่ในสัมมปปธาน เพียรระครองสติอยู่ ตัวสติก็คือสัมมาสติ กำหนดในกาย เวทนา จิต ธรรม สัมมาสมาธิ คือสมาธิที่ทำงานพร้อมกันไป ขณิกสมาธิ ขณิกสมาธินี้ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะ สัมมาสมาธิในตำรา บอกว่าสมาธิในชั้นต่ำนี้ คือขณิกสมาธิและ อุปจารสมาธิ อุปจารสมาธิ เรียกว่าสมาธิในชั้นสูง ชั้นสูง นี้คือได้ฌาน เมื่อนิรณฺทมแล้วปฐมฌานก็เกิดขึ้น ได้ฌาน ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ แต่นั้นไปทางสมณะ

ทางหลักของวิปัสสนานี้กำหนดเป็นขณิกสมาธิอยู่ตลอดเวลา เพราะอารมณ์ปัจจุบันของรูปนามนี้เกิดดับเป็นขณะๆ จะใช้สมาธิอย่างอื่นไม่ได้ ที่เป็นสัมมาสมาธิได้ก็เพราะว่า ขณิกะทำงานได้ดีพร้อมกั สติ หมายความว่าคือไม่เพลินนั่นเอง ที่แรกยังเผลอคิดไปอย่างโน้น อย่างนี้ ง่วนไป ยังไม่ใช้สัมมาสมาธิ เมื่อใดตั้งมั่นขึ้น อย่าง ๓๐ นาที นี้ เรากำหนดได้ติดต่อกันเรื่อยไป ๓๐ นาที ไม่มีขาดสายเลย เริ่มเป็นสัมมาสมาธิ คือตั้งมั่นในทางวิปัสสนา

หลักของทางวิปัสสนานี้ประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่าง เพราะว่า ต้องทำให้เกิดฌานปัญญาขึ้นอย่างหนึ่ง สองก็ต้องมีการตกแต่งตัว เอง เพราะทั้ง ๘ ตัวนี้บางที่มันไม่ค่อยสัมพันธ์กัน บางตัวก็เด่นไป มากไป น้อยไป อย่างนี้ นี่ก็เป็นเรื่องที่จะต้องมาแต่งอินทรีย์ประการ หนึ่งที่เรจะได้พูดในคราวหลัง พูดวันนี้ต้องการจะให้เห็นว่าการที่เรา จะปฏิบัติขั้นต้นนี้ นอกจากที่วัดด้วยโพธิปักขิยธรรมแล้วเราก็มาวัดด้วย สीलวิสุทธิ ความบริสุทธิ์ของศีล ความบริสุทธิ์ของจิต ความบริสุทธิ์ของ ทิณญี ๓ ข้อนี้ก่อนนี้แล้วก็มาเทียบกับญาณ ๑๖ ได้ญาณ ๑๖หมายความว่า

ว่า เมื่อทวิญญูเกิดขึ้น ตัวปัญญาก็เกิดขึ้น ญาณตัวที่ ๑ ก็จะเกิดขึ้น นาม รูปปริจเฉทญาณ มีความเห็นว่า รูป นาม นี่แยกกันได้ เกิดความรู้ว่า รูป นาม แยกกันด้วยการปฏิบัตินั่นเอง หลักการปฏิบัติที่เราจะเห็นว่า อาศัยตัวมรรค ๘ นี้ ปฏิบัติทุกตัวเลย ตัวสติเหมือนปั๊มทำงาน พอกดปั๊มทั้ง ๗ ตัวก็ทำงานร่วมกัน ทำงานที่ทางใจตลอดเวลา ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าต้องทำความเพียรทางใจ แล้วเป็นข้อปฏิบัติ เพราะว่าพระองค์ได้กล่าวว่า มรรคคือข้อปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความดับทุกข์คือต้องปฏิบัติทั้งนั้นเลย ไม่ใช่ว่ามาถึงศีลเฉยๆ อะไรอย่างนั้น นี่เป็นศีลของสมมติสงฆ์ ยังเป็นสายปูลุชนอยู่ อยู่ในสายของทุกข์ สมุทัย ฉะนั้นบางทีก็เอาสายอริยมรรคนี้ไปพูดว่า ผู้สุจริต การทำงานก็ทำมาหากิน เลี้ยงชีพให้ดี หาเงินหาทอง เหล่านี้ พุดในทางโลก เข้ามาปะปนกัน อันนี้ไม่ได้

ศีลในมรรคมืองค์ ๘ คือการทำงานทางใจ การปฏิบัติทางใจโดยตรง ไม่เกี่ยวกับอาชีพเงินทองภายนอก แต่ว่าเป็นอาชีพทางธรรม คือเมื่อปฏิบัติธรรมแล้ว ธรรมะก็เกิดขึ้นทุกขณะๆ ธรรมะที่ได้นั้นเป็นอริยทรัพย์ การแสดงธรรมของพระต่างๆ ก็มีผิดพลาดอย่างมาก เพราะไม่ได้แยกแยะว่า ศีลของฝ่ายโลกียะ ก็ต้องพูดอย่างหนึ่ง ปัญญาในโลเกียะก็มี สมาธิในโลเกียะก็มี แต่พอ เข้าถึงองค์มรรค ๘ นี้ ต้องกำหนดให้ได้ คือเป็นข้อปฏิบัติ ท่านทั้งหลายก็พิสูจน์ด้วยตัวเองได้เลยว่า อาจารย์บอกว่าให้เจริญสติกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ใจก็กำหนด คือกำหนดด้วยความรู้ของตนเอง ไม่มีเสียงเพราะใจเป็นธรรมชาติ ไม่มีตัวตน มีแต่ตัวรู้ รู้ถูกต้อง รู้ผิด รู้ถูก ดอน นี่เราเริ่มนำเอามรรคมืองค์ ๘ จิตนี้รู้ถูกต้องเพื่อที่จะเปลื้องตัวเองจากจิตของปูลุชนที่เป็น

โลกียะเข้ามาเป็นจิตของอริยะ คือเข้าสู่ทางของโลกุตตระ การแสดงธรรมนั้นพระท่านก็แสดงปนเปกันหมด ไม่ได้แยกแยะว่าทางนี้เป็นทางปฏิบัติ ศीलก็ต้องปฏิบัติไม่ใช่ถือศีล ให้ศีลแล้วก็ถือศีล ไม่ใช่พอถือแล้วก็หลุดกันไป บางคนถือศีล ๕ นี่ ถือเข้าแล้วเมาตอนบ่าย แต่ต้องควบคุมที่ใจให้อยู่ในศีลอย่างแท้จริง ผิดไม่ได้

เมื่อจะทำตัวเองให้บริสุทธิ์แล้ว จะเปลี่ยนจากจิตของ ปุณฺณให้เป็นอริยบุคคล อริยจิต นี่ต้องพอกตัวให้โลกียะนี้ออกให้หมดเลย ต้องพอกให้บริสุทธิ์เรื่อยไป การพอกที่จิตนี้ไปพอกพวกกิเลส กิเลสอย่างหยาบพอกได้ กิเลสอย่าง กลางที่เป็นตัวนิรณาสสำคัญ เป็นกิเลสที่ต้องพอกให้หมดให้ได้ เพราะมันจะขึ้นมาที่ใจเรื่อย ส่วนอนุสัยกิเลสนั้นต้องมีสติขั้นสูงถึงจะพอกอนุสัยกิเลสได้ ถ้าอนุสัยกิเลสหมดก็ได้บรรลुพระอหังตโนชั้นสูงสุด ที่เรียกว่านิรณาส เราพอกได้ก็สงบเป็นครั้งคราว ยังสามารถที่เข้ากระแสนิพพาน สามารถบรรลुพระอริยบุคคลขั้นต้นได้ กิเลสชั้นกลางนี้เช่น นิรณาส อย่างน้อย ก็ได้โสดาบันหรือสกทาคามี อนาคามีนี้เริ่มละอนุสัยกิเลสได้บางตัว อนาคามีนี้มีกำลังแรงแล้ว ละราคะ โทสะ ได้นี้เรียกว่า ละอนุสัยกิเลสได้ ถึงขั้นพระอรหันต์ก็ละได้หมด นี่ก็อยู่ที่กำลังการเจริญของสติ สำคัญที่ว่าสติมีกำลังมาก ปัญญาสว่าง อะไรเข้ามาก็รู้ได้ทัน จนเห็นว่าทุกอย่างล้วนแต่เป็นธรรมะทั้งสิ้น ขึ้นมาทำหน้าที่ของตัวเองที่ใจแล้วก็ดับไป จะเห็นความจริงอย่างนี้ว่าเป็นธรรมะ “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” สิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติที่ไม่ใช่ตัวตน อย่างกิเลสทั้งหลายก็เป็นอนัตตา สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา เหมือนกัน เราไม่เข้าใจเรื่องกิเลส เราไปยึดเรื่องตัวตนของเราแล้ว พวกเหล่านั้นก็เป็น ตัวตนไปหมด แท้จริงกิเลส

ทั้งหลายนี้ก็เป็ธรรม เป็นธรรม ฝ่ายอกุศล เพราะธรรมชาติสร้างมา
อย่างนี้เอง สร้างจิตใจมาก็สร้างทั้งกิเลสด้วยสร้างความดีมาด้วย เรียกว่า
เจตสิก ที่คอยปรุงแต่งให้ชั่วบ้าง ดีบ้าง ธรรมชาติสร้างมาอย่างนั้น เรา
ก็เรียกพระธรรม กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา อพฺยากตา ธมฺมา ที่จริง
ธรรมชาติสร้างมาอย่างนั้น

โลกเราเนี่ยพูดตามจริงสร้างมาด้วยอวิชชา สร้างคนก็สร้างด้วยอวิชชา
ถ้าสร้างด้วยอวิชชาแล้วละก็คนเราก็จะไม่เป็นอย่างนี้ เมื่อสร้างด้วยอวิชชา
อวิชชาเป็นต้นเหตุ คนเราเกิดมาก็ต้องมีกิเลส มีจิต มีกิเลส มีทั้งความดี
ความชั่ว คนเราเนี่ยถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มาตรัส ไม่มาสอน พวกเรา
ก็ไม่รู้ว่าจะตัดกิเลสอย่างไร จะเจริญความดี อย่างไร เมื่อพระองค์มา
สอนให้แจ่มแจ้ง และเข้าใจว่าเอาอริยสัจ ๔ มาตั้ง สายนี้สายกิเลส
ทุกข์ สมุทัย กิเลสเป็นเหตุทำให้ทุกข์เกิดขึ้น ทางนี้ทางไม่มีกิเลสความ
ดับทุกข์ การเจริญมรรคคือการเจริญเพื่อดับกิเลสนั่นเอง เพื่อตัดกิเลส
เพื่อทำตนเองให้บริสุทธิ์ นั้นมัน ๒ ทาง

เมื่อเจริญวิปัสสนากรรมฐานมาเดินในสายที่ถูกต้องแล้ว สายมรรค
มีองค์ ๘ แล้ว เราเจริญกันเรียกว่ายังลุ่มๆ ดอนๆ คือเจริญกันไม่จริง
ไม่ทำให้จริงจังกิเลสไม่ค่อยจะได้ผลถึงได้บอกแล้วว่าสัมมาวาจาเนี่ยต้อง
กำหนดอยู่ตลอดเวลา ถ้าเรากำหนดฝึกกันให้ดีๆ ฝึกจนชำนาญ มันจะ
เป็นอัตโนมัติ สติก็ดีถ้าฝึกให้ดีจริงๆ จะเป็นอัตโนมัติเหมือนความ
โลภ โกรธ หลง ก็เป็นอัตโนมัติ พอเรากระทบอารมณ์ที่ดี ราคะก็เกิด
ขึ้นมา โลภะก็เกิดขึ้นมา อารมณ์ไม่ดี ฝ่ายโทสะก็เกิดขึ้นมา มันเป็น
อัตโนมัติเลย เพราะชำนาญในอดีตมามากแล้ว ทำมาจนมันเป็นไปเอง

เป็นอัตโนมัตติ แต่ทางฝ่ายดีนี้เราไม่เคยฝึกให้เป็นอัตโนมัตติ เหมือนว่า
คนเรานั้นเป็นนิสัยจะทำอะไร คนนิสัยดีก็จะทำตัวอย่างนี้ คนนิสัย
ชั่ว ก็จะทำชั่วย่างนี้ เป็นอัตโนมัตติ มันเป็นไปเอง

ตอนนี้ฝ่ายดี ฝ่ายมรรคมืองค์ ๘ ยังไม่ปฏิบัติจริงจัง เรียกว่าเรา
ลุ่มๆ ดอนๆ คล้ายๆ ว่ายังไม่ทำจริงจัง พอเราทำต่อเนื่องกันจริงจัง
ติดต่อกันจริงจัง มันจะเป็น อัตโนมัตติ บางทีเราไม่ได้กำหนด มัน
กำหนดเอง เหมือนเรา จะเปิดประตู บางทีก็กำหนดเปิดหนอ เปิด
หนอ ก็กำหนด ของมัน เริ่มเป็นอัตโนมัตติ เป็นนิสัยของจิต เริ่มเป็น
นิสัยของจิตที่ว่า โอปนนิโก น้อมเข้าไป น้อมเข้าไปใกล้กับธรรมะเรื่อย
แต่ก่อนจิตเรานั้นน้อมอยู่กับกิเลส กิเลสนี้เป็นอัตโนมัตติเลย พอ
อารมณ์ไม่ดีปั๊บ เกิดทันทีเลย ทำงานกันอย่างฉับพลัน แต่ว่า อารมณ์
ของสติ ปัญญาที่ดี เราไม่อัตโนมัตติเลย เพราะว่าเราไม่ได้ปฏิบัติกัน
อย่างจริงจัง วิปัสสนา ในขั้นแรกถึงบอกว่าให้ติดต่อยุ่เรื่อยไป เจริญ
สติทุกขณะ ติดต่อไม่ว่าจะเดิน จะนั่ง จะยืน จะนอน จะทำอะไรต่างๆ
อิริยาบถย่อยอะไรต่างๆ ต้องกำหนด สติมันกำหนดไป กำหนดอยู่ที่ใจ
นี้แหละ

เรารู้ตัวอยู่เสมอว่า ขณะนี้กำลังทำอะไรอยู่ ให้สติเป็นอัตโนมัตติ
ไม่เชื่อท่านก็ลองดู ที่ทำกันอย่างครึ่งๆ กลางๆ ทำกันอย่างไม่จริงนี้เป็น
อัตโนมัตติไม่ได้ถ้าคนไหนทำจริง ปฏิบัติจริงติดต่อกันดี จะเป็นอัตโนมัตติ
มันจะขึ้นมาของมันเอง มันทำงานเอง เราอยากก็รู้ว่าอยาก เราโกรธ ก็
รู้ว่าโกรธ มันเร็ว เวลาเราเจริญขึ้นมาเร็ว รู้ทันปัจจุบันเพราะว่าเรา
เจริญสติปัจจุบัน อะไรเกิดขึ้นมาก็รู้ทันปัจจุบัน ขอให้ท่านทำกันอย่าง

จริง ๆ ฉะนั้นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานในสมัยพุทธกาล พอรับกรรมฐานจากพระพุทธเจ้าแล้วก็เข้าไปอยู่โคนไม้ ไม่พูดจากับใคร กำหนดเจริญสติอยู่ตลอดเวลา เจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ พวกที่มีความศรัทธาตั้งมั่นอยู่ด้วย มีความเชื่อมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีความเชื่อมั่นว่าตัวเองก็อยากหลุดพ้น อยากจะดับทุกข์ นี่ไม่ซำก็ได้ บรรลุ สมัยก่อนจะบรรลุเร็ว เพราะว่าศรัทธาแก่กล้า เดียวนี้รู้สึกว่าจะอืดอาดไป ซ้ำไป เพราะว่าเราไม่ได้เอาจริงจังกับการปฏิบัติตนเอง

เราจะเห็นว่าหลักธรรมะที่แสดงออกมานี้ บังคับอยู่ตลอดเวลา สติต้องกำหนดอยู่ทุกขณะ ตัวปธาน ๔ ต้องระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น บาปเกิดขึ้นต้องละทันที เจริญฝ่ายกุศลให้เกิดขึ้น รักษากุศลไม่ให้เสื่อม ธรรมะทุกอย่างบังคับทั้งนั้นว่าให้เราปฏิบัติ จนกระทั่งเรียกว่า ธรรมะที่เราบริบูรณ์เป็นขั้นตอน จะรู้สึกเกิดผลทางด้านจิตใจมากที่สุดทีเดียว เกิดผลมาก สติปัญญาจะกว้างขวางขึ้น กำลังของปัญญานี้มันไม่มีขอบเขต ปัญญานี้มันจะเอาคือไปทางลึกซึ่งเท่าไรก็ได้ อยู่ที่ว่าตัวปัญญาที่เราต้องสั่งสมเหมือนกัน ต้องสั่งสม

วันนี้ที่ได้พูดถึงเรื่องสฬวิสุทธิตี อย่างหนึ่ง ท่านทั้งหลายได้ฟังพระที่เทศน์กันจะเห็นว่ามันแปลก ศิลในองศ์มรรค สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จะพูดไปในทางโลกเสียมาก สัมมาวาจาก็อย่าพูดเท็จ อย่าพูดส่อเสียด อย่าพูดเพ้อเจ้อ อย่าพูดคำหยาบ หรือสัมมากัมมันตะ การงานชอบว่า ทำงานทางโลกโดยสุจริต หาเงินหาทอง สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบเลี้ยงชีพโดยสุจริต มันไม่ใช่ศิลปะในอริยมรรค เป็นศิลปะของฝ่ายทางโลกอยู่ ศิลปะของอริยมรรคนี้ต้องปฏิบัติที่ใจเท่านั้น พระพุทธเจ้า

ท่านบอกว่าความเพียรทางใจ ทำความเพียรทางใจ หมายความว่า เพราะเห็นว่าใจเป็นตัวสำคัญที่สุด คนเราจะเป็นคนดีหรือไม่ดีได้อยู่ที่ใจ การที่จะพัฒนาชีวิตของเราให้สูงสุดไปจนเราพ้นทุกข์แล้วนั้นอยู่ที่ใจเท่านั้น การเกิดทุกข์ก็เกิดที่ใจ การดับทุกข์และพ้นทุกข์ได้ก็อยู่ที่ใจ

ฉะนั้นนี่เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าท่านทั้งหลาย เอาหลักการ ปฏิบัติ มาวัดกัน ญาณวิสุทธิ วิสุทธิ ๗ สีสวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ และญาณวิสุทธิ สามข้อนี้ก็จะเห็นความชัดเจนของการปฏิบัติ แล้ว ต่อไปจะได้พยายาม สูงขึ้นไปเรื่อยๆ จะวัดเรื่อยๆ วัดทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งโพธิปักขิยธรรม สีสวิสุทธิ ญาณ ๑๖ เหล่านี้ จะมาวัดว่าเราทำไปนี้ ไปทางโพธิปักขิยธรรม นี่ก็ถึง อินทรีย์ ๕ แล้วเพราะอิทธิบาท ๔ และอินทรีย์ ๕ จะเป็นอินทรีย์ได้ หรือยังไม่เป็นอินทรีย์ เป็นอินทรีย์ยังอ่อน หรืออินทรีย์ แก่กล้า นี่จะมี เครื่องวัดเสร็จ แล้วจะรู้ได้ทันที ก็จะมาวัดทางวิสุทธิ ๗ ด้วย อยู่ใน อันนี้เข้าอยู่ในญาณไหน อยากจะแสดงให้เห็นละเอียดให้ชัดเจนมากขึ้น ผู้ปฏิบัติรู้แล้วก็จะเกิดความรู้สึกว่าอยากปฏิบัติ แล้วก็อยากจะทำให้ถูกต้อง ตามหลักธรรม อีกอย่างหนึ่งก็มันเป็นหลักวิชาของการที่สามารถ นำไป สอนได้ด้วย

การสั่งสอนนี้ถ้าไม่รู้จักการถูกต้องของหลักธรรมแล้ว การสั่งสอน จะผิดไป เพราะว่าท่านทั้งหลายได้ปฏิบัติ แล้วต้องไปสอนให้ได้ อยาก ให้ทุกคนนี้เป็นนักปฏิบัติ และเป็นอาจารย์ด้วย เพราะว่าเดี๋ยวนี้เราหา อาจารย์ยากขึ้น อาจารย์ที่จะมีความรู้ถูกต้องนี้หายาก

เอาตามแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแท้ๆ ล้วนๆ เลยพระพุทธเจ้า

แสดงธรรมมานี้มีเหตุ มีผล เป็นหลักที่ถูกต้องอย่างที่สุด เรียกว่า
อยากจะใช้ความสามารถแสดงให้ท่านทั้งหลายได้ฟัง แต่วันนี้ไม่มีเวลา

และขณะนี้ก็พอสมควรแก่เวลา จึงขอยุติพระธรรมเทศนาไว้แต่
เพียงเท่านี้

เอวก็มีด้วยประการฉะนี้

คลอหุพณฺณนฺธ คโฬธ คโฬคฺค ลลฺล นโม

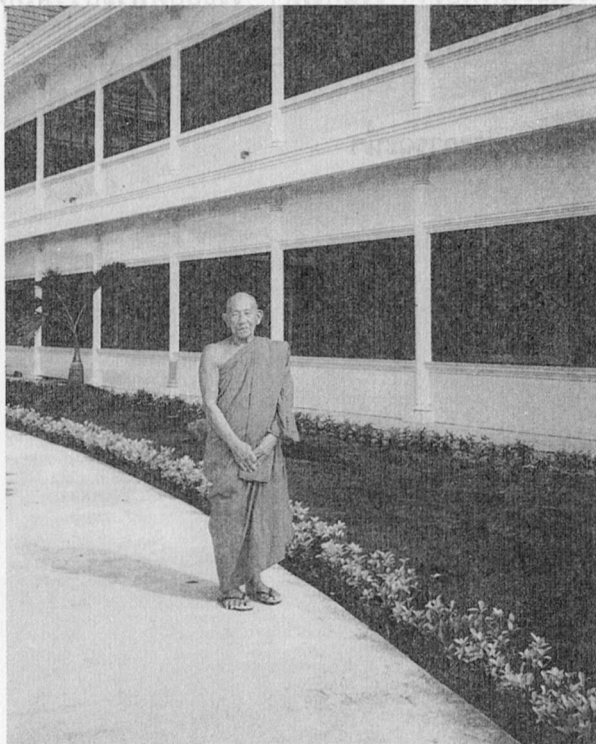
คลอหุพณฺณนฺธ คโฬธ คโฬคฺค ลลฺล นโม

คลอหุพณฺณนฺธ คโฬธ คโฬคฺค ลลฺล นโม

ภาวนาข้ามพ้นความสงสัย

ญาณข้ามพ้นความสงสัย

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ตำบลบ้านไร่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

เจริญพรญาติโยม วันนี้จะแสดงธรรมะเป็นพิเศษระหว่าง วันพระ เพื่อญาติโยมจะได้ฟังธรรมะที่เป็นประโยชน์ และคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าได้มากขึ้น

วันนี้จะได้พูดถึงการปฏิบัติธรรมะให้เข้ากับหลักวิสุทธิ ข้อที่ ๔ คือ **กัณขาวิตถวิสุทธิ**ซึ่งหมายถึงความบริสุทธิ์ที่ข้ามพ้นความสงสัย และ เข้ากับหลักนามรูปปัจจัยปริคคเหตุ และ นามรูปปัจจัยปริคคญาณ อันนี้หมายความว่า การที่จะก้าวข้ามความสงสัยนี้ต้องเข้าถึงเหตุปัจจัยของรูป นามที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพราะว่าพุทธศาสนาของเรานี้กล่าวว่าสิ่งทั้งปวง ย่อมเกิดแต่เหตุ

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวธรรมะ ๒ อย่างนี้จะขอท้าวความถึงครั้ง พุทธกาลเล็กน้อย คือช่วงเวลาประมาณ ๑๐ นาทีก่อนที่พระสัมมา- สัมพุทธเจ้าจะปรินิพพาน ตอนนั้นพระอานนท์ได้ถามพระองค์ว่า เมื่อ พระองค์ได้ปรินิพพานไปแล้วใครจะเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ต่อไป พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า “วินัยก็ดี ธรรมะก็ดี คำสั่งสอนของเราที่ได้แสดง ให้แก่พวกเธอทั้งหลายแล้วจะเป็นพระบรมศาสดาแทนเราในอนาคตกาล” แสดงว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ตั้งตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นมาเป็น ตัวแทนหรือผู้ที่จะเป็นทายาทที่จะนำธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไป แต่ว่าจะมีธรรมะเป็นศาสดาแทนพระองค์ เรามานึกดูว่าวินัยก็เป็นคำสั่ง ที่มโหฬาร คือทุกคนต้องทำตามคำสั่ง อย่างในปาราชิก ๔ ข้อที่ดี ห้าม เสพเมถุน ห้ามลักขโมย ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามอวดอุตตริมนุสสธรรม อันนี้ เป็นคำสั่งที่ได้กล่าวไว้ ถ้าภิกษุล่วงละเมิดก็ปาราชิก คือขาดจากความ

เป็นภิกษุ ตัวธรรมะเป็นคำสอน ธรรมะอยู่ในตำรา ในพระไตรปิฎกอยู่ในหนังสือ อะไรก็ตามก็ต้องมีอาจารย์นำมาสอน ธรรมะก็จะเกิดขึ้นได้ ธรรมะที่แท้จริงก็ไว้สอน ในทางปริยัติต้องใช้อาจารย์ ในทางปฏิบัติธรรมจะเป็นตัวอาจารย์ตัวจริง เพราะว่าเวลาปฏิบัติธรรม พระพุทธเจ้าก็ให้เจริญสติปัฏฐาน ๔ คือกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา เรียกว่าให้เจริญสติ พิจารณา รูป นาม ชันธ์ ๕ นั้นเอง พอถึง สัมมปปธาน ๔ ธรรมะเริ่มบังคับ คล้ายๆ เป็นพระบรมศาสดาในนั้นว่า ขณะที่เจริญสติกำหนดรู้ปัจจุบันอยู่ จะต้องระวังไม่ให้กุศลธรรมเกิด เป็นพระบรมศาสดา คือว่าต้องทำอย่างนี้จึงจะถูกต้อง

แต่ถ้าผู้ไม่ได้ปฏิบัติก็จะไม่รู้เลยว่าธรรมะนั้นควบคุมจิตใจของเราให้อยู่ในทำนองคลองธรรม อยู่ในสายกลาง ทางของมรรคมรรค ๘ ตลอดเวลา เราเข้าใจผิดว่า ธรรมนี้อาจารย์ต้องสั่งสอน ในทางปริยัติก็จริง เพราะว่าต้องสั่งสอนให้รู้จักชื่อของธรรมะต่างๆ รู้จักลักษณะ รู้จักถึงรส บัณฑิตปัจจุบัน รู้จักหน้าที่ของธรรมะ แต่แล้วก็แยกขยายไปมากมาย เรียนกันไม่รู้เรื่อง คือเรียนไปๆ กลับไม่ใช่ประโยชน์อะไรเลย เพราะว่าเรียนเพื่อศึกษาเอาประกาศนียบัตรกัน แต่ไม่เคยได้นำมาใช้ประโยชน์ นี่ไม่เหมือนธรรมะทางฝ่ายปฏิบัติ ที่จริงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเน้นหนักแน่นหนา ก่อนปรีนิพพาน ก็เน้นอยู่เรื่อยๆ ว่าตถาคตนี้ไม่สรรเสริญอามิสบูชา แต่ว่าสรรเสริญการปฏิบัติบูชา ผู้ใดได้มาปฏิบัติธรรมชื่อว่าผู้นั้นบูชาเรา ผู้ใดปฏิบัติธรรมย่อมเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรมย่อมเห็นตถาคต คือว่าเห็นธรรมะ ย่อมเห็นตถาคต หมายความว่าธรรมะนั้นพระองค์ตั้งเป็นตัวแทนพระองค์ว่าธรรมะเป็นตัวแทนของพระองค์

เพราะฉะนั้นผู้ใดไม่เห็นธรรมะ ก็ถือว่าไม่เห็นพระบรมศาสดา อันนี้
พระองค์อย่างมาก เพราะฉะนั้นการที่จะเห็นพระบรมศาสดาหรือเห็น
ธรรมะ ก็ต้องเป็นการปฏิบัติธรรมเท่านั้น นี่เป็นหลักเหตุผลที่ถูกต้อง

ส่วนปริยัตินั้นก็ถ้าเราสังเกตจะเห็นอย่างท่านพระพุทธทาสท่าน
กล่าวว่าเรียนเหมือนหมาทางด่วน คือเรียนไปแล้วด่วน คือไม่ทำอะไร
ให้เกิด ก็ด่วน นี่ถ้าจะวกเข้ามากล่าวถึงว่า หลักการปฏิบัติธรรม การ
เจริญกายนุสสนา ในสติปัฏฐาน ๔ นี้ให้เข้าถึงความบริสุทธิ์ที่จะพ้นจาก
ความสงสัย ที่จริงคนเราพอเกิดมาก็มีความสงสัยติดมา ความสงสัยนี้
เป็นนิวรณ์ เป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ การสงสัยนี้เราจะมัว ในอดีต
เราเคยเป็นอะไรมา หรือว่าในอดีตเราไม่เคยเป็นอย่างนั้นมา หรือว่าใน
อดีตเราเป็นชาติอะไร หรือว่าในอดีตนั้นเรามีรูปร่างอย่างไร ในอดีตนั้น
เรามาจากไหน ไปไหน สงสัยในชีวิตสงสัยในอนาคตว่า ชาติหน้าจะมี
ตัวเราไหม เราก็ไม่รู้ว่าตัวเราจะมีหรือไม่ เห็นว่าตายแล้วก็หายกันไป
หรือว่าชาติหน้าเราไม่มี หรือว่าชาติหน้าเราจะเป็นอะไร เราจะมี
รูปร่างเป็นอย่างไร ชาติหน้าเราจะไปทางไหน ขณะนี้สงสัยกันตลอด
เวลา ปัจจุบันเราก็สงสัย บางทีเราถามตัวเองว่า นี่เป็นตัวเราหรือ
เปล่า บางทีก็คิดว่าไม่ใช่ตัวเราหรือว่าเรากำลังเป็นอะไร หรือว่าเราจะ
ไปไหน ความสงสัยในชีวิตไม่ว่าชาติไหน ฝรั่งก็สงสัยว่าเราเกิดมาได้
อย่างไร เวลาไปเราจะไปไหน ความสงสัยเรื่องชีวิตนี้ สงสัยกันทุกคน
ถ้าไม่ปฏิบัติธรรมความสงสัยนี้ก็จะไม่หมดไป เพราะคนเราถ้าไม่ปฏิบัติ
ธรรมจะไม่รู้ชีวิตแห่งความเป็นจริงว่า ความจริงของชีวิตนี้คืออะไร
เพราะว่าถ้าไม่ รู้ความจริงก็สงสัยตลอดเวลา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบรรจุ บุปเพนิวาसानุสสติญาณ ก็หมายความว่าท่านรู้ความจริงของชีวิต รู้ความจริงของชีวิตในญาณนี้ ข้ามพ้นความสงสัยในญาณนี้ พระองค์พิจารณาแล้ว ก็เห็นว่า อดีตภพ ๕ ปัจจุบันที่เราอาศัย กำหนดรู้ก็ยังมีแต่ชั้น ๕ เกิดขึ้นแล้วดับไป อนาคตก็นับแต่ชั้น ๕ อยู่อย่างนั้น และหยังไปถึงธาตุฝ่ายรูปธรรมด้วย ก็รู้ความจริงของชีวิต การที่ระลึกชาติได้ ไม่ได้ระลึกไปพิสูจน์ไม่ได้ แต่ว่าระลึกแล้วสามารถพิสูจน์ในปัจจุบันว่า เมื่อปัจจุบันเป็นอย่างนี้ อดีตมาจากปัจจุบัน คือผ่านปัจจุบันไป และอนาคตก็นับแต่ชั้น ๕ ต้องเข้ามาปัจจุบัน

ชีวิตตัวจริงคือ รูป-นาม-ขันธ์ ๕ รูป-นาม-ขันธ์ ๕ เป็นชีวิตจริง เพราะปรากฏให้เห็นชัดในปัจจุบันว่า เกิดดับๆ ไม่ขาดสายเลย พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรู้ความจริงของชีวิตตัวนี้ก่อนว่า ชีวิตของพระองค์คืออะไร ญาณที่ ๑ และสามารถข้ามพ้นความสงสัยนี้ได้การที่จะข้ามพ้นความสงสัยนี้ ไม่ใช่อยู่ดีๆ ก็ข้ามพ้นความสงสัย ก็ต้องมีเหตุมีปัจจัยต่างๆ หมายความว่า ชีวิตนี้จะเกิดก็เพราะมีเหตุ คือมีผล ก็มีเหตุ มีเหตุก็มีผล ต้องสาวไปให้ถึงชีวิตของความจริง ในวิสุทธิ ๗ จึงเปรียบเทียบกับนามรูปปัจจัยปริศนาญาณ คือ ญาณที่รู้เหตุปัจจัยของนามรูปอย่างถูกต้องแล้ว อันนี้จึงจะไม่สงสัยเพราะตามธรรมดาเราก็รู้ว่า ตัวเราเป็นตัวตน คือมีมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นผิด ความวิปลาส ๓ อย่าง คือ ทิฏฐิวิปลาส ปัญญาวิปลาส และจิตวิปลาส วิปลาสทั้ง ๓ นี้หมายถึงเห็นว่าเรามีตัวตน เราเที่ยง เรามีความสุข จึงเข้าหลักที่ตรงข้ามกับไตรลักษณ์ว่า ความเห็นผิดก็จะมองไม่เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เห็นความจริง เพราะคนเราเวลาดูก็ไม่เห็น ความเปลี่ยนแปลงอะไร

ตัวเราก็คือเป็นอยู่อย่างนี้ มีร่างกายจิตใจอย่างนี้ก็ไม่เปลี่ยนแปลงอะไร
การทำงานก็ทำอย่างนี้ การคิดก็คิดอย่างนี้ หรือ การพูดก็พูดอย่างนี้
ตัวเราเป็นผู้ทำทั้งหมด

สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมก็รู้ด้วย คือ รู้ได้ว่าสิ่งทั้งปวงต้องเกิดแต่เหตุ
ไม่ใช่อยู่ดี ๆ ตัวใจ หรือวิญญาณจะเกิดได้เกิดไม่ได้ ใจต้องอาศัยอารมณ์
ภายนอก ทวารภายใน ๖ อย่างภายนอกได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส
สัมผัส และอัมมารมณังจึงเป็นอารมณ์ทางใจ ทวาร ๖ ก็มี ตา หู จมูก
ลิ้น กายและใจ ใจที่จะทำงานต้องอาศัยอารมณ์ภายนอก และภายใน
ทำหน้าที่มากระทบกัน

ตัววิญญาณจะทำหน้าที่แต่ละวิญญาณ จักขุวิญญาณทำหน้าที่
ทางตา โสตวิญญาณทำหน้าที่ทางหู ฆานวิญญาณทำหน้าที่ทางจมูก
ชีวหาวิญญาณทำหน้าที่ทางลิ้น กายวิญญาณทำหน้าที่ทางกาย และ
มโนวิญญาณทำหน้าที่ทางใจ แต่ละวิญญาณมีหน้าที่ของตน ต้องรู้
หน้าที่ของตน บางครั้งก็เกิดไม่ได้ อยากจะเกิดก็เกิดไม่ได้เพราะไม่มี
เหตุปัจจัยให้เกิด

สมมติเปรียบว่า เสียงมากระทบหู ธรรมดาเสียงชัดเจน โสต
ประสาทที่ดี การรับอารมณ์ก็ดี อย่างมีโสตวิญญาณ คืออารมณ์ที่จะ
มารับทางหู ตัวรู้ที่จะมารับทางหูชัดเจน เราเรียกว่าผัสสะ คือการ
กระทบระหว่างอารมณ์ภายนอกภายใน และตัวโสตวิญญาณ ทำหน้าที่
เข้าไปรับรู้เสียง เรียกว่า รูป เป็นเหตุ นามเป็นผล คือถ้าไม่มีรูป เสียง

โสตรวิญญานก็เกิดไม่ได้ เพราะอาศัยเสียงเป็นเหตุ ตัวโสตรวิญญาน ทำหน้าที่รับเสียงนั้น แสดงว่ามันไม่ได้เกิดจากตัวมันเลย เราไปสั่งให้ รับเสียงอย่างนั้น อย่างนี้ ทำไม่ได้ ต้องมีรูปเป็นเหตุ เมื่อมีรูปเป็นเหตุ แล้วประสาททางหูไม่ดี เช่น หูหนวก ไม่สามารถรับรูปเสียงได้ วิญญาน ก็เกิดขึ้นมาไม่ได้ วิญญานอยากที่จะเกิดทางหูก็เกิดไม่ได้ รูปไม่เป็น ปัจจัยให้นามเกิด

เราจะเห็นว่าทุกอย่างต้องเกิดจากเหตุ นามต้องอาศัยรูปเป็นเหตุ นามก็เกิดขึ้น นามเป็นผล ถ้าเข้าใจอย่างนี้ เรื่องอนัตตาก็จะปรากฏ ขึ้นชัดเจน

ธรรมดาเรายึดมั่นว่าตัวจิตนี้เที่ยง เป็นเรื่องตัวตน แต่ความจริง แล้วพอมาดูการทำงานของการทำงานของทั้ง ๖ จะเห็นชัดเจนว่า ต้อง อาศัยรูปเป็นปัจจัย หรือไม่ก็นามเป็นปัจจัย สมมติว่า เราจะเดิน เดิน จกรม เรากำหนดขวย่างหนอ หรือ ยกหนอ เขยิบหนอ ถ้านาม ไม่สั่ง รูปก็ไม่เกิด นี่เพราะอาศัยว่า นามสั่ง รูปจึงเกิดขึ้น รูปอย่าง ปรากฏ เพราะนามสั่งให้ย่าง รูปยกปรากฏขึ้น เพราะนามสั่งให้ยก รูปยกก็ปรากฏขึ้น นามสั่งให้เขยิบ รูปก็เขยิบ อย่างนี้เรียกว่า **นาม เป็นปัจจัย รูปเป็นผล** คือว่า ถ้าดูตามความเป็นจริง เหมือนการเดิน มีอยู่แต่คนเดินหาไม้ไม่ ลักษณะนี้ นาม-รูป เป็นเหตุ-ปัจจัยซึ่งกันและกัน

ทุกอย่างไม่ว่าจะทำอะไร คิดอะไร ต้องมีนามเป็นเหตุ รูปเป็น ผล หรือรูปเป็นเหตุนามเป็นผลอยู่ตลอดเวลา แต่ว่าเราไม่ได้พิจารณา

จึงไม่มองเห็นความจริงว่า นาม-รูปเป็นเหตุ เป็นผล เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน

การแสดงธรรมะในหลักของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริงว่าในหลักของวิปัสสนากรรมฐาน จะเห็นว่า ไม่มีเรื่องตัวตนเลย ชีวิตนี้ศาสนาอื่นต้องมีพระพรหมสร้าง พระเจ้าสร้าง ความจริงไม่มีใครสร้าง มีแต่รูปเป็นเหตุ นามเป็นผล นามเป็นเหตุรูปเป็นผล มี ๒ อย่างเท่านี้ ที่ทำงานตลอดเวลา ไม่มีใครมาดลบันดาล หลักอนัตตา จึงปรากฏว่าเราจะบังคับบัญชาไม่ได้ ในรูปนามนี้จะบังคับบัญชาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ได้ ต้องมีเหตุมีปัจจัย มีเหตุก็ต้องมีผล มีผลก็ต้องมีเหตุอยู่ในตัวเสร็จ

หลักพระพุทธศาสนาจึงเป็นหลักที่ลึกซึ้งมาก เรียกว่า หลักเหตุผล เป็นหลักที่ทำให้เราเข้าใจชีวิตของเราได้อย่างถูกต้องมากที่สุด ทำให้เราเข้าใจว่าชีวิตนี้ถ้าเราใช้เหตุที่ดี ผลก็ย่อมดี เพราะเข้าใจเรื่องเหตุเรื่องผล สมมติว่า นามที่ดี รูปก็ต้องดี รูปดี นามก็ต้องดี อย่างคนเรามีร่างกายแข็งแรง สุขภาพอนามัยดี จิตใจก็ดี หรือว่าคนเรามีจิตใจที่ประกอบด้วยความโลภ โกรธ หลง อย่างรุนแรงสภาพจิตไม่ดี รูปก็ไม่ดี ถ้าเรามีจิตใจดี มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มีพรหมวิหาร ๔ มีจิตใจอ่อนน้อมอยากช่วยเหลือคนอื่นให้พ้นทุกข์ต่างๆ ยินดีที่ผู้อื่นได้ดี และวางเฉยเมื่อเขามีกรรมของเขา อันนี้เรียกว่า นามดี จิตใจดี รูปก็ดี เรื่องนาม-รูป ลึกซึ้งมาก คำว่าวิการรูป 3 ลหุตารูป มุทุตารูป กัมมัฏญตารูปซึ่งหมายถึง รูปเบา รูปอ่อน และ รูปควรแก่การงาน ๓ รูปนี้ ถ้าเรามีรูปเบา รูปอ่อน และ รูปควรแก่การงานเป็นรูปที่ดี

ถ้าเป็นรูปแข็งกระด้าง รูปหนัก รูปไม่คล่องแคล่วต่อการทำงาน อันนี้เป็นรูปไม่ดี ถ้าเราจะเห็นว่า คนจิตใจดี รูปจะเบาจะอ่อน เป็นผู้อ่อนน้อม ตัวไม่หนัก มีความเพียรคล่องแคล่วต่อการทำงาน แต่นามไม่ดีรูปก็จะแข็งกระด้าง เรียกว่าเป็นคนดื้อถือดี เรียกว่า รูปก็หนัก รูปไม่คล่องแคล่วต่อการทำงาน เราจะเห็นว่า จะทำงานอะไรต่างๆรูป-นามเป็นปัจจัย บางวันรูปเราไม่ดี เป็นเพราะอะไร แม้แต่การเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องพิจารณา บางครั้ง ก็มีเหตุปัจจัย คือรูปเป็นเหตุปัจจัย ของรูปแต่ว่านามเป็นปัจจัยของนาม แต่ว่านามเมื่อเข้าใจถูกต้องจะเป็นปัจจัยของรูป นี่เรียกว่ามีความลึกซึ้ง

อยากพูดถึงตัวข้าพเจ้าที่เป็นตัวพิสูจน์ธรรมอย่างดีให้ฟัง เพื่อท่านทั้งหลายจะได้เห็นว่า ตัวข้าพเจ้าเป็นมะเร็งมา ๒ ปี เรารู้ว่ารูปเป็นปัจจัยที่ไม่ดี ทำให้เราเกิดโรคร้ายขึ้น หรือเกี่ยวกับกรรมในอดีต อะไรก็ได้ที่นำมาเกิด แต่เราพยายามควบคุมจิตใจให้ดี เพราะว่าเมื่อ**กัมมชรูป**ไม่ดี แต่ว่า**จิตตชรูป** ต้องดี จิตต้องเข้มแข็ง อดทน ต่อสู้ ใช้ปัญญาแก้ไข ให้จากสิ่งไม่ดีให้เป็นที่ เพราะว่าทุกอย่าง**เป็นอนิจจัง** คนเลวก็เป็นคนดีได้ เพราะเราเปลี่ยนแปลงสภาพด้วยเหตุปัจจัย มันเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา **อนิจจัง**หมายความว่าเปลี่ยนทางเสื่อมก็ได้ เปลี่ยนทางเจริญก็ได้ นี่ก็เรียกว่าถ้า**จิตตชรูป**ดี **กัมมชรูป**ก็ต้องเปลี่ยนเหมือนกัน เพราะ**จิตตชรูป**มีกำลัง คือใจเรามีกำลัง ไม่ย่อท้อ ไม่กลัวมะเร็ง มีความอดทนได้ **กัมมชรูป**ก็จะเปลี่ยนเพราะจิตเข้มแข็ง คือจิตที่เป็นเหตุให้เกิดรูปที่ดี **จิตตชรูป** หมายความว่า เมื่อจิตดีรูปก็ดี เพราะฉะนั้นอาตมาจึงพยายามใช้เรื่องนี้ให้มาก แม้แต่มะเร็งอาตมาก็แผ่เมตตาให้

ทุกคืนเพราะเราใช้**จิตตชรูป**ที่ดีมาแก้ไข เราทำอะไรที่ดีรูปจะดีออกมา เมื่อทำไปแล้วรู้สึกว่าได้ผลจนมองเห็นว่ามะเร็งเราพอสู้ได้ เป็นการแก้ไข ด้วยหลักธรรม ด้วยเหตุด้วยปัจจัย เพราะฉะนั้นถ้าคนเราไม่เข้าใจ เรื่องเหตุเรื่องปัจจัยการแก้ไขจะผิดพลาด ตามธรรมดาคนเป็นมะเร็ง **จิตตชรูป**ก็เสียแล้ว จิตไปนึกว่า ๓ เดือนตาย ๖ เดือนตาย ๑ ปีตาย จิตมันเสีย รูปก็เสีย ตัวมะเร็งทำให้รูปเสียอยู่แล้วเมื่อ**จิตตชรูป**เสียก็ ทำให้เสีย ๒ อย่าง **กัมมชรูป**เสีย **จิตตชรูป**เสีย เสีย ๒ อย่าง ก็ไปไม่รอด เพราะฉะนั้น เราต้องทำให้**จิตตชรูป**ที่ดี **กัมมชรูป**ที่ดี ทั้ง ๒ อย่าง พอสู้ได้ เมื่อจิตดี รูปก็ดี เราก็นำแต่กรรมดี รูปก็ดี คนเราที่เป็น ผู้ร้าย ฆ่ากัน ตัว**จิตตชรูป**ไม่ดี ช่มชืดกัน ไปค้าขายมา เหตุไม่ดี **กัมมชรูป**จึงไม่ดี ทำกรรมหนัก ด้วยอำนาจกายกรรม วจีกรรมจึงหนัก ไปอีก ตัวเองจึงได้รับผล คือความทุกข์

จิตตชรูป และ **กัมมชรูป** ๒ อย่างนี้ ถ้าเราเข้าใจให้ถูกต้องลึกซึ้ง จะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ ไม่ว่าจะทำอะไร แม้แต่การรักษาชีวิตก็สู้ได้ ทำได้ เพราะฉะนั้นการใช้ธรรมะ คือโอสธที่จะรักษาใจ รักษาร่างกาย ได้ อันนี้เป็นของจริง เพราะได้พิสูจน์มาแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าเราใช้ ธรรมะให้ถูกต้องจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองมาก ในนาม รูป ที่เป็น ปัจจัยซึ่งกันและกัน อันนี้เป็นหลักสำคัญ คือ เป็นทางปริยัติด้วยก็ได้ แต่การปฏิบัติ คือ การกำหนดอารมณ์ปัจจุบัน เพราะการกำหนด อารมณ์ปัจจุบัน เมื่อกำหนดบ่อยๆ อารมณ์ทางตา อารมณ์ทางหู ทาง จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็จะปรากฏชัดเจนมาก ทำให้เราเข้าใจ เกิดความรู้ อารมณ์ทั้ง ๕ อย่าง ตา หู จมูก ลิ้น กาย เหล่านี้มีรูปเป็นปัจจัย มาถึง

นามธรรมก็มีทั้ง ๒ อย่าง นามธรรมถ้าเป็นภาพ เป็นมโนภาพ เป็นรูปเป็นปัจจัยให้นามเกิด ถ้าเป็นความคิดก็เป็นนามธรรมทางใจเป็นได้ ๒ อย่าง เพราะคนเราจิตตชรูปจะออกมาเป็นมโนภาพ เป็นแสง สี เสียง เป็นเรื่องราวอะไรต่างๆ เป็นรูปขึ้นมาได้ ความคิดก็ดี ความรู้สึกสุขทุกข์ พวกนี้เป็นนามธรรม นามเป็นปัจจัยให้นาม นามเป็นผล นามเป็นเหตุซึ่งกันและกัน อันนี้เรียกว่าละเอียดขึ้นไป

การรู้เหตุปัจจัยของนามรูป ทำให้เราพยายามใช้เหตุที่ถูกต้อง คนเรามีเหตุผล เราจะใช้เหตุที่ถูกต้องนำมาใช้ประโยชน์แก่ทางปฏิบัติ คล้ายๆ ว่า เมื่อเหตุถูกต้อง ผลก็ถูกต้อง ที่นี้ในระยะที่กัณฑ์ไตรปิฎกเกิดขึ้นก็ตีญาณ ที่เรียกว่า นามรูปปริเฉทญาณเกิดขึ้นก็ดี ตอนนี้อยู่ในระหว่างที่สมาธิเริ่มแรงขึ้น ตอนปฏิบัติสมาธิเริ่มจะแรง เมื่อสมาธิเริ่มจะแรงก็ทำให้เกิดอารมณ์ของสมาธิ อารมณ์ของวิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้นที่จริงอารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่ญาณที่ ๒ แต่ในอภิธรรม กล่าวว่าการเกิดขึ้นในญาณที่ ๓ จริงๆ มันเกิดแล้วตั้งแต่ญาณที่ ๒ เพราะว่าเวลาเรามีสมาธิ อารมณ์ของปิตติจะเกิดขึ้นมาก่อน มาแทรกก่อน อารมณ์ปิตตินี้เรียกว่า เป็นอารมณ์ที่ใกล้ชิด และเกิดเร็ว อันนี้เมื่อเกิดครั้งแรกแรงมาก จะออกมาทางกายมาก ปิตติทั้ง ๕ ก็กล่าวในทางปริยัติว่ามี ขุททกปิตติ ขณิกาปิตติ โอกกันติกปิตติ อุพเพคาปิตติและผรณาปิตติ ปิตติที่เกิดขึ้นตอนแรก ในพวกมีศรัทธาจะเกิดแรงมาก คนที่เชื่อในสมาธิก็จะเกิดแรง แต่คนที่ไม่เชื่อ หรือมีปัญหามาก จะเกิดน้อย

ปิตติที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะหลายๆ อย่าง ซึ่งเป็นลักษณะที่แปลกๆ

อย่าง **ขุททกปิติ** เกิดเล็กน้อย เรียกว่า **ปิติเล็กน้อย** คือที่แรก **ขุททกปิติ** จะเกิดก่อน คือเกิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เกิดเหมือนกับว่า มีเหมือนตัวเริ่มจะตึง มีอาการคันบ้าง มีลักษณะเหมือนขู่เข้าอะไรครั้งแรก บางทีก็อาจมีน้ำหู น้ำตาไหล บ้างเกิดเล็กน้อยเกิดไม่รุนแรง พวกนี้ต้องกำหนดเมื่ออะไรเกิดขึ้นมาแต่ละอย่าง สติต้องกำหนดรู้ เพราะเป็นสภาวะของ **ปิติ** หมายความว่า อารมณ์เกิดปัจจุบันเป็นนามธรรมก็ตาม เป็นรูปธรรมก็ตาม เราต้องกำหนด เพราะเป็นสภาวะของ **ปิติ**

ขุททกปิติ เกิดขึ้นชั่วขณะ เช่น ว่าเมื่อเราอาจแยกกันคือ เกิดแรงเกิดชั่วขณะ หมายความว่า เมื่อตัวเราไปข้างหน้า หรือวูบมาข้างหลัง เกิดมาชั่วขณะ เหมือนเข็มแทงลงไปในเรื่อง พวกนี้จะเป็นลักษณะ **ขณิกปิติ** เหมือนมีแมลงมาได้ตามหน้าตามตา พวกนี้ก็มีสภาวะมากเหมือนกัน มีการกระตุก ผงะ ชั่วขณะเร็วมาก เรียกว่าเมื่อเกิดขณะเดียวก็ดับไป

ส่วน **โอกกันติกปิติ** มีลักษณะเหมือนตัวเรานั่งอยู่ในเรือ รู้สึกโคลงเคลง อันเป็นลักษณะที่แรงขึ้นมา แรงขึ้นมา เช่น เรานั่ง ภายก็โยกไปโยกมา หรือเอนไปทางซ้ายเอนไปทางขวา หรือว่าบางทีก็ตัวสั่นมีอาการเหมือนมีอะไรมาจับกระชาก เป็น **ปิติ** ที่โลดโผนหน่อย เราจะรู้สึกว่า ความรู้สึกที่เกิดขึ้นมาแปลกมาก คนนั่งตัวเลื่อนไป นั่งไม่อยู่นิ่งเท่าไรไม่อยู่ ตัวเลื่อนไปเลื่อนมา

ที่ **อุพเพคาปิติ** นี้เป็นลักษณะตัวเบา ตัวลอย ลอยขึ้นไปเรื่อยๆ

บางทีเบาลอยไปติดเพดาน ลอยไปในอากาศ ลอยขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นลักษณะที่เรียกว่าเป็นปิตินิดหนึ่ง ที่ทำให้ตัวเบา ตัวลอย ในพุทธประวัติก็กล่าวว่าเมื่ออุพเพคาปิตีแก่กล้าก็เหาะได้ ความจริงพิสูจน์ได้แค่ไหน ไม่มีใครรู้ บางคนบอกว่านั่งๆ อยู่ออกมาทางหน้าต่างได้ พวกนี้เหมือนอาจารย์สักทั้งหลายเขาสักกัน เช่น สักเสือเผ่น สักพญานาคราช สักอินทรีขยายปีก สักลิงลม พวกนี้เล่นทางปิตี พวกนี้โอกกันติดกาปิตีและอุพเพคาปิตี ๒ อย่างทำให้รู้สึว่าตัวเขามีกำลังอะไรร้อยแปด เสือเผ่นก็อยากเผ่นเข้าป่าไปได้เป็นลิงลมก็ขึ้นต้นไม้ได้ วิ่งไล่จับไม่ทัน นี่เป็นลักษณะของปิตี เพราะอาจารย์สมัยก่อนเจริญปิตีเป็นส่วนใหญ่ พวกเรียนคาถาอาคมจะเรียนปิตีเท่านั้น เจริญปิตี ๕ กัน **พรรณาปิตี**ก็เป็นปิตีที่ค่อนข้างดี เกิดซาบซ่าน เกิดสบาย ทั้งที่ร้อนๆ เหมือนนั่งอยู่ในห้องแอร์ จิตใจเย็นสบาย เป็นปิตีที่ดี

ปิตีทั้ง ๕ ที่มีอาการผสมกันอีก คือบางทีความรู้สึกที่มาสอบอารมณ์กันก็มีตัวเบาบ้าง ตัวโยกบ้าง มีเหมือนนั่งไม่อยู่ ตัวหนักพวกนี้จะเป็นลักษณะผสมกัน ความรู้สึกก็ออกมาใหม่ๆ คือพวกอาจารย์นั้นจะเป็นของอะไรก็ตาม ต้องให้กำหนดปัจจุบันทันที อะไรเกิดขึ้นต้องกำหนด ตอนแรกยังใหม่กำหนดไม่ทัน อาจารย์จะบอกให้หมั่นกำหนด อันนี้เป็นเพียงทางผ่าน ถ้าเราไม่กำหนดก็จะเป็นอุปาทานเราไปยึดไปติด ก็เป็นวิปัสสนูปกิเลส อันนี้จะทำให้เราช้า ติดอยู่ วนอยู่ในพวกนี้ไม่ออก

เพราะฉะนั้นในการปฏิบัติรู้สึว่าใน วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ นี้ปิตีเป็นตัวสำคัญที่สุด เพราะมีอารมณ์มาก ส่วนมากจะไปยึดติด นอกจากนั้น

ในวิปัสสนูปกิเลสยังมีธรรมฝ่ายดีทั้งนั้น เช่นอธิโมกข์ ความเชื่อ ก็คือ ศรัทธานั้นเอง คือคนเราเข้าไปติดในวิปัสสนูปกิเลส คนที่ชอบอารมณ์ มีศรัทธามากจะเข้าไปเชื่อไปยึด พอศรัทธาผิดก็เป็นวิปัสสนูปกิเลสทันที

ความเพียรก็เช่นกัน บางที่เราปฏิบัติๆ ไปเรามีวิริยะมากเหลือเกิน ไม่ว่างเหงาหาวนอนเลย กำหนดเอาๆ ปฏิบัติได้ดีมาก มีความเพียรอยากทำวันละ ๒๐ ชั่วโมง ความเพียรที่มากเกินไปก็ทำให้สำคัญผิดไป เมื่อก่อนเราไม่มีความเพียรอย่างนี้เลย คราวนี้ความเพียรจึงมาก มากเหลือเกิน หรือเป็นเพราะจะได้มรรคได้ผลก็ได้ ก็คิดไปทางนั้น ถ้าคิดผิดก็เป็นวิปัสสนูปกิเลสไป แม้แต่ความเพียรก็ยึดติดไม่ได้

ตัวสติก็เช่นกัน สติที่เรียกว่าเป็นของดี ทำไมเป็นวิปัสสนูปกิเลส ไปได้ สติของคนเราเมื่อเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ตอนแรกก็ยังไม่เกิดเร็ว แต่ตอนหลังจะเกิดเร็วมาก มีกำลังมาก บางทีเคยกำหนดตันจิตแล้ว กำหนดตันจิตได้อย่างคล่องแคล่วแล้ว สติจะมีกำลังมากขึ้นอีก บางทีเรายังไม่ทันกำหนดเลย สติกำหนดไปแล้ว ทำไมจึงเร็วอย่างนี้ จึงสงสัยว่าจะกำหนด แต่ทำไมกำหนดไปแล้วจะเปิดหนอๆ กำหนดไปแล้วคล้ายๆ อะไร เช่นนี้มันเร็วมากทันตันจิต ทันปัจจุบันของตันจิตนี้ก็ทำให้เกิดความเข้าใจผิดไปได้ ส่วนมากจะเข้าใจผิดว่าบรรลุมรรคผล ส่วนใหญ่เป็นอย่างนั้น แล้วความสุขก็สำคัญมาก สุขในวิปัสสนานี้สมัยอยู่ในเวกอาศรม เคยเห็นขาวนิวซีแลนด์ พอปฏิบัติถึงความสุขแล้ว ไม่ยอมปล่อย บอกรั่วว่า แสบปี่ๆ ตลอดเวลา พอมาสอบอารมณ์ บอกให้ปล่อยวาง เขาก็บอกว่า เขาเอาแค่นี้พอ มันสบายมาก สุขมาก...

ความสุขที่เกิดจากสมาธิหรือวิปัสสนาก็เป็นความสุขที่เข้าไปยึดมั่น ถือมั่นเหมือนกัน ก็เลยไม่ปล่อยวาง เมื่อไม่ปล่อยก็เป็นวิปัสสนูปกิเลสไป

แล้วญาณความรู้ก็เช่นเดียวกัน ที่เคยพูดแล้วว่าญาณนี้รู้ทุกอย่าง เมื่อญาณเกิดขึ้นมาสิ่งที่ไม่เคยรู้ก็รู้ เรียกว่า อภิธรรมอะไรก็พูดได้ รูป นามขันธ์ ๕ พูดได้ดี แต่ผิดมั่งถูกมั่งก็พูดคล่อง พวกญาณเมื่อเกิดมาก็ทำให้เกิดความแปลกใจในตัวเราว่าไม่เคยมีความรู้อย่างนี้เลย ญาณเกิดขึ้นมาเราก็จะคิดว่า เรานี้คงบรรลุลแล้ว เป็นผู้พิเศษแล้วก็เลย เป็นวิปัสสนูปกิเลส

อีกตัวก็มีอุเบกขา อุเบกขาจัดเป็นธรรมที่ดี ถ้าในขั้นสูงจัดเป็นธรรมที่ใกล้พระนิพพานแล้ว ตอนที่ยังเป็นวิปัสสนูปกิเลสเรียก อุเบกขาโมหะ หมายความว่า อุเบกขายังหลงอยู่ ไม่ใช่อุเบกขาญาณในญาณ ๑๑ อุเบกขาในที่นี้หมายถึง เวลาที่เราหนังไปๆ พอมีสมาธิดี ตอนหลังอารมณ์จะเฉย พอต่อนี้เฉยก็สบายเหมือนกัน เหมือนคนไม่มีกิเลส มารบกวน แล้วสบายนั่งเพลิน ๑-๒ ชั่วโมงก็นั่งได้อุเบกขานั่งได้เฉยสบาย เหมือนคนไม่มีกิเลส ตอนมาสอบอารมณ์ก็บอกสบาย ไม่มีกิเลสรบกวน ถ้ามามีสติหรือ อาการง่วงบ้างไหม ง่วงมีบ้าง เวลานั้นเรียกว่า มีอุเบกขาในเบื้องต้น เกิดขึ้นขณะฝ่ายสมาธิก็ดี ปิติดีปัสสัทธิสมาธิก็ดี อุเบกขาซึ่งเป็นอารมณ์ของสมาธิก็ดี อุเบกขาจะเป็นตัวสุดท้ายที่เกิด เราก็หลงติดกันอยู่ และเข้าใจผิดว่าหมดกิเลสแล้ว ก็มีปัสสัทธิอีกตัวที่ต่อจากปิติ คือปิติดีปัสสัทธิ แล้วอุเบกขาปัสสัทธิ หมายความว่าขณะที่ผู้ปฏิบัติธรรมเริ่มมีสมาธิมีกำลังแรงขึ้น ตัวปัสสัทธิ ก็จะมีกำลังเพิ่มขึ้นๆ ลักษณะของสมาธิตอนนั้นเหมือนอุปจารสมาธิคือว่าแม้เรากำลัง

หนด ขณิกสมาธิก็ดี แต่ว่าตัวกำลังของขณิกสมาธิเหมือนอุปจารสมาธิ จึงเฉียดๆ ฌาน ฌานนี้ คือการดับนั่นเอง เป็นอุปนาบัสสัทธิ เมื่อเกิดขึ้นอารมณ์จะดับเร็วมาก ถ้าเราขาดสติกำหนดไม่ทัน ก็จะล้มตัวไป หรือบางที่มีอารมณ์คล้ายวูบ ดับไปก็ได้ ตอนนั้นถ้ามีสติคุมไม่ทัน เพราะสมาธิมีกำลังแรง เพราะฉะนั้นอารมณ์ปัสสัทธิตัวสำคัญ อาจารย์ที่อยากให้มรรคผลเกิดขึ้น ตัวปัสสัทธิเป็นตัวสำคัญ คือเกิดญาณเกิดขึ้น มรรคก็เกิด เพราะปัสสัทธิพอสัมพันธ์ก็เหมือนดับเหมือนกัน บางที่ดับไป ๑-๒-๓ ชั่วโมง แล้วตัวโคลง ตื่นขึ้นมาก็ตัวโคลง

ปัสสัทธิที่จริงเป็นตัวกำลังอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เรานั่งได้นาน และเป็นอารมณ์ที่สงบเสียบมาก ปัสสัทธิมีลักษณะตามตัวเนื้อจะแข็งตึง บางครั้งจะรู้สึกว่ารามแข็ง และส่วนใหญ่อารมณ์ปัสสัทธิทำให้เกิดคอตึง หัวตึง เหมือนใส่หมวก ตัวนี้อารมณ์ปัสสัทธิ บางคนแรงมาก ทำสมาธิมาก เกินไป ปัสสัทธิจะทำงานร่วมด้วย เรียกว่าหัวตึง หนักเหมือนหมวก ครอบ เป็นอุปาทานที่แก้ยาก สำคัญมาก เพราะฉะนั้นบางที่มีอะไร เกิดขึ้นข้างหลัง มีอะไรเป็นลักษณะเป็นคลื่นที่จะขึ้นบนศีรษะต้องกำหนด แล้ว รู้หนอ แต่ว่าตอนนั้นสบายจึงกำหนดไม่ทัน แล้วปล่อยให้ขึ้นมา ถึงคอ แล้วถึงศีรษะ ก็จะไม่เป็นไร ตอนหลังจะกด จะรู้สึกปวด แปลว่า อุปาทานมันมาก มากขึ้น ตัวสภาวะเหล่านี้ทำให้เกิดความเข้าใจผิด เกิดทุกข์ได้ อีกอย่าง ของดี ก็อาจเป็นวิปัสสนูปกิเลสไป เพราะเราไม่ตัด ตั้งแต่ที่แรก

ในจำนวนวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๙ ในอภิธรรมมณีกันติ คือตัวความ พองใจ คือตัณหา เมื่อเกิดขึ้น ก็อยากให้มันเพราะความไม่เข้าใจ ถ้า

อาจารย์ไม่สอนให้กำหนด ให้ละก็อยากให้มีอย่างนั้น บางทีมีนิมิตมาส่งอะไรต่างๆ บางที่ทั้งเดือนยังส่งไม่หมด เขาชอบอย่างนั้น เป็นอุปาทานอย่างนั้น เพราะนิกัณฑ์ คือ ความพอใจ อยากให้เป็นอย่างนั้น คือมองเหมือนผู้วิเศษ ผู้ที่เรียกว่าตัวเขาแปลกประหลาด บางอย่างเกิดขึ้นรุนแรงมากจนเรียกว่า เกิดความรู้สึกว่าอาจารย์คงไม่มีอารมณ์อย่างนี้ ไม่มีสภาวะอย่างนี้ สู้เราไม่ได้ เราดีกว่าอาจารย์ ไม่เชื่ออาจารย์แล้ว ก็มีสออารมณ์ที่วิเวกอาศรม มีคนหนึ่งไม่ยอมเชื่อ บอกให้ปล่อยวาง ให้ละก็ไม่ยอม เรียกว่าเป็นทัญญู ความเห็นของเขามีตัวมานะ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมปิติ ๕ สำคัญมาก ที่ว่าโดยมากถ้าเราแก้ปิติได้ วิปัสสนูปกิเลสก็จะเบาบางลง นอกจากนั้นต้องแก้ต่างๆ นี้เกิดเนื่องจากความเข้าใจผิดทั้งนั้น เข้าใจว่าเป็นฝ่ายดี เพราะตอนเราปฏิบัติ เราจะเจริญมรรค มรรคมืองค์ ๘ มีแต่ธรรมฝ่ายดีเกิดขึ้นศรัทธา สติ วิริยะ สมาธิ ปัญญา เกิดขึ้นทั้งนั้น มรรคมืองค์ ๘ ก็เกิดขึ้นเหมือนกันหมด หมายความว่า อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ จะต้องเกิดขึ้นทั้งนั้น ธรรมฝ่ายดีเกิดขึ้นทั้งนั้น แต่เพราะเราสำคัญผิดก็เลยเป็นสิ่งที่ไม่ดีไป

การเดินทางสายกลาง ตัวพระนิพพานต้องแต่งตัวให้ถูกต้อง ฝ่ายชั่วที่มารุมล้อมจิตคือตัวนิรณ ทำให้อึดใจเศร้าหมอง เราต้องกำจัดออกไป เรียกว่าให้เบาบางไปในขณะปฏิบัติธรรม แต่มันยังไม่หมด แต่ขณะปฏิบัติมันไม่เกิดขึ้น ต้องแต่งตัว ตอนนั้นเป็นทางสายกลาง นิรณ สงบแล้ว พวกฝ่ายดีก็จะเกิดขึ้นมาอีก จะมีกำลังแรงออกมาทางกาย ทางวาจา น้อยทางกายมากทางวาจา ก็มีพวกญาณ ทางวาจาก็ถือว่าไม่ได้ เพราะธรรมอยู่ที่ใจเท่านั้น อยู่ที่ไหนไม่ได้ ต้องอยู่แต่ที่ใจเท่านั้น

ถ้าอยู่ที่กาย วาจา เรียกว่าแรงมาก ต้องคุมให้อยู่ที่ใจ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชั่ว ฝ่ายดีต้องคุมให้อยู่ ด้วยการเจริญสติ กำหนดปัจจุบัน เมื่อเรากำหนดไปๆ คือ ได้เห็นความจริง

อย่างบางคนเห็นภาพกำหนดที่แรกไม่หาย แต่ตอนหลังก็กำหนดไปก็หายไป ก็จะทำให้ความเกิดดับของอารมณ์ปัจจุบันนั้น ถ้ากำหนดอย่างนี้แล้วก็ตัวความเห็นที่ถูกต้อง ตัวปัญญาก็จะเกิดขึ้นมา ทำให้ฝ่ายวิปัสสนูปกิเลสเจือจางเบาบางลงไป ถ้ายังไม่เห็นความเกิด ดับ ยังยึดอยู่ก็ยังคงทำงานต่อไป เราก็เลยไปไม่ถึงนิพพาน ยิ่งสำคัญผิดในการดับของปัสสัทธิ ก็จะต้องระวังให้มาก เพราะทางดับก็มี ๕ อย่าง ดับจริงมีอย่างเดียว ของปลอมมี ๕ อย่าง ของจริงมีอย่างเดียว คนเราจึงเห็นของปลอมมากเหมือนกัน

อาจารย์ผู้นั้นไม่เข้าใจถูกต้อง ปิติ ก็ดับได้ ปัสสัทธิก็ดับได้ สมาริก็ดับได้ อุเบกขา ก็ดับได้ หลับก็ดับได้ พอหลับมันก็ตกวงว่ควูปไป ๕ อย่างนี้ก็มีการดับเหมือนกัน อารมณ์ของมรรคผลเหมือนกัน ใกล้เคียงกันมาก เพราะฉะนั้นพวกนี้ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่ายังไม่ถึง เพราะยังอยู่ขั้นต้น วิปัสสนูปกิเลสจะอยู่ในญาณที่ ๒-๓ คือญาณนามรูปปัจจัยปริคคหญาณ ญาณที่ ๒ สัมมสนญาณ ๒ ญาณนี้ที่ วิปัสสนูปกิเลสอาศัยอยู่ เข้าไปถึงญาณที่ ๓ อุทยัพพยญาณ ก็ไม่มี ถือว่าเข้าถึงวิปัสสนาญาณแท้ อันนี้เรามีเครื่องวัดทุกอย่าง วิปัสสนูปกิเลสตัดได้ทุกอย่างหรือยัง ถ้ายังไม่ถูกต้อง

ครั้งต่อไปจะกล่าวถึงอินทรีย์ มาวัดวิปัสสนูปกิเลส ถึงไม่ถึงก็ต้อง

ดูก่อน เพราะข้างหน้ายังมีต้องแสดง สัมมสนญาณ กับมัคคามัคค-
 ญาณทัสสนวิสุทธิ คือญาณกับวิสุทธิให้เข้ากันกับการปฏิบัติ จะมีอินทรีย์
 พุดด้วย แต่เวลาคงไม่พอ เรียกว่าจะพุดกันเรื่อยไป การปฏิบัติต่างๆ
 ต้องมีธรรมะเป็นเครื่องวัด **ธรรมะ คือ พระบรมศาสดานั้นเอง**

ฉะนั้นวันนี้ได้กล่าวมาพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติการบรรยาย
 ไว้แต่เพียงเท่านี้

เอวก็มีด้วยประการฉะนี้

วิสุทธิ ๗

(มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

มคฺคามคฺคญาณวิสุทฺธิ สมฺมทสฺสนญาณอนิหฺตริยานิ โพธิปฏฺธิ-
ยานีติ ฯ

วันนี้นั้นพระ วันธัมมัสสวณะ ก็จะได้แสดงธรรม คำสั่งสอนของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า วันนี้นั้นก็จะขอให้ญาติโยมได้ตั้งใจฟัง เพราะ
มันเกี่ยวข้องกับทางวิสุทฺธิด้วย หรือว่าเกี่ยวข้องกับญาณ เกี่ยวข้องกับโพธิ-
ปฏิกิยธรรม เราจะได้เข้าใจแนวทางของการวัดหนทางปฏิบัติของเราว่า
เรากำลังเข้าทางหรือไม่เข้าทาง อย่างมคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ
หมายความว่า ญาณความรู้ที่บริสุทธิ์ที่จะเห็นว่าเป็นทางที่ผิดหรือถูก
หลักการปฏิบัติโดยมาก เราก็คงเข้าใจว่าถูกต้องแล้ว แต่ว่าก็ยังผิดอยู่
ก็เนื่องจากไม่เข้าใจ เพราะบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติก็มี
อารมณ์มากมาย แล้วก็เกิดความรู้สึกแปลกเกิดขึ้นในขณะที่อยู่ในเวลา
ปฏิบัติที่จะเข้าทาง ไม่เข้าทาง บางทีเราก็คงเข้าใจผิดว่าอารมณ์ที่เกิดขึ้นมา
หรือว่าความรู้สึกที่เกิดขึ้นในเวลาปฏิบัติว่า เราเข้าทางแล้ว

แท้จริงแล้วเรายังไม่เข้าทาง หรือยังออกนอกทางอยู่ เพราะฉะนั้น
จึงมีเครื่องวัดว่าเราเข้าทางหรือไม่เข้าทาง อันนี้เป็นหลักสำคัญที่สุด คือ
ตอนระยะนี้ที่ขณะกำลังปฏิบัติ วิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ จะรุนแรงมาก
เพราะว่าเนื่องจากสมาธิของเราเริ่มสูงขึ้นแล้ว อารมณ์ของสมาธิ อารมณ์
ของปีติปัสสัทธิ กิิตี หรือว่าอุเบกขาที่ดี อารมณ์ของฝ่ายสมาธิจะเกิดขึ้น
มากมาย บางอารมณ์ก็เป็นอารมณ์ที่แปลกซึ่งเราไม่เคยได้พบได้เห็น
หรือว่าความรู้สึกที่เกิดในขณะที่ปฏิบัติ เป็นความรู้สึกที่บางครั้งรู้สึกสุข
ก็สุขอย่างที่สุดเลย บางครั้งรู้สึกว่ามันเปลี่ยนไปมาก ก็ทำให้เกิด
การเข้าใจผิดว่าเราเป็นผู้วิเศษไปแล้ว อันนี้เรียกว่าผิดทาง เพราะว่า

การที่จะไปให้ถูกทางต้องปฏิบัติให้ถูกต้องในสัมมสนญาณนี้ต้องเห็นพระไตรลักษณ์ชัดเจนเสียก่อน เพราะว่าการกำหนดอารมณ์ปัจจุบันพระไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่เที่ยงก็ดีความเป็นทุกขก็ดีหรือความไม่ใช่ตัวตนก็ดี เหล่านี้ก็เกิดขึ้นอยู่ทุกขณะๆ แต่ว่าสติปัญญาของเรายังอ่อนอยู่ ก็เลยไม่เห็นความจริงอย่างแจ่มแจ้ง ตั้งแต่ญาณที่ ๑ ที่ ๒ ก็ดีก็มีพระไตรลักษณ์อยู่ทุกขณะ เพราะว่ารูปร่างนามนี้ก็เรียกว่าต้องมีอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีอยู่ตลอดเวลา บางครั้งรูปก็ไม่เที่ยง บางครั้งนามก็ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่ว่าตอนนั้นสติของเรายังอ่อนอยู่ เลยเห็นไม่ชัดเจน พอถึงญาณที่ ๓ นี้ก็รู้สึกว่สติของเราแก่กล้าขึ้นและอารมณ์ต่างๆ เข้ามาเปลี่ยน แปลงเรื่องที่จิตเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา บางครั้งก็มีความเห็นอย่างนั้น อย่างนี้ อารมณ์เปลี่ยนแปลง อย่างนั้นอย่างนี้ ความรู้สึกเปลี่ยนแปลงอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เลยไม่เห็นว่ความจริงทุกอย่างไม่เที่ยง

ความเที่ยงของอารมณ์ก็ดี หรือว่ของตัวความรู้สึกของจิตที่ดีก็เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา บางครั้งเกิดความทุกข์ แสดงทุกข์ ทางลักษณะทุกข์มากเหลือเกิน การเจ็บปวด บางครั้งเจ็บปวดอย่างรุนแรงบางคนทนไม่ไหว อันนี้เป็นการแสดงทุกข์ลักษณะให้เห็นว่าความจริงแล้วตัวเรามีทุกข์อยู่ภายใน บางครั้งก็เกิดความเจ็บปวดมากมาย ปวดหลัง ปวดคอ ทุกส่วนของร่างกายก็ได้การเจ็บปวด อย่างนี้เป็นลักษณะที่ตัวอย่างหนึ่ง เราควรจะใช้ความอดทน เพราะว่าการดูความทุกข์นี้ ดูได้ยาก แต่การเข้าไปกำหนดรู้ความทุกข์ได้ก็ทำจิตใจของตนให้เสมอกับความทุกข์ ถึงรู้ทุกข์ได้ เพราะความทุกข์ที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติเราจะได้นำ

ไปใช้ในขณะที่เกิดความทุกข์จริงๆ ขึ้น เช่น ความทุกข์ที่ได้จากความเจ็บปวดในขณะที่ใกล้ตาย ถ้าเรารู้ทุกข์ในปัจจุบันไม่ได้ เวลาใกล้จะตาย **มรณาสันนิวาส** ก็เกิดขึ้น เกิดทุกข์เวทนา มาก ก็รู้ทุกข์ไม่ได้ มันทำให้ จิตของเราเศร้าหมอง จิตก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้นทุกข์ทั้งหลายเมื่อคนไหนรู้ทุกข์ได้ คนนั้นก็เก่ง การที่เข้าไปดูรู้ความจริงว่า ความทุกข์เกิดขึ้น กำหนด รู้ทุกข์ ตอนหลังทุกข์ก็เป็นอนิจจัง ก็เปลี่ยนไปบ้าง หายไปบ้าง ก็เป็นไปตามสภาวะธรรม อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การได้เห็น ความไม่เที่ยงเป็นทุกข์บ่อยๆ ก็เกิดความเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลาย มันเป็นอย่างนั้นเอง มีความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เราไปบังคับบัญชาไม่ได้ ตอนนี้ ญาณก็ดี เรียกว่ายังอ่อนอยู่ เรียกว่า **ตรุณะ**

คำว่า **ตรุณะ** หมายความว่า ยังอ่อน สัมมสนญาณเรียกว่ายังอ่อน คือว่า ยังเห็นความจริงไม่ค่อยชัดเจน ตามแนวทาง แล้วต้องขึ้นไปถึง อุทยัพพญาณ อุทยัพพญาณ แบ่งเป็น ๒ คือ สัมมสนญาณนี้อย่างอ่อน และอุทยัพพญาณ เป็นญาณกลางหรือญาณแก่ ถึงอุทยัพพญาณ เรียกว่าสมบุรณ์แบบ ที่นี้ขณะที่เป็นสัมมสนญาณก็สามารถกำหนด อารมณ์ต่างๆ ที่เป็นวิปัสสนูปกิเลส อารมณ์ที่ไม่เป็นอุปาทานมาก ก็กำหนดหายได้ เกิดขึ้นมาก็ตั้งใจกำหนดเช่น เห็นภาพต่างๆ กำหนดว่าเห็นหนอๆ ภาพนั้นก็ดับไป ก็หายไป บางครั้งเราก็มีสภาวะต่างๆ ตามร่างกาย เราก็ตั้งใจกำหนด จะเป็นตัวโยก ตัวโคลง หรือว่าตัวเบา ตัวลอย หรือกระตุก กำหนดไปก็หายไป เมื่อกำหนดหายไป ก็เห็นความไม่เที่ยงของอารมณ์เหล่านี้ ไม่ใช่ว่าตั้งอยู่ตลอด

โดยมากขณะที่เรามีอุปาทานไปยึดมั่นว่าเป็นภาพต่างๆ ที่สวยงาม แล้วไปยึดว่าไม่หายไปไหนเห็นว่ายั่งยืน แต่เมื่อกำหนดไป ก็เห็นความไม่เที่ยงของอารมณ์เหล่านั้น ก็กำหนดไปก็หายไป อาศัยการกำหนดเหล่านี้ก็ทำให้อารมณ์ต่างๆ ที่เป็นวิภัสสนูปกิเลส เบาบางลงไป แต่ว่ายังไม่หายหมดทีเดียว เพราะว่ายังมีอารมณ์บางอย่าง เช่น อารมณ์ของอุเบกขา ซึ่งเป็นอารมณ์ที่มองดูเหมือนไม่ยึดมั่น แต่ว่ายั่งยืนอยู่ เพราะอุเบกขาขั้นนี้ยังเป็นอุเบกขาโมหะอยู่ในวิภัสสนูปกิเลสนี้ก็อารมณ์ของปิติ ที่ว่ามีมากที่สุดที่จะต้องพยายามกำหนดให้อารมณ์เหล่านี้เบาไป คือไม่ให้ออกมาทางร่างกาย ให้อยู่แคในใจเท่านั้นเอง สัมมสนญาณ ญาณที่ ๓ ก็หมายถึงว่าเป็นการเข้าไปเห็นพระไตรลักษณ์ คือความจริงมากขึ้น เพราะตามธรรมดา ญาณที่ ๑ เราก็มองเห็นเรื่องตัวชีวิตแล้ว ญาณที่ ๒ เราก็มองเห็นปัจจัยของชีวิต ญาณที่ ๓ เราก็มองเห็นลักษณะของตัวชีวิตนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ บังคับบัญชาไม่ได้ การกำหนดบ่อยๆ ก็เห็นบ่อยๆ ก็เกิดความเข้าใจเรื่องของตัวชีวิตได้อย่างถูกต้องมากที่สุดทีเดียว ความสงสัยต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในตอนแรกก็จะเบาบาง แทบจะไม่สงสัยเรื่องตัวชีวิตแล้ว ชีวิตตัวจริงของเราคืออะไร คือตัวรูปนามชั้น ๕ นั้นเอง ที่กำลังเกิดขึ้นดับไปๆ อยู่ทุกขณะๆ ความจริงเป็นอย่างนั้น และตัวเราเองก็แสดงความไม่เที่ยง แสดงความทุกข์ และบังคับบัญชาไม่ได้ ที่จริงพระไตรลักษณ์ ก็อยู่ในความเกิดดับนั้นเอง ลักษณะของความเกิดขึ้นดับไปของรูป นาม ชั้น ๕ เป็นหลักสำคัญ แต่สัมมสนญาณเป็นญาณที่อ่อน การเห็นความเกิดดับของรูปนามยังไม่ค่อยชัดเจน คือการกำหนดนี้ไม่ค่อยทันปัจจุบัน

เพราะฉะนั้นเมื่อการกำหนดนี้ทันปัจจุบันเมื่อไร ก็จะทำให้ความจริงว่า ก็ต้องขึ้นไปถึง อุทยัพพญาณซึ่งจะได้กล่าวในตอนข้างหน้า ก็มาดูอินทรี ๕ ซึ่งเปรียบเทียบเหมือนโพธิปักขิยธรรม อินทรี ๕ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เรียกว่าอินทรี ๕ ในโพธิปักขิยธรรม ที่นี้ อินทรี ๕ นี้ก็ยังอ่อนอยู่ คือสติยังไม่อยู่ คือศรัทธากับปัญญาไม่เท่ากัน และวิริยะกับสมาธิไม่เท่ากัน ในสัมมสนญาณนี้ เพราะว่าศรัทธามีความเชื่อ คือจะเชื่อทุกอย่างเพราะเป็นของที่เกิดมาจากตัวเรา เป็นของจริง ไม่ว่า โองาส หรือเป็นรูปนิมิตต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา หรือว่าเป็นตัวเบา ตัวลอย

ความเชื่อคือตัวศรัทธาจะเข้าไปยึดแล้วว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ เราคงสำเร็จได้มรรคได้ผลต่างๆ ก็คิดเรื่อยๆ ไป ศรัทธานั้นก็ทำให้เกิดอุปาทานเข้าไปยึดอารมณ์เหล่านั้น เมื่อศรัทธามากขึ้น ปัญญาก็อ่อนลงไป เพราะฉะนั้นหลักของการปฏิบัติ ก็คือ สติต้องกำหนดอารมณ์ปัจจุบัน กำหนดให้เห็นตามความเป็นจริงว่า อารมณ์ปัจจุบันก็เกิดขึ้นดับไปเป็นธรรมดา แต่ว่าการกำหนดนี้ ไม่ค่อยทันปัจจุบัน ทำให้ไม่ค่อยเห็นความจริง เพราะว่าสติยังอ่อนอยู่ แต่เมื่อพยายามกำหนดบ่อยครั้งขึ้น ตัวปัญญาจะเกิดขึ้นมาเท่ากับศรัทธา ก็ได้เห็นความจริงว่าที่จริงรูปนามที่เกิดขึ้นก็มีไตรลักษณ์กำกับอยู่คือมาแล้วก็ไม่เที่ยง แล้วก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องดับไป บังคับบัญชาไม่ได้ นี่อาศัยเห็นพระไตรลักษณ์ทำให้มองเห็นว่า รูปนามทั้งหลายตกอยู่ในพระไตรลักษณ์ทั้งนั้น

อันนี้ก็ทำให้ปัญญาขึ้นมาเท่ากัน แต่ว่ายังไม่เห็นความ เกิดดับอย่างปัจจุบันอินทรียังอ่อนอยู่ สติก็ทำงานกำหนด เหมือนกัน แต่กำหนดไม่ได้ปัจจุบัน จะมากำหนดเมื่ออารมณ์เกิดแล้วสติจะเกิดช้ากว่า

ก็จะกำหนดไม่ทันปัจจุบัน ก็ไม่เห็นความเกิดดับ และอีกอย่างหนึ่ง ความเพียรกับสมาธิก็ไม่เท่ากัน ตอนที่เกิดวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ มากก็ แปลว่าสมาธิมากที่สุด มากกว่าวิริยะ เพราะฉะนั้นบางคนสงสัย คือ บางครั้งอารมณ์เกิดขึ้นมากๆ บางคนก็กำหนดไม่หาย บางทีก็มีอารมณ์ หรือตามเนื้อตามตัวเกิดหนักขึ้นมา ศีรษะหนัก อันนี้สติก็กำหนดไม่หาย เมื่อสติกำหนดไม่ยอมหายก็ต้องมาเร่งทำความเพียร คือต้องมาเร่งในการเดิน

เพราะฉะนั้นอาจารย์ที่คอยควบคุมก็ต้องบอกให้เดินมากกว่านั่ง เพื่อจะลดสมาธิลงไป การลดสมาธิก็หมายถึงว่าต้องเดินมากอย่างหนึ่ง และก็ให้สติกำหนดดีขึ้น พยายามให้สติเร็วขึ้นๆ เช่นกำหนดหลายๆ จุด กำหนดหลายระยะเพื่อต้องการให้สติมีกำลังมากขึ้น เพราะขณะใดที่ อินทรีย์ไม่เท่ากัน หมายความว่าความเพียรกับสมาธิไม่เท่ากัน สติก็จะอ่อนไปด้วย สติที่กำหนดไม่ได้ เพราะว่าไปยึดอารมณ์ของสมาธิอยู่ เพราะฉะนั้นอาจารย์ต้องคอยแก้ อย่างเช่น ลูกศิษย์มีอารมณ์ของวิปัสสนูปกิเลสมากก็ให้เดินมาก บางคนต้องเดินกัน ๒-๓ ชั่วโมง เพื่อจะทำให้สมาธิลดลงไป เพราะบางคนเป็นมากทีเดียว บางคนเป็นสภาวะต่างๆ อย่างรุนแรง หลายๆ อย่างกำหนด เท่าไรก็ไม่หาย ต้องแก้ด้วยการเดิน เช่น ฝรั่งเศสมีคนคนหนึ่งเล่าว่าบางทีนั่งตัวก็เลื่อนออกไป เลื่อนเรื่อยๆ ทีนี้ก็ถามว่าจะแก้อย่างไรให้ตัวไม่เลื่อน ก็บอกว่าพยายามเดินให้มากที่สุด เท่าที่จะเดินได้ เพราะฉะนั้นแกก็ต้องออกไปนอกสำนัก และไปเดินทั้งวัน และตอนหลังก็มานั่งก็หายไป นี่ต้องเอาความเพียรเข้ามาแก้ คือความเพียรกับสมาธิเท่ากัน ทีนี้สติก็จะมีกำลังมากขึ้น เปรียบเหมือนสารดี อินทรีย์ทั้ง ๔ เหมือนม้า ๔ ตัว ศรัทธาข้างหนึ่ง วิริยะข้างหนึ่ง ปัญญา

ข้างหนึ่ง สมาริข้างหนึ่ง บางตัวก็เดินหน้า บางตัวก็เดินหลัง คือไปไม่เสมอกัน สติก็มีหน้าที่กำหนดอยู่ตลอดเวลา การกำหนดนี้เพื่อกระตุ้น ถ้าการกำหนดไม่ไหวก็ต้องอาศัยการเดิน การนั่ง หรือแก้ด้วยการกำหนด แต่ส่วนใหญ่แก้ด้วยการเดินมากที่สุด ที่มีลักษณะเดินก็เดินไม่ได้ นั่งก็นั่งไม่ได้ต้องแก้ด้วยการเดิน การเดินก็ใช้แค่จังหวะเดียวเดินให้เร็วหน่อย พยายามกระตุ้นความเพียรให้เกิดขึ้น เพราะหลักการปฏิบัติตอนที่เกิดในสัมมสนญาณ อินทรีย์ไม่เท่ากัน ศรัทธา วิริยะ สติสมาธิ ปัญญา ไม่เท่ากัน ฉะนั้นสติจึงทำงานหนัก หนักมากที่สุด เราจะเห็นว่าสติเป็นตัวนำตลอด เป็นพระเอกตลอด คือคอยคุมธรรมะทั้งหมดว่าธรรมะอันไหนขึ้นไป หรือถอยลงมา ที่ถอยก็ต้องขยับให้เลื่อนขึ้นมา ที่ขึ้นก็ต้องดึงลงมา เรียกว่าพยายามให้เสมอกัน พอเสมอกันเมื่อไร สติก็มีกำลังมาก เพราะว่าสติก็ทำงานน้อยลง ไม่ต้องไปนั่งตึงนั่งดี

เราจะเห็นว่าการปฏิบัติในระยะที่วิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้น สติต้องทำงานหนักมาก ๆ และอีกอย่างอาจารย์ที่สอนต้องเข้าใจภาวะต่าง ๆ ให้ถูกต้องว่าจะแก้ไขอย่างไร สำคัญที่สุดตอนนี้ คือ การควบคุมลูกศิษย์ ควบคุมตั้งแต่ญาณที่ ๒ ที่ ๓ นี่สำคัญมาก เพราะว่าจะทำให้จิตของผู้ปฏิบัติ ออกนอกทางไม่เข้าทางตามหลักวิสุทธิก็ยังไม่เข้าทาง ฉะนั้น การปฏิบัติต้องใช้คำสั่งของสตินี้กำหนดอยู่ตลอดเวลา คือ อาจารย์ต้องสอนว่า สิ่งใดที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เรายึดไม่ได้ หมายความว่า อารมณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นดับไปเป็นธรรมดา และก็ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นตอนนี้ เป็นทางผ่านเท่านั้น จะเป็นอารมณ์ของฝ่ายดีก็จริง แต่ว่าเป็นทางผ่านขึ้นมาเท่านั้นเอง ยังอยู่ขั้นต่ำ สมมติว่า เราจะขึ้นบันได ๑๖ ขั้นมันยังอยู่ขั้นที่ ๓ เท่านั้นเอง แต่คนที่มีอารมณ์แปลก ๆ ก็เข้าใจว่าตนไปอยู่ขั้น

สูงสุด เพราะการเข้าใจผิดนี้ที่สำคัญ ทำให้เราไปยึดอารมณ์เหล่านี้ และบางคนก็มีอารมณ์อย่างปัสสัทธิ ก็เกิดความรู้สึก เกิดได้มรรคได้ผล เพราะว่าเมื่อปฏิบัติไปๆ เกิดการสั่นตัวขึ้น สั่นตัวเป็นชั่วโม่ง เป็นลักษณะที่ว่าดับไปเหมือนกัน เวลาไปสอบถามกับอาจารย์ก็บอกว่า หนึ่งๆ ไปก็เผลอตัวเงยไป อาจารย์ที่ให้ง่ายมากเกินไป ก็บอก ว่าคงจะใช่แล้ว

ความจริงมันยังอยู่ชั้น ๓ อยู่ คือ เครื่องวัดต่างๆ มันยังมีอยู่ในชั้นต้นเท่านั้นเอง **วิสุทธิ** ก็อยู่ในมัคคามัคคญาณวิสุทธิ ญาณก็อยู่ในญาณที่ ๓ และอินทริยในโพธิปักขิยธรรมก็ยังอ่อนอยู่ มันมีเครื่องวัดหมดว่าขึ้นสูงหรือยัง หรือว่ายังไม่ขึ้น มันวัดได้ วัดได้ทั้งหมด ตอนนั้นที่เรียกว่า การปฏิบัติต่างๆ อาจารย์จะต้องคอยระวังทุกขณะๆ คือต้องหมั่นมาสอบถามอารมณ์บ่อยๆ แล้วก็หมั่นกำหนด เพราะว่าตอนที่บางคนเกิดวิปัสสนูปกิเลสจะเกิดเรื่อยเลย ทุกวัน เตียวอย่างนั้นหมดไป อย่างนี้เกิดขึ้นๆ แล้วบางคนเกิดขึ้นมาแรงๆ ด้วย หนึ่งๆ ไปเหมือนจะเป็นลมไป หนึ่งๆ ไปก็อาเจียน มีหลายๆ อย่าง มีอารมณ์ของพวกนี้มากมายเกิดขึ้น บางคนก็คิดว่าเป็นโรค ที่จริงก็ไม่ใช่โรคอะไรต่างๆ คือโรคกับสภาวะเราก็สามารถที่จะกำหนดรู้ได้ ถ้าเป็นสภาวะนี่พอขณะที่เราปฏิบัติก็เกิดขึ้น แต่พอเลิกปฏิบัติก็หายไป เรียกว่าเป็นสภาวะ แต่ถ้าเป็นโรคจริงๆ ก็พอเราออกจากปฏิบัติก็ยังอยู่ เรียกว่าเป็นโรค บางคนก็เกิดความร้อนรนแรง เกิดอยู่ในตัวขึ้นมาก็เข้าใจว่า ถูกไฟเผาต่างๆ เพราะว่ามันร้อน ความร้อนก็เกิดได้ ๒ อย่าง คือ เกิดจากธาตุ ธาตุไฟก็แสดงความร้อนให้เกิดขึ้น และบางครั้งก็แสดงถึงกรรมบ้าง กรรมในอดีต เพราะวิปัสสนูปกิเลสจะแสดงในทางกรรมบ้าง เช่นว่า มีภาพปรากฏ เช่นมีพระองค์หนึ่ง

เห็นหมูเดินเป็นแถวๆ ลูกหมูเดินมา ก็ตามไปถาม ก็รู้ว่าเป็นกูก ก็ไปทำหมูหัน

เพราะฉะนั้นภาพที่เห็นก็เป็นลักษณะอดีตกรรมมาปรากฏให้เห็น การปรากฏให้เห็นทำให้เราสามารถกำหนด และเมื่อภาพนั้นหายไป กรรมนั้นจะเป็นโอสกรรมไปด้วย เพราะฉะนั้นกรรมอะไรที่เกิดขึ้นมา ในขณะปัจจุบันเราต้องยอมรับทุกอย่าง จะเป็นความร้อนก็ดี เป็นลักษณะของภาพเห็นแล้วน่ากลัว ก็ยอมรับ แต่เมื่อเราหมั่นกำหนด สิ่งเหล่านั้นก็หายไป เกิดขึ้นดับไป ต่อหลังเราก็ไม่เห็นอะไร กรรมก็ได้ผ่านพ้นไปเพราะการปฏิบัติ เราก็ยกจิตขึ้นสูงอยู่เรื่อย ๆ

กรรมที่มาให้ผลในปัจจุบัน เข้ามาในขณะปัจจุบันเป็นของดี ทำให้เราได้กำหนดความจริง และพวกนี้ก็ดับไป แม้แต่องคุลิมาล ก็เหมือนกัน นั่งปฏิบัติ ก็กรรมในอดีตที่ทำมา คนที่ถูกฆ่าตาย ก็มาปรากฏให้เห็น ก็พยายามกำหนดปัจจุบัน กำหนดไปๆ พอจิตสูงขึ้น อารมณ์เหล่านั้นก็หายไป เพราะฉะนั้น การปฏิบัติคือการแก้เรื่องกรรมอย่างหนึ่ง กรรมก็อยู่ในฝ่ายอกุศล ที่นี้เมื่อกุศลสูงขึ้นไปแล้ว อกุศลก็หมดไป อกุศลมันต่างกัน อยู่ด้วยกันไม่ได้ แต่ว่า ที่แสดงออกมาหมายความว่ากรรมมันแรง และแสดงออกมาให้รู้ว่าทำกรรมอย่างนั้นมานะ เรากำหนดไปๆ กรรมนิมิตก็หายไป ตัวกรรมนิมิตก็จะไม่เกิดอีก ถ้าเรากำหนดไม่หาย เวลามรณาสันนิวติ กรรมนิมิตก็จะเกิดขึ้น เมื่อเกิดตอนนี้เราแก้ไม่ได้ คิดนี้ก็ต่อเป็นหมูไป เป็นต้น เพราะฉะนั้นหลักวิปัสสนาแก้กรรมได้ เพราะว่าสิ่งที่เกิดขึ้นใน กุศลกรรมหรือ อกุศลกรรม จะต้องเป็นนิมิต

จะต้องเป็นภาพ ปรากฏขึ้น จนอารมณ์นั้นดับไปไม่เกิดขึ้นอีก ก็แปลว่าเราแก้กรรมอดีตของเราได้แล้ว แล้วกรรมนิमितที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่มีก็เป็น โอหสิกรรม คือ แก่ตั้งแต่เรามีชีวิตในปัจจุบันนี้เป็นสำคัญ เพราะในวิปัสสนูปกิเลส มีอะไรต่างๆ มากมาย อารมณ์ต่างๆ ได้เห็นความจริงต่างๆ ในระหว่างที่สัมมสนญาณ ที่มีอะไรเกิดขึ้นมาเสมอ อารมณ์ต่างๆ ก็มีในระหว่างนี้ ระหว่างญาณที่ ๒ กับที่ ๓ จะเกิดมากที่สุด บางคนก็แก้กันไม่หาย เพราะว่ามันเป็นอุปาทาน เพราะว่าอาจารย์สอนไปก็ไม่ไ้ระวัง บางทีก็นึกว่า อารมณ์เหล่านี้เป็นอารมณ์ดี ก็ปล่อยให้เกิดเรื่อยๆ พอเกิดเรื่อยๆ ก็เป็นวิปัสสนูปกิเลสแล้วไม่รู้ตัว เพราะแม้ว่าตัวศรัทธาก็ดี ความเพียรก็ดี สติก็ดี สมาธิ หรือปัญญาที่ดี อินทรีย์ทั้ง ๕ นี่เป็นวิปัสสนูปกิเลสได้

แทบไม่น่าเชื่อเลย ทำไมของดีๆ ทั้งนั้นจึงเป็นวิปัสสนูปกิเลสไปได้ อย่างสมมติว่า โอภาสก็ดี หรือว่าปิติ มีอารมณ์มากมาย มีตัวเบาตัวลอย ก็น่าจะเป็นอารมณ์ของวิปัสสนูปกิเลส แต่ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ก็เป็นวิปัสสนูปกิเลสได้ อันนี้เรียกว่า เพราะเราไปเกิดการเข้าใจผิดขึ้น เพราะบางครั้ง พวกนี้เกิดขึ้นรุนแรง ศรัทธาก็เกิดมารุนแรง อย่างบางคนพอเกิดศรัทธามาก น้ำตาไหลเลย เรียกว่า มี ๒ อย่าง ปิต กับตัวศรัทธาเกิดขึ้นมาก็เกิดความตื่นตันใจขึ้นมาอย่างรุนแรงว่า ที่เราปฏิบัติเนี่ยอยากจะไปชักชวน พ่อ แม่ พี่น้องคนที่ยังไม่ปฏิบัติให้มาปฏิบัติ ศรัทธาจะรุนแรงมาก บางทีก็บังคับใจไม่อยู่ ก็คิดนึกไปหลายๆ อย่าง สติก็ต้องกำหนด ตื่นตันใจ ก็กำหนด ตื่นตันใจหนอ หรือว่าน้ำตาไหล ก็ไหลหนอ คิดถึงใครก็คิดหนอๆ เพราะว่าเกิดอย่างรุนแรงมาก เกิด

จากการปฏิบัติ พอเห็นตัวปฏิบัติได้ดีขึ้น หรือว่ามีความสุขเกิดขึ้น ศรัทธาก็จะเกิดแรงมาก ที่นี้ตัวความเพียรก็เหมือนกัน บางครั้งก็จะมูมานะใหญ่ พอได้ปฏิบัติเรียกว่า อาจารย์บอกว่าดีมาก ก็เกิด ความเพียรอย่างรุนแรง เมื่อความเพียรเกิดขึ้นมากก็เกิดความเข้าใจผิดว่า ความเพียรคงจะไม่มีใครสู้เราได้ เรามีความเพียรสูง ก็ไปติดเป็นมานะ ทิฏฐิมานะว่าเราคงดีกว่าเพื่อนความเพียรไม่มีใครสู้เราได้ สติก็เหมือนกัน ตัวสติบางครั้งก็มีการเปลี่ยนแปลง บางครั้งก็กำหนดไม่ไหว บางครั้งบางคนก็กำหนดได้ทันปัจจุบัน เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาชัดเจนมากทีเดียว และสัมมสนญาณนี้ บางคนเรียกว่า มีลักษณะเป็นดิเหตุบุคคล พวกนี้สติจะไหว บางครั้งแม้แต่ในสัมมสนญาณก็เห็นความเกิดดับ ก็เกิด ความเข้าใจผิดเหมือนกันว่า เรานี้กำหนดได้ดี คือว่าไปยึดว่าเราเก่ง

สมาธินี้ก็เหมือนกัน เวลาปฏิบัติไปสมาธิก็แน่น และรู้สึกว่าจะออก ตั้งใจมั่น บางทีก็ไปยึดอารมณ์เหล่านี้ อารมณ์ของสมาธิเกิดขึ้นมากก็ นึกว่าเป็นผู้เศษก็มีตัวปัญญาที่คือญาณ ญาณความรู้จะผุดขึ้นมา ที่ไม่เคยรู้ ก็รู้ขึ้นมา พวกที่เรียนปริยัติธรรม เห็นอภิธรรม เห็นรูปนาม ขันธ์ ๕ นี้ สามารถที่จะเข้าใจ มันผุดขึ้นมา ทำให้ตัวเองพิศวง ประหลาดใจตนเองว่าทำไมความรู้ของเราผุดขึ้นมาเรื่อย รู้อย่างนั้นรู้อย่างนี้ อันนี้ ก็เป็นวิปัสสนูปกิเลส หมายความว่า เราไปยึดติดในตัวธรรม ธรรมะ เหล่านี้ ก็ยังอยู่ในธรรมดาอยู่ แต่ว่าเราไปยึดว่ามันเป็นวิเศษไปแล้ว ตัว เรานี้ดีกว่าคนอื่นไปนี่ แสดงว่าพวกฝ่ายดีก็เหมือนกัน เกิดขึ้นมาก็ไม่ ต้องไปยึดแล้วจะเห็นว่าวิปัสสนูปกิเลสที่เริ่มจะเข้าทาง หมายความว่า ขั้วก็ไม่ยึด ดีก็ไม่ยึด ทั้งสองฝ่ายจึงจะเข้าทางสายกลางได้ เข้าทางสาย

กลาง คือมัคคามัคคะ หมายความว่า ตอนนี้อยู่ติดอารมณ์ของฝ่าย
สมาธิติดอยู่ที่เลยออกนอกทางไป ตอนหลังพอได้กำหนด อารมณ์ของ
เราก็เริ่มหายไป ค่อยๆ หดไป จิตก็จะเข้ามาสู่ทางสายกลาง

ทางมรรคมืองค์ ๘ ทางของการไม่ยึดมั่นถือมั่น เพราะว่าที่ตัว
ปฏิบัตินี้ยึดทุกอย่าง ยึดทั้งฝ่ายทุกข์ แต่ตอนนี้อย่างไปข้างแล้ว ฝ่ายดีเกิด
ขึ้นมากก็มายึดอีก ก็เลยเป็นวิปัสสนูปกิเลสไป อันนี้ท่านเปรียบเทียบ
ว่า มีตัวนิกันติ นิกันติ หมายถึงการ พอใจในอารมณ์ที่เกิดขึ้นมา ท่าน
เปรียบเทียบเหมือนร้านเหล้ามีคนกินเหล้าอยู่ที่นั่น อุบาสกก็เดินเข้าไปก็เรียก
มานั่งคุยกันในร้านเหล้าด้วย ที่นี้คนที่ไปนั่งคุยด้วยกันมาเห็นก็บอกว่า
ทำไมอุบาสกคนนั้นจึงนั่งในร้านเหล้า ก็เข้าใจผิด แต่ความจริง แล้วก็
เพราะว่า นิกันติตัวที่เพื่อนเรียกมากก็ต้องเข้าไป แต่ความจริงเป็นฝ่ายดี
แต่ต้องเข้าไปอยู่กับฝ่ายไม่ดีเพราะว่าการเข้าไปยึด แต่ฝ่ายดีพอได้แต่ง
ตัวมันก็เป็นฝ่ายดี ที่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นคำว่า **สัมมาทิฐิ** ปัญญานี้ก็ต้องถูกต้อง จริงๆ คือ
ว่า สัมมาวาจา วาจาก็ต้องถูกต้องจริงๆ สัมมาสติ สติก็ต้องถูกต้อง
สัมมาสมาธิ สมาธิถูกต้อง หมายความว่า ทำหน้าที่รู้เพียงปัจจุบัน แต่ไม่
มีการยึดมั่นถือมั่น ทำหน้าที่ปัจจุบันด้วยความไม่ถือมั่น เป็นคำที่
แปลก คือรู้ที่ปัจจุบัน แล้วก็ไม่ได้อึดมั่นถือมั่น แต่ส่วนใหญ่ที่เรารู้แล้วก็
ยึดด้วย คนเรามีความดีเราก็เข้าไปยึดอยู่ในความดี ถ้าเราไปทำความดี
สักอย่าง ก็ยึดในความดี เรียกว่ายังยึดอยู่ ส่วนความชั่วไม่ต้องพูดถึง คน

เราเมื่อยังยึดความดีอยู่ อารมณ์ก็ยัง เป็นอารมณ์ของทุกข์ สมุทัย อยู่ เพราะว่า ทุกข์ สมุทัย เป็นอารมณ์ของอุปาทาน เช่น พวกที่ทำบุญ เพื่อไปเป็นเทวดา ก็ยังยึดว่าต้องไปเกิดในสวรรค์ ยังยึดอยู่ก็ยังมีภพมีชาติ ทำสมณะก็ยังยึดอยู่ว่าจะไปเกิดเป็นพรหม แปลว่า ทำฝ่ายดีก็จริงแต่ยัง ยึดมั่น ยังมีภพมีภูมิอยู่ เพราะฉะนั้นจึงอยู่นอกทาง เพราะฉะนั้นที่เรา กำหนด อารมณ์อะไรที่ดี สมมติว่า เราเห็นวิมาน เห็นสวรรค์เราไม่ค่อย จะกำหนดเราก็มียึด ไปดู ที่จริงเป็นนิมิตที่ดี ถ้าเราไปยึดจะเป็นภพของ เทวดาเราก็มียึด หรือไปเห็นพรหมเราก็มียึดในพรหม มันยังไปนอกทาง ก็ยังยึดในความดีนั่นเอง แต่ในวิปัสสนาต้องปล่อยวางทั้งหมด ไม่ยึด เพราะอารมณ์เหล่านี้ยังเป็นรูปนามขันธ ๕ อยู่เพราะว่าการปฏิบัติเพื่อ จะรู้ความจริงของรูปนามขันธ ๕ รู้แล้วก็ปล่อยวางรูปนาม ขันธ ๕

ลักษณะของการปฏิบัติธรรมในวิปัสสนาเป็นอย่างนี้ คือ ขันธ ๕ เป็นทุกข์ เมื่อรู้ว่าขันธ ๕ เป็นทุกข์ เราจะไปยึดขันธ ๕ ก็เกิดทุกข์ทางใจ ขึ้น ทุกข์ทางขันธ ๕ ก็มีอยู่แล้วเมื่อเราไปยึด ก็ทุกข์อีก ก็เกิดทุกข์ เพราะฉะนั้นการไม่ยึดในขันธ ๕ ก็ไม่ทุกข์ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติจึง มุ่งเข้าไปรู้ขันธ ๕ ต้องรู้ขันธ ๕ เพราะว่าเรายังไม่รู้ความจริงของขันธ ๕ ว่าเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นต้องไปรู้ความจริงทุกอย่างให้ละเอียด รู้เริ่มต้น คือรู้ว่า ตัวชีวิต คือ ตัวขันธ ๕ นี้ ตัวขันธ ก็ยังเกิดจากเหตุจากปัจจัย ไม่ได้เกิดจากตัวเขาเอง คือตัวขันธ ๕ แสดงไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็น ทุกข์ และบังคับบัญชาไม่ได้ เริ่มเห็นความจริงของขันธ ๕ ว่า ขันธ ๕ ไม่เที่ยง ไม่มีสาระแก่นสาร เมื่อสิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นก็ทุกข์ สิ่งใด

เป็นทุกข์ มันก็ไม่ใช่ตัวเรา ของเรา มันค่อยๆ เห็นความจริงไปเรื่อย เห็นความจริงมากขึ้นๆ เริ่มเห็นตัวอันตรายของชั้น ๕ แล้ว แต่ว่า ยังไม่ค่อยชัดเจน เพราะตอนนี้สติที่เป็นอินทรีย์ยังอ่อนอยู่ ยังมัวแต่งตัวกันอยู่ วุ่นวายไปหมดเพราะว่าในอินทรีย์ทั้ง ๕ นี้ ตัวศรัทธา กับปัญญาไม่ค่อยเสมอกัน สติก็ต้องคอยระวัง คอยกำหนด ต้องแต่งให้เสมอกัน ตัววิริยะ กับ ตัวสมาธิไม่ค่อยเสมอกัน สติก็ต้องคอยกำหนด คอยระวัง ให้เสมอกันอยู่เรื่อยๆ เพราะว่าอารมณ์เหล่านี้มันเป็นอุปาทาน แม้สติบางครั้งจะคุม บางทีเผลอหน่อยเดียวไปยึดอีกแล้ว บางทีอารมณ์หยาบๆ ก็รู้ได้ง่าย อารมณ์ที่ออกมาทางกาย อารมณ์ที่เกิดทางใจสำคัญมาก เพราะมองไม่เห็น เช่น อุเบกขา ที่จริง ก็เป็นของดี เป็นธรรมชั้นสูง แต่ว่าเป็นอุเบกขาโมหะ ตอนที่เห็นวิปัสสนูปกิเลสก็เป็นอุเบกขาโมหะชั้นสูงก็เรียกอุเบกขาญาณ ขั้นต่ำเรียกว่า วางเฉยด้วยความหลง แต่ชั้นสูงวางเฉยด้วยความรู้แจ้งเห็นจริง มันต่างกัน วางเฉยด้วยความหลง เพราะว่าพวกนี้ก็เฉย สติก็ไม่ยอมกำหนด ก็เฉยอยู่อย่างนั้น หนึ่งๆ ไปก็เฉยไม่ยอมกำหนด บางครั้งก็มีอาการสัปหงก ง่วง ตกวงค์ หรือว่าเราสังเกตคนภายนอก ที่เฉยแฉะ คล้ายๆ ว่าปัญญาอ่อน ฉะนั้นอุเบกขาขั้นต้นนี้ก็มันติดทางใจแล้วปล่อยไม่ค่อยออก บางคนว่าพอเป็นอุเบกขาแล้วไม่ค่อยบอกอาจารย์หนึ่งๆ ไปก็เฉย ต้องคอยแก้ตั้งแต่ที่แรก เพราะว่าถ้าไม่แก้ ก็จะไม่ก้าวหน้า เป็นปฏิกูล ยังแก้ไม่ออก เพราะว่ามันเกิดทางใจ และอย่างสุขนี้ ก็ง่าย สุขก็หมายความว่า เมื่อเกิดขึ้นมาก็รู้ว่า สุข ก็กำหนด สุขหนอๆ ที่นี้ตัวเฉยนี้ ต้องกำหนด เกิดอาการเฉยก็กำหนดเฉยหนอๆ คือ เราว่ามัน เฉย แต่ว่าสติต้องกำหนดอยู่ตลอดเวลา เฉยก็ให้มีสตินี้ ไม่เป็นไร เรียกว่าไม่ยึด แต่ถ้าเฉยแล้วขาดสติก็เรียกว่า เฉยโมหะ อันนี้ต้องระวังให้มาก

เพราะในวิปัสสนูปกิเลสมีหลาย ๆ อย่างที่เราติดอย่างไม่รู้เท่าทันว่าเรายังติดอยู่เพราะบางครั้งคิดว่ามันไม่สำคัญเพราะมันเฉยก็ดีแล้ว ตามหลักวิปัสสนาก็บอกว่า ให้เฉย แต่ว่า มันเป็นเฉยโมหะ อันนี้ก็จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง ตอนนี่เรียกว่า ถ้าวัดด้วยวิสุทธิก็เริ่มเข้าทาง เพราะเหตุว่าได้เห็นไตรลักษณ์ อย่างถูกต้องแล้ว และการกำหนดเพื่อปล่อยวางวิปัสสนูปกิเลสให้หมดไปก็จะเข้าทางมัคคามัคคะ คือว่าเข้าทางอริยมรรคนั่นเอง อัมมัคคะ ก็ว่า ไม่ใช่ทาง แปลว่า ญาณนี้ก็เริ่มเข้าทาง แต่ว่าการเข้าก็เริ่มเข้าเท่านั้นเอง แต่ว่าผู้ปฏิบัติเมื่อทำไป จะเข้าทางอย่างแน่นอน

แต่ว่า ตอนนี่เริ่มเข้าทางแล้ว ตัวสัมมสนญาณหมายความว่า เป็นญาณที่เห็นไตรลักษณ์อย่างถูกต้อง แล้วรู้ความจริงว่า รูปนามนั้นมีไตรลักษณ์ เหมือนสื่อก็มีสายสื่อนั้นนั่นแหละก็เป็นเหมือนไตรลักษณ์ คือมีอยู่ตลอดเวลา พระไตรลักษณ์เกิดอยู่ทุกขณะ ๆ แต่ว่าญาณนี้สามารถกำหนดรู้พระไตรลักษณ์ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่จริงพระไตรลักษณ์มาจากความเกิดดับนั่นเอง แต่ว่า ความเกิดดับก็ยังไม่ชัดเจนในญาณนี้ เพราะว่าตามตำราความเกิดขึ้นเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ต้องวิ่งไปหาความดับ เกิดขึ้นก็เป็นอนิจจัง คือทน สภาพเดิมอยู่ไม่ได้ เป็นทุกข์ แล้วก็วิ่งเข้าไปหาความดับ เหมือนคนเราเกิดมาแล้วก็แก่ และถูกความเจ็บ ความทุกข์ไล่ไป ก็เข้าไปหาความตาย เกิด แก่ เจ็บตาย การเกิดแก่ เจ็บตาย คือ ความเกิดดับของรูปนามนั่นเอง แต่ว่าเราเห็นเป็นบัญญัติ เป็นมนุษย์ เป็นคนอันนี้เรียกว่า เราเห็นรูปใหญ่ ถ้าเป็นนาฬิกาเราก็เห็นเข็มชั่วโมง ไม่ค่อยเลื่อนเลย ตัวเราไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงเลย แต่พอมากำหนดพิจารณาภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมใน

ธรรม เรียกว่า มาดูภายใน แล้วพอดูภายใน มันจะเห็นความเกิดดับ ตามความเป็นจริง ก็เห็น เข็มนาที วินาที ตัวเข็มวินาที คือความจริงชีวิต เป็นขณะๆ เพราะว่าตัวขณะเล็กมันตาย ขณะใหญ่ก็ตายหมด พระพุทธเจ้าบอกว่า ที่ว่าชีวิตเรานั้นก็มาด ตัวขณะเล็ก เรียกว่า มรณานุสสติ คือพิจารณาความตายเป็นอารมณ์ หมายความว่า เห็นขณะเกิด ขณะตาย เป็นมรณานุสสติ เพราะฉะนั้นการ ปฏิบัติ เราต้องพิจารณาด้วยเพื่อให้ เกิดความสลัดใจ ว่าที่จริงเราตายทุกขณะ ชีวิตเรานี้ตายอยู่ทุกขณะๆ แต่ที่นี้ที่เรามีชีวิตอยู่เพราะว่ามีตัวสันตติ คือคอยสืบต่ออยู่เรื่อยไป ไม่ได้ ทำให้เรามองเห็นว่าไม่ตาย เพราะว่าเราไปดูเข็มชั่วโมง เห็นมันไม่ค่อย จะเลื่อน เลื่อนนิดๆ หนึ่ง ไม่ค่อยรู้ แต่ถ้าเราไปดูเข็มวินาที มันไปเร็ว เหลือเกิน เกิดตายๆ อันนี้ตัวความจริง ของชีวิต

ฉะนั้นรูปนาม ชันธ ๕ นี้ เมื่อเรากำหนดในทางวิปัสสนาขึ้น มัน ก็เห็นความจริงเรื่อย ๆ ไป จนเห็นทุกขเห็นโทษของ รูปนาม ชันธ ๕ เพราะฉะนั้นการพิจารณาที่จะเห็นความจริงอย่างสูงสุด มันจึงจะเกิด ความเบื่อหน่าย และอยากไปนิพพานจริงๆ คนเราที่บอกว่า จะไปนิพพาน ปากไปนิพพาน ทว่าไม่ได้ปฏิบัติแล้วก็ไปไม่ได้ เพราะว่ามันไม่ได้เห็น ความจริงของชีวิตจริงว่ามันเป็นอย่างไร หรือว่าได้เห็นทุกขของรูป นาม ว่าเป็นอย่างไร จะทำบุญเท่าไร ว่า นิพพานปัจจุโยโหตุ ก็ยังไม่ไป ต้องมาปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติ ได้เห็นความจริง นั้นถึงจะไป จิตต้องได้ กระพบเห็นความจริงของรูปนามชันธ ๕ ว่า เป็นทุกขจริงๆ ไม่อยากได้ แล้ว ปล่อยวางถึงจะเข้าถึงนิพพาน ถ้าเราทำบุญทำทาน เราหวังจะไป นิพพานก็ต้องไปรอชาติหน้าต่อไป แต่ถ้าจะเอาชาตินี้ต้องปฏิบัติ ปฏิบัติ

แล้วสามารถ ที่จะเข้าพระนิพพานได้ หลักการปฏิบัติทางวิปัสสนา มองเห็นความจริงว่า พระพุทธเจ้าต้องการให้เราใช้ชีวิตความจริงของเรา ให้เห็นชีวิตความจริงของเรว่าเป็นอย่างไร และชีวิตนี้ เกิดมาแล้วก็มีความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ บังคับบัญชาไม่ได้ แล้วเราก็เห็นความจริงว่า เราบังคับบัญชาไม่ได้พอเกิดมาแล้วมันจะแก่ก็แก่ มันจะเจ็บก็เจ็บ มันจะตายก็ตาย เราก็บังคับบัญชาไม่ได้จริง ๆ แม้แต่ภายนอก เราก็มองเห็นชัดเจนว่า ชีวิตนั้นมันไม่ยืนยาวเท่าไรเลย มีแต่ความทุกข์เกิดขึ้นตลอดเวลา แต่ว่าทางโลกมีสิ่งยั่วยวน ทำให้เกิดตัณหารุนแรง เดียวนี้ ตัณหาเป็นตัวทำให้เราอยากเกิดอีก เพราะว่ามีอารมณ์ทางโลกมายั่วยวน ซึ่งเป็นตัวมายา ทำให้เราอยากได้นั้น ได้นี้ ก็เลยไม่ได้เห็นชีวิตตามความเป็นจริง นอกจากการปฏิบัติทางวิปัสสนาเท่านั้นที่จะรู้แจ้งเห็นจริงในชีวิตของเรา เพราะว่าความจริงของชีวิตนี้ คนที่ได้พิจารณาภายนอก ดูภายนอก เข้ามาข้างใน น้อมเข้ามาภายในถึงจะเห็นความจริง เราดูคนแต่ภายนอก ไม่เห็นความจริงภายนอกเป็นมายา ขอให้ท่านทั้งหลายที่ตั้งใจปฏิบัติก็พยายามตั้งใจปฏิบัติ คือเจริญสติ ตัวสติสำคัญที่สุด หมั่นกำหนดอารมณ์ปัจจุบันไม่ว่าอะไรทั้งหมดเกิดขึ้นมากี่หมั่นกำหนดไป เพราะไม่ว่าอารมณ์ฝ่ายดีหรือฝ่ายชั่ว สตินี้ทำงานหนัก เพราะฉะนั้น สติปัฏฐาน ๔ นี้กำหนดทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นที่กาย ที่เวทนา ที่จิต และ ที่ธรรม กำหนดแล้วปล่อยวางรู้แล้วปล่อยวาง ทำงานอย่างนี้ไป รับรองว่าไม่ว่าญาณ อินทรีย์ จะต้องแก่กล้าทั้งนั้น ขอให้สติกำหนดปัจจุบันให้ได้ ให้ติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ก็รับรองว่าท่านจะไม่ผิดหวัง ถ้าขาดสติไม่ทำงานก็ไปไม่รอด เพราะฉะนั้นการเจริญสติเรารู้หลักของวิปัสสนา กำหนดปล่อย วาง กำหนดรู้แล้ว ปล่อย อย่างเดียวเท่านั้น ไม่ยึดมั่น ถือ มั่นทั้งสิ้น ไม่เอา จะเป็นดีไม่ดี ปล่อยวาง

ก็แสดงว่าไปถูกต้องถูกทางแล้ว เข้าทางวิปัสสนาทุกอย่าง เพราะว่า สตินี้ ต้องกำหนดถึงประตุนิพพาน สตินี้ต้องกำหนดทุกขณะเมื่อกำหนดสติตัวเดียว ตอนหลังก็สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมงคล ๘ ก็จะเจริญไปด้วยเหมือนกัน ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสรู้ ให้ใช้สติตัวเดียวทำงานไปทุกขณะๆ ธรรมะทั้งหลายนี้จะมาสูงขึ้นๆ ตลอด เพราะอาศัยสติเป็นเหตุ เอกายนมรรคมีตัวสติเป็นตัวเหตุ เป็นตัวที่สำคัญที่สุด

วันนี้ก็ได้บรรยายธรรมมาสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติธรรมบรรยายด้วยเวลาเพียงเท่านี้

เอวักมีด้วยประการฉะนี้

สกลพุทธคุณแลล สนิทรา สนิทรา สกล แล

สกลพุทธคุณแลล สนิทรา สนิทรา สกล แล

สกลพุทธคุณแลล สนิทรา สนิทรา สกล แล

หน้าที่ของสติ ในโพธิปักขิยธรรม

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

วันนี้ก็จะได้บรรยายธรรมะต่อจากคราวที่แล้ว โยคีผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลาย คือ เมื่อได้ปฏิบัติมาถึงสัมมสนญาณ ก็ดี มัคคามัคคญาณ ทสสนวิสุทธิกิธี หรือว่ามาถึงอินทรีย์ในโพธิปักขิยธรรม เมื่อคราวที่แล้วเขาเรียกว่า ยังอ่อนอยู่ เมื่อยังอ่อนอยู่ก็ทำให้เกิดวิปัสสนูปกิเลสมากมายทำให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติ ต้องใช้เวลาอย่างมากทีเดียวที่จะต่อสู่วิปัสสนูปกิเลสทั้งหลายให้หมดไป ที่นี้หลังจากที่ได้ปฏิบัติตลอดมานี้ อินทรีย์ก็เริ่มแก่กล้าขึ้น อินทรีย์ในโพธิปักขิยธรรมนี้ก็เป็นหลักสำคัญในการที่เราจะวัดว่า “เราเป็นอินทรีย์หรือยัง” อินทรีย์ตัวสำคัญก็คือ ตัวสติ เรียกว่า สตินทรีย์ ที่จริงตัวสติก็ทำงานในหน้าที่ของสติปัฏฐาน ๔ ด้วย ทำหน้าที่ในสติสัมโพชฌงค์ สตินั้นนอกจากจะกำหนดอารมณ์ปัจจุบันแล้วยังต้องจัดระเบียบของธรรมะ ให้ทุกอย่างเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน หรือว่าธรรมะทั้งหลายให้เป็นหนึ่ง เพราะฉะนั้นสติจึงต้องทำงานอย่างหนักมาก

จะเห็นได้ว่าตอนที่ยังเป็นวิปัสสนูปกิเลส นั้น วิริยะ และสมาธิ ก็ไม่ค่อยจะเท่ากัน ตอนที่เกิดวิปัสสนูปกิเลส นั้นสมาธิก็เกิดมาก มีกำลังมาก ก็ทำให้เกิดสภาวะต่างๆ ของ สมาธิก็ดี หรือว่าของอารมณ์ที่เป็นสมาธิ ปิติ ปัสสัทธิ อุเบกขา นี่ก็เกิดรุนแรงมาก และบางคนที่มีความศรัทธามากเกินไป ก็ไปโน้มใจเชื่อ เป็นสิ่งพิเศษ คือ ไม่เข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาก็เกิดมาจากรูป นาม ชันธ ๕ เท่านั้นเอง ไม่มีอะไรพิเศษ เป็นลักษณะของธรรมและสภาวะธรรมของธรรมะที่เกิดขึ้นให้เราได้รับการปฏิบัติธรรมของเรานั้นเดินมาอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดสภาวะต่างๆ ซึ่งเป็นอารมณ์ของธรรมะ หรือเป็นลักษณะของธรรมะมากมาย

เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องดีแล้ว แต่ว่าบางอย่างเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วส่วนมากสติต้องทำงานหนัก สติที่กำหนดอารมณ์ปัจจุบันทำงานหนักอยู่แล้ว ก็ยังต้องมาจัดทำให้สมาธิกับวิริยะเท่ากันอีก เพราะเมื่อสมาธิมากเกินไปก็กำหนดไม่หายเพราะว่าสติเรายังอ่อน เมื่อสติอ่อนก็ต้องเร่งด้วยวิริยะอย่างหนึ่งด้วยการกำหนดตัวเองให้ไวขึ้น หรือว่าเร่งด้วยสัมปชัญญะ ให้รู้ต่างๆ ว่า ลักษณะต่างๆ นี้ เป็นลักษณะของธรรมะ ไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น เมื่อมีสมาธิมากก็พยายามแต่งวิริยะให้มากขึ้นในการเดิน เช่น เดินให้มากกว่านั่งเพราะว่าการเดินก็ช่วยให้เราเพิ่มวิริยะมากขึ้น นอกจากการเดินแล้วสติก็กำหนดตามจุดต่างๆ เพื่อว่าให้เกิดความว่องไว คล่องแคล่ว นั่นเอง เมื่อสติได้แก้ไขฝ่ายสมาธิกับวิริยะให้เสมอกันแล้ว สติก็สบายใจได้ว่า ๒ อย่างนี้เท่ากัน ตัวศรัทธากับปัญญา ก็เหมือนกัน ต้องมาแก้อีก คือศรัทธามันมากเกินไป เพราะคนเราเนี่ย มีอดีตที่เราสั่งสมทุกคนมีศรัทธามากแต่ปัญญาน้อย เพราะว่าเรามักจะเชื่อทุกอย่าง เราจะได้เห็นได้ในปัจจุบันนี้เหมือนกัน คนเราก็มั่นเชื่อเนี่ย เชื่ออะไรต่อมิอะไรต่างๆ การเชื่อนี้ จากการสั่งสมในอดีตของเรามา มันทำให้ตัวศรัทธามีกำลังแรง พอมีอะไรเกิดขึ้นก็เข้าไปเชื่อว่า เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งวิเศษ เป็นสิ่งมหัศจรรย์ เพราะอาศัยว่าอดีตเราสั่งสมศรัทธามาก ปัญญาน้อย ไม่ได้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาว่า สิ่งทั้งหลายนี้มันมีมันเกิดขึ้น และดับ ยึดอะไรไม่ได้ ก็ต้องอาศัยสตินี้แหละ จัดระเบียบทั้งคู่ให้เท่ากัน ด้วยการกำหนด อารมณ์ใดเกิดขึ้นมาก็มันกำหนด จนกระทั่งรู้สึกว่าอารมณ์นั้นเกิดมาแล้ว ก็ดับไป หายไป เกิดขึ้นแล้ว ก็ดับไป หายไป ความจริงก็ค่อยปรากฏขึ้น เมื่อปรากฏขึ้นมาปัญญาก็รู้ความจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่าง มันตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะว่ามีเหตุเกิดดับบังคับอยู่

สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาสิ่งนั้นต้องดับไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นรูปเกิดขึ้นก็ดับไป นามเกิดขึ้นก็ดับไป อันนี้ก็เรียกว่าได้เห็นความจริง พอเห็น ความจริงแล้ว ปัญญาก็เข้ามาเสมอกับศรัทธา พอปัญญาเสมอกับศรัทธา สติก็จัดระเบียบของศรัทธากับปัญญาให้เสมอกัน พอจัดเสมอกันก็ทำให้สติมีกำลังในการกำหนดปัจจุบันมากขึ้น เพราะว่าไม่ต้องไปนั่งแต่งพวกที่มันวุ่นวาย เดี่ยวอันนั้นขึ้นหน้า เดี่ยวอันนั้นอยู่หลัง ไม่เสมอกัน พอแก้ทั้ง ๕ อารมณคือว่า ๒ คู่ คือศรัทธากับปัญญา สมาธิกับวิริยะ แก้ได้เสร็จเรียบร้อย ทั้ง ๔ ก็จะมาเข้าร่วมกับสติ จะช่วยสติให้มีกำลังในการกำหนดมากขึ้น เพราะว่าสติเป็นตัวนำอยู่แล้ว อารมณที่เคยกำหนดมาก็ไม่เคยดับสักที แต่มาคราวนี้ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ของภาพ พอกำหนดไปก็เกิดขึ้น ก็เห็นดับไป ไม่ว่าอารมณ์เป็นแสง เป็นเสียง เป็นสี หรือว่าอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการที่เราไปยึดมั่น ถือมั่น เกิดขึ้นแล้วจะดับไป แล้วอารมณ์ที่เกิดอาการโยก อาการตื่น อาการกระสับกระส่าย หรือว่า หัวหนัก อารมณ์เหล่านี้จะค่อยๆ หายไปหมด เพราะอารมณ์เหล่านี้ที่ไม่ยอมหาย เพราะเกิดจากอุปาทานเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เมื่อมีอะไรเกิดขึ้นจิตก็ไปยึดอยู่ ก็เป็นอารมณ์อุปาทานจะหนักขึ้นเรื่อยๆ กำหนดไม่ค่อยหาย แต่เมื่อสติเข้าไปกำหนด ก็เห็นความเกิดขึ้นดับไป อุปาทานที่ตั้งอยู่ไม่ได้ อุปาทานที่เคยยึดว่า อันนั้นดี อันนี้ดี เมื่อมาเห็นความจริงว่าอารมณ์ที่เราไปยึดนั้นตกอยู่ในไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง ทนอยู่สภาพเดิมไม่ได้ บังคับบัญชาไม่ได้ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เพราะว่าพระไตรลักษณ์ก็อยู่ในความเกิดดับนั่นเอง จากความเกิดมาถึงความดับก็เป็นพระไตรลักษณ์นั่นเอง

เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นทั้งพระไตรลักษณ์ทั้งความเกิดขึ้นดับไปด้วย

ปัญญาเกิดชัดเจนขึ้น ญาณที่สำคัญที่สุดก็คือ อุทฺธัพพญาณ คนที่เข้าถึงอุทฺธัพพญาณได้เป็นผู้ที่โชคดีเพราะตามหลักของวิปัสสนาญาณ จัดเป็นวิปัสสนาญาณ ๙ วิปัสสนาญาณ ๙ ก็นับตั้งแต่ อุทฺธัพพญาณ ขึ้นไปจนถึง อนุโลมญาณเรียกว่าเป็นวิปัสสนาที่แท้จริง ที่เรียกว่า จิตของเราเข้าสู่ทางของอริยมรรค หรือบางแห่งก็จัดเป็น ญาณ ๑๐ ถือเอาตั้งแต่ สัมมสนญาณขึ้นไปก็เป็นญาณ ๑๐ ก็มี แต่ว่าญาณที่ถูกต้องแท้จริงก็คือญาณ ๙ นั้นเอง แปลว่าถ้าเรายังไม่เข้าอุทฺธัพพญาณก็ยังไม่เข้าทางที่ถูกต้อง ผู้ปฏิบัติก็พยายามปฏิบัติอย่างตั้งใจ ตอนที่กำลังต่อสู้กับ วิปัสสนูปกิเลส สติต้องทำงานหนักมากทีเดียว อย่างสมาธิเรียกว่าเป็น อารมณ์ของอุปาทานสมาธิ ต้องเดินให้มากที่สุด พยายามให้วิริยะเพิ่มขึ้นมาให้ได้ เพราะว่าเมื่อวิริยะเพิ่มขึ้นมา จะเป็นตัวความเร็วช่วยให้สติมีกำลังการกำหนดเร็วขึ้น ถ้าสติเราอ่อนเราก็กำหนดไม่เห็นความเกิดดับ กำหนดไปก็ไม่หาย ไม่ยอมหาย แต่พอเร็วขึ้นไป สติก็จะทันปัจจุบันของอารมณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อทันปัจจุบันก็เห็นความเกิดดับไป ตอนนั้นเรียกว่า สติเริ่มเป็นใหญ่ คำว่า อินทรีย์ ก็หมายความว่า เป็นอธิบดี หรือเป็นใหญ่ คือใหญ่กว่าอารมณ์ที่เราเคยกำหนดไม่หาย แต่สติ ก็พยายามกำหนดหายไปได้แล้วก็เห็นความเกิดดับถูกต้องตามความเป็นจริง อย่างนี้เรียกว่า สติเป็นใหญ่ ตอนสติดังนี้ยังไม่เป็นใหญ่ กำหนดอารมณ์อะไรก็ไม่หาย ไม่ยอมหาย คือยังไม่เป็นอินทรีย์ ไม่เป็นอธิบดี กำหนดไปก็สู้ไม่ได้

แล้วอีกอย่างพรรคพวกของตนทั้ง ๕ ก็วนวายสับสนกันมัวแต่แก้ไขกันอยู่ให้เท่ากัน ตอนที่รู้สึกว่าสติทำงานหนักมาก ในเรื่องวิปัสสนูปกิเลส

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ตอนที่เราปฏิบัติผ่านพ้นจากที่นิรณฺดรบกวนมาแล้ว สมาธิก็มีกำลังขึ้น ตอนหลังอารมณ์ของฝ่ายธรรมะ ฝ่ายดีก็เกิดขึ้น เกิดขึ้นมากกำหนดไม่หายก็เป็นวิปัสสนูปกิเลส และวิปัสสนูปกิเลสก็ได้บอกแล้วว่า คนมีศรัทธามากก็จะเกิดรุนแรง รุนแรงมากทีเดียว แก่ยาก แก่ไม่ค่อยหาย บางคนก็เป็นปิกี้ได้ อารมณ์ที่หายยากก็แก้ยาก บางอย่างอารมณ์ที่ละเอียด อารมณ์ที่เกิดทางใจ อารมณ์ละเอียดนี้ไม่ค่อยเห็นความเกิดดับ แต่มาในตอนที่ได้อุทฺธยัพพยญาณ ที่จริงเราได้เห็นความเกิดดับของรูปนี้ชัดเจนมากทีเดียว ในอุทฺธยัพพยญาณนี้ว่ารูปอะไรเกิดขึ้น ต้องดับไป นามนี้ก็ชัดเจน ถ้าจะให้ชัดเจนต้องขึ้นสูงไปอีก เห็นความเกิดดับของรูปนามตามความเป็นจริงถึงได้ขึ้นอุทฺธยัพพยญาณ

เพราะฉะนั้นอุทฺธยัพพยญาณก็เรียกว่ามาเข้าทางวิปัสสนาอย่างแท้จริง ผู้ใดปฏิบัติมาเข้าถึงอุทฺธยัพพยญาณ ได้ชื่อว่า เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้ที่ปฏิบัติมาเพื่อเข้าทางของอริยมรรคอย่างแท้จริง มีทางที่จะขึ้นสู่พระนิพพาน ในการปฏิบัติเรียกว่าปฏิบัติกันเรื่อยไป เพราะคราวนี้มันแน่วแน่ที่จะไปถึงพระนิพพาน เข้ากระแสแล้ว ก่อนที่จะเป็นทางหรือไม่ใช่ทางมันอยู่ในขั้นอ่อน ขั้นสัมผัสสนฺญาณ หรือขั้นมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิตี คือ อินทริยก็อ่อน สติก็ไม่ค่อยมีกำลังกำหนดอารมณ์ไปก็ไม่ยอมหาย บางทีก็เกิดมากขึ้น รุนแรงขึ้น เกิดรุนแรงขนาดหนัก บางคนพระอาจารย์บอกโยคีผู้นี้แรงมากให้ปฏิบัติไม่ได้ต้องทำงาน เรื่องของวิปัสสนูปกิเลสเป็นเรื่องของหลาย ๆ อย่าง เรื่องของสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นบ้าง เรื่องของกรรมเข้ามาแทรกบ้าง ตอนระยะนั้นสับสนมากที่สุด เพราะฉะนั้นการที่เราจะปฏิบัติให้ถูกต้องตอนนี้เป็นอาจารย์ สำคัญมากที่สุดในการสอบ

อารมณ์ที่ดี ในการสั่งสอน ก็มี ๒ ขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือพยายาม
ต่อสู้กับนิวรณ์ให้ได้ อาจารย์ก็พยายามแก้ไขให้ต่อสู้กับนิวรณ์ให้ได้ มาถึง
ขั้นวิปัสสนูปกิเลส โดยมากพวกอาจารย์ ถ้าเป็นคนที่มีความเข้าใจลึกซึ้งดี
ก็แต่งไม่ยาก บางคนก็แต่งไม่ได้เหมือนกัน เพราะว่า เคยอยู่วิเวกอาศรม
ก็เหมือนกัน อาจารย์อาสภะตอนนั้นคุณสุณีย์ ลุยตระกูล ก็หัวหนัก
หนักอย่างมากเลย อาจารย์อาสภะ ก็แก้กัน ๑ ปีไม่หาย หัวไม่ยอมเบา
หนักตลอดเวลา เขาก็มาหาอาตมาให้ช่วยแก้หน่อย อาตมาก็สังเกตการ
จะแก้วิปัสสนูปกิเลส เราก็คงต้องดูว่าให้เขาเกิดความเชื่อว่าจะแก้ได้อย่างหนึ่ง
การจะเพิ่มวิริยะ หรือความเพียรต้องเพิ่มให้จริง ๆ ทำให้ วิริยะเกิดเท่ากับ
สมาธิให้ได้ ที่นี้ถ้าเราทำไม่ได้แล้วมันก็แก้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเรื่องการ
แก้ต้องมีหลักเทคนิคอยู่ในตัว การแก้อะไรต่างๆ มีความสำคัญมาก
บางอาจารย์ไม่ได้เข้าใจถูกต้อง ไม่ได้เอาธรรมะมาวัด บางทีก็ผลออกไป
หลงผิดเหมือนกัน อย่างปัสสัทธิ ก็เป็นตัวอารมณ์เหมือนมรรคผล
เหมือนกัน เพราะจะมีความสงบเรียบเฉยๆ ลืมตัวไปเฉยๆ เหมือน
อารมณ์ของมรรคผล นิพพาน แต่ว่า มันยังไม่ถึง เพราะยังไม่ถึงขั้น
อุทยัพพญาณ มันยังไม่เข้าทาง แม้การให้เรื่องมรรคผลนิพพาน
ต้องดูว่าอยู่แคไหน ดำรงอยู่ขั้นไหน ไม่ใช่อยู่ดีๆ ก็ให้ไป เพราะ
ธรรมะมีเครื่องวัดอยู่ตลอดเวลา คือธรรมทั้งหลายโดยแตกแยกกันอยู่
หมายความว่า อารมณ์ทั้งหลายยังแตกแยกกันไม่รวมเป็นหนึ่ง แสดง
ว่ายังเป็นวิปัสสนูปกิเลส อยู่ อินทรีย์ทั้ง ๕ ยังแตกแยกกันอยู่ ดับไม่ดับ
ไม่เสมอกันได้โพชนงค์ ๗ อยู่ไม่เข้าระเบียบ วุ่นวายกัน ในตัวของธรรมนั้น
วุ่นวายกันแย้งกันเป็นใหญ่ อันนั้นจะเด่นบ้าง อันนั้นจะเด่นบ้างมันแย้งกัน
ทำหน้าที่ จัดระเบียบไม่ได้ ก็แปลว่ายังเป็นวิปัสสนูปกิเลส ปีติอยากจะ

ทำงานเด่นก็แสดงออกมาทางร่างกายบ้างทางความรู้สึกบ้าง เราควบคุมไม่ได้ สติควบคุมไม่ได้ ตรงนี้สำคัญมาก คือธรรมะทั้งหลายเวลาที่แก้ไข วิปัสสนูปกิเลส

๑. ต้องเรียกว่าอย่าให้ออกทางกาย

๒. ความรู้สึกไม่มีอะไรพิเศษเป็นสิ่งมหัศจรรย์ แต่ว่าเป็นธรรมดาของธรรมะที่เกิดขึ้นอย่างนี้เอง

ที่จริงคนที่มียารมณ์ของวิปัสสนูปกิเลสมากๆ ยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งดี เพราะว่าถ้าแก้หายแล้วเราจะได้เข้าใจว่า อันอารมณ์เหล่านี้ก็จะเกิดขึ้น ถ้าใครจะเป็นอาจารย์ไปสอนก็เกิดความเข้าใจได้ง่าย ลูกศิษย์มาบอกว่าฉันมียารมณ์อย่างนั้นะ เป็นอารมณ์ที่เราเคยได้ผ่านมา ได้ปฏิบัติมาในวิปัสสนูปกิเลส มียารมณ์ฝ่ายสมาธิ ปัสสัทธิ อุเบกขา ที่มีกำลังแรงมาก อย่างอื่นก็มีเป็นส่วนเล็กน้อย นอกจากจะเกิดความเข้าใจผิดขึ้นมาเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นอาจารย์ต้องพยายามวินิจฉัยให้ถูกต้องแล้วก็หมั่นแก้

การแก้ก็คือการเพิ่มวิริยะให้มากขึ้นเท่านั้นเอง เพราะอารมณ์ของวิปัสสนูปกิเลสส่วนมากจะเป็นอารมณ์ของสมาธิมีกำลังแรงขึ้น พยายามให้เขากำหนดให้ได้ปัจจุบัน อารมณ์ใดที่เกิดขึ้นก็อย่าไปยึด อย่าไปคิดไปนึกว่าเป็นอย่างไหน อย่างนี้ กำหนดอารมณ์ปัจจุบัน เกิดขึ้นมากก็กำหนดไป ถ้ากำหนดอย่างนี้อารมณ์อย่างนี้ก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะเห็นว่าตอนที่เรากว่าที่จะแก้ขึ้นมาให้ถูกต้องให้เข้าทางอริยมรรค ส่วนมาก

ต้องใช้เวลามากทีเดียว

วิปัสสนูปกิเลส บางคนเกิดความทุกข์แรง อารมณ์ที่เกิดจากวิปัสสนูปกิเลสก็มีลักษณะเหมือนตอนที่เจ็บป่วยก็มี เหมือนคนจะเป็นไข้จะเป็นลม หรือว่าจะอาเจียน เราต้องพิจารณาว่าโรคกับสภาวะนี้ต่างกัน ถ้าเราเป็นโรคเมื่อออกจากอาการกำหนดแล้ว อารมณ์นั้นก็ยังมียู้อย่างนี้ เรียกว่าเป็นโรค อย่างพวกเป็นสภาวะ บางทีเรากำหนดในปัจจุบันก็หายไป หรือออกจากอาการกำหนดแล้วก็หายไป นี่ก็เรียกว่าเกิดจากสภาวะไม่ใช่โรค อย่าไปเข้าใจผิด เพราะสภาวะเกิดขึ้นในตอนปฏิบัติ พอออกจากการปฏิบัติแล้วก็หายไป ที่นี้บางคนก็มีอารมณ์ของวิปัสสนูปกิเลสรุนแรงมาก เป็นอุปาทานบางเวลาจะนอนก็เกิดขึ้นได้ ไม่ว่าอริยาบถไหนก็เกิดขึ้นเรื่อยๆ แสดงว่า รุนแรงมาก สติต้องกำหนด ต้องทำงานอย่างหนักทีเดียว เพราะว่าบางคนนี้ก็นั่งไม่ค่อยได้ นั่งไม่อยู่บ้าง จะเคลือบ้าง จะเดินก็ตัวหนัก เหมือนกับว่าจะตกหลุมตกลบ่อ พื้นดินแห้งๆ ก็เหมือนดินนุ่มๆ หย่นไปเดินโคลงเคลงตั้งไม่อยู่ถ้านอนก็มีอารมณ์ปัดเกิดขึ้น คือมันมีทุกอริยาบถได้ เพราะความที่รุนแรงมาก บางคนก็เข้าใจผิดนึกว่าตัวเราเองเป็นโรคอะไรกันแน่ อุปาทานมากๆ มันก็คล้ายเหมือนโรค เหมือนกันอารมณ์พวกนี้ บางคนจะมีลักษณะชุ่มชื้นที่ศีรษะ บางทีรู้สึกร่อนภายใน เหมือนกับมีอะไรเกิดขึ้น ความรู้สึกแปลกๆ ไปหมด ไปตรวจก็ไม่มีสาเหตุ อันนี้มันเกิดจากโรคอุปาทานของสภาวะที่เราไปยึด ก็เกิดเป็นอารมณ์อย่างนั้นเรื่อยๆ เพราะว่ารูปก็เป็นอุปาทานได้ มันจะเกิดบ่อยๆ มันจะเกิดขึ้นโดยไม่มีสาเหตุ บางทีจิตเราเกิดความสับสนรูปนั้นเกิดขึ้นมาแล้ว พอจิตกับรูปทำงานสัมพันธ์กัน พอจิตเครียดก็เกิดอารมณ์ของรูปแปลกๆ มัน

สัมพันธ์กัน เพราะฉะนั้นโรคอุปาทานที่เข้าไปยึดมั่น ถือมัน จนเป็นอุปาทานมากมันแก้ยาก วิปัสสนูปกิเลสนี้ไม่ใช่เล่นๆ บางคนก็กล่าวว่าเหมือนคนถูกของเข้า ที่จริงมันไม่มี มันเป็นผลของอุปาทานในสภาวะที่เราปฏิบัติ เป็นผลจากกรรมในอดีตเข้าผสม ด้วยทำให้เกิดความร้อนมาก ร้อนรุ่มกลุ้มใจ มันเกิดจากสภาวะ ถ้าไปยึดมั่นก็ต้องร้อน อันนี้ผสมกับกรรม เอามาประกอบด้วยกัน ตัวโรคจริงๆ เกิดจากจิตอุปาทาน และโรคอุปาทาน ๒ อย่าง เพราะอาตมาได้พิสูจน์ด้วยตนเองจึงรู้ว่าทำไมมันเกิดขึ้นมาบ่อยๆ รูปอันนี้เกิดขึ้นมาบ่อยๆ เพราะอะไรดูสาเหตุก็ไม่มีเดี๋ยวมันก็หาย เดี่ยวมันก็มาอีก มันแปลกทั้งที่มันหาสาเหตุไม่ได้ แต่ว่าบางครั้งก็มาจับได้ว่าที่จิตของเรานั้นเอง จิตของเราบางทีมันก็คล้ายๆ ว่า ไปยึดอะไรบางอย่าง รูปนั้นจะเกิดขึ้นทันที โรคของอุปาทานก็เป็นโรคของวิปัสสนูปกิเลสนั่นเอง เพราะฉะนั้นคนที่เพี้ยนที่บ้าๆ ก็เกิดจากอารมณ์วิปัสสนูปกิเลส บางทีไม่ได้เป็นโรคอะไรเลย พูดตามจริงก็คือเป็นที่สภาวะ ก็ไปหาหมอกันมั่ง หนักเข้าก็กลายเป็นคนประสาทก็มีมากเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นการเจริญสติให้มากขึ้นก็พยายามกำหนดเจริญวิริยะให้มากขึ้นก็แก้ได้อย่างแน่นอน พอตัวสติเร็ว วิริยะ เข้ามาประกอบกำหนดปัจจุบัน เห็นความเกิดดับขึ้นไป ทุกอย่างจะหายหมด เพราะฉะนั้นขึ้นอุท্থัพพยุฌณ อารมณ์ของโรคเวลาปฏิบัติเข้ามาน้อยแล้ว เพราะว่าตัดออกไปแล้ว จะเข้าสู่กระแสของอริยมรรค นี่เรียกว่าเป็นของที่ถูกต้องที่สุดที่นี้ในวิสุทธิ ๗ ก็กล่าวว่าปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิก็หมายความว่า เข้าถึงถูกต้อง ตอนนั้นบอกว่าความเห็นที่ว่าบริสุทธิ์ว่ามีทางมิใช่ทาง มาถึง

อุทฺธยัพพญาณ ก็แปลว่าทางนี้ถูกต้องที่สุด ถ้าเข้าถึงอริยมรรค ปฏิปทา ญาณทัสสนวิสุทธิ แปลว่า ความสามารถของโยคีผู้ปฏิบัติสามารถชนะ อันตรายทั้งวิปัสสนูปกิเลส และนิวรณ์ ๕ ซึ่งเป็นอันตรายทั้ง ๒ อย่าง เพราะว่า เป็นกิเลสทั้งคู่ นิวรณ์ก็เป็นกิเลส วิปัสสนูปกิเลสก็เป็นกิเลสฝ่ายดี เพราะว่าเรายังไปยึดมั่นถือมั่นอยู่ ก็มีอุปาทานก็เป็นกิเลสฝ่ายดี ใช้ ความอดทนเป็นอย่างมาก มีความเพียรสูงที่จะฝ่าอันตรายทั้ง ๒ ประการขึ้นมาเข้ากระแสของอริยมรรค ถ้ามีความสามารถเป็นปฏิปทา ในการปฏิบัติเข้ากระแสอริยมรรคต่อไป แต่ในวิสุทธิต่อข้อที่ ๖ รวมไปถึงหมด เลยว่า การปฏิบัติจากอุทฺธยัพพญาณก็จะขึ้นไปเรื่อยๆ ไป อันนี้ไม่ได้ กล่าวถึงวิสุทธิตูทุกอย่าง ก็กล่าวถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ และญาณ ทัสสนวิสุทธินี้ก็หมายความว่า จบเรื่องกัน เพราะมีตั้ง ๗ อย่าง แต่ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิตั้งแต่ อุทฺธยัพพญาณเริ่มต้นขึ้นไป ปฏิสังขาร ญาณ แล้วก็ภังคะญาณ อกกัณเฏญาณ อาทิตถญาณ นิพพิทาญาณ มุจจิตุกัมมยตญาณ อนุโลมญาณซึ่งเป็นข้อปฏิบัติทั้งนั้นจนถึง โคตรภูญาณ ถึง ประตูประนิพพาน สังขารูปেকชาญาณเป็น ญาณที่สุดของโลกียญาณ แล้วก็ขึ้นอนุโลมญาณโคตรภูญาณเป็นประตูของนิพพาน ที่นี้เราจะ เปลี่ยนโคตรจากปุถุชนเป็นอริยบุคคล ญาณทั้ง ๙ ที่เป็นปฏิปทาญาณ ทัสสนวิสุทธิ หมายถึงว่า พอปฏิบัติถึงอุทฺธยัพพญาณมันจะขึ้นของมัน เรื่อยไป เพราะกำลังที่เราต่อสู้มาจะมีกำลังมาก แล้วสติก็แก่กล้าเป็น อินทรีย์ ตอนนี้เป็นอินทรีย์เต็มตัวแล้วจึงขึ้นอุทฺธยัพพญาณได้ เพราะฉะนั้น กล่าวถึงอินทรีย์ ๕ ที่ว่าแก่กล้าหรือยัง ส่วนมากที่ยังไม่ขึ้นอุทฺธยัพพ ญาณเพราะว่าอินทรีย์ยังไม่แก่กล้า ยังอ่อนอยู่ เพราะฉะนั้นพระสัมมา- สัมพุทธเจ้าตรัสอยู่เรื่อยคือการอบรมอินทรีย์ให้แก่กล้า อบรมอินทรีย์

ของตัวเองให้เข้ากระแสนของอริยมรรคให้ได้ ถ้ายังไม่เข้ากระแสนอริยมรรค ก็ยังไม่เป็นอินทรีย์ ยังอ่อนอยู่ สู้วิบัติสัพพัญญูไม่ได้ยังไม่เป็นใหญ่ พอตัดวิบัติสัพพัญญูทั้ง ๑๐ อย่างนี้ได้ทั้งหมด ก็เป็นอินทรีย์ อินทรีย์ ทั้ง ๕ ก็รวมกันเป็นหนึ่งเหมือนกันอารมณ์ของธรรมะมีกำลังแล้วมารวม กันที่สติ สติเป็นหัวหน้าที่สำคัญที่สุด สติปัญญา ๔ หรือมรรคมืองค์ ๘ กิติ กิตติต้องมีสติเป็นตัวนำ เมื่อนำไปแล้ว มรรคทั้ง ๗ ก็มารวมปฏิบัติกัน ทำงาน แต่ก็ยอมให้สติเป็นหัวหน้าเสมอ

สตินี้จะต้องมีกำลังอย่างมากทีเดียว เพราะว่าสติทำงานคือกำหนด อารมณ์ปัจจุบันต้องมีหน้าที่ระวังไม่ให้กิเลสขึ้นมา ละกิเลสที่ขึ้นมาแล้ว มาจากระเบียบของธรรมะต้องมาตลอด เพราะฉะนั้นหลักการสติ- ปัญญา ๔ พระพุทธเจ้าจึงถือว่าสติเป็นตัวสำคัญที่สุดที่เราจะต้องมีอยู่ ทุกขณะ ก็ถ้าเราเผลอเมื่อไรก็ได้ ตอนนั้นสติที่เป็นอินทรีย์จะรู้สึกว่าการกำหนดความคิดนึกอะไรต่างๆ ก็ไม่เข้ามา จะมีกำลังมาก สมมติว่า นั่งชั่วโมง เดินชั่วโมง ไม่มีอารมณ์อื่นเลยนอกจากตัวสติทำงานทุกขณะฯ ไปตลอดชั่วโมงเลย โมหะก็เข้ามาไม่ได้ ต้องทำอย่างนี้ถึงเรียกว่าเป็น อินทรีย์ ทว่าเป็นฝ่ายโหมะก็สู้วิบัติสัพพัญญูไม่ได้

ตัวสติตอนระยะนี้มันทำเป็นเหมือนอัตโนมัติ จะรู้สึกว่คล่องแคล่ว กำหนดอารมณ์ปัจจุบันอย่างชัดเจน อารมณ์ที่ชัดเจนความเกิดดับก็ ชัดเจนมากที่สุดในระยะนี้ ความเกิดดับเป็นหัวใจของวิปัสสนาแต่เราไม่รู้ ว่าความเกิดดับมันเป็นอย่างไร ยิ่งไปตั้งภายนอกออกมาคนเราเกิดมา กิติใจ แล้วก็ตาย ก็เสียใจ แต่ไม่รู้ว่ตัวความเกิดดับเป็นหัวใจของ

วิปัสสนาอย่างแท้จริงเลย เพราะถ้าไม่เห็นความเกิดดับเป็นพระอรหันต์กันไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็เป็นไม่ได้ เพราะความเกิดดับนั้นเองเป็นหลักสำคัญ อย่างสาวกทั้งหลาย ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าก็เกิดดวงตาเห็นธรรมว่า สิ่งใดเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมดา เมื่อเรานั้นมาถึงอุทฺทยัพพญาณแสดงว่าเราเข้ามาถึงหลักสำคัญแล้ว อย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ญาณที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ รู้เรื่องราวของชีวิต ปุพเพนิวาสานุสสติญาณหมายความว่า รู้เรื่องราวของชีวิตในทางชั้น ๕ อย่างถูกต้องแล้ว พอญาณที่ ๒ คือ จุตูปปาตญาณจตุกกิ แปลว่า จุตี อุป แปลว่า การเกิดขึ้น และดับไป เพราะญาณตัวนี้ก็หมายถึง การเกิดขึ้น แล้วดับไป ญาณที่ ๓ มาเข้ากับอุทฺทยัพพญาณได้ เข้าถึงความสำคัญของหลักสำคัญของวิปัสสนา พอญาณที่ ๓ ก็อาสวกิ-ชยญาณ ก็ประหารกิเลสได้แล้ว กิเลสทั้งหมดก็หมดไป เป็นพระอรหันต์ สัมมาสัมพุทธเจ้า ความเกิดดับเป็นธรรมชาติของรูปนาม รูปนามนี้เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ญาติโยมทั้งหลายที่ปฏิบัติธรรมก็ต้องเห็นแล้วว่า ไม่เห็นมีอะไรขณะหนึ่งเกิดขึ้นมา ก็ดับไป ปัจจุบันขณะก็เกิดขึ้น ดับไปอยู่อย่างนี้ ต่อเป็นสายยาวยืดยาวไปเลย ไม่รู้สิ้นสุด เกิดขึ้นดับไป เกิดขึ้นดับไป ตัวชีวิตเป็นอย่างนี้ มันเกิดขึ้นดับไป การเกิดขึ้นดับไปเป็นกระแสของชีวิต

ในพระพุทธประวัติก็กล่าวถึงว่าตรัสรู้เหมือนดาตัพย์ ได้เห็นว่าคนเรานี้เกิดมาเปลี่ยนแปลงไปตามกรรม กรรมนำไปให้เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ก็แปลว่าคนเราถ้าไม่ได้ควบคุมกระแสของความเกิดดับของรูปนาม ไปปล่อยให้กิเลสตัณหาต่างๆ มาควบคุมกระแสชีวิตของเราอย่างพวกที่ไม่ได้ปฏิบัติธรรมมี โลภะ โทสะ และโมหะ เข้ามาควบคุม

จิตใจของเราให้เดินไปในกระแสชีวิตอย่างนั้น กระแสชีวิตมันก็ตกต่ำลงไป เพราะว่าเราปล่อยไปตามยถากรรม ปล่อยไปตามเรื่องของกรรมไม่เคยคิดว่าเราจะเอาชนะกิเลสกับกรรม กิเลสมันใช้งานอย่างไรก็ปล่อยก็เกิดกรรม กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม และได้รับผลของกรรมคือความทุกข์นั่นเอง กระแสที่ไหลมาเกิดดับๆ นี่กระแสของทุกข์ทั้งนั้น ในทุกข์ สมุทัย นี่พระพุทธเจ้าก็ทำกระแสใหม่เกิดขึ้น คือ กระแสอริยมรรคทางสายกลาง เรียกว่า มันคนละกระแส กับปุถุชน อันนี้เป็นกระแสของพระอรียะ คือ อันนี้เรียกว่าทวนกระแส เขาไหลลงต่ำ ของพระพุทธเจ้าไหลขึ้นสูงเรื่อยๆ ไป ฉะนั้นการไหลขึ้นสูงจึงขึ้นได้ช้ามาก จะเห็นว่าการปฏิบัติธรรมที่เราเจริญสติในทุกขณะๆ วันแล้ววันเล่า เดือนแล้วเดือนเล่า เพื่อจะขึ้นสูงนั่นเอง เพื่อทวนกระแสเพื่อเข้าอริยมรรคนั่นเอง กระแสโลกก็ไปตามกิเลสตัณหา แต่ว่ากระแสธรรมนี้ ไม่มีกิเลสตัณหา แต่ว่ามารู้ความจริงของชีวิตว่า กระแสที่เราไม่มีที่สิ้นสุด ก็เพราะว่ากิเลสเป็นตัวนำตัณหาเป็นตัวนำชีวิตของเราติดต่อสืบสายไม่ขาดสาย รูปนามเกิดดับๆ ต่อเรื่อยๆ ไปไม่ขาดสาย

พอเราได้เห็นความเกิดดับเราก็เห็นชัยชนะ คือชัยชนะที่ชนะกระแสของกิเลสได้แล้ว คือไม่ว่าสภาวะของสังขารทั้งปวงหรือธรรมชาติทั้งปวงมีเกิดขึ้นและดับไปเป็นธรรมดา มันเกิดขึ้นดับไปทั้งนั้น ฝ่ายดีฝ่ายกุศลเกิดขึ้นก็ดับไป ฝ่ายอกุศลเกิดขึ้นก็ดับไป ฝ่ายเป็นกลางๆ กิเลสที่เป็นโลกียะ เกิดขึ้นก็ดับไป และอารมณ์อยู่ที่ไหน สังขารอยู่ที่ไหน อยู่ในใจนั่นเอง อยู่ที่ใจเราทั้งนั้น ทีนี้เมื่อเรามาทำความเข้าใจทางใจ เราก็กำหนดไปๆ ขึ้นมาถึงอุทยัพพญาณ เราก็เห็นความจริงแล้วว่า อะไร

เกิดขึ้นก็ดับไป ความอยากเกิดขึ้นก็ดับไป ความโกรธเกิดขึ้นก็ดับไป ความหลงเกิดขึ้นก็ดับไป พูดความจริงถ้าเราเห็นอย่างนี้แล้วอารมณ์เหมือนเป็นอารมณ์ของความทุกข์ เป็นตัวทุกข์ไปแล้ว เพราะว่าสิ่งอะไรทั้งหมดทั้งปวงเกิดขึ้นและดับไปเป็นตัวทุกข์ กิเลสก็เป็นทุกข์ ตัวเราเห็นอย่างกว้างๆ กิเลสก็เป็นทุกข์ทันทีเมื่อเห็นเป็นตัวทุกข์ กิเลสก็ไม่มีอำนาจหมดอำนาจไป เห็นธรรมะทุกอย่างเป็นตัวทุกข์ไปเสียทั้งหมด ฝ่ายดีก็เป็นทุกข์ ฝ่ายชั่วก็เป็นทุกข์ ฝ่ายกลางก็เป็นทุกข์ เราเปรียบเหมือนคนภายนอกก็เหมือนกัน คนมีก็มีทุกข์ คนจนก็มีทุกข์ แม้แต่พระราชามหากษัตริย์ก็เป็นทุกข์ หรือว่าต้องเกิดแก่ เจ็บ ตายเหล่านี้ เป็นเหมือนกันหมด ทุกคนเหมือนกันหมดก็แปลว่าทุกคนมีความเกิดแก่เจ็บตาย เกิดดับเป็นเหมือนกันหมด มันก็เป็นตัวทุกข์ไปเสียหมด ความเกิดดับก็คือความเกิดดับนั่นเอง

เมื่อปฏิบัติไปจนถึงเวลาที่เห็นว่า แม้แต่ตัวกิเลสก็เป็นทุกข์ถ้าไม่ให้งตั้งอยู่ คือเราไม่เอาเขาไว้ไม่รับไว้ คือเราเดินสาย ของอริยมรรค สายที่ไม่มีกิเลส ทุกข์จะมาจากไหน ที่เราเดินไปในสายของเขา สายของทุกข์ สมุทัย เพราะเขามีเหตุของทุกข์อยู่แล้วทำให้เรามีทุกข์ ที่นี้เรามาเดินสายใหม่สายของอริยมรรค สายนี้ไม่ใช่สายของกิเลสเลย เป็นสายกลางทางไปสู่พระนิพพาน คนละสายกัน เมื่อเดินสายนี้ ทุกข์จะมาจากไหน กิเลสจะขึ้นมาเราก็ดับไปทันที ที่นี้ที่ว่ากิเลสมันทำหน้าที่ของมัน เพราะเราไม่เคยเจริญสติ ไม่มีอะไรมายับยั้งจิตใจของเรา มีอยู่ในสายของความโลภ ความโกรธ ความหลงเต็มที่เลยร้อยเปอร์เซ็นต์ ความโลภเกิดขึ้นก็อยากได้ ความโกรธเกิดขึ้นมาก็อยากจะไปทำร้ายไปฆ่าเขา

ความหลงเกิดขึ้นก็หลงเมาไม่รู้ว่าเป็นประโยชน์ไม่ใช่ประโยชน์ สิ่งเหล่านี้ที่ทำให้เราต้องอยู่ในความทุกข์

สายอริยมรรค นี่เป็นสายของความบริสุทธิ์ ผ่านความบริสุทธิ์มาเรื่อย ๆ และเป็นสายกลางสายของความรู้ เรียกว่าความรู้ที่บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสจากการที่เราได้แต่งเนื้อแต่งตัวมาเข้าสายอริยมรรค จากอุทกัปปยญาณ

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในญาณที่ ๓ ทรงเห็นว่ากิเลสนี้ถ้าดับไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับมันก็ดับไปทั้งหมดไม่ว่าความโลภ โกรธ และหลง เราไม่เอา เราแม้แต่สติปัญญาเท่านั้น สายนี้เกิดขึ้น ก็ตั้งอยู่ไม่ได้ คือ พวกนี้เป็นเจตสิก ปปรุงแต่งจิต อยู่ที่ใจ มันไม่ได้ไปไหน แต่มันหมดอำนาจไป เขาไม่ทำงานก็อยู่กับเราเหมือนกัน เหมือนกับที่อาตมาเคยพูดว่ามั้ง ๘๑ ตระกูล แต่บางครั้งมันก็มีอำนาจก็อยู่กับเรา แต่ว่าถ้าไม่มีอำนาจคือหมดอำนาจมันก็อยู่กับเราเหมือนกัน เพราะฉะนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเห็นความเกิดดับก็ดีใจว่าเราได้ฆ่ากิเลสแล้ว พอญาณที่ ๓ นี่อาสวัชฌญาณ ญาณที่ทำลาย กิเลสก็ทำลายได้ เพราะพระองค์มีญาณปัญญาถึงที่สุดแล้วก็ตัดได้โดยเด็ดขาด

การที่จะตัดกิเลสต่างๆ ที่เป็นเหตุของความทุกข์ก็ตัดกันด้วยการเจริญปัจจุบัน สตินี้ให้ทันปัจจุบันให้ได้ เดินอยู่ในสายของอริยมรรคให้ต่อเนื่องกันไป เพราะว่าเราขึ้นถึง โสดาฯ กิเลสก็ลดลง ๒๕ เปอร์เซ็นต์ สกทาคามี กิเลสก็ลดไป ๕๐ เปอร์เซ็นต์ อนาคามี ก็ลดไป ๗๕ เปอร์เซ็นต์

พอถึงพระอรหันต์ก็ตัดกิเลสได้ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ มันอยู่ที่ว่าสติของเรา
อ่อนแอแค่ไหน ฉะนั้นการปฏิบัติธรรมต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันไป และ
อีกอย่างหนึ่งต้องตั้งใจให้ถูกต้องเป็นหลักสำคัญ โดยมากคนเราก็มืดมัว
จิตใจว่าเมื่อจิตใจของเราอยู่สูง เราก็ต้องตั้งใจให้ถูกต้องเป็นหลักสำคัญ
ว่าเราขึ้นมาสูงขนาดนั้นอะไรก็ต้องสูงตามไปด้วย บางคนไม่ได้จริงจัง
และก็ได้ไม่ได้แสดงออกในรูปของผู้เข้าทางอริยบุคคล ถ้าเป็นอริยบุคคล
จริงๆ เราต้องดูที่กิเลส กิเลสเป็นเรื่องสำคัญ เรื่อง ญาณก็เป็นการวัด
ในระยะแรกวัดที่ว่าเมื่อเราเข้ากระแสนิพพานแล้วอย่างถูกต้องแล้วตอน
หลังๆ มันขึ้นไปเอง และขอให้เราปฏิบัติให้ต่อเนื่องไป และที่สำคัญเรา
ตั้งใจให้อยู่ในกระแสของอริยบุคคล ตั้งจิตของเราอย่าไปเข้าอยู่กับสาย
ทุกข์ สมุทัย พยายามตั้งจิตประคองจิตของเราให้ขึ้นไปเรื่อยๆ อันนี้
เป็นหลักสำคัญ เพราะฉะนั้นโยคีผู้ปฏิบัติได้ผ่านการปฏิบัติอย่างโชกโชน
แล้วก็มีความสามารถด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เป็นอารมณ์ของ
รูปนามต่างๆ ผ่านมาเรื่อยๆ และเห็นพระไตรลักษณ์อย่างชัดเจน อนิจจัง
ทุกขัง อนัตตา ก็ชัดเจน และตอนหลังมาเห็นความเกิดดับของรูป นาม
ชั้น ๕ อย่างถูกต้อง พอเห็นความเกิดดับขึ้น หมายความว่า เราเข้า
ทางอริยมรรคแล้ว ความเกิดดับนี้ เราเรียกว่าอริยสัจ ๔ ก็ได้ คือตัว
อริยสัจ ๔ นี่ก็คือตัวความเกิดดับนั่นเอง บางทีเราไปเข้าใจว่าเป็นของสูง
ที่จริงอริยสัจ ๔ ก็คือความเกิดดับนั่นเองอริยสัจ ๔ แบ่งเป็น ๒ สาย
สายสมุทัย เรียกว่าสายของความเกิด สายนิโรธ สายของความดับ การ
เกิดขึ้นคือสายสมุทัย การดับคือสายนิโรธ ที่นี้เราไม่ได้ปฏิบัติก็มีความ
เกิดดับเหมือนกัน แต่เราไม่รู้เลยว่ามันเกิดขึ้นอย่างไร มันดับอย่างไร
ไหลไปเรื่อยๆ ชีวิตไหล ไปเรื่อย คนเราพอมາเห็นความเกิดดับ คือเห็น

อริยสัจ ๔ นั้นเองว่า สมมติว่ารูปหรือนามเกิดขึ้นเกิดขึ้น คือสมุทัย อันนี้เป็นสายของทุกข์ สมุทัย แต่เราดับด้วยสติ ไม่ได้ดับ ด้วยโมหะ อย่างสายของทุกข์ สมุทัย เกิดก็เกิดขึ้นด้วยโมหะ ดับก็ดับด้วยโมหะ เกิดก็หลงดับก็หลง แต่ทางสายอริยมรรค นิโรธ มรรคนี้ เกิดมาก็รู้ทั่ว ทุกข์ มรรคนี้เข้าไปรู้ทุกข์ และก็ละสมุทัยไปในตัว นิโรธก็แจ้งคือดับ ทุกข์นั่นเอง ตัวดับความทุกข์ ความเกิดขึ้นเป็นสายของทุกข์สมุทัย แต่ความดับเป็นของฝ่ายนิโรธมรรค นี่เฉพาะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้นที่ว่าอริยสัจ ๔ เกิดขึ้น คือการเห็นการเกิดดับนั่นเอง เป็นหลักที่สำคัญเพราะว่าเมื่อเราปฏิบัติไปจนถึงขั้นอนุโลม เขาเรียกว่า สัจจานุโลมิกญาณ ญาณที่ปฏิบัติตามมาจากอุทยัพพญาณ ก็เห็นความเกิดดับอยู่ตลอดเวลา ความเกิดดับต่อเนื่องกันมาของรูป นาม ชันธ ๕ จนถึงหน้าประตูนิพพาน หมายความว่าได้เห็น อริยสัจ ๔ นั้นเอง สัจจา ก็มาจาก อริยสัจนั่นเอง อนุโลมก็ตามมาจากอุทยัพพญาณ พอเข้าถึงกระแสของอริยมรรคแล้วก็เห็นความเกิดดับ ความเกิดดับก็จะต่อเนื่องกันไป เพราะฉะนั้นการข้ามรรคผลนิพพานที่เข้ากันผิด เพราะความเกิดดับนั่นเองบางทีไม่ได้เห็นความเกิดดับ แต่ว่ามันเป็นโมหะเสียก่อน อย่างนี้ก็ไม่ใช่นิพพาน อันนี้ต้องระวัง และจะอธิบายในขั้นต่อไป

วันนี้ได้บรรยายหลักของอุทยัพพญาณ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิตี หรือว่าโพธิปักขิยธรรมในอินทรียทั้ง ๕ ธรรม ๓ ประการอย่างนี้วัดกันอยู่เรื่อยไป แปลว่า ตอนนี้เป็น อินทรียเต็มตัวแล้วขึ้นอุทยัพพญาณ หมายความว่าอินทรียเตรียมตัวเป็นใหญ่ เพราะว่าได้แต่งตั้งตัวเองให้เป็นใหญ่มา สตินี้แต่งตั้งตัวเองให้เป็นใหญ่กว่าธรรมะอื่นๆ เพราะถ้าเล็ก

ญาณเครื่องวัดในการยกจิต

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

สญฺญะโต โลเก อะเวกขัสส โมฆะราชะสะตา สะโต
อัตตา อุทริง อุทฺทังจะ เอวัง มัจจุปะราจุโนตฺติ

วันนี้เป็นวันธัมมัสสวนะ คือวันฟังคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามสมควรแก่เวลา ตามที่ได้แสดงธรรมะตลอดมาตั้งแต่โพธิปักขิยธรรม คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิเบทา ๔ หรือ อินทรีย์ ๕ มาแล้ว แล้วก็วิสุทธิ ๗ ก็ได้แสดง ถึงจาก สีลวิสุทธิ จิตวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ แล้วก็ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ แล้วก็ญาณที่เรียกว่า อุทยัพพยญาณ นี่ก็เป็นการจัดให้อยู่ในกรอบในหลักธรรมะ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะการปฏิบัติธรรมนั้นเรามีกรอบมีเครื่องวัดให้เดินตามแนวทางนี้โดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการนั้น แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นจากปุถุชนขึ้นไปถึงอริยชน ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางแนวทางว่าจะต้องเจริญ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิเบทา ๔ หรือ อินทรีย์ ๕ โพชฌงค์ ๗ พละ ๕ และมรรคมองค์ ๘ นี่แสดงว่า การที่จะยกฐานะของจิตใจหรือการที่จะปฏิบัติให้ธรรมะทั้งหลายที่ไม่มีในตัวเราให้มีความสูงขึ้นนั้นจำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติที่ถูกต้อง และธรรมะทั้งหลายก็จะเจริญขึ้นตามลำดับและยกจิตของเราขึ้นสูงด้วย

ตั้งแต่เราได้แสดงมาตั้งแต่สติปัฏฐาน ๔ และก็มาถึง อินทรีย์ ๕ และกิพละ ๕ พูดตามองค์ธรรมแล้วก็คล้ายกัน และมีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เขาเรียกว่าสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญญินทรีย์ นี่ก็เป็นอินทรีย์ทั้ง ๕ แต่พละ ๕ นี่ก็เช่นเดียวกัน มีตัวศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เหมือนกัน ก็เป็นที่น่ากังขาหรือสงสัยว่าทำไมธรรมะมีอยู่ ๒ อย่าง ทำไมต้องมาซ้ำซ้อนกันอีก อันนี้ก็แนวทางของหลักการปฏิบัติมีธรรมะนี้ก็ต้องมีการเพิ่มกำลังขึ้นเรื่อย ๆ เพราะว่า

เหมือนการที่เราสะสมบารมีของเราหรือคุณงามความดี คือเราต้องสั่งสมให้ต่อเนื่องกันให้ติดต่อ เพื่อให้เกิดกำลังของการสั่งสมนั้นให้เพิ่มพูนมากขึ้น ถ้าเราทำชนิดอย่างที่เราเรียกว่าทำไปไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ แล้วก็มาทำไม่ต่อเนื่อง ธรรมะก็จะไม่เจริญ

เพราะฉะนั้นการสั่งสมบารมีที่ดี หรือการสั่งสมธรรมะจำเป็นต้องทำให้ติดต่อ ให้ธรรมะนี้มีกำลังเพิ่มขึ้นตามลำดับ ทุกขั้นตอนของเขา ถ้าเราทำไม่ถูกต้อง หรือว่าการปฏิบัติย่อหย่อนไป เรียกว่าธรรมะเจริญไปไม่ได้ เมื่อใดที่โยคีมีความเพียรมีความอดทน ต่อสู้กับกิเลสนิวรณ์มาแล้วก็มาต่อสู้กับวิปัสสนูปกิเลสจนกระทั่งเรียกว่าชนะวิปัสสนูปกิเลสได้แล้ว จนกระทั่งธรรมะทั้งหลายก็จะเพิ่มเป็นอินทรีย์เป็นใหญ่จนสามารถควบคุมธรรมะด้วยกันให้เป็นปกติ เพราะว่าธรรมะทั้งหลาย คือว่าจะเกิดขึ้นมาก็จริง แต่ว่าบางครั้งถ้าเราทำไม่ถูกต้องธรรมะก็มีความไม่สมดุล หรือไม่เสมอกัน เช่นวิริยะกับสมาธิ หรือศรัทธากับปัญญา ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง มีความเชื่อในทางไม่ถูกต้อง ปัญญาก็อ่อนกำลัง คิดมากฟุ้งซ่านไปสมาธิมากเกินไปก็มีสภาวะสมาธิก็รุนแรงมากขึ้น บางครั้งเรามีความเชื่อเข้าไปประกอบด้วยก็เป็นอุปาทาน ซึ่งเป็นวิปัสสนูปกิเลส เกิดขึ้นนี้เราต้องใช้สติที่มีกำลังอย่างมากตัดอารมณ์เหล่านี้ที่เป็นอุปาทานออกไป

ฉะนั้นการเจริญธรรมะจากอินทรีย์จึงมีกำลังสูงขึ้นจึงมาเป็น**พละ** พละหมายความว่าอินทรีย์ทั้งหลายที่ได้ตกแต่งเรียบร้อยแล้วจะรวมกันเป็นหนึ่ง คือจะมีกำลังมากทีเดียว แล้วก็ส่งเสริมตัวสติให้มีความเร็วขึ้น เพราะสติตัวนี้มีกำลังเป็นตัวนำ เพราะว่า การนำจะไปกำหนดรูปนาม

เป็นหลักสำคัญของการปฏิบัติเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ถ้าเรายังไม่ทำ
ปัจจุบัน เราก็กังไม่เห็นความจริงเมื่อนั้น แต่เมื่อสติถูกธรรมะทั้งหลาย
ช่วยเหลือและส่งเสริมก็มีกำลังมากขึ้น เพราะว่าสติไม่ต้องไปกังวลตกแต่ง
พวกของตนให้มืกำลังเสมอกัน ก็มีความเป็นอิสระมากขึ้น สติก็มีกำลัง
จากการที่เคยเห็นรูปนามเกิดดับ

ที่จริงในชั้นอุทยัพพญาณนี้ก็เห็นรูปมากกว่านาม แต่ก็เห็นลักษณะ
ว่ารูปนามเกิดดับ เช่น ดา เห็นรูปนามก็เกิดขึ้นพร้อมกันก็ดับพร้อมกัน
หรือเสียงเกิดขึ้น นามก็ไปรู้เสียง ก็ดับพร้อมกัน หรือว่าได้กลิ่นมา นาม
ก็เข้าไปรู้กลิ่นก็ดับพร้อมกัน แสดงว่าเห็นความเกิดดับ แต่ว่าการเกิดดับ
เห็นรูปชัดเจนมากกว่านาม ที่นี้เมื่ออินทรีย์เริ่มกลายเป็นพละมี กำลัง
มากขึ้น สติก็จะทำปัจจุบันให้เกิดขึ้นพร้อมกันทุกขณะจิต เราก็รู้อยู่แล้วว่า
จิตของเรามีความเร็วมาก ไม่สามารถหาอะไรมาวัดความเร็วของจิตได้
นี่อาศัยที่เราปฏิบัติติดต่อกันมา สติก็จะมืกำลังมากขึ้นจนสามารถเกิด
เร็วทันพร้อมกับ จิตจนกระทั่งเห็นความเกิดดับพร้อมกับจิต ญาณอันนั้น
ก็เลยมาเป็นภังคญาณ คือญาณเห็นความดับไปๆ คือสภาพของจิตเร็วมาก
จนเรียกว่าการเกิดนี้แทบจะไม่รู้เลย ถ้าเกิดแล้วดับทันทีจนเรียกว่าขณะ
เกิดแทบไม่ชัดเจนเหมือนขณะที่ดับเท่านั้นสติก็ตามรู้ว่าจะดับนี้จิตกำลังดับไป
ตอนนี้เรียกว่า สติมีกำลังมีความสามารถในการที่จะกำหนดตัวจิตนี้ดับไป

การกำหนดที่เห็นจิตนี้ดับไป จริงๆ แล้วก็เข้าอยู่ในหลักของนิโรธ
คือความดับ เพราะตอนนี้ผู้ปฏิบัติ ไม่ว่าอะไรเกิดขึ้นแล้วดับไปทั้งนั้น
เห็นรูป รูปก็ดับ เสียงก็ดับ กลิ่นก็ดับ อะไรก็ดับ แม้แต่กำหนดที่นาม

นามกิต্তบ ก็ระดับอย่างรวดเร็วตอนระยะนี้เราไม่สามารถที่จะใช้อารมณ์บัญญัติได้ ฉะนั้นการปฏิบัติธรรมโดยมากขึ้นสูงขึ้นไปก็ต้องทั้งบัญญัติให้หมดจะเหลือแต่ปรมาตตทั้งนั้นเหมือนการสอนของอาจารย์ทั้งหลายนี้ก็สอนกันอยู่ในขั้นต้นอยู่นั้นแหละ ว่า ขว้างหนอ ช้างหนอ พองหนอ ยุบหนอ นี่สอนยังมีบัญญัติอยู่ทั้งนั้นเลย แปลว่า ไม่ยอมขึ้นสูงกัน สอนกันสิบวันสิบห้าวัน ก็สอน กันอยู่แค่นี้ พองหนอ ยุบหนอ

ตามหลักการปฏิบัติแล้วเราต้องมุ่งไปเพื่อพระนิพพาน เพราะว่าพระนิพพานนี้ก็ไม่มีความบัญญัติ เป็นตัวปรมาตตล้วนๆ นี่มาถึง ถึงญาณบัญญัติก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เราจะกำหนดว่าได้ยินหนอ ได้เห็นหนอ ได้กลิ่นหนอ มันไม่ทันแล้ว ไม่ทันปัจจุบัน เพราะว่าปัจจุบันของจิตมันเร็วมากที่สุด นอกจากเราจะกำหนดว่ารู้หนอๆ รู้ว่ามันดับไป เพราะไปใช้บัญญัติแล้ว เราตามไม่ทันที่เราจะเห็นความจริงของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ทั้งบัญญัติ ทั้งตัวตน ทั้งทั้งหมดเลย ทางฝ่ายโลกียะทางโลกนี้เพราะว่าจะเห็นแต่ ปรมาตตล้วนๆ ที่เดียว รูป ปรมาตตนี้ จิตปรมาตตนี้ชัดเจนมากขึ้น การได้เห็นจิตดับไป อะไรก็ตั้งอยู่ไม่ได้ หมายความว่าไม่มีอะไรตั้งอยู่ได้ แม้แต่กิเลสจะเกิดขึ้นมาก็ตั้งอยู่ไม่ได้

เพราะว่าการเกิดขึ้นดับไปเป็นหลักของสังขารทั้งปวง สังขารทั้งปวงก็มีลักษณะว่าเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ดับไปเป็นธรรมดา แต่ผู้ไม่ปฏิบัติมองไม่เห็นเลยมองว่ากิเลสมันตั้งอยู่ไม่ไปไหน รู้สึคว่ามันเที่ยง ความจริงเมื่อเห็นความเกิดขึ้น ธรรมชาติมันก็คล้ายกันหมด สังขารทั้งหลายพูดตามความจริงแล้วก็เป็นตัวทุกขนั้นเอง ทุกขลัทธิเห็นได้ชัดเจนว่าอะไร

เกิดขึ้นก็ตาย คนชั่วเกิดขึ้นก็ตาย คนดีเกิดขึ้นก็ตาย ธรรมะฝ่ายกิเลส
เกิดขึ้นก็ดับไป ฝ่ายดีเกิดขึ้นก็ดับไป ฝ่ายกลางที่เป็นโลกิยะเกิดขึ้นก็ดับไป
เราจะเห็นชัดเจนอยู่ตลอดเวลา พอถึงกังคญาณ อะไรๆ ก็ตั้งอยู่ไม่ได้
ผู้ปฏิบัติมาถึงขั้นนี้ต้องอาศัยอินทรีย์นี้มาเป็นพละ คือมีกำลังแรงมาก
ทีเดียว หมายความว่าธรรมทั้ง ๕ ตัวนี้ มารวมกันเป็นหนึ่ง แล้วก็เกิด
พร้อมกับจิตปัจจุบันขณะก็เลยเห็นความเกิดดับไป เพราะว่าจิตนี้รวดเร็ว
มาก ถ้าตามหลักอภิธรรม รูปเกิดขณะ จิตก็เกิดดับถึง ๑๗ ขณะทีเดียว
คือมันเร็วมาก ไม่สามารถที่จะเอาอะไรมาวัดได้ แม้แต่นักวิทยาศาสตร์
ก็เหมือนกัน พยายามที่จะรู้เรื่องวิญญานเรื่องจิตนี้ แต่จะเอารูปมาวัด
มันวัดไม่ได้ เพราะว่ารูปมันช้ากว่า มันก็อยู่ที่จิตของตัวเองวัดตัวเอง
นั้นแหละ ที่เราเอาสติของเราตามรู้จิตของเราทุกขณะๆ

ความจริงกังคญาณที่เกิดขึ้นครั้งแรกก็มีกำลังมากพอสมควรทีเดียว
กังคญาณผู้ใดที่เจริญติดต่อดี กังคญาณก็จะดับทุกอย่างหมด เพราะว่า
หลักของการเจริญวิปัสสนาธรรมฐานนี้ พระสารีบุตรก็กล่าวเนื่องๆ ว่า
เราปฏิบัติเพื่อความดับไม่มีเชื้อ ถ้าใครถามว่าปฏิบัติเพื่ออะไร เราก็
ตอบว่าเรา ปฏิบัติเพื่อความดับไม่มีเชื้อ คือเห็นว่าดับไม่มีกิเลส ตอนที่
พระพุทธเจ้าตรัสกับพระโมฆราช เพราะว่าพระโมฆราชนี่กลัวความตาย
มากเหลือเกิน พระพุทธเจ้าได้ตรัสอีกว่า ‘เมื่อใดเธอเห็นโลกเป็นความว่าง
เมื่อนั้นมัจจุราชก็มองไม่เห็นตัวเธอเหมือนกัน เพราะว่าความดับก็คือ
ความว่างนั่นเอง เพราะว่าเมื่อคนเราตายไปก็ไม่มี ก็ว่างจากตัวคนนั้นไป
เมื่อมีความว่างอยู่นั้น พญามัจจุราชก็มองไม่เห็น’

ที่จริงความตายนี้เร็วมากที่สุดในชีวิต เรียกว่าจับไม่ได้ ความตายของคน

เรา呢 ขณะจิตนี้เราก็คงไม่รู้เลยว่าเราตาย ที่เราเกิดเจ็บป่วยทรมาน เป็นเรื่องสำคัญ อันนั้นเป็นความทุกข์ที่ยังไม่ตาย แต่ความตาย พุดตามความจริงเรายังจับไม่ทัน นี่มาอาศัยเราเจริญสติ ทำให้เราทันขบวนการจิต เพราะฉะนั้นอย่างที่ว่าความตายเกิดขึ้น เช่นมรณาสันนินิธิ หมายความว่าวิธีที่เราจะตายเกิดขึ้น สติจะสามารถกำหนดเห็นกรรมนิมิต คตินิมิต สติทำงานเห็นอารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามาชัดเจน แต่ว่าสติก็ตัด อารมณ์พวกนั้นหมด กรรมก็ถูกตัดออกไปหมด กรรมนิมิตก็ถูกตัดออกไป คตินิมิตถ้ายังไม่นิพพานก็ไปทางที่สุคติ สตินี้จะทำงานฝ่ายที่ไม่ได้ออกไปหมด เพราะฉะนั้นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนี้ขอให้เราเจริญให้ได้อุทยัพพญาณ และภังคญาณนี้เราก็คงสบายใจได้ เพราะว่าสติมีความสามารถในการที่จะตัดอารมณ์ทั้งปวงหมด และก็ดับว่างได้ อันนี้มีความสำคัญ

การวัดที่**โพธิปักขิยธรรม**ก็วัดและก็มาวัดกับภังคญาณก็วัด การจะวัดนี้เรียกว่าความสามารถของจิตเรานี้สูงขึ้นตามลำดับ แต่ว่าวิสุทธิขั้นนั้นไม่ต้องมาวัดเพราะว่าอยู่ในปฎิภาณญาณที่สั่นไหวสุทธินี้ คือว่าจะปฏิบัติสูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงโคตรภูญาณ หมายความว่ามีการสั่งในการปฏิบัติ เพราะเมื่อขึ้นถึง อุทยัพพญาณแล้วก็จะมีการสั่งมากขึ้นตามลำดับ ที่นี้เมื่อภังคญาณนี้เกิดขึ้นแล้ว จิตใจของโยคีของผู้ปฏิบัติก็จะเกิดความรู้สึกแปลกๆ กัน แต่ละโยคีบุคคล เพราะว่าสิ่งที่ผู้ปฏิบัติไม่เคยได้พบได้เห็นในปัจจุบันนี้คือแต่ก่อนนี้คิดว่ารูปนามนี้เป็นของตัวเอง เป็นตัวตนและเที่ยง แล้วก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงอะไร แต่เมื่อมาปฏิบัติเห็นความจริงแล้วก็รู้ว่า รูปนามนี้ตั้งอยู่ได้ยากเหลือเกิน ขณะหนึ่งก็ตั้งอยู่ไม่ได้ ทนสภาพเดิมไม่ได้ ต้องดับไปทันที แม้แต่จิตซึ่งเราไปยึดว่าเที่ยง เกิดขึ้นมาก็ดับไป ที่เราพอ

ปฏิบัติเห็นจิตของเราเห็นว่าเกิดขึ้นเป็นปัจจุบันนี้เกิดขึ้นก็ดับไป แล้วก็ดับอย่างรวดเร็วคล้ายๆ เหมือนเราเห็นความตายของคน สมมติว่าในสงครามที่ถูกระเบิดปรมาณู เห็นแต่คนตายเป็นหมื่น เป็นแสนอย่างนี้ ความรู้สึกอย่างนั้นจะทำให้มองเห็นรูปนามที่น่ากลัว ว่าอะไรก็ตั้งอยู่ไม่ได้ แม้แต่รูปนี้ก็ยังมองเห็นว่าตั้งอยู่ไม่ได้ แม้แต่นามซึ่งเรามองเห็นว่าเที่ยงมองเห็นว่าคงจะไม่ตาย แต่นามก็ตายเหมือนกัน แล้วก็ตายอย่างรวดเร็วมากกว่ารูปเสียอีก

ฉะนั้นชีวิตของคนเรานี้จะเห็นว่านามที่เราเห็นว่ารูปนี้ก็ดับ คนจะตายเราก็คิดว่าหมดลมหายใจเมื่อไร เอาสำลีไปจ่อก็ดูที่รูป แต่ว่าเราไม่เคยดูที่จิต ว่าจิตดับไปอันนี้ไม่เคยดู นี่ดูรูปก็รู้สึกว่าเป็นธรรมดาไม่ค่อยจะน่ากลัวเท่าไร แต่ถ้าไปดูที่นามแล้วก็น่ากลัวมากทีเดียว เพราะดับ ไปเราไม่รู้ว่า ดับไปเมื่อไร รูปนี้ยังเห็นว่าหายใจเข้า หายใจออก และก็หายใจเข้าก็เรียกว่าชีวิตก็หมดลงไปแล้ว แต่นามนี้มันดับโดยเราไม่รู้ตัวเลย แวบเดียวตาย

เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติได้เห็นความจริงอันนี้แล้วก็เกิดญาณต่อไป ญาณเหล่านี้ก็ต่อเนื่องมาจากภังคญาณ คืออย่างภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ นี่เป็นผลเนื่องมาจากภังคญาณ เราเกิดความทุกข์ขึ้นมา ก็เริ่มเห็นทุกข์ เห็นโทษเลยว่า เป็นทุกข์มาก เป็นโทษมาก เรียกว่ามองเห็น แต่ความทุกข์ทั้งนั้น เหมือนกับเราอยู่ในบ้านที่ถูกไฟไหม้ รู้สึกเป็นทุกข์มากๆ หรือคนที่ เป็นโรคร้ายแรงที่กำลังจะสิ้นใจ นี่มองเห็นว่าตัวรูปนามนี้เป็นทุกข์จริงๆ ทุกข้ออย่างทรมานแสนสาหัส ญาณเหล่านี้ก็

เกิดตามลำดับของขั้นตอนที่มาจากอุท্থัพพญาณ ภัทฺถญาณนั่นเอง ก็
การได้เห็นรูปนามตามเป็นจริงก็เลยทำให้เห็นว่าแต่ก่อนเคยรัก
รูปนาม เพราะคนเหล่านี้ก็เห็นว่ารักตัวของเรามาก ตัวของเราที่ไม่มี
ใครจะรักมากกว่าเรา บาลีว่า อัตตเปมัง พระพุทธเจ้าบอกว่าตัวเรานี้
เป็นที่รักที่สุดของเรา แต่พอมาดูรูปนามตามความเป็นจริงแล้ว ก็ว่าเรา
มองเห็นอย่างสามที่เขารักกันมากภรรยาก็สวย แต่ภรรยาเกิดมาตายขึ้น
ตอนแรกความรักความอาลัยก็ยังอยู่ แต่ตอนหลังร่างกายก็เปลี่ยนแปลง
ไปก็เน่าก็เหม็นขึ้นพอง น้ำรังเกียจ แล้วก็มึนน้ำเลือดน้ำหนองไหลออกมา
ก็มองดูน่ากลัว ไม่อยากจะเข้าใกล้แล้ว เห็นทุกข์เห็นโทษมากของคน
ตายนั้นข้อนี้ฉันใด โยคีปฏิบัติก็ฉันนั้น ความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเรา
เกิดเห็นทุกข์เห็นโทษในรูปนาม ก็ต้องเกิดนิพพิทาญาณ คือเกิดความ
เบื่อหน่าย ด้านจิตใจของเราถ้าเราทำอะไรที่ถูกต้องที่พอใจ เราก็ค่อย
เบื่อหน่าย เราก็ค่อยเห็นทุกข์เห็นโทษมากขึ้น บางครอบครัวนี้เรา
จะเห็นว่าทุกข์จริงๆ บางครอบครัวนี้เดือดร้อนมากลูกไม่ค่อยสมประกอบ
แม่ต้องเลี้ยงลูก หรือว่าลูกต้องเลี้ยงแม่ เป็นครอบครัวที่น่าเวทนาสงสาร
มาก คือมองแล้วรู้สึกว่ามีชีวิตนี้ไม่มีค่าอะไรเลย น่าเบื่อหน่าย ที่นี้บางคน
ก็อายุมากขึ้นโรคภัยไข้เจ็บก็รบกวนมากขึ้น เดี่ยวโรคหนึ่งเข้ามาเดี่ยวโรคนี้
เข้ามามองเห็นชีวิตของตนเองแล้วน่าเบื่อหน่าย

แต่ว่าลักษณะของการปฏิบัติแล้วเราไม่ใช่เบื่อหน่ายอย่างนั้น เบื่อหน่าย
ในรูปนามขั้น ๕ คือ ตอนที่ภัทฺถญาณเกิดขึ้นนี้เรากลับรูปนาม เพราะ
แต่ก่อนขั้น ๕ นี้เป็นที่รักเป็นที่ชอบใจ แต่เมื่อเห็นความดับไป ตายไป

ก็เกิดความกลัวขึ้น และนอกจากนั้นก็ยิ่งเห็นว่า เป็นทุกข์เป็นโทษอย่างมหันต์เลย คือเห็นรูปนามเป็นตัวทุกข์เป็นตัวโทษ และการเบื่อหน่ายก็เบื่อหน่ายในรูปนามชั้น ๕ นั่นเอง ตรงนี้เป็นหลักสำคัญของการปฏิบัติธรรมเรียกว่าธรรมตาเราก็มีอุปาทาน ชั้น ๕ เราก็คืออยากจะเกิดกันเรื่อยมา เพราะเกิดมาพยายามจะทำให้ชีวิตนี้มีความสุข หรืออธิฐาน อ้อนวอนขอให้เทพช่วยให้เกิดความสุข เกิดความร่ำรวย เกิดอะไรขึ้นมันอยากเกิดอยู่รำไป แม้แต่ไปไหว้พระโสธรนั้นก็ขอให้ชีวิตชาติหน้าให้ร่ำรวย มีรูปสวยงามแล้วก็อ้อนวอนกันไป อันนี้เพราะว่าเกิดจากอำนาจของตัณหา ทิณฺณิ อุปาทานที่เราไปยึดมั่นในรูปนาม ชั้น ๕ โดยไม่เห็นรูปนามชั้น ๕ ตามความเป็นจริง

ฉะนั้นหลักของวิปัสสนาญาณก็คือเห็นความจริงของรูปนาม ชั้น ๕ เห็นความจริงแล้วถึงได้เกิดเบื่อหน่ายขึ้นมา ไม่ใช่เราจะเบื่อหน่ายว่าวันนี้ อาหารไม่อร่อย เบื่อหน่ายคนทำไม่ถูกใจ ไม่ใช่อย่างนั้น อย่างนั้นไม่ใช่ญาณ การเบื่อหน่ายนี้ต้องเห็นความจริงของรูปนามชั้น ๕ อย่างถูกต้องตามที่เราได้ปฏิบัติผ่านมาเห็นพระไตรลักษณ์ เห็นรูปนาม ภยญาณนี้ก็วัดมาถึงพละ ๕ เรียกว่าอยู่ในขอบเขตของภังคญาณ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ ส่วนต่อไปก็จะเป็นมูญจิตุกัมมตาญาณ ปฏิสังขญาณ สังขารุเปกขาญาณ ตอนนี้จะจัดได้ว่าอยู่ในระเบียบของโพชฌงค์ ๗ มันจะเป็นขั้นตอนของมัน โพธิปักขิยธรรมนี้จะวัดขึ้นตามลำดับของระเบียบธรรมะ ซึ่งเราจะได้กล่าวในคราวหน้า คราวนี้เราจะได้พูดเรื่อง พละ ๕ และญาณ ภังคญาณ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ

เพราะฉะนั้นด้วยอำนาจของการปฏิบัติธรรมที่ท่านทั้งหลายได้ทำมานี้

บางคนนี่ความรู้สึกจะแปลกมาก ความกลัวก็ดี บางคนกลัวอย่างบอกไม่ถูก ไม่ใช่ว่ากลัวผี แต่ว่าเกิดความกลัวอย่างแปลกประหลาด อันนี้ก็เป็นหลักสำคัญเหมือนกัน เพราะบางคนมองดูแล้วรู้สึกว่าทุกอย่างมันน่ากลัว บางทีก็ปฏิบัติไป จิตใจมันไม่ค่อยจะมีความสุข บางคนมองเห็นทุกข์ เห็นโทษ ของรูปนาม และสภาวะทุกข์ก็เกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นเครื่องมอง ให้เห็นว่ารูปนามชั้น ๕ นี่มองเห็นเป็นทุกข์จริงๆ เห็นโทษคือมองทุกอย่าง ว่า รูปก็ดี นามก็ดี เกิดขึ้นมาแล้วก็ไม่ค่อยอยากได้เลย ไม่อยากได้ใน เรื่องรูปนาม มองเห็นว่ารูปนามนี้เปรียบเหมือนปัสสาวะที่เดียว

ขั้น ๕ นี่เป็นเหมือนผู้ประหารตนเอง พวกนี้รู้มัลมที่ที่จะประหาร ตัวของตัวเอง เพราะว่าเราที่สภาพจิตใจอยู่ในอำนาจของกิเลสอยู่ตลอดเวลา และเป็นทาสของกิเลส ตอนที่เราได้เห็นความจริงแล้วว่าทุกอย่างที่รูปนาม ชั้น ๕ นี่เกิดขึ้นมาตอนที่เราไม่ปฏิบัติธรรม นี่มีแต่ความทุกข์จริงๆ คือกิเลส นี่เป็นต้นเหตุของความทุกข์ ทำให้เราต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ใน สังสารวัฏที่ไม่มีที่สิ้นสุด เห็นความจริงในทุกข์ เหตุของความทุกข์ขึ้น มากที่สุดเลย ตอนนี่เรียกว่าอะไรเกิดขึ้นมากก็เป็นทุกข์ทั้งสิ้น ไม่ว่ารูปนาม โยคีตอนนี้จะเห็นว่าไม่อยากจะปฏิบัติ เข้าถึงความเบื่อหน่ายบางทีอยาก กลับบ้าน เห็นรูปนามแล้วไม่อยากได้อะไร อันนี้เป็นความรู้สึกของโยคี ผู้ปฏิบัติ แต่ว่าการปฏิบัติก็ยังกำหนดอยู่เรื่อยไป เพราะว่าสติเรานี้มีกำลัง มากอยู่แล้วก็ปฏิบัติเรื่อยไป แต่ความรู้สึกนี้ก็เปลี่ยนไปในทางที่เห็นทุกข์ เห็นโทษ มองดูใครก็เป็นทุกข์ไปหมด คล้ายว่าเป็นสภาพความเป็นจริง อันนี้เราได้เห็นทุกข์สัจอย่างแท้จริง เพราะว่าเราเจริญมรรคนี้ เจริญสตินี้ เพื่อเข้าไปรู้ทุกข์ ทุกข์ในอริยสัจ ที่จริงไม่ได้หมายถึงความถึงเวทนาหรือ

เวลานี้มันมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ บางครั้งก็มีความสุข บางครั้งก็มีความทุกข์ หรือมีอุเบกขาคือไม่สุข ไม่ทุกข์ แต่ว่าทุกข์สิ่งนี้ คือการเกิดดับ คือการเกิด การตายนั่นเอง ในหลักสัจธรรมนี้ ท่านว่า ทุกอย่างไม่ว่าสังขารหรือสัตว์ทั้งสูงทั้งต่ำก็เกิด ตายเหมือนกันทุกคน ใน ๓๑ ภูมินี้ก็เกิดตายทั้งนั้น นรกก็เกิดตาย เปรตก็เกิดตาย อสุรกายก็เกิดตาย เจริญฉานก็เกิดตาย มนุษย์ก็เกิดตาย เทวดาก็เกิดตายเหมือนกัน พรหมก็เกิดตาย ใน ๓๑ ภูมิ นี้เรียกว่ายังตกอยู่ในอำนาจของความเกิดตายทั้งสิ้น อันนี้ก็เลยทำให้เห็นชัดเจนขึ้นมาอีกว่าการเกิดขึ้นมาอีกมันตกอยู่ในสังสารวัฏของความตายซึ่งเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นทุกข์ในสังสารวัฏนี้ ก็เรียกว่าเห็นความเกิดดับ หรือการเกิดหรือการตายนี่เองเป็นตัวหลักสำคัญที่สุด ฉะนั้นโดยมากที่เราปฏิบัติไม่ค่อยเห็นทุกข์ ไม่เห็นตัวสังขารธรรม เพราะว่ามันเข้าไปไม่ถึง

เพราะการปฏิบัตินี้บางคนก็บอกว่ารู้ทั่วทุกข์ แต่ว่าบางคนศึกษามาทางปริยัติก็รู้ ทุกข์ฉันทก็รู้ บางคนที่ไม่ปฏิบัติก็รู้ว่ามีความทุกข์ เดี่ยวเจ็บป่วยอะไรหลายอย่าง คนนี้ตายไปๆ จึงรู้ได้ด้วยการที่เคยศึกษามาว่าเป็นทุกข์ มันคนละอย่างกันกับความรู้ในญาณ เพราะว่าความรู้อย่างนั้น จิตไม่ค่อยกระเทือน จิตไม่ค่อยเกิดความรู้สึก เช่นคนเรียนจบอภิธรรม จบบัณฑิต จบเปรียญ ๙ ก็บอกว่ารู้ อันนี้เรียกว่าแค่สุดตมยปัญญาเท่านั้น แต่รู้จริง ๆ มันต้องรู้ด้วยปฏิบัติ เพราะฉะนั้นมันต้องมีปฏิบัติ ปริยัติและผลของปฏิบัติเรียกว่าปฏิเวธ ที่ดับทุกข์ได้ ไปสู่นิพพานได้ก็เพราะเห็นทุกข์ตามความเป็นจริง แล้วก็ดับทุกข์ได้ก็เป็นปฏิเวธ

เพราะฉะนั้นคนที่เรียนปริยัติก็รู้เพียงแค่เปลือกเท่านั้น และเมื่อ

ปฏิบัติก็จะเข้าถึงเนื้อ พอถึงปฏิเวธก็เข้าถึงแก่นเลย เข้าถึงความจริงเลย ฉะนั้นจะเรียนเท่าไรๆ ถ้าไม่ปฏิบัติแล้วก็เรียกว่าไม่ได้รู้จริง รู้แค่เปลือกเท่านั้นเอง คือจิตนี้เป็นธรรมชาติรู้อยู่แล้ว เข้ามาทางตาก็รู้ เข้ามาทางหูก็รู้ แต่ความรู้มันต่างกันเพราะเป็นความรู้ที่ไม่ประกอบด้วยญาณ แต่ความรู้จริงต้องเป็นความรู้ที่ประกอบด้วยญาณทัสสนวิสุทธิ หรือว่าได้ความรู้ความเห็นอันบริสุทธิ์ต้องรู้อย่างแจ่มแจ้งทีเดียว เพราะว่าธรรมชาติจิตนี้โดยมากมักถูกอวิชชาครอบงำมานานแล้ว อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เพราะฉะนั้นมันก็เป็นความรู้เหมือนกันแต่เป็นความรู้ที่ผิดไป เรียกว่าไม่ได้รู้ตามความเป็นจริง

ถ้าว่าพระพุทธเจ้าไม่มาชี้ทางเดินที่ถูกต้องให้แล้ว เราก็จะรู้ในทางที่ผิด รู้แต่ในทางทุกข์ สมุทัยเท่านั้น แต่ทางสายที่จะดับทุกข์เราไม่รู้ ทีนี้เมื่อเราได้ปฏิบัติตามขั้นตอนนี้ เราก็ได้รู้ความจริงของเรื่องชีวิตและก็รู้ว่าลักษณะของชีวิตเป็นอย่างนี้ และก็ลักษณะของชีวิตนี้เกิดดับ และก็ดับอย่างรวดเร็วและน่ากลัวและเป็นทุกข์เป็นโทษ การปฏิบัติเช่นนี้อุปาทานจะค่อยๆเบาบางลงไป เพราะด้วยอำนาจอุปาทาน ชั้น ๕ ที่เรายึดมั่นมันทำให้เราติดอยู่ในวัฏฏะแต่พอมาถึงตอนนี้ ความยึดมั่นก็น้อยลงมากแล้วพอถึงนิพพิทาญาณเรียกว่าเบื่อหน่ายจริงๆ เบื่อหน่ายในรูปนามมากที่สุดก็เดียว เบื่อหน่ายจนไม่อยากจะอะไรเลย ฉะนั้นทางที่ดีที่สุดคือพระนิพพานเท่านั้นที่เป็นทางของความดับทุกข์ การปฏิบัติจะทำให้เราเข้ากระแสของทางสายกลางอยู่ตลอดเวลาเข้าทางสายกลางแล้วก็จะรู้เรื่องราวตามความเป็นจริง และชักจะปล่อยวางมากขึ้นแล้ว แต่ก่อนยึดมั่นถือมั่นก็เริ่มจะปล่อยวางเรื่อยไป

ฉะนั้นการปล่อยวางรูปนามนี้เป็นหลักสำคัญของการปฏิบัติธรรม เพราะว่าพอเราขึ้นไปสูงสุดถึงสังขารเพชฌัญญาน นี่มันจะปล่อยวางและวางเฉยในเรื่องรูปนาม เพียงแต่เข้ามาถึงปัจจุบันก็รู้เท่านั้นเองและปล่อยวางไม่ยึดอะไรอีก เพราะว่าเป็นภังคญาน คือเห็นความเกิดดับของจิต พระพุทธเจ้าขณะที่ได้ญาณหรือวิชชา ๓ ญาณที่ ๑ คือรู้ความจริงของชีวิต เรียกว่าบุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือรู้ความจริงของชีวิตว่า ชีวิตนี้คืออะไร ชีวิตปัจจุบันก็คือขันธ ๕ นั่นเอง เมื่อปัจจุบันขันธ ๕ อดีตก็คือขันธ ๕ อนาคตก็ขันธ ๕ เมื่อพระองค์ได้ปฏิบัติทางจิตต่อเนื่อง ก็จะมาถึงจุตูปปาตญาณ ก็เห็นอุทยัพพญาณ และภังคญาน ๒ ญาณนี้ที่ทำให้พระองค์มองเห็นว่าเรามีความสามารถที่จะดับกิเลสได้แล้ว เพราะว่าทุกข์เกิดขึ้นดับไป จุตูปปาตแปลว่าการเกิดและการดับ ญาณที่ ๒ นี่มองเห็นความเกิดดับ แต่ในนั้นก็กล่าวว่ามี การเกิดของรูปนาม การเปลี่ยนแปลงไปตามกรรมที่ตนได้กระทำไว้นั้นมันอยู่ในสายของทุกข์ สมุทัย

หมายความว่า รูปนามที่เกิดดับในสายทุกข์ สมุทัยนี้ได้เกิดขึ้นดับไป และก็เปลี่ยนไปตามอำนาจของกรรม คือ มโนกรรมนั่นเอง มโนกรรมเรามีความโลภก็เป็นเปรตไป มโนกรรมเรามีความโกรธก็เป็นนรกไป มโนกรรมเรามีความหลงก็เป็นสัตว์ดิรัจฉานไป ก็เห็นหลักของมโนกรรมที่ทำให้เกิดภพภูมิต่างๆ ขึ้นเรียกว่าดวงตาทิพย์ แต่อันนั้นเป็นสายของทุกข์สมุทัย ทุกข์ สมุทัยก็มีการเกิดขึ้นดับไปเหมือนกัน แต่ว่าเป็นกระแสของกิเลส ตัณหา ซึ่งนำจิตของเราไปสู่ความโลภ ความโกรธ ความหลง และเมื่อความโลภ ความโกรธ ความหลงเกิดขึ้นก็ทำให้เรามีภพชาติเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ภพชาติ นี่มองเห็นที่ชาติของจิต

นั่นเอง ไม่ต้องไปมองที่ภพหรือชาติที่เป็นอดีตหรือ อนาคต รูปนาม คือชาติของจิตนี้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และก็เบญจกส หรืออภุคส เกิดดับอยู่เรื่อยไป ก็ดีหน่อยที่ว่าเมื่ออยากจะทำบุญทำทานก็จะเป็นเทวดา หรือปฏิบัติสมณะก็เป็นพรหมก็เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แล้วแต่เรา ได้ทำกรรมอะไรไว้ ไม่ว่าเราจะทำความดีหรือความชั่วมันตกอยู่ในอำนาจ ของกรรมอยู่ตลอดเวลา เพราะว่าความโลภ โกรธ หลงนี้คุมอยู่

จิตของเราเนี่ยมันตกอยู่เป็นทาสของความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อความโลภ ความโกรธ ความหลง คุมอยู่จิตของเราเปลี่ยนแปลงอยู่ ตลอดเวลาเราจะเห็นว่าทางสายทุกข์ สมุทัยเป็นสิ่งที่น่ากลัวมาก เราไม่รู้ ว่า คติของเราแน่นอนหรือไม่แน่นอนก็ไม่รู้ เพราะว่าเราไม่มีปัญญาที่จะมารู้ ความจริงของชีวิต ไม่มีปัญญาว่าจะดับกิเลสได้อย่างไร ไม่มีปัญญาว่าจะ ตัดกรรมได้อย่างไร มันเป็นสายของวัฏฏทุกข์ มองดูแล้วน่ากลัวมากทีเดียว ที่นี้มาถึงสายของมรรคมงคล ๘ เราก็ได้เห็นความจริงของรูปนาม เห็นว่า รูปนามนี่ก็เป็นตัวทุกข์ ที่เราเข้าไปยึดก็เข้าไปยึดทุกข์ตัวชั้น ๕ นี้ ก็เพราะ เกิดมาจากอำนาจอวิชชา ตัณหา อุปาทานนี่ก็เดินในสายทุกข์ สมุทัย ถ้าเราไปยึดรูปนามชั้น ๕ อีกเราก็ทุกข์อยู่ เพราะฉะนั้นในสายวิปัสสนา เราก็มาพิจารณารู้แจ้งเห็นจริงในรูปนาม ชั้น ๕ อยู่ตลอดเวลาเลยเป็น ขณะๆ ไป ก็ได้เห็นความจริงทุกอย่าง

ขณะที่เราปฏิบัติตอนแรกเราก็จะเห็นว่ารูปนามนี้ถูกกิเลสรบกวน นิเวศน์ก็เข้ามาทำงาน เราก็พยายามตัดออกไป ความอยาก ความไม่พอใจ หรือว่าความคิดวงเหวหาหวานอน ความสงสัยนี้เราพยายามตัดให้ออก

ไปจากใจ เพราะนี่เป็นตัวมโนกรรม นีรวรณี่จะทำให้ใจของเราสร้างกรรม
อยู่ตลอดเวลา เรายกพยายามตัดจนมีความสามารถในการที่จะทำให้ นีรวรณี่
สงบลง เพราะว่าสมาธิเราก็มีกำลังมากขึ้น เมื่อมากขึ้นแล้วฝ่ายดีมีกำลัง
เจริญมากขึ้น เมื่อฝ่ายดีมากขึ้นเราก็ต้องมาตกแต่งฝ่ายดีให้ถูกต้องอีกว่า
ฝ่ายดีที่เรายังไม่เคยได้เกิดในจิตใจตอนนี้ก็เริ่มเกิดขึ้นมาในจิตใจแล้ว
เริ่มสั่งสมมาในจิตใจของเรามากขึ้น ที่นี้การสั่งสมนี้ยังไม่เป็นระเบียบ เดี่ยว
อย่างนั้นแรงอย่างนี้ช้าหรืออ่อนไปบ้าง ก็ต้องอาศัยสติมาจัดระเบียบของ
ธรรมะอยู่เรื่อยไป ทั้งทำหน้าที่ตัดนิรวรณี่ด้วยจัดระเบียบของธรรมะด้วย
ให้มีความเสมอภาคกัน เมื่อสติมีกำลังเมื่อไร ญาณจะเกิดขึ้นทุกขณะไป
เพราะว่าสติหรือว่าญาณมันทำงานอยู่ร่วมกันเสมอ ญาณปัญญาทำงาน
เรียกว่าไปด้วยกัน เมื่อไรที่สติทำงานได้ดี อารมณ์ชัดเจนเมื่อไร ตอนนั้น
ญาณจะเกิดขึ้น นี่เป็นหลักสำคัญที่จะเกิดญาณขึ้นได้ คือสติต้องดี
ฉะนั้นอย่างโยคีทั้งหลายที่ได้ปฏิบัติมาถึงขั้นนี้ก็เห็นว่า เราเริ่มจะ
ปลอดภัยแล้ว เริ่มเข้ากระแสของทางสายกลางทางของความพ้นทุกข์
และก็จะ เป็นทางของพระอริยะ และเราก็ก็นั่งสั่งสมอริยทรัพย์ของเรา
นี้ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นธรรมะทั้งหลายที่เกิดขึ้นในจิตใจนี้เป็นอริยทรัพย์
เพิ่มพูนมากขึ้นๆ จิตใจเรานี้ก็สูงขึ้นไปตามลำดับ เหมือนเศรษฐีที่แรก
ก็ยังไม่มั่งเงินมาก ตอนหลังก็มีเงินมาก เขาก็ยกกระต๊อบธรรมะของเขาให้
สูงขึ้นไปเรื่อยๆ เหมือนเงินทองของเศรษฐี ฉะนั้นธรรมะนี้เป็นหลักสำคัญ
ที่จะต้องเจริญให้เกิดขึ้น แต่ก่อนนั้นเราไปส่งเสริมฝ่ายกิเลส คือความโกรธ
ความโลภ ความหลงกันมากเกินไปแล้วก็ไม่รู้ว่าเราจะปฏิบัติธรรมฝ่ายดีได้
อย่างไร ถ้าไม่มีพระพุทธานุภาพมาชี้ทางปฏิบัติให้ด้วยการแสดงอริยสัจ ๔

ให้รู้ทาง ๒ ทาง คือ ทางสายทุกข์ และทางแห่งความดับทุกข์ เพราะฉะนั้น เมื่อเรารู้ถูกต้องก็มาเจริญทางแห่งความดับทุกข์นี้ ฉะนั้นโพธิปักขิยธรรมนี้เป็นทางแห่งความดับทุกข์อย่างแท้จริง จากการที่เจริญสติปัฏฐาน ๔ ก็ทำให้ธรรมมีกำลังมากขึ้น จนเข้าถึงอริยมรรค อริยมรรคก็หมายความว่า เราได้บรรลุธรรมะชั้นสูงสุดในขั้นหนึ่ง

ฉะนั้นท่านทั้งหลายที่ปฏิบัติในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนี้ขอให้ตั้งใจในการปฏิบัติ เพราะว่าสภาพทางด้านจิตใจของเรานี้เราต้องปรับปรุง ยกจิตของเราให้สูงขึ้นให้ได้ เพราะว่าถ้าเราไม่ทำ ความทุกข์ก็จะเกิดขึ้น หรือว่าคติที่จะไปก็ไม่แน่นอน แต่ถ้าเราได้ทำได้ปฏิบัติมาดีอุทฺทยัพพญาณแล้วก็เชื่อมั่นว่าเรากำลังปฏิบัติในขั้นสูง จะเข้าสู่กระแสของมรรคอย่างแน่นอน

ก็ขอให้ท่านทั้งหลายที่ปฏิบัติธรรมนี้ พยายามเอื้อเพื่อต่อธรรมะ คือเป็นเหมือนพระบรมศาสดาเป็นตัวแทนของพระองค์ ธรรมทั้งหลายนี้เราจะต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบนอกกรอบไม่ได้ เมื่อเราปฏิบัติถูกต้องแล้วเราก็จะเห็นผลตามความเป็นจริง คือเราจะรู้ได้ด้วยตนเองเป็นปัจจัยตั้งเห็นว่าที่เราปฏิบัติมานี้ถูกต้องตามแนวทางธรรมะอย่างแน่นอน ผู้ใดปฏิบัติธรรมย่อมเห็นธรรม ผู้เห็นธรรมก็ได้เห็นพระพุทธเจ้าเหมือนกัน เพราะธรรมะนี้เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ฉะนั้นผู้ใดเห็นธรรมะ คืออริยมรรคแล้วก็จะเห็นพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้นการแสดงธรรมวันนี้ก็สมควรแก่เวลา ก็ขอยุติลง
เพียงเท่านี้ อัมมมัตถะ มีอรรถกถาและอรรถกถาของอรรถกถาจารย์
๖ มาดูบัญญัติของอรรถกถาจารย์ เจ้าอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อรรถกถาจารย์ อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์

อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์

อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์
อัมมมัตถะ มีอรรถกถาจารย์อรรถกถาจารย์

โพชนงค์ ๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมุทฺทสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมุทฺทสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมุทฺทสฺส

สกอตแลนด์

วันนี้จะได้บรรยายธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโพธิปักขิยธรรม ตอนนี้จะเข้ามาถึงโพชฌงค์ ๗ คือการปฏิบัติธรรมนี้ที่จะขึ้นมาถึงโพชฌงค์ ๗ เราได้ผ่านอุปสรรคนานาประการมา แต่ว่าทำไมเมื่อตอนที่เราได้แต่งอินทรีย์เรียบร้อยแล้ว หมายความว่าสติก็จะคุมอินทรีย์จนถึงขั้นพละ ๕ แล้วทำไมถึงต้องแต่งอีกเล่า อันนี้จะแสดงให้เห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ทรงจัดธรรมเป็นหมวดเป็นหมู่แล้วก็ให้เป็นระเบียบ คือ โพชฌงค์ ๗ นี่เป็นองค์ธรรมแห่งการตรัสรู้ หมายความว่าต้องแต่งตัวให้เรียบร้อยคือ จากปุถุชนนี้ต้องแต่งตัวให้พร้อมที่จะเข้าเป็นอริยะ อริยมรรค หรืออริยบุคคลก็ได้

อันนี้อาจจะเน้นอีกประการหนึ่งว่าที่จริงแล้วการที่พูดว่าแต่งจิตนั้นที่จริงแล้วจิตนี้ไม่ต้องแต่ง แต่ต้องแต่งที่ธรรม เพราะว่าธรรมะนี้เป็นเหตุจิตของเรานี้เป็นกลางๆ แล้วแต่ว่าเหตุที่จะเข้ามาประกอบกับจิต ถ้าเหตุเป็นเหตุที่ถูกต้องจิตก็ถูกต้องไปด้วย ถ้าเป็นเหตุที่ไม่ถูกต้องจิตก็ไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นจึงว่ามีโลกเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นเหตุ เมื่อเข้าประกอบจิต จิตก็ประกอบเป็นไปตามเหตุนั้นๆ เพราะว่าสิ่งทั้งปวงเกิดแต่เหตุ เหตุคือธรรม จิตเป็นผลเป็นวิบาก เพราะฉะนั้นเมื่อเหตุคือความโลภเกิดขึ้นมาจิตก็ประกอบด้วยความโลภ คือความอยากได้ ทีนี้เมื่อความโกรธเป็นเหตุ จิตก็ทำหน้าที่โกรธ คือก็แสดงออกมาทางจิตเมื่อเหตุเป็นความหลง จิตก็ทำหน้าที่หลงไปด้วยทีนี้เรามาปฏิบัติธรรมสายกลาง สายของมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นสายของพระอริยบุคคล เพราะฉะนั้นเมื่อเหตุที่ประกอบเข้ากับจิตเป็นเหตุที่ถูกต้องจึงเป็นเหตุที่เกิดจากปุถุชนสู่อริยบุคคล

เมื่อเราทำเหตุที่ไม่ถูกต้องให้ถูกต้องแล้วละก็จิตก็ถูกต้องไปด้วย เพราะว่าการที่จิตจะขึ้นสู่อริยมรรคก็ดี หรือเปลี่ยนแปลงโลกียจิตเป็นโลกุตตรจิตก็อาศัยธรรมที่เราประพาศมานี้ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงนิสัยของจิต เปลี่ยนให้จิตมีธรรมะที่ถูกต้อง มีเหตุที่ถูกต้อง แล้วจิตก็เปลี่ยนไปตามเหตุของธรรมะนั้นๆ การปฏิบัติธรรมนี้ต้องแต่งธรรมให้ถูกต้อง ถ้าไม่ถูกต้องจิตก็ขึ้นสู่มรรคผลไม่ได้ เพราะฉะนั้นที่ว่าต้องมีโพชฌงค์ ๗ ขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งก็เพื่อว่าจะจัดระเบียบของธรรมะให้ถูกต้อง ทำไมตอนนั้นถึงต้องมีการจัดระเบียบ เพราะว่าตามลำดับญาณของเรา เราก็ผ่านจากอุทยัพพญาณนี้ ซึ่งเป็นญาณของวิปัสสนาแท้ก็เข้ามาถึงภังคญาณ ญาณที่เห็นความดับไปๆ แล้วมาภยญาณ ญาณที่เกิดความกลัวในรูปนาม และอาทินวญาณ ญาณที่เห็นความดับทุกข์โทษของรูปนาม นิพพิทาญาณ ก็เกิดความเบื่อหน่ายในรูปนาม ที่จริงญาณทั้ง ๓ นี้ก็เหมือนกับที่ท่านกล่าวไว้ในภยญาณ ก็เป็นญาณอย่างอ่อน อาทินวญาณ ก็เป็นญาณอย่างกลาง นิพพิทาญาณก็เป็นญาณอย่างแก่ ญาณทั้ง ๓ นี้เรียกว่าเป็นชุดหนึ่ง ต่อไปก็เข้ามาถึงญาณที่ว่ามัจจุตักมยตาญาณ และกัมมสังขยาญาณ นิพพิทาญาณ มัจจุตักมยตาญาณ นี่ก็อยากจะหลุดพ้นจากรูปนาม ชั้น ๕ กัมมสังขยาญาณก็จะเริ่มต้นในการปฏิบัติขึ้นไปสู่พระนิพพาน สังขารุเพกขญาณก็หมายความว่า ญาณที่จะปล่อยวางรูปนาม เมื่อเข้าสู่อริยมรรค

ทีนี้ในระหว่างญาณตั้งแต่ภยญาณถึงกัมมสังขยาญาณ ตอนนี้อัตถิใจของโยคีมีความสับสนอย่างมาก เกิดความสับสนก็เพราะว่าเกิดความกลัวบ้าง เกิดเห็นทุกข์โทษของรูปนามบ้าง เกิดความเบื่อหน่ายรูปนามบ้าง เกิด

อยากจะพ้นจากรูปนามขั้นที่ ๕ บ้าง หรือว่าอยากจะตั้งต้นปฏิบัติเพื่อจะเข้าถึงมรรคผลนิพพานบ้าง โยคีก็ตั้งใจกำหนดรูปนามขั้นที่ ๕ แต่ว่าการกำหนดนี้จะไปพบกับความนึกคิด แต่ความนึกคิดก็เป็นสัมมาสังกัปปะเหมือนกัน เป็นสัมมาสังกัปปะคือ คิตทางที่ถูกต้อง คือว่า เห็นความจริง และก็มีความคิดอย่างนั้นก็ทำให้การปฏิบัตินี้ก็คล้ายๆ ว่า คือระเบียบของธรรมะที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างเช่น อารมณ์ของปีติ หรืออารมณ์ของความทุกข์ บางครั้งเราก็จะเห็นว่าเราทุกข์มากเหลือเกินตอนไหนที่เห็นทุกข์โทษมากก็จะเห็นทุกขลักษณะในรูปนามเกิดขึ้นมาก อันนี้ก็อย่างหนึ่ง ที่เราบางคนก็ต้องทนทุกข์เวทนาอย่างแรงนั้นก็เรียกว่าเวทนาอย่างสูง เวทนานั้นยังมีเวทนาเบื้องต่ำ เวทนาเบื้องสูง ตอนเห็นไตรลักษณ์ในญาณที่ ๓ นี่ก็เห็นเวทนาอย่างหนึ่ง แต่ว่าขึ้นมาขึ้นสูงก็เห็นเวทนาอีกอย่างหนึ่ง แล้วก็มาถึงญาณมูจจิตุกัมมตาญาณญาณอยากจะหลุดพ้นลักษณะพวกอารมณ์ของปีติเกิดขึ้น คือทำให้เกิดความรู้สึกมีอะไร หยุกๆ หยิกๆ คือเหมือนจะเป็นลักษณะที่เรียกว่าทำทุกข์ให้เกิดเหมือนกัน เพราะญาณนั้นมันอยากจะหลุดพ้นจากรูปนามขั้นที่ ๕ เพราะฉะนั้นมันจะมีอารมณ์แปลกๆ พวกนี้ขึ้นมาทำให้มองเห็นความทุกข์ เพราะระหว่างนี้โยคีก็จะเกิดอารมณ์สับสนอยู่ บางคนก็ไม่อยากปฏิบัติก็มี คือเกิดความเบื่อหน่ายเรียกว่าไม่อยากปฏิบัติต่อไป อันนี้เรียกว่าญาณม้วนลื้อ เรียกว่าเห็นความทุกข์โทษมากก็ไม่อยากจะเอา อยากกลับบ้าน เรียกว่าญาณม้วนลื้อ ไม่อยากปฏิบัติต่อไป ก็ต้องอาศัยอาจารย์ เพราะว่าอาจารย์นี้ต้องมีส่วนสำคัญที่สุด คือต้องคอยปลอมโยนว่าเราขึ้นมาสูงแล้วอย่าเพิ่งย่อท้อ เราต้องทำต่อไป หมายความว่าเราได้ผ่านขั้นตอนอย่างถูกต้องแล้ว แต่ว่ามาเกิดความรู้สึกว่าเห็นรูปนามเป็นทุกข์โทษมา แล้วก็

เกิดความเบื่อหน่าย อยากจะพ้นจากรูปนามนี้ คือตามหลักของปริยัติธรรมที่เขาเปรียบเทียบกันว่า ปลาที่ติดอยู่ในข่ายก็อยากจะด้รนออกจากข่ายนั้น หรือว่ากบอยู่ในปากงู กบก็อยากจะด้รนออกจากปากงู หรือว่าไก่ป่าที่เขาจับมาใส่กรงเอาไว้ ไก่ป่าก็อยากจะออกจากกรง เพราะว่าเคยอยู่ในป่าที่นี้เมื่อถูกจับขังกรงก็อยากจะด้รนออกไปสู่ป่า ก็มีคำเปรียบเทียบมากมาย คือว่าอยากจะหลุดพ้นจากรูปนามขันธ ๕ เพราะตอนนีจิตใจของโยคียังสับสนมากมาย ทำให้ระเบียบของธรรมะยังไม่ถูกต้อง บางครั้งก็รู้สึกว่าจะมีอารมณ์ของฝ่ายสมาธิหรือปิตะไรขึ้นมา แต่ว่าเป็นไปในทางให้เกิดทุกข์ เรียกว่าทุกข์เวทนาเบื่องสูง

ตามหลักของโพชฌงค์ ๗ นี้คือระเบียบของพระพุทธเจ้า คือว่า

๑. สติสัมโพชฌงค์ จะต้องเป็นตัวนำอยู่ตลอดเวลา สติจึงอยู่หน้า
๒. ัมมวियสัมโพชฌงค์ ก็คือปัญญาหรือตัวสัมปชัญญะนั่นเอง
๓. วิริยสัมโพชฌงค์ ก็คือความเพียร

ทั้ง ๓ ตัวนี้ คือ อาตปปี สัมปชาโน สติมา ตัวสติ ตัวสัมปชัญญะ ตัวความเพียร เป็นตัวกำหนด คือโยคีต้องกำหนดอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๓ ตัวนี้ทำหน้าที่กำหนดอารมณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ที่นี้เมื่อเกิดอารมณ์ที่สับสนอยู่ในระหว่างนี้ คือในระหว่างที่เกิดความกลัว ความเห็นทุกข์ เห็นโทษ เกิดความเบื่อหน่าย อยากจะหลุดพ้น นี่ก็เกิดขึ้นในบางครั้ง อารมณ์ก็เปลี่ยนไป แต่ตามที่ท่านกล่าวว่าปิตะจะออกมาทำงาน บางทีเราจะเกิดอาการคันตามตัว รู้สึกคัน รู้สึกว่ามันมีอะไรมาทุกทักตามผิวหนัง ตามที่ต่าง ๆ ก็จะทำให้สภาพของจิตใจและร่างกายไม่ค่อยจะมี

ความสุขเลย ตอนนั้นรู้สึกว่าจะเห็นทุกข์โทษมาก ความสุขนี้จะรู้สึกไม่มีเลย ไม่ว่าเห็นอะไรก็ตาม เช่น เห็นความไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยงอย่างนั้นทีเดียว เห็นความทุกข์เป็นความทุกข์อย่างชัดเจน หรือเห็นว่าสิ่งทั้งปวงเราบังคับบัญชาไม่ได้ก็เห็นอย่างชัดเจน เพราะตอนนี้สภาพของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เมื่อจะเกิดเรียกว่าเกิดอย่างรุนแรง ทำให้เราเห็นความไม่เที่ยงของรูปนามชั้น ๕ หรือว่าเห็นความทุกข์บางคนก็เกิดความทุกข์ทางร่างกายอย่างรุนแรงเหมือนกันในระยะนี้ บางคนก็เกิดความทุกข์เวทนาแทบจะทนไม่ได้ แล้วก็เห็นความเปลี่ยนแปลง และทุกข์นี้ก็ไปบังคับบัญชาไม่ได้ เพราะว่าเป็นหลักของอนัตตา

ตอนระยะนี้ที่ระเบียบของธรรมะมันเสียไป ทั้งที่ตอนแรกนี้ตั้งแต่อุทฺทยัพพญาณ ภังคญาณนี้ การกำหนดปัจจุบันนี้ก็ดีแล้วถูกต้องแล้ว แต่ว่ามาเกิดความรู้สึกเปลี่ยนแปลงในระยะตั้งแต่ภยญาณ อาทีนญาณ นิพพิทาญาณ มุจจิตุกัมมตาญาณ พอเริ่มปฏิสังขชาญาณ ตอนนั้นก็คล้ายๆ กับว่าสัมมาทิฐิ ตัวปัญญาเห็นชอบก็จะเกิดว่า เอ๊ะ รูปนามชั้น ๕ นี่ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นแก่นสารอะไรเลย เป็นทุกข์เป็นโทษ ท่านเปรียบเหมือนลูกศรเสียดแทงบ้าง หัวฝิบ้าง หรือว่ามองเห็นว่าตัวชาตินี้ก็เป็นทุกข์มาก และก็เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องมีความชรา ก็ทุกข์ และก็มีความแก่ ก็ทุกข์ ความตายก็ทุกข์ เพราะฉะนั้นต้องโสกะ เศร้าโศก ปรีทเวะ ก็ทำให้ทุกข์ก็ทุกข์ทางกายทางใจ โทมนัสก็ความเสียใจ อุปายาส ก็ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์ทั้งสิ้น ตอนนี้เห็นรูปนามชั้น ๕ ว่าเป็นทุกข์อย่างมาก ไม่มีสาระไม่มีแก่นสาร ไม่มีอะไรเลยเป็นของว่างเปล่า เพราะฉะนั้น ปฏิสังขชาญาณนี้จึงเป็นการเริ่มต้นว่าจะต้องเริ่มปฏิบัติอย่างจริงจังขึ้นมา

การปฏิบัติอย่างจริงจังนี้ก็มาจัดระเบียบของธรรมะ คือต้องตั้งใจเจริญสติ กำหนดสติปัจจุบันให้ได้ เพราะฉะนั้นอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมานี้ก็ต้องให้อยู่ในระเบียบของธรรมะ หมายความว่าตัวสติสัมโพชฌงค์ อัมมวิจยสัมโพชฌงค์ หรือว่าวิริยสัมโพชฌงค์ก็ดี จะต้องอยู่ข้างหน้าเสมอ เป็นแนวหน้า ส่วนปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา นี่จะต้องอยู่ข้างหลัง ก็เปรียบเหมือนสติ อัมมวิจยะ วิริยะก็เป็นเหมือน ศีระส่วนปิติ ปัสสัทธิ สมาธิ อุเบกขา เปรียบเหมือนลำตัว อันนี้ต้องอยู่ตาระเบียบของธรรมะ เรียกว่าจะก้าวก่ายกันไม่ได้แล้วตอนนี้เพราะการที่จะจัดระเบียบของธรรมะนี้ก็เพื่อจะให้ธรรมะนั้นมีกำลังแรงมากๆ เพื่อจะได้ขึ้นสู่อรियมรรค

เพราะฉะนั้นพอเป็นเหตุบุคคล พอปฏิสนธิได้เหตุบุคคล ก็หมายถึง อโกลสะ อโหสะ อโมหะ พวกนี้จะจัดระเบียบได้เร็ว คือหมายความว่าตั้งต้นปฏิสังขชาญาณนี้ธรรมะจะเป็นระเบียบได้รวดเร็ว แต่ถ้าเป็นมันทะบุคคล หรือว่าทวิเหตุบุคคลก็จะจัดระเบียบช้า จิตใจนี้วุ่นวายมากๆ ธรรมะนี้ก็เลยไม่ค่อยมีระเบียบไม่เป็นไปตามนั้น ถ้าโพชฌงค์ ๗ เป็นระเบียบแล้ว ธรรมะเป็นระเบียบแล้วละก็ สติจะกำหนด รูป นาม ชันธ ๕ อารมณ์ปัจจุบันอย่างชัดเจนที่สุด อารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามาที่เกิดขึ้นมาก็เห็นความจริงแล้วก็ปล่อยวางอารมณ์ไป เพราะว่าสติจะมีกำลังมาก เพราะว่าพวกโพชฌงค์ ๗ รวมตัวกันเป็นหนึ่ง ก็มาเพิ่มกำลังสติมีกำลังมากที่สุด

ในเมื่อสติมีกำลังมากการกำหนดรูป นาม ก็เห็นความจริงว่า รูปนาม

นี้เกิดขึ้นมากับดับไป คือเกิดขึ้นก็ดับไป คือดับไปไม่มีแก่นสารอะไร แล้วเมื่อเห็นก็เกิดความว่างเฉยขึ้น ตอนที่เห็นรูปนามเกิดดับๆ ถ้าเราไม่ไปยึดมั่นถือมั่นจิตไม่หวั่นไหว จิตก็ว่างเฉยขึ้น และธรรมะทุกอย่างก็จัดเป็นระเบียบดีแล้ว

องค์ธรรมของโพชฌงค์ ๗ นี้มีอุเบกขาเป็นตัวสุดท้าย อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ๗ ซึ่งเป็นตัวสำคัญ เพราะตัวอุเบกขานี้เป็นกลาง อุเบกขาตัวนี้ต้องประกอบด้วยญาณ คือประกอบด้วยปัญญา จึงเรียกว่าสังขารูปเอกาญาณ ซึ่งแตกต่างกับอุเบกขาในวิปัสสนูปกิเลส อุเบกขาที่เกิดขึ้นในวิปัสสนูปกิเลสนี้เรียกว่าอุเบกขาโมหะ อุเบกขาที่ยังหลงยังติด ยังยึดอยู่ แต่ว่าอุเบกขาขั้นสูงนี้เราเรียกว่าอุเบกขาญาณ อุเบกขาญาณก็หมายถึงว่าสังขารูปเอกาญาณ คือญาณที่ว่างเฉยในสังขารูป นาม ชันธ ๕ คือสังขารี่รูปนาม ชันธ ๕ เมื่อได้เห็นความจริงตั้งแต่อุท্থัพพญาณแล้วก็เห็นความเกิดดับของรูปนาม เห็นรูปนามดับเร็วเหลือเกินเห็นจิตที่ดับก็ดับไป ไม่มีแก่นสารอะไรเลย และการดับนี้ก็ทั้งบัญญัติไว้ด้วย คือตามหลักของรูปนามชันธ ๕ เป็นตัวปรมัตถ์อยู่แล้ว จิตก็เป็นปรมัตถ์ คือว่ารู้ได้ด้วยตัวเขาเองอยู่แล้ว คือหมายความว่าเราไม่ต้องไปใช้บัญญัติ คือถ้าจิตชำนาญในองค์ธรรมทั้งหลายที่เข้ามาประกอบ จิตก็จะรู้ ปัญญา ก็จะเกิดแรงขึ้น ที่จริงปัญญานี้มันไม่ใช่บัญญัติ ปัญญาที่จริงๆ ตัวญาณไม่ได้ใช้ปัญญา เพราะว่าญาณนี้ต้องมีทัสสนะ ญาณนี้ต้องประกอบในทัสสนะ คือว่ารู้ด้วยเห็นด้วย ทั้งรู้ทั้งเห็นไม่ใช่รู้อย่างเดียว รู้แล้วก็เห็นความจริงทุกอย่าง เพราะฉะนั้นบัญญัติจึงต้องถูกทิ้งไปหมด ตัวความดับนี้ทำให้บัญญัติถูกทิ้งไป

อยากจะเปรียบเทียบกับบุคคล เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ที่
สมเด็จพระวันรัต วัดโสธรวราราม และสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสาม-
พระยา ทั้งสององค์นั้นมรณภาพไป เราจะเห็นว่าคำว่าสมเด็จ หรืออะไร
ต่างๆ ที่ได้รับสัญญาบัตรได้รับสมณศักดิ์ต่างๆ พวกนี้จะถูกทิ้งออกไปหมด
เพราะว่าตอนนี้จะมีแต่รูป ก็นอนอยู่หนึ่งๆ ก็มีผ้าคลุมศพอยู่ พอดับไปก็
ทิ้งทุกอย่างทิ้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสมณศักดิ์ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าอาวาส ไม่ว่า
จะเป็นผู้มีเงินมีทองอยู่ในธนาคารก็ถูกทิ้งไปหมด เราจะเห็นว่าภายนอก
ก็เหมือนกันพอคนเราตายแล้วก็ทิ้งหมดทุกอย่าง แล้วตัวความจริงของที่
ว่าเป็นสมเด็จก็เป็นตัวชั้น ๕ ที่แสดงออกมาเป็นความจริง ชั้น ๕
ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงแล้วเป็น อนิจจัง แล้วที่เคยเห็นว่าร่างกายที่ดีก็เริ่ม
จะเน่าเริ่มจะเหม็น มีสีเขียว พองน่าเกลียดตามหลักป้า ๙ และ
น้ำเลือดน้ำหนองจะค่อยๆ ไหลออกมาจนกระทั่งไม่มีไหล เส้นเอ็นต่างๆ
ที่เคยยึดกระดูกไว้ก็จะสลายออกไป ถ้าทิ้งอยู่ในป่าช้าและกระดูกก็จะ
กระจายเกลื่อนกลาดออกไป แล้วฝนก็ชะล้างกระดูกนั้นค่อยๆ ผุพังไป
เรื่อยๆ จนกระทั่งกลายเป็นฝุ่น จะเห็นความจริงว่า สมมติบัญญัติกับ
ปรมาตมมันตรงกันข้ามเลย สมมติบัญญัติเปรียบเหมือนมายา เขาแต่งตั้ง
ไว้อย่างนั้นอย่างนี้ แต่ว่ามันเอาไปไม่ได้ เพราะว่าทางฝ่ายโลกนี้ เอาไป
ไม่ได้ ถ้าผู้นั้นไม่ปฏิบัติธรรม ก็แปลว่าบุคคลผู้นั้นก็เป็นโมฆะธรรม
ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร แต่ถ้าบุคคลนั้นได้ปฏิบัติธรรมได้
เก็บเอาอริยทรัพย์ทางใจ อันนี้ก็จะได้เป็นที่พึ่งดีกว่าโลกียทรัพย์ ถึง
เป็นสมเด็จก็ตาย ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

เราจะเห็นว่าเมื่อความดับเกิดขึ้นมันทิ้งไปหมด ทั้งบัญญัติหมด

เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมที่เราจะขึ้นมาขึ้นสูงนี้บัญญัติจะถูกทิ้งออกไปทั้งหมด เพราะบัญญัติอยู่ไม่ได้กับปรมาต্ম แต่ตอนที่เรปฏิบัติเริ่มต้นนั้น เพราะว่าเรายังไม่เข้าใจปรมาต্ম ก็เลยเอาบัญญัติเข้ามาช่วยว่าตรงนี้รูปตรงนี้นาม หรือว่ากำหนด ยุบหนอ พองหนอ นิ่งหนอ หรือว่าเจ็บบนอปวดหนอ เหล่านี้เพื่อจะได้เรียนปรมาต্ম ปรมาต্মเกิดขึ้นอย่างไร สัมมวาจาก็กำหนด อย่างนั้น เราก็เริ่มเข้าใจปรมาต্ম คือลักษณะรูปนามปรากฏขึ้น เดี่ยวเจ็บบ เดี่ยวปวด เดี่ยวเมื่อย เดี่ยวร้อน เดี่ยวเย็น เดี่ยวเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ แล้วทางนามก็มีความอยาก มีความไม่พอใจ พอใจ เกิดความกลัว ความสงสัยคิดนึกฟุ้งซ่าน ง่วงเหงาหาวนอน อันนี้เป็นลักษณะของปรมาต্ম แท้จริง ก็ใช้บัญญัติไปกำหนด เมื่อบัญญัติไปกำหนดแล้ว สัญญาความจำ ก็จะจำรูปนามไปด้วย เพราะตอนนั้นเวลาปฏิบัติ สติ ปัญญา ก็จะทำงาน ก็จะรู้ความจริงว่า นี่ปรมาต্মทำอย่างนั้นะ เกิดเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เกิดขึ้นดับไป เมื่อได้เห็นความจริงเรื่อย ๆ มาแต่พอมาถึงขั้นสูงสุดนี้พอเริ่มอุกฤษฏ์พยายาณยังปล่อยไม่ค่อยหมด พอถึงญาณจะปล่อยบัญญัติทั้งหมดแล้ว บัญญัติอยู่ไม่ได้ เพราะว่าความเกิดดับของจิตนี้เร็วมากทีเดียว จนเรียกว่าไม่ทันกำหนด กำหนดไม่ทัน ก็มีตัวรู้ซึ่งเป็นธรรมชาติของจิต

ธรรมชาติของจิตนี้เป็นธรรมชาติที่รู้อารมณ์ก็รู้ที่อยู่ในใจ รู้อยู่ในใจ ทุกขณะไป เหมือนกับที่เราได้เรียนหนังสืออะไรต่ออะไรต่างๆ กำหนดรู้ว่า ตัวหนังสือเขาบอกอย่างนั้นๆ แต่พอจิตมีความชำนาญแล้วก็ไม่ต้องใช้การออกเสียงหรืออะไร เพราะเห็นก็รู้ได้ทันทีว่านี่เป็นหลักของสภาพจิต ที่มีความชำนาญที่ประกอบจากการที่เราได้เกิดสติปัญญามากขึ้นนั่นเอง

ที่นี้มาเข้าถึงตอนที่เรียกว่า พอถึงปฏิสังขยาณนี้ รูปนามมัน

ชัดเจนมาก ความเกิดดับก็ชัดเจน แล้วก็ขึ้นมาถึงสังขารเปกขาณฺณ ที่จริงจิตนี้จะวางแต่ว่ามีสติกำหนดรู้อารมณ์ปัจจุบัน ฉะนั้นตอนที่ถึงสังขารเปกขาณฺณ แปลว่าสภาพของอารมณ์ของจิตจะตั้งมั่น ตั้งมั่นทุกอย่าง คือตั้งมั่นอยู่ในการวางเฉยนั่นเอง คือมีความรู้ตั้งแต่ผ่านมาแล้วว่ารูปนามนี้ยึดอะไรไม่ได้เลย มองเห็นรูปนามนี้เป็นทุกข์เป็นโทษ ไม่เป็นสาระ ไม่เป็นแก่นสารทั้งหมด เพราะว่าได้ผ่านความรู้ต่างๆ มาจนถึงขั้นนี้แล้วก็อยากจะปล่อยวางรูปนาม การปล่อยวางนี้ก็เพื่อมุ่งจะขึ้นสูงสุดคือพระนิพพานนั่นเอง ตอนนี้เรียกว่าการแต่งตัวเราได้แต่งตัวมาตลอดนี้จะเห็นว่า อย่างโพธิปักขิยธรรมนี้เราได้เจริญสติ ตั้งแต่สติปัฏฐาน ๔ ที่เป็นตัวเริ่มแรก แต่มาพอถึงขั้นสุดท้ายนี้ โพชฌงค์ ๗ สติก็ยังนำอยู่ เพราะว่าสตินี้นำมาเรื่อยตลอดเวลา ถึงว่าสตินี้ขาดไม่ได้ สติจะนำมาเรื่อยๆ นำมาตลอด จนกระทั่งเรียกว่า โคตรญาณ ถึงประจวบพระนิพพาน โคตรญาณนี้เรียกว่าอยู่ในเขตของประจวบนิพพาน

เพราะฉะนั้นการแต่งตัวนี้ต้องแต่งตัวให้ถูกต้องเรื่อยๆ มาเรียกว่าจากสติปัฏฐาน ๔ ก็มีสัมมปธาน ๔ เข้าช่วย อิทธิบาท ๔ เข้าช่วย ๓ หมวดนี้เป็นตัวนำ พอมาแล้วสติก็เริ่มมีกำลังขึ้น สติก็มีกำลังขึ้นจนเรียกว่าเป็นอินทรีย์มีกำลังขึ้นจนเป็นอินทรีย์ ต่อไปก็เป็นสติพละ มีกำลังเป็นพละ จนกระทั่งมามีกำลังจนถึงเป็นโพชฌงค์ ๗ สติโพชฌงค์นี้ แปลว่า จะเข้ามถึงการตรัสรู้แล้ว การตรัสรู้ก็คือ ตรัสรู้อรยสัจ ๔ นั่นเอง ตรัสรู้ถึงอรยสัจ ๔ คือหลักอรยสัจ ๔ นี่หมายถึงว่า เหตุการณ์เกิดดับนั่นเอง อริยสัจ ๔ ถ้าเป็นตัวปฏิบัติคือความเกิดและความดับนั่นเอง เพราะว่าหลักการปฏิบัติที่เราย่อเขามาไม่ว่าเราไปอธิบายให้

กว้างขวางออกไปเหมือน ปริยัต ไม้ไผ่อย่างนั้น เพราะว่าเราก็กเห็นรูปนาม
เรากำหนดปัจจุบันก็เห็นว่า มีความเกิดแล้วก็มีความดับ ก็มีอยู่ ๒ อย่าง
เท่านั้นเองไม่เห็นมีอะไร กำหนดอารมณ์พองเกิดขึ้นมา เตี้ยพองก็ดับไป
ยุบเกิดขึ้นมา ยุบก็ดับไป หรือว่าความคิดเกิดขึ้นมา ความคิดก็ดับไป
ความอยากเกิดขึ้นมา ความอยากก็ดับไป

ทั้งรูปนามขณะปัจจุบันเกิดขึ้นก็ดับไปทั้งนั้น แต่ว่าการเกิดขึ้นและ
ดับไปนั้น ถ้าอยู่ในฝ่ายทุกข์สมุทัย ก็เรียกว่าเป็นความเกิดดับ มีกิเลส
เป็นตัวนำ คือกิเลสเป็นตัวนำก็มีความเกิดดับ เมื่อมีความเกิดดับขึ้นก็
เกิดกรรมขึ้น เพราะว่ากิเลสนี้เป็นเหตุของกรรม เมื่อเกิดกรรมก็เกิดวิบาก
คือเกิดความทุกข์ขึ้น เพราะฉะนั้นจะเห็นว่า สายทุกข์สมุทัย ตัวสติไม่มี
ก็เลยไม่เห็นความเกิดดับของรูปนาม เมื่อไม่เห็นรูปนามเข้า ก็เกิดดับ
อยู่ในสายเดียว เช่น เมื่อความโกรธเกิดขึ้นมา ความโกรธก็เกิดดับ
ติดต่อกันก็มีกำลังแรงขึ้น เมื่อมีกำลังแรงขึ้นที่ใจควบคุมไม่ได้ก็ออกมา
ทางกาย วาจา ก็มีการด่ากัน ยิ่งกันฆ่ากัน ทำร้ายกัน อันนี้เป็นสายของ
ความทุกข์ นี่เรียกว่าเกิดดับไปตามสายของความทุกข์

แต่ว่าสายของมรรคมืองค์ ๘ นี่การเกิดดับนี้มีสติ เข้าไปรู้ความ
เกิดดับ ตัวสตินี้เข้าไปรู้ความเกิดดับ สตินี้เป็นมรรค เป็นเอกายมรรค
เพราะสตินี้เป็นองค์ธรรมในมรรคมืองค์ ๘ คือสัมมาสตินั่นเอง ก็
พระพุทธเจ้าใช้สติเป็นตัวนำในการที่จะเห็นรูปนามหรือว่าความเกิดดับ
ของรูปนาม เพราะฉะนั้นสติจึงเป็นตัวนำ เป็นตัวกำหนด เมื่อกำหนดไป
ก็เห็นความจริงว่า รูปนามนี้เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เกิดขึ้นก็ดับไป ตัว

ความเกิดนี้เรียกว่าเป็นสายทุกข์ สมุทัย คือพวกนี้เขาต้องเกิดอยู่เรื่อย ๆ เพราะว่ามีต้นเหตุเป็นตัวนำให้เกิด เพราะฉะนั้นความเกิดนี้ก็ फैนฝ่ายทุกข์ สมุทัย แต่ถ้าเราไม่มีสตินี้ ทุกข์ สมุทัย ก็จะเกิดเรื่อยไปของเขา แต่นี้เรามีสติ นำ กำหนดรูปรูปนาม ความเกิดก็จริงเป็นทุกข์สมุทัย แต่เราเห็นความดับ เราได้เห็นความดับนี้ สติก็เห็นความดับ ก็ปล่อยวางไป ความเกิดดับเป็นขณะ ๆ ก็เห็นความจริงว่าเป็นขณะ ๆ เกิดขึ้นมาก็ดับไป ตอนดับไปนั้นไม่มีตัวสันตติสืบทอดหมายควมว่าไม่มีกิเลสมาทำงานก็ไม่ค่อยต่อเนื่องกัน ก็เห็นความเกิดขึ้นดับไป อารมณ์ทางล้นเกิดขึ้นก็ดับไป อารมณ์ทางกายเกิดขึ้นก็ดับไป อารมณ์ทางใจเกิดขึ้นก็ดับไป เพราะฉะนั้นการดับที่ไม่มีกิเลสมีแต่สติปัญญา เห็นด้วยสติปัญญา เพราะฉะนั้นความดับนี้จึงเป็นนิโรธ คือว่า ตัวสตินี้เป็นเอกายมรรค เป็นตัวเหตุ เป็นตัวกำหนด เมื่อกำหนดไป กิเลสไม่เกิดในตอนนั้น เพราะว่าเมื่อมีสติ กิเลสก็ไม่เกิดในตอนนั้น อันนี้เราจะเห็นว่าสายเกิดนี้เป็นสายทุกข์ สมุทัย สายของความดับนี้เป็นสายของนิโรธ มรรค ซึ่งมีสติเป็นเหตุ และกันิโรธเป็นผล เห็นความดับไปของรูปนามนั้น ไม่เหมือนทุกข์สมุทัยเกิดขึ้นก็ติดต่อกันเรื่อยไป อย่างความโกรธเกิดขึ้น ความโกรธก็ติดต่อไป ความอยากเกิดขึ้น ความอยากก็ติดต่อไป ความหลงเกิดขึ้นความหลงก็ติดต่อไป ไม่มีอะไรมายับยั้ง เพราะฉะนั้นจึงเป็นเหตุของความทุกข์ พอความอยากเกิดขึ้นมา ก็อยากจะได้ของของเขา ไปล่วงกรรมสิทธิ์ของเขา หรือว่า เมื่อความโกรธเกิดขึ้นมา ก็อยากจะทำลายเขา ความหลงเกิดขึ้นก็ไปหลงทางที่ผิด หลงในทางมัวเมาหลงในทางกำพพันหลงในทางผู้หญิงหลงในทางอะไรต่อมิอะไรต่างๆ ที่มีความหลงเกิดขึ้น เราจึงจะมองเห็นชัดเจนว่า ความเกิดดับของชีวิตเราเนี้ ชีวิตนี้เราเกิดดับอยู่เรื่อย รูปนาม

เกิดดับ แต่ทว่า ไม่มีการควบคุมปล่อยไปตามอำนาจกิเลส ปล่อยชีวิตไปตามยถากรรม คือกรรมต้องเล่นงาน เพราะว่าเมื่อมีกิเลส กิเลสก็เป็นเหตุให้เกิดกรรมกรรมก็เกิดให้เกิดวิบาก ก็เป็นตัวทุกข์ แต่ที่นี้มาสายของมรรคมืองค์ ๘ ซึ่งสติเป็นตัวนำก็เห็นความเกิดดับเหมือนกัน เห็นรูปนามเกิดดับ แต่เห็นแล้วเห็นเป็นขณะๆ เห็นความจริง แล้วก็ผ่านไป เห็นเป็นขณะ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เมื่อเห็นเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ตัวดับนี้มีตัวสติเป็นเหตุ นิโรธ ก็เป็นผล เพราะว่าตัวดับนี้ไม่มีกิเลส ฉะนั้นพระสารีบุตรสอนสาวกว่า ถ้าเขาถามว่าท่านปฏิบัติเพื่ออะไร เราก็ต้องตอบว่าปฏิบัติเพื่อความดับไม่มีเชื้อ เราต้องปฏิบัติเพื่อความดับไม่มีเชื้อ เราต้องปฏิบัติเพื่อความไม่มีเชื้อหมายความว่า ตอนดับไปนี้ไม่มีเชื้อเลยมีแต่ความว่างเปล่า เพราะว่าไม่ใช่สายของกิเลสถ้าดับยังมีเชื้อ ก็อยู่ในสายของกิเลสติดต่อเรื่อยไปหมายความว่า เมื่อไฟลุกขึ้นนี้เมื่อมีเชื้ออยู่เรื่อย ไฟก็ลุกแรงขึ้น แต่ไฟเหมือนกัน แต่ว่าไฟดับไป เห็นทุกข์สมุทัย เห็นความโกรธเกิดขึ้นมาก็กำหนดว่า โกรธหนอ โกรธก็ดับไป เห็นความอยากเกิดขึ้นมาก็กำหนดอยากหนอ ความอยากก็ดับไป เห็นความหลงเกิดขึ้นมาก็กำหนดความหลง ความหลงก็ดับไป เรียกว่า ราคะฉันทะ โมหะ แต่มาเข้าถึงนิโรธนี้ก็ดับหมดคือว่า ตัวสตินี้ เป็น ตัวเหตุที่จะดับไฟ มันเกิดทางตา สติก็เข้าไปดับทางตา เกิดทางหู สติก็เข้าไปดับทางหู เกิดทางจมูก สติก็เข้าไปดับที่จมูก เกิดทางลิ้น สติก็เข้าไปดับที่ลิ้น หรือว่าเกิดที่กาย สติก็ไปดับที่กาย เกิดที่ใจ สติก็ไปดับที่ใจ

พระพุทธเจ้าสอนว่า เมื่อเหตุเกิดที่ไหน ต้องดับที่นั่น เหตุเกิดที่ตา

ก็ต้องดับที่ตา เหตุเกิดที่หูก็ต้องดับที่หู เหตุเกิดที่จมูกก็ต้องดับที่จมูกเหตุเกิดที่ลิ้น ก็ต้องดับที่ลิ้น เหตุเกิดที่กายต้องดับที่กาย เหตุเกิดที่ใจ ต้องดับที่ใจ เย อัมมา เหตุอุปปะกะวา สิ่งทั้งหลายเกิดแต่เหตุ หมายความว่า เมื่อสิ่งทั้งปวงมันเกิดจากเหตุ แต่ว่าเมื่อดับก็ต้องดับที่เหตุ หมายความว่า เหตุเกิดทางตา ก็ต้องดับทางตา เหตุเกิดทางหูต้องดับทางหูเพราะฉะนั้น การที่เรากำหนด สติต่ออารมณ์ทุกขณะที่เกิดขึ้นนี้เป็นการรู้แล้วดับไป ด้วยรู้แล้วก็ดับไปในตัว อย่างฝ่ายสมุทัยก็เหมือนกัน ต้นหาจะเกิดที่ตา ต้นหาก็ต้งอยู่ที่ตา ต้นหาจะเกิดที่หู ก็เกิดขึ้นทางหู แต่ว่าถ้าเป็นฝ่ายสายดับนี้ พอเหตุเกิดขึ้นทางตา ต้องดับที่ทางตา เหตุเกิดขึ้นทางหู ต้องดับทางหู

เราจะเห็นว่าที่เราเจริญสติเห็นความเกิดและความดับ เห็นทั้งสายทุกขสมุทัย เห็นทั้งสายนิโรธ และมรรค เห็นอยู่ทุกขณะๆ เลย เพราะฉะนั้น การที่เราเจริญอริยสัจ ๔ นี้เราเจริญเริ่มต้นมา แต่ว่าตอนระยะญาณแรกๆ มันไม่ค่อยชัดเจน จะเริ่มมาชัดเจนก็เมื่อ ถึงอุท্থัพพญาณ เรียกว่า เริ่มเห็นอริยสัจ ๔ ให้ชัดเจนขึ้น ค่อยๆ ชัดเจนขึ้นตามลำดับ เพราะฉะนั้น พอจากสังขารุปกชาญาณมาอนุโลมญาณ อนุโลมญาณ ตัวเต็มจริงๆ เรียกว่า สังขานุโลมิกญาณ คือ ญาณที่เห็นอริยสัจ คืออนุโลมจากอุท্থัพพญาณ จากอุท্থัพพญาณนี้อนุโลมมาเรื่อยๆ ตามติดต่อมาเรื่อย สังขารุปกชาญาณนี้ชัดเจนมาก อริยสัจ ๔ ชัดเจนมาก เพราะว่าเมื่อชัดเจนแล้วก็ถึงได้ปล่อยวาง ไม่ติด ไม่ยึดอะไรทั้งหมด เพราะว่าเริ่มสายสมุทัย ทุกขเกิดมาแล้วถ้าเราไปยึดก็แปลว่าเรามีกิเลส เพราะฉะนั้นก็ปล่อยวางไป ตอนปล่อยวางไปเพราะว่าลักษณะของนิโรธ คือความดับ

ทุกข์ก็คือการไม่ยึดมั่นในรูปนามชั้น ๕ การปล่อยวางในรูปนามชั้น ๕ การไม่อาลัยในรูปนามชั้น ๕ การสละคืนในรูปนามชั้น ๕ หรือว่า โดยสรุปแล้วก็คือการไม่ยึดมั่นถือมั่นในชั้น ๕ นั้นเอง

เพราะฉะนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงสอนว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น สังขารทั้งปวงเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นมาทั้งหมด ไม่ไปยึดมั่นถือมั่นเลย เพราะว่า การที่จะปฏิบัติเข้าไปถึงไม่ยึดมั่นถือมั่น ต้องอาศัยกำลังของธรรมะ แล้วจิตของเราเนี่ย เราจะบอกว่าเราไม่ได้ปฏิบัติธรรมอะไรเลย ฉันทไม่ได้ยึดมั่น ถือมั่นอะไรเลย เป็นไปไม่ได้ ฉันทปล่อยวางแล้ว ฉันทไม่เอา ไม่ยึดมั่นถือมั่น แต่ว่าไม่ได้ปฏิบัติธรรม อันนี้จิตมันไม่ได้เป็นอย่างนั้นหรอก เพราะว่าเหตุมันไม่มีได้แต่พูด สมมติว่าเราเรียนปริยัติธรรม เขาสอนให้เรารู้ว่ารูปนามเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รูปนามนี้เกิดดับ แล้วเราก็กสมมติว่ารู้ดีแล้วเราไม่ยึดมั่นถือมั่นแล้วอันนี้เขาเรียกว่า ไบลานเปล่า เพราะว่าที่ที่จะปฏิบัติจริงๆ ต้องปฏิบัติเป็นขั้นตอนของ โพธิปักขิยธรรม เพราะจิตของเรามันต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยอำนาจเหตุ จะแต่งตัวให้เป็นอริยบุคคลขึ้นมาก็ต้องปฏิบัติธรรมะของพระอริยบุคคล ธรรมะของปุถุชนเนี่ยเราไม่ต้องปฏิบัติแล้ว เพราะว่าเราสั่งสมมาพันปี หมื่นปี แสนปีแล้ว อย่างราคะ โทสะ โมหะ ไม่ต้องบอก พอกระทบอารมณ์ไม่พอใจ ความโกรธขึ้นมาแล้วทันทีเลย เร็วมาก ความอยากเกิดขึ้นมา หรือว่าเห็นอารมณ์ที่พอใจขึ้นมา ความอยากก็เกิดขึ้นทันทีเลย อันนี้เรียกว่า เป็นอัตโนมัตติ เป็นของเก่าของจิตของเราที่เดินในทางทุกข์ สมุทัยมา

ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่อุบัติ ไม่ชี้ทางมรรคมีองค์ ๘ ทางที่

ออกจากกิเลสหรือทางดับทุกข์เราก็จะเดินอยู่ในสายนั้นตลอดไป และจะเห็นว่าสายของทุกข์ สมุทัยมีตั้ง ๓๑ ภูมิ ก็เรียกว่ามีต้นหา ความอยาก คืออยากที่จะทำความชั่วบ้างทำชั่วอย่างรุนแรงบ้าง หรืออยากที่จะทำความดีบ้าง ทำดีขึ้นมาสูงหน่อย ทำดีให้ขึ้นมาสูงสุด แต่ว่ายังเป็นสายโลกียะอยู่ ไม่ได้สามารถหลุดพ้นได้ เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่าสายของความชั่วก็คือบาปภูมิ ๔ นรก เปต อสุรกาย เดรัจฉาน เป็นมนุษย์ หน่อยก็อยากจะทำดีบ้างแล้ว เริ่มจะทำความดี แต่ว่าเป็นความดีที่เรียกว่า ยังมีอุปาทานอยู่อยากจะเป็นเทวดา ก็ทำดีขึ้นมา ความดีก็ยังเป็นอุปาทาน ยังยึดมั่นอยากที่จะมีความสุขสบาย ความดีขั้นสูงก็คือพรหม พรหมนั้นก็ยังติดอยู่ในอารมณ์ของสุข ติดในนิमित ติดในสิ่งต่างๆ ติดที่อยากที่จะมีความสุขมากขึ้น แต่ก็ยังอยู่ในอารมณ์ของอุปาทาน ยังยึดมั่นถือมั่นอยู่ ยังมีอวิชชา ตัณหา อุปาทานอยู่ยังตกอยู่ในวงจรของกิเลส ทุกข์ สมุทัยอยู่ เพราะฉะนั้นสายของอริยมรรคจึงเป็นสายของความไม่ยึดมั่นถือมั่นทั้งหมดเลย เพราะว่าสายนี้จะปล่อยวางรูปนามท่าเดียวมุ่งแต่พระนิพพาน เพราะว่าถ้ายังมีรูปนามก็ต้องเวียนว่ายตายเกิด ต้องอยู่ในสังสารวัฏทุกข์ คือเกิดแก่เจ็บตายอยู่ตลอดเวลา เพราะว่าที่ใจของเราเนี่ย มันมีกิเลสวัฏฏ์ คือว่าเป็นวัฏฏะวงจรของกิเลสทำงานอยู่เมื่อกิเลสทำงานอยู่ก็มมวัฏฏ์ก็ผลิตรกรรมขึ้นมา คือการกระทำทางกาย วาจา ใจ ก็เป็นวงจรของกรรมขึ้นมา เมื่อกรรมเกิดก็ต้องเกิดวิบาก คือความทุกข์และความสุขต่างๆ ก็เป็นวงจรของความทุกข์ความสุข ฉะนั้น สายนี้เป็นสายของสมุทัย ซึ่งมีวัฏฏะทั้ง ๓ ซึ่งต้องเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะเรียกว่าวัฏฏสงสาร คือ กิเลสวัฏฏ์ กัมมวัฏฏ์ วิบากวัฏฏ์ ไม่ใช่เข้าไปเวียนว่ายกันอยู่อย่างที่เราคิดว่าต้องไปเวียนว่ายอยู่ภายนอก ตัวภายในี่สำคัญ เพราะ

ว่าภายในอยู่ที่จิตใจทั้งหมด กิเลสก็อยู่ที่ใจ กรรมก็อยู่ที่ใจ วิบากก็อยู่ที่ใจ เพราะว่าตัวจิตนี้ก็มีกิเลสอยู่แล้ว ก็เกิดอยู่ตลอดเวลา และก็เกิดเป็นมโนกรรม กรรมก็เกิดตลอดเวลา และวิบากก็จิตนั้นแหละเปลี่ยนรูปโฉมหน้าอยู่เรื่อยใน ๓๑ ภูมิ จิตจะเปลี่ยนโฉมหน้าอยู่ตลอดเวลา เป็นนรก เปต อสุรกาย มนุษย์ เทวดา หรือพรหม ก็เปลี่ยนชาติอยู่ในตัวของมันเอง อยู่ที่จิตของเรานั่นเอง เพราะฉะนั้นวิภวสงสารนี้ถ้าทราบได้ เรามีรูปนาม ชันธ ๕ อยู่มันก็เวียนว่ายอยู่ในวิภวะนี่

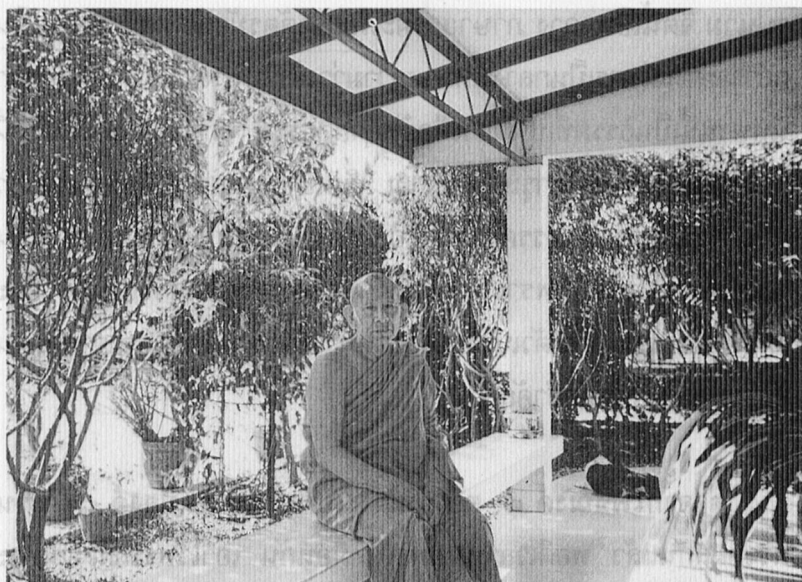
การที่เรปฏิบัติธรรมนี้เรียกว่าเราได้เข้ามาถึงทางที่ประเสริฐ คือ เราจะได้ออกจากสังสารวัฏทั้ง ๓ นี้ พยายามเข้ามาปฏิบัติธรรมเพื่อจะเปลี่ยนจิตจากปุถุชนให้เป็นอริยบุคคล ถ้าเราไม่ปฏิบัติจิตมันก็ไม่เปลี่ยนไม่ได้ เพราะว่าตัวปฏิบัติเป็นเหตุที่พระพุทธเจ้าบอกว่าเอามรรคเป็นเหตุ มรรคก็คือตัวสตินั่นเอง มาเป็นเหตุนำจิตขึ้นไปเรื่อยๆ นำนี้ก็ต้องต่อสู้กันตลอดเวลา ต้องต่อสู้กับพวกกิเลสทั้งหลายที่เกิดขึ้น นิรวรณก็เป็นตัวสำคัญที่สุด เราต้องต่อสู้กับนิรวรณมากที่สุด ที่เรปฏิบัติมาจนกระทั่งนิรวรณเริ่มสงบลงเพราะอำนาจของสมาธิ มีสติก็ต้องนำอารมณ์ต่างๆ จัดธรรมะให้เข้าทางทางของมรรคมองค์ ๘ จัดธรรมให้มาชำระเบียบให้ได้ สติจะต้องทำงานหนักตลอดเวลา พอวิปัสสนูปกิเลส ลดลงแล้ว จะชำระเบียบดีแล้วก็เข้ามาสู่วิปัสสนาญาณแพ้อุทธัพพญาณก็เกิดขึ้น พอเกิดก็เห็นความจริงว่ารูปนามนี้เกิดดับไป เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป พอถึงภังคญาณนี้ก็เรียกว่า ดับไป ๆ แสดงว่า รูปนามนี้อันตรายมาก มีแต่เห็นความตาย คือไม่ได้เห็นความเกิดเลย เห็นแต่ความตาย คนเราพอเห็นความตายอยู่ตลอดเวลา ก็เกิดความเบื่อหน่ายน่ากลัวเห็นเป็นทุกข์เป็นโทษ ตอนที่

มีความคิดนึกอยู่ปนเปกกับ การที่เรากำหนดด้วยสต ธรรมะก็เลยไม่เป็นระเบียบก็ต้องใช้ โพชฌงค์ ๗ นี้เข้ามาจัดระเบียบ เพื่อจะเป็นองค์ธรรมที่จะเข้าไปตรัสรู้แล้ว จัดระเบียบดีแล้วตัวสังขารูปกษายาณ ตัวอุเบกขานี้ โพชฌงค์ ๗ ก็จะทำงาน เป็นอุปกษายาณขึ้นสูงพร้อมแล้วที่จะปล่อยวางรูปนาม จิตนี้เป็นกลาง ภาษาธรรมะเรียกว่าตัดรณัษัณตตตา ความเป็นกลางอย่างนี้การเป็นกลางนี้หมายความว่าเข้ากับทางสายกลาง เพราะว่านิพพานนี้เป็นธรรมที่เป็นกลางคืออัพยาทธรรม เราแต่งตัวมาก็ใช้จิตนี้วางเป็นกลางด้วยสังขารูปกษายาณ เริ่มเข้ากระแสพระนิพพานได้แล้วหรือกระแสของอริยมรรค เพราะถ้าเราไม่ปล่อยวางรูปนาม เราก็ขึ้นพระนิพพานไม่ได้ เพราะฉะนั้นนี้เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติ และโทธิกขยธรรม เป็นตัวเปรียบเทียบในการที่จะแต่งจิตของเราจากปุถุชนสู่อริยบุคคลเป็นหลักสำคัญ

ต่อจากโพชฌงค์ ๗ ตอนหน้าจะเป็นอริยมรรคมีองค์ ๘ จะขึ้นมรรคผลกันแล้ว พอตีเวลาหมดพอดีเหมือนกัน เอาไว้พรรณนาวันพรุ่งนี้ จะแสดงว่าการขึ้นมรรคขึ้นผลอย่างไร จึงจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นอันนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะว่าการปฏิบัติเราก็มุ่งเพื่อมรรคผลนิพพาน แต่ธรรมะนี้จะเป็นตัวชี้ทางว่า ขึ้นได้หรือไม่ได้ อันนี้เป็นหลักสำคัญ เอาละอาตมาก็ขอยุติการบรรยายแต่เพียงเท่านี้

เอวักมีด้วยประการฉะนี้

มบิณโณตมกัณหะระอ จลลยจันตมพาทัณนังกราก บกัโหมบรู้อณมัตถิกนาคจสิ
 ภัณธะอจันตมเบระอ **อริยมรรคมีองค์ ๘** ฆัณโณจกัณนเบระ
 ภัณธะอจันตมเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ
 ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ
 ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ ฆัณโณจกัณนเบระอ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส พหุคณ
 นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส พหุคณ
 นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส พหุคณ

ยัง กิณฺณจิ สะมุททะยะธัมมัง สัพพันตัง นิโรธะธัมมันติ

วันนี้จะได้แสดงธรรมข้อสุดท้ายของ โปธิปักขิยธรรม คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งได้แก่ สัมมาทิฐิความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ สัมมาวาจา วาจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ สัมมาสติ สติชอบ และสัมมาสมาธิ ใจตั้งมั่นชอบ ซึ่งเป็นองค์แห่งการที่เราจะขึ้นสู่มรรคผลนิพพาน ตามที่เราได้ปฏิบัติกัน เราได้ยกเอาโปธิปักขิยธรรมนี้ให้เป็นกรอบ เราเปรียบเทียบกับการที่เราปฏิบัติมาเป็นขั้นตอน เช่นว่าในสติปัฏฐาน ๔ เราก็ต้องปฏิบัติจากสติปัฏฐาน ๔ จนรวมเป็นหนึ่ง ต่อมาก็มีสัมมปปธาน ๔ ก็ต้องปฏิบัติจากทั้ง ๔ ให้กลายเป็น ๑ อิทธิบาท ๔ จาก ๔ ต้องปฏิบัติให้มาเป็น ๑ และอินทรีย์ทั้ง ๕ ต้องเป็นอินทรีย์ที่สามัคคึกันรวมกันจนกลายเป็น ๑ พละ ๕ ก็ต้องปฏิบัติจนหมดทั้ง ๕ นี้ รวมเป็น ๑ โพชฌงค์ ๗ ก็เช่นเดียวกัน แม้แต่มรรคมีองค์ ๘ ก็เช่นเดียวกัน หมายความว่า เป็นธรรมะที่เป็นระเบียบไม่แตกต่างกัน ไม่แตกแยกจากความสามัคคีอีกแล้ว ทุกอย่างจะรวมเป็น ๑ เท่านั้น นี่คือกองทัพธรรมที่จะนำเข้าไปสู่มรรคผลนิพพาน หรือที่จะสู้กับกิเลสทางด้านจิตใจ

เราจะเห็นว่า เมื่อเราปฏิบัติมาถึงโพชฌงค์ ๗ เรียกว่าองค์ทั้ง ๗ คือเป็นองค์ธรรมที่จะเข้าไปตรัสรู้ คือตรัสรู้ร้อยสัจ ๔ เข้าพระนิพพาน เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่าองค์ธรรมทั้งหลายนั้นตัวหัวหน้าและตัวสุดท้ายจะมีความหมาย อย่างเช่น โพชฌงค์ ๗ มีสติเป็นหัวหน้า อุเบกขาเป็นตัวสุดท้าย เราจะเห็นว่าเมื่อเราปฏิบัติถึงสูงสุดแล้วจะเหลือสติกับอุเบกขาเป็นตัวสำคัญ เพราะว่าอุเบกขาถ้าเราจะเปรียบก็เหมือนพื้นที่ที่กองทัพจะอยู่ก็กว้างขวาง เพราะว่างค์ธรรมนี้เป็นกลาง คือ

ใครจะเข้าอยู่ก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นกองทัพฝ่ายไหนที่เป็นฝ่ายดีด้วยกัน ฉะนั้นอุเบกขาจึงเป็นที่ตั้งแห่งกองทัพธรรมชั้นมรรคผลนิพพาน นอกจากที่เราเอาโพธิปักขิยธรรมมาวัดแล้ว ยังมีวิสุทธิ ๗ มาวัดอีก มาสอบดู การปฏิบัติของเราเข้าถึงตามขั้นตอนหรือยัง เช่นว่าเรามีศีลวิสุทธิ มีจิตตวิสุทธิ มีทิฏฐิวิสุทธิ มีกัมมวิตรณวิสุทธิ มีมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิและปฏิบัติพาญาณทัสสนวิสุทธิ ก็คือ ที่ปฏิบัติมาถึงสังขารุปกชาญาณ หมายความว่า ความบริสุทธิ์ทั้งหมดที่เราได้ผ่านมานี้มาอยู่ตรงสังขารุปกชาญาณทั้งหมด เพราะว่าสังขารุปกชาญาณจะเป็นที่รองรับธรรมทั้งหมด ญาณ ๑๖ ก็ต้องปฏิบัติไปจนถึง สังขารุปกชาญาณ เพราะว่าญาณนี้มีความสำคัญมาก เพราะได้มีการทดสอบพิสูจน์การตกแต่งจากปุถุชนเตรียมพร้อมเข้าสู่อริยมรรค

ปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ

๑. **อันธปุถุชน** ปุถุชนที่หนาที่สุด หมายความว่ากิเลสความโลภ ความหลงก็หนาที่สุด เป็นผู้มึนวิญญูที่เกิดที่ใจหนาที่สุด และความประพฤติการปฏิบัติก็อยู่ในขั้นต่ำ เพราะฉะนั้นพวกนี้ไม่สามารถเข้ามรรคผลนิพพานได้ เพราะจะต้องขัดเกลากันมาก พวกอันธปุถุชนสกปรกมากที่สุดฟอกไม่ค่อยออก ดัดสันดานมานานแล้วเพราะฉะนั้นพวกนี้ไม่มีโอกาสขึ้นมรรคผล ต้องสร้างให้เป็นกัลยาณปุถุชนก่อน

๒. **กัลยาณปุถุชน** นั้น ก็เรียกว่ายังไม่เข้าหาธรรมะ ยังไม่เข้าหาความรู้ ยังชอบสอบถามในเรื่องธรรมะต่างๆ หรือว่าสนใจคือมีความดีอยู่บ้าง แล้วยังอยากที่จะศึกษาที่จะปฏิบัติ เมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นแก่ตัวเอง ก็จะมีทุกข์เกิดขึ้นแก่ตัวเรา เป็นสิ่งที่อันตรายมาก ทุกข์จากความแก่

ความเจ็บ ความตายนี้ เมื่อเกิดมามากๆ เขาก็เกิดความรู้สึกว่า ชีวิตนี้คือความทุกข์ ฉะนั้นกัลยาณปุถุชนพยายามเข้าหาธรรมะ ความดี เช่นเข้าวัด เข้าหาครูอาจารย์เพื่อที่จะได้ศึกษาธรรมะ กัลยาณปุถุชนก็สามารถตกแต่งเนื้อตัวหรือขัดเกลาตนเองให้เข้าสู่ทางมรรคมีองค์ ๘ ได้

ที่นี้การปฏิบัติที่เราปฏิบัติกันมานี้เราก็ใช้ญาณเป็นเครื่องวัดในตัวเองว่า ญาณ ๑ ของเราสมบูรณ์หรือยัง ญาณที่ ๒, ๓, ๕ จนถึงญาณ ๑๑ ที่มีการสอบวัด การสอบวัดก็คือเอาธรรมะมาสอบวัดประการหนึ่ง เอาสภาวะที่เกิดขึ้นประการหนึ่ง แล้วจะทำให้เราเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่าเราได้ผ่านสภาวะอย่างนั้นมาแล้ว สภาวะอย่างนั้นก็หายไปเราได้ผ่านมาขั้นหนึ่งเรียกว่าผ่านมาเรื่อยๆ การผ่านของเรานั้นมีติดบ้าง มีเข้าไปยึดบ้าง มีอุปาทานต่างๆ ที่เกิดจากการที่เราปฏิบัติผิดไป เราก็พยายามขัดเกลาตัวเราเองอย่างเต็มที่ เพราะฉะนั้นการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น จะต้องทำให้ติดต่อกันทุกขณะ มันเป็นหลักสำคัญ การเจริญสติเป็นหลักสำคัญว่าเราเจริญอารมณ์ปัจจุบัน เพื่อรู้ความจริงว่า อะไรเกิดขึ้น อะไรตั้งอยู่อะไรดับไป แล้วที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปนั้น ดีบ้าง ชั่วบ้าง ปัญญาจะต้องเข้าไปรู้ลักษณะของสภาวะนั้นๆ ต้องรู้ด้วยตนเอง เพราะว่าธรรมชาติจิตเป็นธรรมชาติรู้ทุกอย่าง แต่ต้องมียोगค์ประกอบ เมื่อประกอบด้วยสัมมาทิฐิแล้วก็รู้ถูกต้อง รู้ตามความเป็นจริงไปอย่างนั้น เมื่อมีอาจารย์คอยแนะนำว่าแนวทางนี้ผิดอย่าเข้าไปยึด ปลอ่ยวางเสีย กำหนดละเสีย อันนี้ถูก ก็ควรเจริญขึ้นไปก็อาศัย อาจารย์คอยช่วยแนะ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัวอินทรีย์ทั้งหลาย อาจารย์ก็เป็นหัวใจสำคัญอันหนึ่งที่จะต้องเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะว่า การแต่งตัวก็คือการแต่งธรรมะนั้นเอง คือจิตของคนเราก็มียุกุศลธรรม

อกุศลธรรมเกิดที่จิตของเราตลอดเวลา เมื่อเราไม่ต้องการอกุศลธรรม คือเหตุแห่งความทุกข์ เราก็มาปฏิบัติในธรรมะที่ถูกต้องก็คือ มรรคมีองค์ ๘ หรือทางสายกลางนั่นเอง

ฉะนั้นการปฏิบัติ เราควรเดินไปให้ถูกต้อง ให้ติดต่อกัน เพราะว่าการทำอะไรที่หยุดๆ บ้าง ไม่เอาจริงบ้าง ผลของงานไม่เกิด ไม่ว่าจะเป็นทางโลกทางธรรม เราทำงานติดต่อดผลงานก็ปรากฏมากแตกต่างกันไป ผู้ที่ทำงานได้ติดต่อดผลงานก็ได้มากขึ้น และอีกอย่างหนึ่งทำให้เกิดความรู้ในผลงานนั้นๆ ถ้าเราทำไม่ติดต่อก็ไม่มีอะไรกระตุ้น เมื่อถูกสติกำหนดบ่อยๆ ก็ต้องมาทำงานร่วมกันกับสติเหมือนกัน คือ ตัวสัมปชัญญะนี้ต้องมาดูลักษณะของธรรม วิจัยธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น การดูบ่อยๆ ญาณก็ผุดขึ้นมา ขึ้นมาเห็นความจริง ที่จริงคนเราเกิดมาไม่ใช่ว่าจะรู้อะไรต่อมิอะไร ต้องอาศัยการปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น เราถึงจะเห็นความจริงอย่างถ่องแท้ที่สุด การปฏิบัติเมื่อเราปฏิบัติเป็นขั้นตอน และมีโพธิปักขิยธรรมเป็นเครื่องวัดว่าขณะที่เราปฏิบัติมาแล้ว ก็ถึงขั้นแต่งอินทรีย์ ซึ่งขณะนั้น ก็มีวิปัสสนูปกิเลสมากมาย เป็นอุปสรรคขัดขวางที่ไม่ให้ขั้นสู่มรรคผลเบื้องสูง

เราพยายามแต่งอินทรีย์ให้เสมอมาต่อสู้กับวิปัสสนูปกิเลส นอกจากการแต่งอินทรีย์แล้ว เราก็ยังรู้ในหลักวิสุทธิว่าสิ่งที่วิปัสสนูปกิเลสมันไม่ใช่ทางหรือใช่ทาง เป็นทางมรรคหรือนอกทางมรรคไป วิสุทธิก็ยังมาวัดอีก แล้วญาณก็ยังมาบอกว่า ถ้าเรายังไม่ได้อุทยัพพญาณ อินทรีย์ยังไม่สมบูรณ์ หมายความว่าสติต้องเป็นอินทรีย์ มีกำลังมาก แล้วควบคุมพรรคพวกของตนเองควบคุมศรัทธา ควบคุมปัญญา ควบคุม

วิธียะ ควบคุมสมาธิจนกระทั่งสติไม่หวั่นไหวในพรคพวกของตนเองแล้วก็มีกำลัง การที่จะมากำหนดปัจจุบันมีกำลังก็จะเห็นความเกิดดับของอารมณ์ จึงเรียกว่าสิ่งทั้งปวงเมื่อเกิดขึ้นเป็นธรรมดาก็ย่อมดับไปเป็นธรรมดา แต่อุทฺทพฺพญาณก็ให้เห็นความจริงของธรรมชาติอย่างถูกต้องแล้ว เรียกว่า เป็นวิปัสสนาญาณแท้ เราจะเดินทางสายกลางทางของมรรคผลอย่างแน่นอนที่สุด ต่อมาเมื่อเป็นพละ ๕ สติก็มีกำลังเพิ่มขึ้นจนกระทั่งเห็นความดับรูปนามนี้เกิดมาดับหมด แม้แต่นามที่เร็วที่สุดกำหนดไม่ทัน แต่เมื่อสติเกิดพร้อมกับจิต ก็ดับพร้อมกันไป ก็เห็นความดับนี้เร็วมาก เมื่อเห็นอย่างนี้ก็เห็นความจริงของชีวิตว่าชีวิตเป็นของที่น่ากลัว ชีวิตนี้สั้นที่สุด ไม่ใช่ชีวิตยืนยาวอย่างที่เราคิดเอาไว้ เพราะว่าชีวิตนี้จะดับเมื่อไรก็ได้ เราเห็นพร้อมทุกที อันนี้เป็นหลักที่เรียกว่า ไม่ประมาท

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เห็นความจริงที่ดับภายใน ไม่ให้ประมาทว่าสังขารไม่เที่ยง มีความเกิด ก็มีความดับไปเป็นธรรมดา ต้องไม่ประมาท ถ้าท่านเห็นตอนที่ดับไปท่านจะเห็นว่าชีวิตของเราสั้นนิดเดียว ชีวิตนี้น้อยนัก ชโน โว มา อุปัจจกา แม้ขณะอย่าให้ผ่านไป ขณะของชีวิตต้องรู้ไว้ ถ้าไม่รู้ขณะของชีวิต คือผู้ประมาท พระพุทธเจ้าสอนเรื่องไม่ประมาทเป็นเรื่องสำคัญ เราก็ควรแต่งเนื้อตัวของเราขึ้นขึ้นไปตามแนวทางของ โพธิปักขิยธรรม พอมาถึงพละก็ถือว่ายิ่งใหญ่มากแล้ว มีกำลังแล้ว แต่ธรรมะถ้าไม่เป็นระเบียบขึ้นมรรคผลไม่ได้ โพชฌงค์ ๗ เป็นธรรมะที่จัดระเบียบของธรรมะทั้งหมดไว้เพื่อขึ้นไปสู่มรรคผลนิพพาน เพราะฉะนั้นเมื่อเราได้ปฏิบัติผ่านมา จากปฏิสังขยาญาณตั้งใจปฏิบัติอย่างเต็มที่ เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นเรื่อยขึ้นมาจน

กระทั่งถึงสังขารูปกษญาณนี้ เป็นญาณที่สูงสุดของโลกียญาณ หมายความว่าแต่งเนื้อแต่งตัวตามกัลยาณปุณฺณพร้อมจะเป็นอริยบุคคล จะเข้าถึงอริยบุคคลก็มีวิธีของเขาที่จะเข้าไป ไม่ใช่เข้าไปง่ายๆ มรรควิธีในขั้นต้นเราก็มักเรียกว่าโสดาปัตติมรรควิธี ในวิธีของมรรควิธีก็มีบริกรรมอุปจาระ อนุโลมญาณ โคตรภูญาณ มรรค ผล ปัจจเวกชนญาณ คือสังขารูปกษญาณเป็นญาณที่ ๑๑ อนุโลมญาณ เป็นญาณที่ ๑๒ โคตรภูญาณเป็นญาณที่ ๑๓ มรรคเป็นญาณที่ ๑๔ ผลเป็นญาณที่ ๑๕ ปัจจเวกชนญาณเป็นญาณที่ ๑๖ เมื่อเรามาถึงสังขารูปกษญาณ แล้วต้องมีสมาธิเพิ่มขึ้น เพราะบอกแล้วว่าตัวสังขารูปกษญาณคืออุเบกขาสามารถมีกำลังของสมาธิอยู่ที่นี้ คือที่เราทำงานมาเหมือนแบ็ตเตอรีอยู่ตรงนี้ เราพยายามอัดแบ็ตเตอรีเรื่อยๆ ไป อันนี้แล้วแต่แบ็ตเตอรีมีกำลังการอัดมากน้อยเท่าไร การที่จะขึ้นวิถีมรรค ผล คือเราต้องบริกรรมสติต้องกำหนด เราจะกำหนดอารมณ์ใดในตอนนั้นที่ชัดเจน รูปนามใดที่ชัดเจนในตอนนั้น เราจะกำหนดอะไรก็ได้ หรือว่าอารมณ์นั้นที่เป็นอนิจจัง จิตของเราชำนาญเห็นแต่ความไม่เที่ยงอยู่ร่ำไป ก็ให้กำหนดอารมณ์นั้นเป็นหลัก อารมณ์ใดเป็นทุกซ์ ก็ให้กำหนดอารมณ์นั้นเป็นหลัก อารมณ์ใดเป็นอนัตตา ก็ให้กำหนดอารมณ์นั้นเป็นหลัก

ประตูทางเข้านิพพานมี ๓ ทางด้วยกัน เข้าทางอนินิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะว่าจิตของเราแต่ละคนไม่เหมือนกัน อารมณ์ก็ไม่เหมือนกัน บางคนก็เห็นอนิจจังมาก ส่วนใหญ่จะเป็นอย่างนั้น ทุกขังส่วนน้อย แต่สัญญาตาเหมาะสำหรับผู้มีปัญหา เป็นอารมณ์ที่ละเอียดมากถึงจะเข้าทางสัญญาตาได้ เมื่อบริกรรมแล้วพลังสมาธิก็จะเป็นอุปจาระ แต่จะเป็นขณิกสมาธิ บริกรรมก็เป็นอุปจาระ สมาธิเริ่มเปลี่ยนที่จะ

ขั้นสู่มรรควิถิ เมื่อขึ้นถึงอนุโลมญาณ อนุโลมญาณ หมายความว่า เราต้องดูการกำหนดของเราเป็นอนุโลมญาณหรือเปล่า อันนี้สำคัญมาก อนุโลมญาณหมายความว่า การปฏิบัติตั้งแต่ต้นที่ผ่านมา เราได้อนุโลมญาณติดต่อกันหรือเปล่า หรือว่าที่เรากำหนดมานือริยสัง ๔ ได้ปรากฏอยู่ในญาณหรือเปล่า อนุโลมญาณ มีอีกชื่อหนึ่งว่า สัจจานุโลมิกญาณ สังจะ คืออริยสัง ๔ นั้นเอง ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องมีญาณซึ่งอนุโลมมาจากอริยสังมาตลอด ที่จริงอริยสัง ๔ ถ้าพูดถึงในทางปฏิบัติคือความเกิดและความดับนั่นเอง ทางปริยัติก็เรียกว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ในด้านการปฏิบัติก็คือความเกิดและความดับ ทำไมคนบางคนถึงขั้นมรรคผลไม่ได้ บางคนถึงได้ ตัวนี้ก็เป็นตัววัดอย่างดีแล้วเพราะบางคนขณะกำหนดเกิดดับพออารมณ์ละเอียดลงไปแล้ว สติจับไม่ได้ทำท่าจะลืมตัวอย่างนี้เรียกว่าเป็นโมหะ ไม่ได้เป็นสติตลอดไป สติต้องส่งให้ถึงโคตรภูญาณเลย ไม่ใช่แค่อนุโลมญาณแล้วก็ดับใช้ไม่ได้ ฉะนั้นอาจารย์ไม่รู้จักกันไป

บุคคลที่เป็น**อัมระบุคคล** ไม่สามารถที่จะขึ้นมรรคผลได้ เหมือนแบตเตอรี่ที่อัดไฟน้อย เหมือนรถไฟฟ้ามันจะขึ้นเนินขึ้นไม่ได้เพราะมันไหลลงมา แต่บางคนก็เข้าใจผิดคิดว่าไปถึงแล้ว คิดว่าเข้าไปแล้ว เพราะการเข้าใจผิดในขั้นมรรคผล มันมีตั้งแต่ในวิปัสสนูปกิเลส จะไปให้ตอนวิปัสสนูปกิเลสยิ่งผิดใหญ่ จะมาให้ตอนขึ้นมรรคผล ยิ่งผิดอีก เพราะว่าหลักของการปฏิบัติ มันมีเครื่องวัดของมันทั้งนั้น เมื่อเราเห็นการปฏิบัติเกิดดับของเรานี้ติดต่อกัน แล้วจิตก็เป็นกลางอยู่เสมอ อารมณ์ก็ชัดเจน ในสังขารูปกษญาณ เป็นเหมือนอัตโนมัตติ เราเพียงรู้จักเห็นความเกิดดับของรูปนาม ไม่ต้องไปใช้กำหนด ก็รู้เห็น แม้ว่านิมิต

นั้นจะสวยงามชอบใจก็ตาม ไม่ติด แต่บางคนเป็นคนมีตัวเจ้าศรัทธามาก เชื่อในทางมหายจะติดง่าย จะสวยงามชอบใจก็ตาม ไม่ติด แต่บางคนความเกิดดับของรูปนามชัดเจนมาก

เพราะว่าหลักของวิปัสสนาไม่ได้ดับมืด เราดับสว่าง ถ้าดับมืดก็เป็นโมหะ อย่างฟ้าแลบในเวลามืด เราก็บอกว่าได้แล้วไม่ได้ สว่างแป๊บเดียวแล้วก็หายไป มันจะต้องเข้าถึงโคตรญาณ จากอนุโลมญาณ โคตรญาณเป็นญาณที่ ๑๓ หมายความว่า เป็นญาณที่จะเปลี่ยนโคตรกัลยาณปฏุชนเป็นอริยะ ตรงนี้ในอภิธรรมก็พูดกันสับสน พูดตามจริงแล้วโมเม อาตมาก็พูดได้ คือตามหลักแล้วตอนเป็นโคตรญาณ เหมือน ๒ ชิก ชิกหนึ่งขาว อีกชิกหนึ่งดำ แต่เขาก็โมเมเป็นโลกุตตรธรรม ถ้าเป็นขาหนึ่งอาจเป็นอัปนาสมาธิจริง แต่ขาหนึ่งยังเป็นอุปจาระ มันแบ่งครึ่งกัน สมาธิยังเข้าไปไม่ถึง การบริกรรมอนุโลมยังเป็นอุปจาระอยู่ ก้าวเข้าไปขาหนึ่งเป็นอัปนา ขาหนึ่งยังเป็นอุปจาระ การที่เข้าเป็นมรรคต้องเป็นอัปนาล้วนๆ ถึงจะเรียกว่าเป็นมรรค อันนี้ถึงจะถูกต้อง ฉะนั้นโคตรญาณ คือการส่ง ส่งจากปฏุชนให้เป็นอริยะ จะเข้าประตุนิพพาน คือส่งไม่ใช่ดันไปทั้งสองขา คนก็ล้ม ต้องเดินไปขาเดียวก่อนแล้วก็ดันอีกขาหนึ่ง ฉะนั้นเขาก็ไม่เป็นโคตรญาณแล้วเป็นอัปนา ก็ต้องเป็นมรรคญาณเป็นผลญาณ ซึ่งมีพระนิพพานเป็นอารมณ์ โลกุตตรธรรมก็เป็น ๒ มรรค มรรคนี้จะเกิดเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นโสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตตมรรคเกิดเป็นมรรคเดียว สิ่งอื่นจะแปลกปลอมมาไม่ได้ ถ้าไปบอกว่าเป็นโลกุตตรธรรมมันก็เป็น ๒ มรรค เข้าไปแล้ว ขณะที่ เป็นโคตรญาณนี้สติยังกำหนดนามเป็นอารมณ์ ขาอีกขายังมีรูปนามเป็น

อารมณ์ จะเป็นโลกุตตระ ในอธิธรรมเขายกให้เป็นโลกุตตรธรรม ถ้าผู้ปฏิบัติแล้วก็ไม่ว่าไร แต่ผู้ยังไม่ปฏิบัติก็อาจเข้าใจผิด ฉะนั้นในปริยัติ และปฏิบัติมันก็ผิดกัน

การอ่านพระไตรปิฎกอธิธรรม ต้องอ่านด้วยความเข้าใจให้ถูกต้อง เราจะเห็นมรรควิธีที่จะเกิดขึ้นนี้ก็ด้วยตัวสังขารเปกขาญาณนี้เป็นหลักสำคัญที่สุด เพราะว่าบางคนมองดูว่านั่ง แต่มีความคิดผุดขึ้นมาติดหนึ่ง บางทีก็นึกว่าถึงหรือยัง อาจารย์ว่าใกล้แล้วนะ มัวแต่นั่งคิดถึงมรรคถึงผล ถ้าคิดอุปจาระก็ยังไม่เกิด ฉะนั้นต้องไม่มี พอถึงสังขารเปกขาญาณ ความคิดต่างๆ มันหมด ถึงขั้นนี้ขั้นนั้นสูงสุดสติมันคุมอยู่ทุกขณะฯ สติก็มีกำลังมากเพราะเป็นสติโพชฌงค์ มีอุเบกขาเป็นที่รองรับของสติ ฉะนั้นการปฏิบัตินั้น แต่ว่ามรรควิธีนั้นรวดเร็วมาก วิถีจิตนี้จะเกิดขึ้นแล้วชั่วขณะ ถ้าเกิดขึ้นจริงเรียกว่าติดนี้ก็ไม่ทัน ฉะนั้นการเกิดมรรควิธีก็อยู่ที่สังขารเปกขาญาณ ที่ฐานฐานคามินี้ ที่มีกำลังมากอย่างพวก เหตุบุคคลสร้างบารมมา สร้างกุศลมา พวกนี้ก็มีกำลังมาก พอวิ่งขึ้นมาเรื่อยๆ ก็จะวิ่งไปทันที คือ เหมือนเครื่องยนต์ ที่มีกำลังแรงมากขึ้นเนินเขาก็ผ่านเนินเขาไปเลยมีกำลังมาก แต่ว่าพวกมันระบুদ্ধคณมันจะขึ้นๆ ลงๆ หรือไม่ขึ้นเลย เหมือนนกกาโดยสารมากับเรือสำเภา ไปไหนต้องเอานกกาไปด้วย สมัยก่อนไม่มีเข็มทิศเอานกกา คอยดูฝั่งว่าอยู่ที่ไหน บางครั้งเรือไปเจอพายุเข้าก็ไม่รู้ฝั่งมันอยู่ที่ไหน ก็ต้องปล่อยอีกา อีกามันก็บินขึ้นไปดูทิศ ถ้ามองไม่เห็นฝั่งก็กลับมาเกาะที่กระโดงเรือ แต่ถ้าเมื่อไรเห็นฝั่งมันก็ไปเลย จะกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ ไม่เห็นฝั่ง หรือบางคนอาจจะเบื่อเห็นมันไม่ได้ผลเลิกไปก็มี แต่ความจริงแล้วพวกนี้ อาจารย์ต้องพยายามตัวให้เข้ม เพราะว่า

พวกนี้ การขึ้นสังฆารูปเขาคณาณ วิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ ต้องหมดไม่มี มาติดค้างอยู่ ถ้ามีติดค้างอยู่ที่สังฆารูปเขาคณาณรับรองไม่ได้แล้วเกิด หนึ่งๆ มีปีติอยู่ รู้ว่าตัวเบาขึ้นมาแล้ว ตัวลอยแล้วไปไม่รอดทรอก สภาวะ ของวิปัสสนูปกิเลสมันยังรบกวนอยู่ อย่างพวกเหตุกบุคคลไม่ต้องพูดถึง เขาทรอก เขาแต่งตัวพร้อมแล้วที่จะขึ้นทันที

ฉะนั้นการที่ขึ้นมรรคผลก็อยู่ที่เราปฏิบัติตั้งแต่สติปัฏฐาน ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ มีกำลังแรง แล้วก็เป็นคนมีปัญญา ไม่ ค่อยติดไม่ค่อยเชื่อง่าย เมื่อมีนิมิตเกิดขึ้นก็ไม่ติด แม้ว่านิมิตนั้นจะ สวยงามชอบใจก็ตาม ไม่ติด แต่บางคนเป็นคนมีตัวศรัทธามาก เชื่อ ในทางมหายจะติดง่าย ไม่ว่าสภาวะอะไรแปลกใหม่ๆ ก็โน้มไปยึด ไปติด พวกนี้เรียกว่าซ้าด้วยและญาณก็ไม่แรง คนที่มีปัญญาแรง หมายความว่า คนที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น คือสิ่งใดไม่ใช่ทางของมรรคมองค์ ๘ ตัดสินทางวิสุทธิ ๗ คือรู้ว่าอันนี้ไม่ใช่ทางไป เราเปรียบคนเราสมัยนี้ เชื่องมหายมาก เขาบอกว่ามีอะไรศักดิ์สิทธิ์หน่อยเชื่อแล้ว เชื่อดันไม้ เชื่อเทวดา ทั้งๆ ที่เราปฏิบัติธรรมสูงกว่าพวกนั้นมาก จิตใจของพวก นั้นยังเป็นปุถุชนอยู่ ยังมีกิเลส แต่เราก็ไปเข้าทางพวกนี้ทั้งหมด ทางนี้มันทางของการเกิดภพ ทางสายของความทุกข์ แล้วทางขององค์ มรรคคือทางที่ตัดภพตัดชาติ ทางดับทุกข์ แต่ถ้าเราดูตามจิตใจแล้วไป อยู่ทางสายนั้นมาก ไม่ได้ใช้สติปัญญาของเรามาพิจารณาว่าสิ่งใดเรา ควรเชื่อสิ่งใดไม่ควรเชื่อ อย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียกว่ามหาบุรุษ มหาบรมศาสดา เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่ว่าเทวดา หรือพรหมก็เคารพบูชา ควรมาเคารพทางนี้ ต้องยึดมั่นสิ่งนี้อย่าไปยึดสิ่งอื่น

ชาวพุทธเราได้รับการสั่งสอนว่าเราจะเป็นทายาทของพระองค์

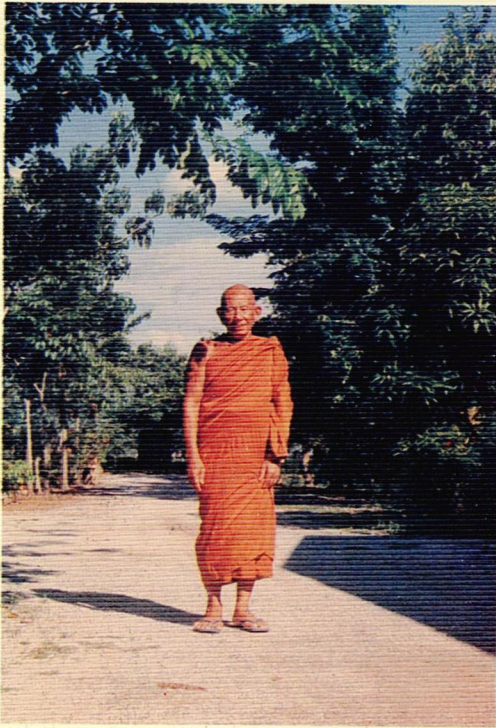
เพื่อนำคำสั่งสอนให้ผู้ไม่รู้ได้รู้ อันนี้เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา ถ้าเราเดินทางไม่ถูกต้อง เราจะมาเข้าทางสายกลางของพระพุทธเจ้า ได้อย่างไร เพราะฉะนั้นคนเราควรแก้ไขตนเอง สิ่งใดเราเชื่องมาย แม้แต่หมอ อาตมายังไม่เชื่อ ในเมื่อหมอยังต้องตายแล้วอาตมาจะไปเชื่อได้อย่างไร ฉะนั้นหาหมอ หมอรักษาเราไม่ได้สู้เรารักษาเอง ดีกว่า **อตฺตา หิ อตฺตโนนาโถ** ดีกว่า สบายใจกว่า

หลักของความจริงเป็นเรื่องสำคัญ การเข้ามรรคผล ก็เพราะพระนิพพานเป็นอารมณ์ ผลก็เป็นพระนิพพานเกิดจากอัปนาสมาธิ พวกเหตุบุคคลวิ่งเร็วผลก็เกิด ๓ ขณะ ถ้าเป็นมันธะบุคคลถ้าเข้าไปได้เป็น ๒ ขณะ แล้วมีปัจจเวกขณะ สิ่งที่เราได้มาจริงหรือไม่ ตัวผลญาณ เมื่อเราได้แล้วที่เราเข้าผลสมาบัติ เพื่อที่เรารักษาศีลอัปนาสมาธิให้ต่อเนื่อง ฉะนั้นเมื่อได้มรรคได้ผลแล้ว ก็ควรเข้าผลสมาบัติ เข้าไปจะได้นาฬิกาสองนาฬิกาที่อธิษฐานไป อันนี้ก็เป็นกรับรองว่าเราได้อัปนาสมาธิ อัปนาสมาธิเท่านั้นทำให้เกิดผลสมาบัติได้ อย่างอื่นไม่ได้ คนที่ชำนาญในอัปนาสมาธิเรียกว่า วสี ทำบ่อยๆ ทำให้นานเป็น ๓๐ นาที เป็น ๖ ชั่วโมง ถ้าบุคคลนั้นมีพลังของอัปนาสมาธิสูง นี่มันมีเครื่องทดสอบได้ว่าเราได้จริง หรือไม่ได้จริง มันมีเครื่องทดสอบ ไม่ใช่ได้ไปแล้วไม่รู้ก็ต้องมาทดสอบ แม้แต่ญาณก็ต้องทดสอบได้ ตั้งแต่อุทยัพพญาณถึงสังขารุเปกขาญาณ ทดสอบได้ว่าญาณอันนี้เกิด ทดสอบได้เพราะว่า จิตใจเมื่อมีความชำนาญจะทำอะไรก็ตามเหมือนเรามีความรู้อย่างนี้แล้วใครจะมาทดสอบก็เชิญ เพราะฉะนั้นจึงเป็นของจริงอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นของไม่จริงทดสอบไม่ได้ ก็ทำอันตรายให้แก่ตัวเรา

ในเรื่องหลักวินัย การอวดอุตริมนุสสรธรรมมันต้องปราษณิก อย่าง

สมัยก่อนภิกษุกลับมาจากกรรมฐานต้องมาแสดงธรรมหน้าพระพุทธรูปเจ้าข้าพเจ้าได้ผ่านสภาวะแบบนั้นๆ ถูกต้องแบบนั้นๆ พระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า สาธุท่านทำที่สุดของทุกข์โดยชอบของท่าน เขากลับมาสามารถไปแสดงธรรมต่อหน้าพระพุทธรูปเจ้าว่าเขาบรรลุจริง ๆ อันนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เรื่องมรรคผลนิพพานเป็นของสูงเพราะว่าพระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสไว้แก่สฤทธะตอนใกล้ปรินิพพานแล้วพระสฤทธะก็ถามเรื่อยคือหาผู้รู้ยิ่งกว่าพระพุทธรูปเจ้า ก็ถามถึงครูทั้ง ๖ ว่า เขามีความรู้สูงขนาดไหน พระพุทธรูปเจ้าตรัสว่า ‘เธออย่าถามอย่างนั้นเลย ศาสนาใดก็ตามถ้าไม่มีข้อปฏิบัติให้บรรลุบุคคลทั้ง ๔ คือ โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์ อันนั้นไม่ใช่ศาสนาอันสูงสุด เป็นศาสนาที่เกิดจากความเชื่อหรือไม่มีเหตุผล’ แต่ว่าพระพุทธรูปศาสนาของเรามีเหตุผลในข้อปฏิบัติที่จะถึงความดับทุกข์ ในศาสนาอื่นไม่มีอริยบุคคล ๔ หรือ บุคคล ๘ อันนี้เป็นความจริง แม้ในปัจจุบันนี้ก็ไม่มีความศานาอื่นมาพูดถึง อริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ สติปัฏฐาน ๔ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ หรือพระอริยบุคคลทั้ง ๔ เขาก็ไม่มีพูดถึง ก็พูดถึงลอยๆ เป็นพระอรหันต์แต่ถามหาเหตุผลแล้วก็ตอบไม่ได้

ฉะนั้นคนที่จะเป็นอริยบุคคลก็ต้องมีกรอบของธรรมะ เป็นเครื่องวัดอย่างโพธิปักขิยธรรมที่ชื่อว่า อภิญญาเทสิตธรรม ก็คือธรรมที่ได้แสดงมาอย่างยิ่งยวด ท่านต้องปฏิบัติตามนี้ ให้ถูกต้องตามนี้ในกรอบนี้แล้วจะมีธรรมอื่นๆ มาวัด จะเป็นวิสุทธิ ๗ หรือจะเอากิเลสมาวัดก็ได้ทุกอย่างผู้ที่เข้าถึงมรรคผลข้างต้นนี้แล้วเชื่อว่าผู้เข้าถึงกระแสของมรรคผลไม่เข้าหากระแสอื่นแล้ว แล้วกระแสนี้ก็จะไหลเข้าไปสู่กระแสที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ ไปสู่สกทาคามี อนาคามี หรือพระอรหันต์ต่อไป เพราะฉะนั้น

...กระแสชีวิต...

กระแสนี้	เกิดแล้ว	ต้องไหลแน่
รู้ความแก่	เจ็บตาย	ทุกถ้วนหน้า
เป็นคนดี	คนสวย	รวยเงินตรา
ไม่ว่า	ผู้ใด	ตายทุกคน

จากหนังสือคู่มือ

วิธีการควบคุมกระแสชีวิตด้วยอานาปานสติ

โดย ท่านอาจารย์ พลภูมิ ภิขุ